

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

DEMOKRASİYİ YENİDEN YAPILANDIRMA ÇABALARI: MÜZAKERECİ
DEMOKRASİ VE YENİ MEDYA

DOKTORA TEZİ

Seyedmorteza MOUSAVİ

Ankara, 2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

DEMOKRASİYİ YENİDEN YAPILANDIRMA ÇABALARI: MÜZAKERECİ
DEMOKRASİ VE YENİ MEDYA

DOKTORA TEZİ

Seyedmorteza MOUSAVİ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Nurcan TÖRENLİ

Ankara, 2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

DEMOKRASİYİ YENİDEN YAPILANDIRMA ÇABALARI: MÜZAKERECİ
DEMOKRASİ VE YENİ MEDYA

DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nurcan TÖRENLİ

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

- 1- Prof. Dr. Nurcan TÖRENLİ**
- 2- Prof. Dr. Çiler DURSUN**
- 3- Prof. Dr. Himmet HÜLÜR**
- 4- Prof. Dr. Cem YAŞIN**
- 5- Prof. Dr. Fatih KESKİN**

Tez Savunması Tarihi

09.11.2022

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Nurcan Törenli danışmanlığında hazırladığım “Demokrasiyi Yeniden Yapılandırma Çabaları: Müzakereci Demokrasi ve Yeni Medya (Ankara.2022)” adlı doktora tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

09.11.2022

Seyedmorteza MOUSAVİ

İmza:

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
ARAŞTIRMA PROBLEMİ	3
ARAŞTIRMA SORULARI.....	4
TEZİN BÖLÜMLERİ	7
SONUÇ.....	12
BÖLÜM I: KAMUSAL ALAN: GELENEKSEL MEDYA ARACILIĞINDA	
DEMOKRASİ	15
1.1. MARXS VE HABERMAS	17
1.2. HABERMAS'IN POZİTİVİST ELEŞTİRİSİ	19
1.3. KANT VE HABERMAS.....	21
1.4. HANNAH ARENDT VE HABERMAS	24
1.5. HABERMAS'IN KAMUSAL ALAN TANITIMI	25
1.6. KAMUSAL ALANDA BILGI VE MEDYA	28
1.7. KAMU HİZMETİ YAYINCILIĞI.....	30

1.8.	GELENEKSEL MEDYANIN DEMOKRATİK ROLÜ VE KAMU BEKÇİLİĞİ	35
1.9.	GELENEKSEL MEDYA VE EĞLENCE	39
1.10.	KAMUSAL ALANDA MEDYANIN ROLÜ	43
1.11.	GELENEKSEL MEDYA VE KAMUOYU	45
1.12.	MÜZAKERECİ DEMOKRASİ TEORİSİ	49
1.13.	MÜZAKERE SİSTEMİNDEKİ KUSURLAR	66
1.14.	GELENEKSEL MEDYA DA MÜZAKERE SÜRECİNİN İŞLEMESİ	68

BÖLÜM II: YENİ KAMUSAL ALAN TARTIŞMALARI: YENİ MEDYA

	EŞLİĞİNDE YENİ DEMOKRASİ	71
2.1.	DİJİTAL AĞ BAĞLANTILI YENİ KAMUSAL ALAN	71
2.2.	DİJİTAL MÜZAKERECİ (DOĞRUDAN TEMSİLE DAYALI) DEMOKRASİ	80
2.3.	DİJİTAL DEMOKRASİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	85
2.4.	E-DEMOKRASİDEKİ ENGELLER VE BAŞARISIZLIKLAR	140

2.5.	YENİ-SOSYAL MEDYA VE E- DEMOKRASİNİN DEMOKRASİ ÜZERİNDE OLUMLU ETKİLERİ	143
2.6.	BAŞARILI BİR E- DEMOKRASİ İÇİN ÖNERİLEN ÇÖZÜMLER	145
2.7.	E- DEMOKRASİ ÜZERİNE TARTIŞMALAR	150
2.8.	YENİ-SOSYAL MEDYA VE KAPİTALİZM	170

BÖLÜM III: YENİ-SOSYAL MEDYANIN SOSYO-EKONOMİK, SOSYO-KÜLTÜREL VE SOSYO-SİYASİ BOYUTLARI

177

3.1.	YENİ-SOSYAL MEDYANIN SOSYO- SİYASİ BOYUTU	177
3.2.	YENİ-SOSYAL MEDYA VE SOKAK PROTESTOLARI.....	187
3.3.	YENİ-SOSYAL MEDYA YANKI ODALARI VE KUTUPLAŞMA.....	191
3.4.	YENİ-SOSYAL MEDYA, YABANCI DÜŞMANLIĞI VE NEFRET SÖYLEMİ	200
3.5.	YENİ-SOSYAL MEDYA VE SİYASİ İKNA	202
3.6.	YENİ-SOSYAL MEDYANIN SOSYO- EKONOMİ BOYUTU	206
3.7.	YENİ-SOSYAL MEDYANIN SOSYO- KÜLTÜREL BOYUTU.....	219

BÖLÜM IV: TÜRKİYE’DE YENİ DEMOKRASİ TARTIŞMALARI: KANAAT

ÖNDERLERİ İLE YAPILAN GÖRÜŞMELERDEN ELDE EDİLEN BULGULAR

.....234

4.1. AKADEMİSYENLER İLE YAPILAN GÖRÜŞMELERDEN ELDE EDİLEN

BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....234

4.2. GAZETECİLER İLE YAPILAN GÖRÜŞMELERDEN ELDE EDİLEN

BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....267

4.3. STK’LAR İLE YAPILAN GÖRÜŞMELERDEN ELDE EDİLEN

BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....281

4.4. SİYASİLER İLE YAPILAN GÖRÜŞMELERDEN ELDE EDİLEN

BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....290

SONUÇ VDEĞERLEDİRME302

KAYNAKÇA.....318

ÖZET370

ABSTRACT372

GİRİŞ

Demokrasi ve medya ilişkisi geleneksel medyaların ortaya çıkması ile beraber birçok araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Özellikle son yıllarda yeni-sosyal medya platformları bu konudaki çalışmaların odak noktası olmuştur. Başlangıçta bu platformlar hakkında abartılı bir şekilde iyimser görüşler serilmese de, söz konusu bu platformların zaman içinde kusurları, dezavantajları ve eksikleri, ayrıca, devletler, şirketler, sermaye ve çıkar grupları tarafından suiistimale uğradıkları ortaya çıkmıştır. Konuya başlamadan önce yeni medya konusunda bir tanımlamanın gerekliliğini düşünerek bu tezde yeni medyadan ne kastedildiğini açıklamak yerinde olacaktır. Yeni medya; İnternet üzerinde yer alan ve kullanıcılarına karşılıklı etkileşim olanağı sağlayan tüm uygulamaları kapsamaktadır. Başka bir deyişle yeni medya web 2.0'ı, arama motorlarını, sosyal medya platformlarını, ortaklık web sitelerini, web forumlarını, e- postayı, sosyal ağ sitelerini, çevrimiçi haberleri, çevrimiçi içerikleri, dijital medyayı, Sosyal Ağ Servislerini, siber aktivizmi, dijital etkileşimi, blogları ve e-uygulamaları (e-dilekçe, e-belediye, e- devlet, e-parti, e-imza, e-ticaret vb.) kapsayan araç ve ortam setinin genel adıdır.

Şüphesiz yeni medya özellikle de kullanıcı sayıları göz önüne alındığında sosyal medya platformları demokratikleşme sürecinde sundukları yeni ve etkin araç ve ortam setiyle büyük bir öneme ve potansiyele sahiptir. Ancak yeni-sosyal medyaların tekel karakterindeki şirketler tarafından yönetilmesi bu platformların sermaye sisteminden ve bu sistemin öncelikli çıkarlarından bağımsız olmadığının bir işaretidir. Ayrıca devletler tarafından siyasal kontrol altına alınan bu platformlar, insanların düşünce ve ifade özgürlükleri kapsamında yer alan haklarını rahatça kullanmalarına da elverişli değildir. Yeni-sosyal medyanın yükselişi, ekonomik ve politik fırsatlara eşit erişimin sağlanması, kolektif eylemi mümkün kılma ve yeni ifade biçimlerini kolaylaştırma potansiyeli ilgili

literatürde büyük bir iyimserliğe ilham vermiştir. Ancak son dönemde teknolojinin ve özelde internetin demokrasi üzerindeki etkisine ilişkin araştırmalar yeni olmasa da yeni-sosyal medyanın demokrasi üzerindeki etkilerine ilişkin yaygın endişe araştırmacıların bu konulara daha çok odaklanmalarına sebep olmuştur. Bu bağlamda İnternetin demokrasi üzerindeki etkisine ilişkin geleneksel görüş de değişmeye başlamıştır. Nitekim günümüzde birçok ülkede kullanılan bu platformlar devletler ve araştırmacılar tarafından sıklıkla tartışma konusu yapılmaktadır. Örneğin ABD’deki son seçimde Trump’ın twitter üzerinden ülkeyi ayağa kaldırması bu platformların Amerikan devlet ve demokrasisi için nelere mal olduğunun (devlet ve kongre binalarının basılması ve halkın ayaklanması) bir göstergesidir.

Yeni-sosyal medya ve demokrasi arasındaki ilişkileri ya da demokrasi üzerindeki etkilerini ele almak, bu doğrultuda ortaya çıkan yeni sorunlara dönük çözüm arayışı olarak nitelendirilebilir. Demokrasinin sadece siyasi boyutuyla değil, belki genel bir demokrasi anlayışıyla kavranması elzemdir. Kısacası demokrasi, insanların tüm hayat alanlarında (iktisadi, siyasi, kültürel vb.) etkisini göstermelidir. Söz konusu bu genel demokrasi anlayışı bize yeni medya aracılığıyla nasıl bir demokrasi inşa etmenin olanaklı olabileceğinin ana hatlarını sunacaktır. Bunların yanı sıra, yeni medyanın toplumun demokratikleşmesine olumlu katkısı olup olmadığı ya da tam tersi demokrasiye bir engel teşkil etmesi açıklığa kavuşması gereken başka bir konudur.

Habermas’ın müzakereci demokrasi kuramı, bu tezin kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Müzakereci demokrasi tartışması kaçınılmaz olarak kamusal alan tartışmasını da beraberinde getirmektedir. Yeni-sosyal medya ve yeni iletişim teknolojileri bir bütün olarak birçok araştırmacı ve düşünür tarafından yeni kamusal alan nitelendirmesiyle birlikte kullanılsa da, günümüzde bu durum halen tartışmaya açık bir sorun niteliğini korumaktadır. Yeni-sosyal medya alanının bir kamusal alan niteliğine

sahip olup olmamasının düşünürler tarafından hala tartışılmakta olması bu durumun bir göstergesidir.

ARAŞTIRMA PROBLEMİ

Bütün kültürlerin temel dinamiğini oluşturan iletişimdir. Dil, giyim tarzı, müzik, yaşam tarzları, hayatın değerleri ve herhangi bir kültürü oluşturan hemen hemen her şey iletişim yoluyla ifade edilmektedir. Buna göre, medya yukarıda sözü geçenlerin (Dil, giyim tarzı, müzik...) gelişim ve dönüşüm aşamaları boyunca bir halkın kültürel mirasını nesiller ve sınırlar arasında aktarma rolünü de üstlenmiştir. Çağdaş toplumlarda, medya iletişimi çoğunlukla yeni-sosyal medya platformlarında gerçekleşmektedir. Dolayısıyla yeni-sosyal medya günlük yaşamlarımıza girmiş durumdadır ve algılarımızı, anlayışlarımızı, genel olarak gerçekliğe veya dünyaya olan genel bakışımızı şekillendirmektedir.

Bu argümana karşı çıkanlar, yeni-sosyal medyanın kültürü biçimlendirme ve aktarma işlevini, demokrasiye olan etkisini, devlet yönetimine müdahalesini sürdürüp sürdürmediğini irdelemektedirler. Tam bu sebepten, popüler kültürün inşası ve aktarılmasında, demokrasinin gelişimi ve yapılanmasında ilaveten temsil meselesinin yorumlamasında yeni-sosyal medyanın rolünün araştırılması önemli hale gelmektedir. Bu konuların medyada tartışılması ve daha sonra kişilerarası görüşme yoluyla topluma yeniden dağıtılması, söz konusu bu görüşmelerin halkın ilgisini çeken konularda kamuoyu oluşturmaya yol açmaktadır. Kamuoyu, kamu söylemine katılanların sahip oldukları görüşleri ifade etmektedir, ayrıca kamuoyu kalitesi ise, söylemin niteliğine ve katılımın miktarına dayanmaktadır.

Tezde demokrasinin yeni-sosyal medya aracılığıyla yeniden yapılanmasının gereklilikleri yanında bu araç ve ortam seti üzerinde inşa edilmeye çalışılan demokrasinin önündeki engelleri belirleme ve bunları aşabilmenin yollarını bulma çabası hâkim konumdadır. Demokratik politikanın amacının, bireylerin toplumun geleceğinin belirlenmesinde bilinçli ve geniş katılımını sağlama olduğunu varsayarsak, doğal olarak medyanın, devlet ile vatandaşlar arasında bir köprü oluşturma anlamında merkezi öneme sahip olması gerekmektedir. Günümüzde yeni-sosyal medya ortamındaki bilgi seli, yaşamın medyalaşması, sıradan yurttaşları özerkliklerini derinleştirmek için ilerici bir politik eylemler girişmekle sanal âlemdeki bilgi seline kapılıp aldırılmazlık ve şaşkınlık içinde merkezi kontrolün bir parçası olmak ikileminde bırakmaktadır. Ayrıca demokrasinin amacının insan yeteneklerinin serbest gelişimi ve söz konusu gelişim için koşullar yaratmak olduğunu varsayarsak günümüzde yaygın olan demokrasi anlayışının da yeniden yapılanması gerekmektedir. Bu sağlanmadıkça medya merkezli bir toplumda metodolojik bir yaklaşımdan öteye gidilebilmesi ve yaşamın gerçek-ontolojik anlamının keşfedilebilmesi mümkün olamayacaktır.

Tezde demokrasi tartışmasının yanı sıra teknolojik determinizm, dijital kapitalizm, dijital eylemcilik, sokak protestoları ve yeni medya, kamu hizmeti yayıncılığı, yeni-sosyal medyanın kültürel, ekonomik ve siyasi boyutları, ifade özgürlüğü, yankı odaları, adalet ve kutuplaşma gibi başlıklar da ana tartışmaya eklenmiş konular durumundadır.

ARAŞTIRMA SORULARI

Tezde araştırma yöntemi olarak yüz yüze görüşme, çevrim içi görüşme ve mail üzerinden görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Konuları etraflıca irdelemek amacıyla, sorular

argüman şeklinde ve konun tüm alt başlıklarını kapsayacak şekilde hazırlamaya çalışılmıştır. Yeni medya ya sadık kalmak amacıyla bazı görüşmeler e-mail, çevrim içi ve sosyal medya aracılığıyla yapılmıştır. Ayrıca Habermasın düşüncesine sadık kalmak adına anket yapmak yerine daha müzakereci bir ortam sağlamak adına, sorular katılımcıları düşünmeye zorlayacak şekilde tasarlanmıştır. Habermasın pozitivist okula yaptığı eleştirisini göz önünde bulundurarak tecrübi ve deneyim dayalı yöntemler(science method) yerine daha bilişimci (knowledge) bir yöntemin sergilenmesine çalışılmıştır. Soruların her gruba yönelik farklı olması ana başlıklardan ziyade soruların içeriklerinde ve alt başlıklarında vurgulanmaktadır. Her gruba yönelik sorular sorular o grubun bilgi ve ilgi alanına göre tasarlanmıştır.

Akademik katılımcı gruba yönelik sorular, siyasal, teknolojik, iletişim, sosyolojik, ekonomik ve kültürel perspektiflerden oluşmaktadır. Siyasal açıdan akademisyenler sorulan sorular düşünce-ifade özgürlüğü, sansür meselesi, sivil toplum kuruluşlarının güçlenmesi, bilgi ve enformasyonun üretilip yayılması, sanal ortamda referandum yapılması, şeffaflık ve yolsuzluğun azalması, temsil sorununun çözülmesi, doğrudan-katılımcı demokrasiye geçiş, katılım oranının artması, toplumsal örgütlenme ve azınlıkların seslerinin duyurulması gibi başlıklar altında sıralanmıştır. Teknolojik açıdan akademisyenler sorulan soru yeni-sosyal medya ve yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu araçsal olanakları dikkate alarak insanın karar verici bir birey olarak tanımlanmasına, bireylerin kendilerini ifade etmelerine ve içerik üretip paylaşımlarına ilişkin sorulmuştur. İletişim açısından akademisyenlere sorulan soru haberlerin yeni medyadan, özellikle de sosyal medyadan takip edilmesi yönünde artan bir eğilimi göz önünde bulundurarak toplum ve siyasette kutuplaşma üzerine odaklanmıştır. Sosyolojik açıdan akademisyenler sorulan soru sosyo-demografik sorunlara yönelik yani: yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, etnik gruplar ve ideolojik görüş üzerine tasarlanmıştır. Ekonomi açıdan akademisyenler sorulan

soru demokratik ve eşit bir iktisadi yaşamın oluşumunda yeni medyanın etkisini incelemektedir. Kültürel açıdan akademisyenler sorulan soru toplum ve bireyler açısından farklı alanlarda eşit ve benzer fırsatlar yaratan yeni medyanın potansiyeline odaklanmıştır.

Gazetecilere sorulan sorular siyasi, yeni- sosyal medya da ifade özgürlüğü paradoksu ve iletişim perspektiften toplumsal kutuplaşma ana başlıkları altında hazırlanmıştır. Gazetecilere siyasi açıdan sorulan soru da katılım, temsil, toplumlarda yapısal reformlara ve müzakereci siyasal diyalog konuları üzerinde durulmuştur. Yeni- sosyal medya da ifade özgürlüğü paradoksu sorusunda ifade özgürlüğünün sınırları ve bu paradoksa hukuki açıdan nasıl bakılması gerektiği sorulmuştur. İletişim açısından sorulan soruda, uyumlu haberlere maruz kalmak ile kutuplaşma arasındaki ilişki ele alınmıştır.

Sivil toplum kuruluşlarına yönelik sorulan sorular, sosyal medyanın sivil toplum kuruluşları için önemi, dijital eylemcilik ve iletişim- etkileşim başlıkları altında hazırlanmıştır. Sosyal medyanın sivil toplum kuruluşları için önemi, kamuoyunun daha iyi bir şekilde bilgilenmesi, toplumun aydınlanmasına, katılımın artmasına, vb. odaklanmıştır. Dijital eylemcilik açısından sorulan soruda bireylerin insan hakları, çevre, hayvan hakları gibi çeşitli konular ile ilgili duygu ve düşüncelerini dijital bir platformunun kullanımıyla çevrimiçi ortamlarda eylemleştirmeleri olarak tanımlanmıştır. İletişim- etkileşim sorusu başlığı altında, Sivil toplum kuruluşları ve kamular arasında etkileşim yoluyla oluşturulan bağ ve örgütün hedeflerine daha etkili ve sürdürülebilir bir biçimde ulaşması açısından yeni medyanın önemi vurgulanmıştır.

Siyasilere sorulan sorular, siyaset, e-demokrasi, ifade özgürlüğünün kullanılması ve hak arayışları ve siyasi temsil bağlamında ortaya çıkan meşruiyet krizi açılarından ele

alınmıştır. Siyaset perspektifinden sorulan soru, e- imkânların sağlanması, e- dâhil etme, e-müzakere, e- yetki ve seçimlerin organizasyonlarıyla ilişkilendirilmiştir. E- demokrasi açısından sorulan soruda, siyasi otoriterlerin isteksizliği, teknolojik ve ekonomik altyapıdaki sorunlar ve dijital uçurum konuları öne çıkmaktadır. İfade özgürlüğünün kullanılması ve hak arayışları sorusu başlığı altında, karalama, iftira, ırkçılık, çocuk istismarı, dolandırıcılık, sahte haber yayma, özdenetim ve çeşitli düzenlemeler ele alınmıştır. Siyasi temsil bağlamında ortaya çıkan meşruiyet krizi sorusuna gelecek olursak bu başlık altında yeni medyanın doğrudan demokrasiye temel oluşturma potansiyeli, vatandaşların siyasi ve hükümet meselelerine yeni medya yoluyla doğrudan katılmaları, görüş, öneri, şikâyet ve taleplerini bu platformlar üzerinden siyasi partilere, iktidara yöneltip politika oluşturmaları ele alınmıştır.

TEZİN BÖLÜMLERİ

Tezin ilk bölümü ‘Kamusal Alan: Geleneksel Medya Aracılığında Demokrasi’ başlığı altında Habermas’ın kamusal alan tezi ile geleneksel medyanın kamusal alana katkılarını ele almaktadır. Geleneksel medyada özellikle TV, radyo ve gazetede bir kamusal alanın oluşup oluşmadığı ve geleneksel medyanın bu konuda başarılı olup olmadığı tartışılmaya açılmıştır. Söz konusu tartışmayı derinleştirme amacıyla bölümde kamusal alan meselesi Habermas’tan öncesini de kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Kamusal alan konusunda Habermas’ın esinlendiği felsefi okullar ve filozoflar özellikle Marx, Hannah Arendt, Kant ve Pozitivist okulu ele alınmıştır. Bu konuda bir karşılaştırma yaparak benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmuştur.

Daha sonra Habermas'ın kamusal alan tanımı yapılarak bu konu ile ilgili görüşler ortaya konulmuştur. Ayrıca Habermas'ın kamusal alan için söylediği özellikler listelenerek sunulmuştur. Bu bölümde diğer bir alt başlık olarak sunulan kamusal alanda bilgi ve medya konusu yer almaktadır. Tezin bu kısmında kamusal alanın iletişim ya da etkileşim araçları konusu iki kısma -bilgi ve medya- ayrılarak tartışılmıştır. Bu bölümün diğer bir alt başlığı kamu hizmeti yayıncılığıdır. Bu konu başlığı altında geleneksel medya üzerinden bir kamu hizmeti yayıncılığı olanağı geçmiş tecrübelerle dayanarak ortaya konulmuştur. Söz konusu bölümde ele aldığımız bir diğer husus geleneksel medyanın demokratik rolü ve kamu bekçiliği alt başlığı altında tartışmaya açılmıştır. Burada geleneksel medyanın demokratik açıdan olumlu ve başarılı bir rol oynayıp oynamadığı ve eleştirileri sunulmaktadır. Bölümün diğer bir konusu ve alt başlığı geleneksel medya ve eğlence meselesidir. Burada eğlencenin, toplumun demokratik yaşamına bağlanabilirliği tartışılmaya açılmıştır. Bir başka konu kamusal alanda medyanın rolü alt başlığında sunulmaktadır. Bu konuda Habermas'ın medya konusu ile ilgili görüşleri ve kamusal alandaki rolü tartışılmaktadır. Bölümün başka bir önemli konusu ise geleneksel medya ve kamuoyu meselesidir. Bu başlık altında kamuoyunun, politikayı etkilemesi veya politikanın, kamuoyunun değiştirmesi konusunda çeşitli görüşler, fikirler ve eleştiriler ortaya konulmuştur.

Bölümün en önemli kısmı olan ve tezin kuramsal çerçevesini oluşturan diğer bir alt başlık müzakereci demokrasidir. Bu kuramı tercih etmemizin nedenlerini açıklamak gerekirse, medya, demokrasi ve kamusal alan arasındaki ilişki son yıllarda yoğun ve artan akademik tartışmaların konusu olmuştur. Liberal demokrasi Batılı toplumsal siyasal örgütlenme tarzının kurumsallaşmış niteliklerini ifade etmektedir. Liberal demokrasi, insan hak ve hürriyetlerinin varlığını esas almakta, bireysel eşitlik ve özgürlüğü tesis etmeye gayret eden toplumsal-siyasal kurumsallaşmanın gerektiğini kabul etmektedir.

Liberal demokraside, tüm yurttaşlara eşitlik imkânı sağlayan, onlara rekabet ve katılım imkânı veren kural ve kurumlar öngörülmektedir. Ama ne yazık ki bu model günümüzde demokrasinin tam anlamıyla gerçekleşmesini sağlamakta yetersiz kalmaktadır.

Liberal sistemi eleştirenler tarafından alternatif bir model olarak öne sürülen sistem müzakereci demokrasi anlayışıdır. Müzakereci demokrasi, vatandaşların bilgilendirildiği ve birbirleriyle bilgi alışverişinde bulunduğu, toplumla ilgili görüşlerin oluşturulmasına katıldığı, siyasi süreçlere dâhil olduğu bir modeldir. Bu niteliği itibariyle müzakereci demokrasinin doğrudan demokrasi uygulamasına yakın olduğunu söylemek mümkündür.

Devlette kurum ve kuralların oluşturulmasında, her türlü sorunların çözümünde karşılıklı görüşmeye ve danışmaya ağırlık veren bir yaklaşımı esas almaktadır. Liberal demokrasinin gelişen dünya düzeninde toplumların karşılaştığı sorunların çözümünde yetersiz kaldığı ve meşruiyet bunalımı yarattığı anlayışı çerçevesinde müzakereci demokrasiyi alternatif bir model olarak düşünebiliriz.

Tezin ikinci bölümü, ‘Yeni Kamusal Alan Tartışmaları: Yeni Medya Eşliğinde Yeni Demokrasi’ ana başlığı altında, dijital ağ bağlantılı yeni kamusal alan, dijital müzakereci (doğrudan temsile dayalı) demokrasi, dijital demokrasinin kavramsal çerçevesi, e-demokrasi üzerine tartışmalar, yeni-sosyal medya ve kapitalizm alt başlıkları altında oluşturulmuştur.

İkinci bölümde yeni medya ile ortaya çıkan yeni kamusal alan konusu bir literatür incelemesi ile serimlenenerek yeni medya ve dijital ortamın kamusal alanın özelliklerin taşıyıp taşımadığı konusu tartışmaya açılmıştır. Bunun yanı sıra dijital medyanın demokratikleşme potansiyelinin incelenmesi yapılmıştır. Söz konusu bölümde 2000 ve 2022 yılları arasında e-demokrasi üzerinde çalışılan ve yazılan kitaplar ve makaleler incelenerek bu konuda elde edilen bulgular derlenmiştir. E-demokrasi ve dijital demokrasi başlığı altında taranan elli makale ve kitabın incelenmesi sonucunda özetler üç başlık altında: olumlu, olumsuz ve etkisiz olarak tablo şeklinde ortaya koyulmuştur. Analizler, e-demokrasideki engeller ve başarısızlıklar, yeni medya ve e-demokrasinin demokrasi üzerinde olumlu etkileri ve başarılı bir e-demokrasi için önerilen çözümler alt başlıkları altında gösterilmiştir. Bölümde e-demokrasi üzerine tartışmalar başlığı altında son yıllarda bu konu üzerinde çalışan uzmanların düşüncelerine yer vererek eleştirel bir çerçevede tartışılmış ve yeni medya teknolojilerinin gelişiminin demokrasi üzerindeki etkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Yeni- sosyal medya ve kapitalizm ile dijital kapitalizm konuları bu bölümde tartışılan diğer önemli konulardır.

Tezin üçüncü bölümünde yeni-sosyal medya sosyo-siyasal, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve boyutlarıyla tartışmaya açılmıştır. Yeni-sosyal medyanın sosyo-siyasal boyutu genel bir çerçevede farklı düşünceleri ortaya koyarak tartışıldıktan sonra, yeni-sosyal medya ve sokak protestoları alt başlığı altında, yeni-sosyal medyanın sokak protestolarına katkısı, yeni-sosyal medyanın bu protestoları kolaylaştırıp veya kolaylaştırmadığı, yeni -sosyal medyanın, sosyal hareketlere bir araç olarak hizmet ettiği veya etmediği tartışılmaya açılmıştır. Yeni medyanın sosyo-siyasi boyutu başlığı altında yer alan diğer önemli bir alt başlık, yeni medya yankı odaları ve siyasi kutuplaşma olarak sunulmaktadır. Söz konusu bu alt başlık altında yeni medyanın toplumda kutuplaşmaya ve yankı odaları yaratmaya kolaylık sağlayıp sağlamadığı, ayrıca yeni medyanın, bu

konuyla ilgili ne ölçüde etkili olduğu tartışılmaktadır. Yeni-sosyal medyanın sosyo-siyasi boyutu başlığı altında ele alınan bir diğer önemli konu, yabancı düşmanlığı ve nefret söylemidir. Söz konusu bu alt başlık altında yeni-sosyal medyanın nefret söyleminin dolaşımını kolaylaştırıp kolaylaştırmadığı, nefret suçlarından yeni-sosyal medyanın sorumlu tutulup tutulmadığı ve sosyal medyanın kullanılabilirliğinin nefret suçlarının tetiklemesinde oynayabileceği rol tartışılmıştır. Son olarak yeni medyanın sosyo-siyasi boyutu başlığı altında, yeni-sosyal medya ve siyasi ikna alt başlığı tartışılmaya açılmış ve yeni medyanın siyasi ikna konusundaki etkisi ve yeni-sosyal medyanın demokratik söyleme katkısı ele alınmıştır.

Yeni medyanın sosyo-ekonomik boyutunda yeni-sosyal medyanın ekonomi üzerindeki etkisi, iletişimin ekonomi politiğinin bilimsel olarak incelenmesi, yeni-sosyal medya ekonomi politiğinin özellikleri, çağdaş dijital kapitalizmde piyasa ve emek kontrolü arasındaki ilişkileri, dijital ekonomi ile ilgili temel sorunları ve son olarak dijital ekonomide kapitalizm meselesi incelenmiş ve tartışılmıştır.

Yeni-sosyal medyanın sosyo-kültürel boyutunda yeni-sosyal medyanın toplumdaki sosyal ve kültürel oluşumları etkileyip etkilemediği, sembolik etkileşimci formülasyon, kültürel üretim ve yeniden üretimin yeni medyadaki durumu, yeni medya teknolojilerinin sosyo-kültürel kümelenmeler üzerindeki etkileri, kültür ve iletişim arasındaki ilişkiler ele alınmıştır.

Tezin dördüncü bölümü, alan araştırmasına ayrılmıştır. Bu bölümde kanaat önderi niteliğindeki (akademisyenler, gazeteciler, siyasiler ve sivil toplum kuruluşları) kişilerle

görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Teorik okumalardan elde edilen bulgulardan yola çıkarak dört farklı gruba yönelik argüman şeklinde farklı perspektiflerden ve her gruba yönelik farklı sorular hazırlanmıştır ve bu sorulara verilen yanıtların analizleri yapılmıştır. Katılımcıların kimliklerini belirlenmemesi koşuluyla sorduğumuz sorular mail olarak veya çevrim içi görüşmeler yolu ile gerçekleştirilmiştir. On dokuz akademisyen, on dokuz gazeteci, beş sivil toplum kuruluşu ve altı siyasetçi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Akademisyenler iletişim, kamu yönetimi, sosyoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk alanlarından özenle seçilmiştir. Katılımcılara altı şer soru sorularak bu argümanlara katılıp katılmadıklarını gerekçelendirerek cevaplamaları istenilmiştir.

On dokuz gazeteciye üç er soru yöneltilmiştir, gazeteciler muhalif, iktidar yanlısı, bağımsız veya tarafsız olarak seçilmiştir. Üç farklı partiden ve altı kişiden oluşmakta olan Siyasi katılımcılara dört er soru sorulmuş ve yanıtlar mail üzerinden alınmıştır. Toplamda beş farklı sivil toplum kuruluşu(Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, Çağdaş Gazeteciler Derneği, Uğurmumcu Araştırma Vakfı, Atatürçü Düşünce Derneği, Alternative Bilişim Deneği) ile yapılan görüşmelerde katılımcılara üç er soru sorulmuştur. Her gruba yönelik sorular o grubun ilgi ve bilgi alanına yönelik tasarlanmıştır. Tezin bu bölümünde her soruya verilen cevaplar analiz edilmiş ve özetlenerek önemli konular ve başlıklar halinde sunulmuştur.

SONUÇ

Son yıllarda yeni-sosyal medya artık birçok ülkede; haber edinme, propaganda, eğlence, sosyal hareketler, kültürel alışverişler, protestolar, gündem belirleme ve ticari etkinlikler için kullanılmakta olan araçlar olarak geniş kabul görmektedir. Yeni-sosyal

medyanın daha hızlı ve daha etkili bir iletişim aracı-ortamı olarak siyasetin şekillenmesinde ve siyasal kararların alınmasında yurttaşların etkili birer aktör haline gelmesinde belli bir etkiye sahip olduğunu görmekteyiz.

Azınlıkların ya da muhaliflerin kamusal sorunları egemenlerden bağımsız olarak tartışabilecekleri bir kamusal alan açabilmelerine olanak tanınmadıkça, yeni-sosyal medya siyasal demokrasinin güçlenmesine, yolsuzlukların azaltılmasına tek başına bir katkı vermesi oldukça zor görünmektedir. Özetle bu konuda bulgular, yeni-sosyal medya platformlarında, dijital uçurum ve dijital okuryazarlık engellerini de göz önünde bulundurarak, çağdaş yeni-sosyal medyanın bir bütün olarak kamusal alan niteliğini taşımadığı varsayımını daha gerçekçi bir yaklaşım olarak göstermektedir.

Yeni-sosyal medya da bireylerin içerik üretiyor olmasının bu üretimin niteliğini dikkate almadan dönüştürücü ve geliştirici bir etkisinin olduğunu söylemenin pek de mümkün olmadığını, teknolojinin belirleyici olduğu ya da sonucun dönüştürücü-geliştirici veya geriletici olduğu varsayımının üretilen içeriğin niteliğine bağlı olduğuna, herkesin içerik üretebilmesi metaforunun ciddi bir enformasyon kirliliğini de beraberinde getirdiğini, bireylerin ifade olanaklarının artması ve içerik üretip paylaşabilme imkânlarının çoğalması, bireyleri yönlendirilmeye de daha açık hale getireceğini, üretilen içeriğin kimler tarafından tüketildiği veya karşılık bulup bulmadığı, olanaklar söz konusu olduğunda dikkatlerden kolayca kaçabildiğini göstermektedir.

Demokratik müzakere ortamı, yeni-sosyal medyada olduğu gibi tek tek bireylerin kanaatlerini iletmesiyle değil, karşılıklı etkileşimin belirli bir işleyiş üzerinde uzlaşmış,

belirli bir çerçevesi ve kuralları olan gerçek toplumsal ve siyasal zeminler üzerinde filizlenebilmektedir.

E-demokrasinin, siyasi aktörlerin yalnızca kısmen kontrol edebileceği aracılı koşullar altında gelişebileceğini söylememiz gerekir. İdeal bir e-demokrasinin sahip olması gereken özellik, aşağıdan yukarıya bir e-demokrasi biçimini tatbik etmenin uygulanabilir ve etkili bir yolunu tanımlamak ve bunu uygulamaktan geçer. Dijital iletişim teknolojilerinin demokratik olanakları üzerine eleştirel bir düşüncenin inşası önem taşımaktadır. Özellikle hesap sorulabilirlik veya hükümetin hesap verebilmesi ve yeni-sosyal medya yoluyla demokratik katılım süreçlerinin çeşitlendirilmesi açısından e-demokrasinin önemi büyüktür.

Yeni iletişim teknolojilerinin toplumu ekonomik açıdan belli bir denklige veya aynı seviyelere getireceğine dair herhangi somut bir bulgu bulunmamaktadır. Bununla birlikte, yeni medya teknolojilerin üretildiği ve yaygın olduğu çoğu ülkede demokratik bir sistemin hâkim olmasına rağmen, yine de eşit iktisadi bir yaşamın oluşturulduğu görülmemektedir.

BÖLÜM I

KAMUSAL ALAN: GELENEKSEL MEDYA ARACILIĞINDA DEMOKRASİ

Medya, demokrasi ve kamusal alan arasındaki ilişki son yıllarda yoğun ve artan akademik tartışmaların konusu olmuştur. Çağdaş toplumlarda demokrasinin, siyasi bir ideal olarak ilkelerinin ve öğretilerinin incelenmesi ve araştırılması önemli bir husustur. Demokrasi fikrinin siyasi düşüncedeki en eski hükümet biçimlerinden biri olduğunu hatırlayınca konunun önemi daha belirgin hale gelir. Günümüzde demokrasiye dayalı siyasal sistem, ülkelerde en yaygın siyasal sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavram o kadar önemli hale geldi ki hemen hemen tüm siyasi sistemler hatta otoriter ve totaliter rejimler bile kendilerini bir şekilde demokratik göstermeye çalışıyorlar (Beshiriyye, 1396:160). Tezin bu bölümünde Habermas'ın kamusal alanının felsefi temelleri, geleneksel medya ile bağları ve medya ile birlikte ortaya koyduğu müzakereci demokrasi sistemi tartışmaya açılacaktır.

Kamusal alan, modern toplumlar için kritik öneme sahiptir. Kamusal alan, toplumsal tartışmaya ilişkin, siyasi, kültürel ve ekonomi konularını toplu olarak iletmek için bir forum işlevi görür ve vatandaşların toplumsal gelişmeler hakkında kendilerini bilgilendirmelerine siyasi, ekonomik ve diğer seçkinleri gözlemlemelerine ve kontrol etmelerine olanak tanır(Gerhards ve Schäfer,2010:144). Demokrasi, sağlam bir kamusal alanda yani örgütsel yapılanmış ve vatandaşların katılımına izin verilen toplumlarda gelişir. Çeşitli bilgi alanlarından farklı bilim adamları tarafından sürekli olarak yeniden ele alınan kamusal alan kavramı, açık bir şekilde yüz yüze demokrasi kavramıyla

ilgilidir(Maia,2007:69). Bu kavram siyasi düşünürlerin çoğunluğu tarafından uzun süre terk edilmiş olsa da yüz yüze demokrasi, demokrasinin “en doğal ve basit [savunabilir] fikrini” ifade eder. (Fishkin, 1997:33).

Buna göre kamusal alan kavramı vatandaşlar ve temsilcilerinin dinamik bir süreç aracılığıyla meşru demokratik bir bağ kurmak için aldıkları kararları ve kurdukları kuralları alenen gerekçelendirmeleri gerektiği fikrine dayanan müzakereci demokrasi modellerinin merkezinde yer alır (Benhabib, 1996; Bohman, 1996; Cohen, 1996, 1997; Cooke, 2000; Dryzek, 2002, 2004; Gutmann; Thompson, 1996, 2003, 2004; Habermas, 1992, 1996, 1997).

Bu tür normatif teorilerin en önde geleni Jürgen Habermas'ın en güçlü savunucusu olduğu "katılımcı" veya "söylemsel" modeldir (Habermas, 1989, 1992, 1998; Calhoun, 1992).

Konuya girmeden önce Habermas'ın beslendiği ve beslediği kamusal alan ve müzakereci demokrasi kuramlarının felsefi temellerine ve bu konu hakkında söz eden filozoflar ve felsefi okullara kısa bir göz atmamız yararlı olacaktır.

İdeal siyasi sistem düşüncesi siyaset felsefesi kadar eski kökenlere dayanır. Bu temeller ve tartışmaları Platon'un cumhuriyet kitabında ve Aristoteles'in siyasi risalesinde görmekteyiz. Habermas, Adorno'nun fikirlerinin etkisi altında uzun yıllar okudu ve araştırdı. Frankfurt Okulu'nun ana kurucuları Horkheimer ve Adorno'nun ve nihayet Marcuse'nin ölümüyle, Yeni Sol Eleştirel Okul (Frankfurt) pratikte klasik olarak

sona ermiş kabul edilse de, yaratıcı ve üretken düşünür ve yazar Jürgen Habermas onların izinden gitti ve batı toplumlarında etkili bir şekilde fikirlerini takip etmektedir. Bu nedenle Habermas, Yeni Sol Okulun en önemli mirasçısı olarak kabul edilmelidir(Craib,1998:231-232). Habermas, Marx, Hegel, Genç Hegelciler, Schilling, Fichte ve Kant'ın eserlerinden etkilenmiştir. Genç Marx'ı ve Genç Hegelcileri Karl Elvit'in yanında okudu(Nozeri,1386: 21-22). [Habermas şöyle diyor] : "Marx'tan ekonomik ve felsefi el yazmaları ve Grundrisse'si [yani nesnelleştirme tartışması] benim için çok önemliydi. Onun tarihsel görüşü ya da kapitalizm teorisi değil."(Habermas,1992A: 96). Habermas ayrıca Theodore Adorno ve Max Horkheimer'ın eserlerini ve özellikle *Aydınlanmanın Diyalektiği* kitabını inceledi. Marx'tan "çalışma" kavramını ve Weber'den "eylem ve araçsal rasyonalite" teorisini aldı; Parsons'ın eylem üzerine çalışmasından, toplum, kültür ve kişilik hakkındaki görüşlerinden etkilendi. Üyesi olarak bilindiği "eleştirel" ekolden pozitivizm eleştirisini, teori ve pratik arasındaki ilişkiyi, diyalektik teoriyi ve Freud'un tedavi yöntemini öğrendi(Habermas,1992A:98). Burada Habermas'ın üzerinde özellikle de kamusal alan düşüncesinde etkisi olan Marx, Kant ve Arendt'ın düşüncelerine ve Habermas'ın pozitivist yaklaşıma karşı eleştirilerine kısa bir göz atmamız gerekiyor.

1.1. MARXS VE HABERMAS

Kamusal alan kavramı, J. Habermas'ın kamusal alanın yapısal dönüşümü (1962, Çev. 1989) adlı kitabının İngilizce çevirisiyle medya analizine girmiştir. Habermas'ın orijinal formülasyonunda, terim, modern öncesi feodal, mutlakîyetçi yönetimden modern temsili demokrasi biçimlerine geçişte, kamuya açık bilgi ve tartışmaya dayalı kamuoyunun, hükümetin hem denetimi hem de meşruiyeti için bir kaynak olarak

geliştirildiği tarihsel bir süreci tanımlamak için tasarlandı. 'Kamusal alan' kelimesinin kökeni Habermas'ın Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü kitabından(1989) kaynaklansa da, ancak fikir, Marx'ın (1835-1843:332) basını, karar verici siyasi otoriteler ("birinci unsur") ile sivil toplum ("ikinci unsur") arasında aracılık eden "üçüncü unsur" olarak kavramsallaştırmasına - yönetenlerin ve yönetilenlerin, devletin vatandaşları olarak yetkili makamlarından ve özel çıkarlarından kurtulmuş olarak, ilke ve taleplerini eşit şartlarda eleştirebilecekleri; artık bireyler olarak değil, entelektüel güçler olarak ve aklın savunucuları olarak- kadar uzanır. Bentham'dan beri basın, kamu ve kamuoyunun kurucusu olarak kabul edilmiş olsa da ancak K. Marx, basının sadece bir "kamuoyu organı" olmaktan daha fazlası olduğunu ilk fark eden kişi oldu. Marx'a göre basının ayırt edici özelliği, yönetenler ve yönetilenlerle karşı karşıya gelerek belirli bir çıkarı ortak bir çıkara dönüştürebilmesidir; "popüler ruhun tüm gerçek unsurlarını uyumlu bir şekilde birleştirir"(Marx, 1835-1843:311). Marx'ın "üçüncü unsur" fikrinin Habermas tarafından "kamusal alan" olarak keşfedilmesi yüz yıldan fazla zaman aldı. Basının kamuoyu oluşturmak ve kamuoyunu yansıtmak için basit bir araç olarak değil, devlet ile sivil toplum arasında bir arabulucu olarak kavramsallaştıran ilk kişi Marx'tı. (Splichal,2015:603).

Marx ve Habermas'ın kamusal alan konusunda düşüncelerini özetlersek, kamusal alan konusunda Marx, kamuoyunu dönemin praksisine dayanarak yanlış bilinç olarak görüyordu ve kınıyordu. Çünkü kamuoyunun temel özelliği, burjuva çıkarlarını şemsiyesi altında saklamasıydı. Onun ekonomi politiği eleştirisi, kesinlikle kamusal politik alanın aynı temel varsayımları ve fikirleridir. Marx'a göre, kamusal alan, kamusal erişilebilirlik temel ilkesiyle çelişir. Marx, burjuva olmayan kamusal alanın biçimini şekillendirme peşindeydi.

Habermas solcu bir filozof olarak, gelişmiş ve örgütlü Batı sanayi toplumlarında Marx'ın altyapı ve üstyapı ayrımını artık geçerli görmemektedir. Özellikle 1929 krizinden ve giderek artan müdahaleler ve merkeziyetçi rehberlerden sonra. Ona göre devlet, Marx'ın 19. yüzyılda düşündüğü gibi artık üstyapının belirleyicisi olamaz tam tersine siyasi üst yapılar ciddi biçimde altyapıyı belirler ve şekillendirir(Salahi,1390:147).

1.2. HABERMAS'IN POZİTİVİST ELEŞTİRİSİ

Habermas 1968'de Frankfurt'ta felsefe öğretirken, Bilgi ve İlgi (Knowledge and Human Interests 1968) kitabını yazdı. Bu kitapta, pozitivism ritüelini tarihsel bir bakış açısıyla eleştirmeye çalışıyor ve yeni pozitivismi, deneysel bilimin sistematik olarak insan yararı ve bilişinin bilimsel bir analizine yol açacak şekilde yeniden inşa ediyor. Aslında Habermas sosyal bilimlerde pozitivism yöntemi yerine biliş teorisini(cognition theory) ikame etmek istiyordu[Dolayısıyla Habermas'ın temel ve öncelikli amacı, doğa bilimleri (science) yanında sosyal bilimlerinde bağımsız bir statüye sahip olduğunu ve geçerli bilginin yalnızca deneysel bilimlerin (science) yöntemleriyle elde edilen bilgiler olması söz konusu olmadığını beyan etmektir]. Çünkü sosyal bilimlerin, insanoğlunun belirli tarihsel koşullarda yarattığı insan bilgisi olduğuna ve doğal bilimlerden yani yalnızca gözlem, nesnel ve akıl yürütme yönteminin sonucu olandan farklı olacağına inanmaktadır. Kısacası Habermas aynı yöntemi sosyal bilimlerde geçerli bulmuyor. Ona göre, biliş teorisini (cognition theory) görmezden gelen ve onun yerine doğa bilimlerinde yaygın olan bilimsel teoriye yönelen kişi aslında düşünmeyi ve kavramayı ihmal eden birisidir. Çünkü bilimsel teoriler (science) her zaman yeni ve unutulmuş geçmiş deneyimleri yeniden tanımlamaya ve yeniden yorumlamaya ihtiyaç duyar. Habermas,

sosyal bilim yaklaşımlarının ağırlık merkezini, zaman ve mekân koşullarıyla sürekli gelişen insana odaklı ilgi olarak görmektedir. Yani insan, içinde bulunduğu toplumun tarihi ve kültürü ile her zaman iç içedir ve asıl sorun günümüz insanının aklını pozitif bilimin egemenliğine teslim etmesinden kaynaklanmaktadır (Salahi,1390:148) .

Kant'tan farklı olarak Habermas, insan zihninin sosyal kategoriler temelinde şekillendiğine ve deneyim temelinde geliştiğine inanır. Habermas bilişsel zihnin a priori, sosyal-zihinsel kategorilere sahip olduğunu iddia eder(Beshiriyye,1384:213). Dolayısıyla sosyal bilim, insan beğenisinin alanı dışında kalan doğa bilimlerinden temelde farklıdır. Çünkü gözlem, deney ve nihayetinde akıl yürütme yoluyla elde edilen doğa bilimleri Habermas'ın sosyal bilime bakışında etkili değildir. Bilim birey ve toplum tarafından icat edilir ve tanınır, iyiliği ve kötülüğü birey tarafından ve kişisel zevklere göre belirlenir. Bu nedenle doğa biliminden ve pozitif yöntemden temelde farklıdır. Habermas, Frankfurt Okulu'nun diğer üyeleriyle birlikte, insanın kendisine fayda sağlayan şeyleri tanımlamakla ilgilendiğini düşünmektedir. Habermas'a göre iş; insanı amaçlarına ulaştıran bir araçtır. İnsan çalışma yoluyla çevresini değiştirebilir. Ancak Habermas, tüm insani hedeflerin çalışma yoluyla mümkün olduğunu düşünen Marx ile tam olarak aynı fikirde değildir. Çünkü insanın, doğanın yalnızca bir bölümünü kendi ihtiyaçlarına göre uyarlayabileceğine inanır. İş Habermas'ın enstrümantal çalışma olarak adlandırdığı alandır. İnsanoğlu bilgisini yaymak için birbirleriyle iletişim kurması gerekirken, bu da ancak dil, yani söylem yeteneği ve insanoğlunun insanlar arasında iletişim kurabilmesi için işaretler aracılığıyla ihtiyaç duyduğu kullanımlar ile mümkün olacaktır. Çalışma teknik ilgi yaratır ve teknik ilgi, insanoğlu için faydalı olan doğal süreçlerin ve bunların kullanımının bilgisini ve kontrolünü sağlar. Habermas, buna araçsal akıl ve bu sürece ampirik-analitik bilim adını verir. Frankfurt Okulu'nun ilk teorisyenlerinin bu konuyu umursamamasına rağmen, Habermas bu tür araçsal bilgi ve aklın insan yaşamındaki

yerini kabul eder. İnsanların işbirliği ancak dilin araçlarıyla ve birbirlerinin eylemlerini ve tepkilerini anlamakla mümkün olacaktır. Ancak geç kapitalizm ve özellikle günümüzün sanayi sonrası toplumları, bu eylem ve tepki alanını ciddi şekilde işgal ederek, insanları metaların kölesi haline getirmiş ve böylece insan bizzat kapitalist sistemin araçları haline gelmiştir (Salahi, 1390:149). Habermas, insan çıkarlarını kendi aracı (media) ile tanımlar ve değerlendirir. Araçlar (medias), onun görüşüne göre, bu çıkarların faaliyet gösterdiği alanlardır. Örneğin; teknik ilginin kökü iştendir ve bu nedenle araçsal akıl eksikliği veya yanlışlığı olarak nitelendirilemez, ancak modern toplumdaki temel sorun, bilgi ve biliş yerine akli tercih etmeleridir. Çevredeki değişime ilgisi dil aracılığı ile mümkün olmaktadır ki bu kendi içinde hermeneutik bilimini, yani yorumlama bilimini doğuran dil aracılığıyla mümkün kılar, bu nedenle tasvir edilen tüm problemler ve süreçler hermeneutik olarak kabul edilebilir (Salahi, 1390:150).

1.3. KANT VE HABERMAS

Habermas'ın en çok etkilendiği büyük filozof Kant'ın cumhuriyet dediği ideal siyasi sistemi, özgürlük, bağımsızlık ve eşitlik gibi aklın önceden var olan ilkeleri ile yasaları ve meşruiyet sorunu üzerine kurulmuştur. Bu sistem içinde belirleyici bir yere sahip olan meşruiyet meselesi, Kant'ın etik felsefesi kökenlerinden gelen hak kavramı ile derin bir bağa sahiptir. Kant'ın temsil sistemi ve kuvvetler ayrılığı ilkesi, anayasayla birlikte siyasi toplumu tiranlığın egemenliğinden korumayı ve özgürlük, eşitlik ve bağımsızlık ilkelerini savunmayı amaçlayan cumhuriyetçi sisteminde diğer iki temel unsurdur. Almanya'da kamuoyu kavramının popülerleşmesinden çok sonra, Kant onu tamamen hukuk felsefesi ve tarih felsefesinde kuramlaştırdı (Nozeri, 1397:230). Ahlakın toplumdaki en önemli unsur olduğuna inanan Kant, kamusal alanı siyasi konumundan

çıkarak ahlak kılıfına sokmuş ve bu şekilde yönetimi de izlemiştir. Daha açık bir dille Kant siyasetin ahlaki ilkeleri üzerinde kurulmasını istiyor. Aslında Kant, siyasete ahlak kılıfı giydirmek istemiştir. Kant, kamusal alanın siyaseti etik kisvesi altında rasyonelleştirmesi gerektiğine inanıyordu. Kant, " Ebedi Barış "(Perpetual Peace,1795) adlı ünlü kitabında ahlaksız siyasetin çok zor olduğunu yazmıştır. Bu, ahlak yasalarına dayalı herhangi bir protestonun yalnızca bir ahlaki önyargı biçimi olduğunu savunan Hobbes'ın aksineydi. Ancak iki yüzyıl sonra Kant, ahlaki kurallara dayalı bir protestoyu pratik akıl ve hatta siyasi yasama biçiminde yeniden canlandırdı. Kant'ın düşüncesinde genellik ilkesi ve kamusal alan, siyaset ile etik arasında bir köprü görevi görmüştür. Kant'a göre, kamusal alan hem hukukun üstünlüğünün temeli hem de aydınlanmayı teşvik etmenin bir aracıydı. Kant, özgürlüğün hüküm sürdüğü ve insanın vesayetten kurtulduğu her yerde aydınlanma yolunda bir adım attığımızı söyledi. Fransız ansiklopedistleri gibi, Kant da Aydınlanma'nın -ya da kolektif bilgeliğin kullanımının- öncelikle düşünürlerle, özellikle de teorik aklın ilkeleriyle ilgilenenlerle ilgili olduğuna inanıyordu. Kamusal alanda, kamuoyunun ve toplumun alt sınıflarının kavrayışının ötesinde olan meselelerin ve konuların gündeme geldiğine ve bu meselelerin fakülteler, yani bilim adamları ve aydınlar arasında çözülmesi gerektiğine inanıyordu. Bu argümanlarla sadece bilim adamları gerçeğe veya ahlaki ilkelere ulaşabilirler. Kant, bu kolejler aklın genelleştirilmesini desteklememiş olsaydı gerçeğin asla ortaya çıkmayacağına inanıyordu.

Habermas ise teorik olarak yeni bir siyasal sistem yaratma peşinde değil, belki demokrasinin belirtilen hedeflere ulaşamamasının nedenlerini liberal demokrasi çerçevesinde bulmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla Habermas'ın siyasal yapısı, liberal-demokratik kökenleri nedeniyle birçok açıdan Kant'ın görüşleriyle benzerlikler taşımaktadır. Bunlar arasında bireyciliğin savunulması, hukukun üstünlüğü, temsil

sistemi, eşitlik, özgürlük ve hükümetin sözleşmeye dayalı otoritesi ve özel mülkiyetin savunulması gibi ilkeler yer almaktadır. Yine de aralarında var olan önemli farklılıkları gözden kaçırmamak ve Kant'ın düşüncesinde bazı otoriter kökler göstermek gerekir. Özetle devrim ve direniş hakkına güçlü muhalefeti, devlet olma ve monarşi arzusu gibi şeyler; Kant'a göre, kamu iradesi mutlaka demokratik egemenlik ve bir birey ya da grup tarafından temsil imkânı anlamına gelmez. Ayrıca ona göre rıza devletin temeli değildir ve bireyin devlete karşı tek görevi itaattir(Nozeri, 1397:232).

Buna karşın devlet meşruiyetinin temeli olarak rızanın sürekliliği, hükümet performansının gözetimi, direnme ve devrim hakkı, kamuoyunda kamu iradesinin yeri, vatandaşların talep etme hakkı, hükümetin hesap verebilirliği gibi ilkeler ve Batı demokrasisinin bazı temel ilkeleri de mevcuttur ki Habermas da bu siyasi yapının hareketi sırasında meydana gelen sapmalara müzakere ve diyalog faktörlerine başvurarak ve kapitalist demokrasiyi araçsal akılcılıktan kurtarmak amacıyla çare bulmaya çalışır. Bu nedenle bu konuda müzakereci demokrasiyi en iyi seçenek olarak görmektedir.

Habermas'ın teorisinde toplumsal ilişkileri düzenleme işlevi olan tüm ahlaki ve hukuki normlar, meşruiyetlerini toplumun tüm üyelerini kapsayan zihinler arasındaki anlaşma ve anlayıştan almaktadır.

Kant'a göre siyaset, genelleme veya evrenselleştirme ilkesine dayanan evrensel ahlaki standartlara dayanır. Habermas'a göre ise siyasetin temeli, halkın iradesine ve diyalog faktörüne dayalı bir anlaşmadır. Dolayısıyla Kant'ın mutlak düzeninin aksine

hiçbir şey önceden belirlenmiş değildir ve tüm normların kabulü ve geçerliliği bir şekilde etkilenen herkesin rızasına bağlıdır (Nozeri, 1397:232).

1.4. HANNAH ARENDT VE HABERMAS

Hannah Arendt ve Habermas arasındaki benzerlik ve farklılıklara gelince Hannah Arendt, çalışmalarında kamusal alan (public sphere) kavramını hiçbir zaman teorik bir kavram olarak kullanmamıştır. Ancak, Habermas'tan önce en azından The Origins of Totalitarianism'de (1951) ve özellikle The Human Condition'da (1958) kamusal bölge (public realm) temasını ele almaya başladı ve Habermas'ın kamusal alan anlayışını birçok yönden, örneğin, Habermas'ın iletişimsel güç kavramını etkilemiştir. Kamusal alan kavramı, Arendt'in siyasi düşüncesinin merkezi kategorilerinden biridir ve Arendt'in klasik dönemindeki antik polislin idealist açıklamasına dayanır. Kamusal alan kavramı Arendt tarafından iki temel anlamda anlaşılmaktadır; bir yandan görünüm alanıdır ve diğer yandan herkes için ortak bir yerdir, yani insanların ortak olarak sahip oldukları dünyadır(Salikov,2018:92). Arendt'in kamusal alanı, bir görünüm alanı olarak, bireylere "mümkün olan en geniş tanıtım" ve ötekini tanımak ve başkaları tarafından tanınmak için gerekli olan " herkes tarafından görülme ve duyulma" olanağını sağlar(Arendt, 1998: 50). Başka bir deyişle, Arendt kamusal alanı, insanların birbirine "göründüğü" özneler arası bir alan olarak anlar ve bu görünüm aracılığıyla, birlikte hareket etmeleri ve konuşmalarıyla insan politik etkinliğini tetikler. Ona göre kamusal alan ortak olarak sahip olduğumuz dünyadır. Bu, "hepimiz için ortak olan ve üzerindeki özel mülkümüzden ayrılan" dünyadır (Arendt, 1998: 52). Böylece Arendt, kamusal alanı özelin, doğalın ya da ortak olamayacak bir şeyin karşıtı olarak tanımlar. Doğal olan özel alandan farklı olarak kamusal alan, insanların kendileri tarafından yaratılmış yapay bir alandır; doğa ile

insan arasında bir “nesnel boşluk”tur (Dossa, 1989: 86). Arendt'in görüşüne göre, bu yapay âlem, "insanları doğadan ve doğal zorunluluktan ayıran" bir tür özel insan dünyasıydı ve “onlara siyasi yaşamları için potansiyel bir arena sağlar” (Brunkhorst, 2000: 182). Ancak Arendt'e göre kamusal alan ve özel alan yalnızca birbirleriyle karşıtlık içinde ve birleştirilemez değil, aynı zamanda kendi varoluşları için birbirlerini tamamlar ve ihtiyaç duyarlar. Birinin eksikliği diğerini olumsuz etkiler ve genel olarak insan yaşamının sağlıklı dengesini bozar.

1.5. HABERMAS'IN KAMUSAL ALAN TANITIMI

Habermas'ın kamusal alan tanımı, savaş sonrası Batı toplumlarında kamuoyu oluşturma ve devlet ve demokrasinin meşrulaştırılmasına yönelik sınıflandırma girişimlerinin ilk ve kurucu tetikleyicisidir ve standart bir çalışma olarak geniş çapta kabul görmektedir. Ancak aynı zamanda kamusal alan kavramının sürekli olarak gelişmesi nedeniyle geniş çapta sorgulanmıştır. Kamuoyunun nasıl ve ne şekilde şekillendiğine dair güncel bir anlayışa yönelik genel eleştiriyi ve güncel yaklaşımları iyi anlamak için Habermasçı modelin genel terimlerinin açıklanması gerekmektedir. Habermas'ın demokratikleşmeye odaklanması, siyasi katılım vurgusu ile bağlantılıydı. Böylece Habermas'ın kamusal alan kavramı, sivil toplumdaki gündelik hayatın özel çıkarları ile devlet iktidarı alanı arasında bir kurumlar ve pratikler alanı olarak tanımlanıyor. Kamusal alan aile ve işyeri alanları ile keyfi güç ve tahakküm biçimleri uygulayan devlet arasında aracılık yapan bir alandır. Habermas'ın "burjuva kamusal alanı" dediği şey, bireylerin ortak kamusal meselelerini tartışmak ve keyfi ve baskıcı toplumsal ve kamusal iktidar biçimlerine karşı örgütlenmek için bir araya geldikleri sosyal alanlardan oluşuyordu (Habermas, 1991, 398). Kamusal alanın ilkeleri, genel

çıkarları ve kamu yararını tespit etmek için söylem argümantasyonunun kullanıldığı tüm genel endişe konularının açık bir tartışmasını içeriyordu. Habermas'a göre, burjuva kamusal alanı, çeşitli bireyler veya gruplar arasında veya bireyler ve gruplar ile devlet arasındaki iddialara arabuluculuk yapacak bir yargı sistemi kuran ve geniş bir siyasi haklar yelpazesini garanti eden anayasal düzenler üzerin de kurumsallaştı(Kellner, 1992:4). Habermas, 19. yüzyılın sonlarında kamusal alanın bir "yeniden feodalleşmesinin" meydana gelmeye başladığını savunarak enstitü teorisine tarihsel bir temel ekledi. (Kellner, 1992:5). Dönüşüm, doğrudan siyasi işlevler üstlenen özel çıkarları içeriyordu zira güçlü şirketler medyayı ve devleti kontrol ve manipüle etmeye başlamıştı. Öte yandan devlet, özel alanda ve günlük yaşamda daha temel bir rol oynamaya başladı ve böylece devlet ile sivil toplum, kamusal ile özel alan arasındaki farkı aşındırdı. Kamusal alan azaldıkça, vatandaşlar kendilerini ortak yarar ve demokratik katılım konularından ziyade pasif tüketime ve özel kaygılara adayarak tüketiciler haline geldiler. Burjuva kamusal alanında, Habermas'ın analizine göre kamuoyu, siyasi tartışma ve fikir birliği ile oluşturulurken, refah devleti kapitalizminin alçaltılmış kamusal alanında, kamuoyu, sistem yönetimi ve sosyal kontrolün bir parçası olarak kamuoyunu yöneten siyasi, ekonomik ve medya seçkinleri tarafından yönetilir(Kellner, 1992:5).

Kamusal alan kavramını açıklayan Jürgen Habermas'a göre 'kamusal alan', her şeyden önce, kamuoyuna göre bir şeylerin oluşturulabileceği bir toplumsal yaşam alanıdır. Vatandaşlar, kamu yararı ve menfaati konularını özgürce ve koşulsuz olarak [yani, örgütlenme ve örgütlenme özgürlüğünü, ifade özgürlüğünü ve kamuoyunu yayınlamasını garanti ederek] danıştığında ve araştırdığında, aslında bir bütün kamuoyu olarak hareket ederler. "Kamuoyunun yorumlanması", eleştiri ve gözetim misyonunu ifade etmektedir. Yani, vatandaşların kamu kurumuna ve egemen sınıfa karşı gayri resmi olarak hareket geçmesi(Dalgeran,1380: 19). O'Brien(1999) göre Kamusal alanın temel

amacı, vatandaşlar arasında kamu yararına hizmet edecek bir eylem planının formüle edilmesine yol açan ortak iyi hakkında rasyonel bir eleştirel tartışma yapmaktır. Söz konusu bu tür bir tartışmayı temellendirmek adına, devletin politikalarını ve eylemlerini ve ilgili halktan kaynaklanan alternatifleri 'kamuya çıkarmak' önemlidir. Habermas kamusal alan için aşağıdaki özellikleri listeler;

- Kamusal alan, "kamuoyu" oluşumunun temel taşıdır. Bu alan, insanların meseleler ve kamu çıkarları (public interest) hakkında tartışma ve görüş alışverişinde bulunduğu bir yerdir ve kamuoyunun ortaya çıkması için iyi bir temeldir.
- Bu alanda vatandaşlar, kamu çıkarları hakkında tartışır ve görüş alışverişinde bulunur. Bu alanda, maddi ve özel çıkarlara odaklanan ticari işletmelerde ve meslek gruplarında mevcut ilişki ve hedeflerin aksine, katılımcıların kamu yararı ve ortak yarar sağlanması amaçlanmaktadır (Held,1995:80).
- Bu alan, benzer grupların ve kamu gücünün aracıdır.
- Demokratik katılım ve denetim ilkesi bu alandaki temel dayanaklardan biridir.
- Bu alana giriş hakkı tüm vatandaşlar için garanti altına alınmıştır.
- Katılımcılar, dogmatizmden ve muhakemeyi ilerletmek için kutsal değerlerin ve ilkelerin kullanımından muafdir(Held,1995:79).
- Bu alanda kolektif bilgelik hâkimdir. Yani önemli olan muhakeme ve kamusal söylem yoluyla ulaşılan genel mutabakat ve fikir paylaşımıdır(Alikhah,1378:117).
- Kamusal alanda sadece birlik ve homojen fikirler yoktur. Söylem ve iletişim sadece uyum yaratma yönünde ilerlemiyor, kültürel ve düşünsel boyutlarıyla da ilerliyor. Aslında kamusal alan farklı fikirlere açık bir alandır(Fornäs,1995:83).

1.6. KAMUSAL ALANDA BILGI VE MEDYA

Habermas'a göre; yeni toplumun kapsamı, yalnızca nispeten az sayıda vatandaşın fiziksel olarak mevcut olmasına izin verdiği için, kitle iletişim araçları kamusal alanın ana kurumları haline geldi. İçinde bulunduğumuz çağda, iletişim araçlarının kullanımı veya desteği olmadan hiç kimse kamusal alanda başkalarıyla etkili bir şekilde iletişim kuramayacak (Dahlgren,1380:19).

Unutulmamalıdır ki "kamusal alanın iletişim ya da etkileşim araçları" konusu bilgi ve medya olarak iki kısma ayrılmaktadır:

Kamuoyunun, ifade özgürlüğü alanında oluştuğunu varsayımıyla yola çıkacak olursak, tüm etkinliği, derinden bilginin kalitesine, erişilebilirliğine ve sunumuna bağlıdır. Yeterli, güvenilir ve açık bilgi, açık diyalogu mümkün kılarken, yetersiz bilgi ve hatta biraz çarpıtılmış bilgi, kaçınılmaz olarak önyargılı kararlara ve uygunsuz tartışmalara yol açar (Webster,1380:221). Kamusal alanın alegorik(allegorical) örneğinin ideallerine dayanarak, en büyük endişe "paketlenmiş" bilgilerin(enformasyon)etkisidir. Devlet, partiler veya piyasa temelli kurumlar tarafından üretilen bu paketlenmiş bilgiler, insanları belirli pozisyonlar lehine ikna etmek için ya da kendi amaçlarına hizmet etmek için veya onu 'eğlenceli' satılabilir bir meta olarak sunabilmek için üretilir(Webster,1995:99). Dolayısıyla siyasi söylemde okunanların veya duyulanların doğruluğundan emin olamadığımız için bu bilgi geçerliliğini büyük ölçüde yitiriyor (Webster,1380:274). Yetersiz ve düşük kaliteli bilgi iki şeyin sonucudur. Biri yapımcılar

diğeri onları temsil eden medya. Devlet veya piyasa temelli kurumlar, hatalı ve taraflı kararlara yol açan, gerekli doğruluk ve kapsamlılığa sahip olmayan bilgiler üretebilmektedir. İkinci durum ise üretilen bilginin eksik ve manipüle edilmiş bir şekilde iletilmesi ve Habermas'ın deyimiyile "bilgi yönetimi" olması ve medya tarafından yayılabilen ve sunulabilen her türlü bilgiyi yansıttmasıdır. Böylece devlet medyası ya da piyasa, Jürgen Habermas'ın "bilgi yönetimi" olarak kabul ettiği, gerçeklik ile toplum arasında bir bariyer haline gelir ve Habermas bunu kamusal alanın yıkımının bir işareti olarak görmektedir. (Webster,1380:265)

"Kamuya açık iletişim araçlarının" ikinci bileşeni olan medya, bilgiden daha az önemli değildir. Başka bir deyişle, iletişim kurmak ve mevcut [gerçek veya çarpıtılmış] bilgilerin paylaşılmasını sağlayan medyadır. Medya camiasının belirli bir sektör [özel veya kamu] tarafından tekelleştirilmesi, medya sahiplerinin toplumun her kesiminin elindeki medyayı kullanmasına izin vermemek tehlikesini beraberinde getirmektedir. Söz konusu bu mesele toplumun bir bölümünün toplumda iletişim araçlarından yoksun kalmasına neden olmaktadır ki bu da gerçek ve verimli bir kamusal alanın oluşmamasına neden olmaktadır. Ancak ikinci bir durum daha vardır ve o da medyanın kasıtlı veya kasıtsız olarak mevcut bilgileri çarpıtması veya yalnızca kendi çıkarlarıyla uyumlu kısmı temsil etmesi ve kendi çıkarlarına zarar veren kısımları boykot etmesi ve sansürlemesidir. Yani vatandaşlardan bilginin doğruluğu ve yararlılığı hakkında karar vermek yetkisini almak ki bu da kamusal alanına zarar verir(Sabilan,1391:149).

1.7. KAMU HİZMETİ YAYINCILIĞI

Toplumsal bütünleşmenin altyapısı olarak kamusal alan, kamusal söylem yoluyla, büyük ölçüde medya operasyonuna dayanır. Kitle iletişim araçları, yalnızca medya aracılığıyla var olabilen “hayali birlik”(imagined communion), olarak kamuoyunu oluşturmakla kalmaz, aynı zamanda kamusal alanın kurumsallaşmış (alt)yapısının yaratılması için hayati önem taşır(Splich,2015:605). Kitle iletişim araçları, Tönnies'in (1887:221) basın için önerdiği gibi, “karşılaştırılabilir ve bazı açılardan devletlerin orduları, hazineleri ve bürokratik kamu hizmetleri aracılığıyla sahip oldukları maddi güce göre daha üstündür” . Kitle iletişim araçları ideal olarak, söylem akışlarını kamusal alan ağlarındaki fikir oluşumundan siyasi sistemdeki siyasi irade oluşumuna ve bunun tersi yönde kanalize ederler. Bu, kamusal alanın üzerine inşa edilebileceği herhangi bir medya değildir. Kamunun (görüşünün) “organları” olarak medya, Kant(kant1784 aklın kamusal kullanımını insan kamu kurumunun temel ve evrensel ilkesi olarak açıkladı) ve Bentham(Bentham,1791 açıklığı, kamuoyunun ve halkın egemenliğinin temeli olarak tanımladı) tarafından zaten ortaya konan kamusal ilkeleri boyunca belirli normatif işlevleri yerine getirmek zorundadır. Aklın kamusal kullanımında kişisel özgürlük ve halkın siyasi otoriteleri kontrol etme hakkı, ticari kârı veya siyasi gücü maksimize etmek için medya merkezli stratejiler benimseyen özel sermayeye veya devlete ait medya ile pek uyumlu değildir. Özel işletmeler olarak birleştirilmiş medyanın başlangıçtaki faydalı sonuçları, basının ve diğer medyanın sanayileşmesi, ticarileşmesi ve tekelleşmesi ile ortadan kayboldu (Splich, 2015:605). On dokuzuncu yüzyılın sonlarında radyonun ortaya çıkmasından önce bile gazetelerin güçlü ticari ve parti-politik çıkarlara tabi kılınması, kamu hizmeti gazeteleri fikrini doğurdu. Kamusal alan kavramı, büyük ölçüde

modern temsili demokrasilerde medyanın ve kamuoyunun rolüne atıfta bulunur; medyanın normatif kavramsallaştırması, kamu hizmeti medyası fikrinde ön plana çıkmaktadır.

Gazeteciler ve editörlerle birlikte kamu yararına hizmet edecek birçok basın reformcusu, gazetelerin sahiplerine, siyasi partilere ve reklamcılara bağımlılığını sınırlaması, sansasyonun önlemesi ve halkın sesinin gazetede güçlü bir şekilde beyan edilmesi için hayır kurumlarına dayalı "kamusal hayat için güvenlik vanaları" çağrısında bulundu. Benzer şekilde, C. Bücher (1926:53) basının temel görevini siyaset, bilim, sanat ve teknikteki entelektüel çalışmaların sonuçlarının dolaşımını sağlamakta gördü, bu yüzden vatandaşlara ücretsiz olarak sunulmasını savunmaktaydı. "Kamu Hizmeti Yayıncılığı (KHY), kamu için yapılan ve kamu tarafından finanse edilen ve kontrol edilen yayındır ki ne ticari ne de devlete aittir. Siyasi müdahalelerden ve ticari güçlerin baskısından muaftır. KHY aracılığıyla vatandaşlar bilgilendirilir, eğitilir ve eğlendirilir. Kamu hizmeti yayıncılığı çoğulculuk, programlama çeşitliliği, editörüyle bağımsızlık, uygun finansman, hesap verebilirlik ve şeffaflık ile garanti edildiğinde demokrasinin temel taşı olarak hizmet edebilir. Ekonomik açıdan bakıldığında, kamu hizmeti fikri, genellikle malların doğal kıtlığı, örneğin; dijital öncesi çağda radyo frekanslarının kıtlığı veya bireysel yatırım kapasitelerini aşan hizmetlerin karmaşıklığı; askeri savunma ile ilişkilidir ki katı devlet kontrolünü ve hatta tekelliği haklı çıkarmaktadır. Dijital çağda artık böyle bir kıtlık kalmadığına göre, kamu hizmeti yayıncılığına da herhangi bir ihtiyaç kalmadığı sonucu çıkmalıdır. Böylece tüketici tercihleri ve talepleri 'özgürce' medya pazarındaki arz programını belirler. Medya düzenlemelerine karşı kıtlık argümanı, üç nedenden dolayı sorgulanmıştır. Birincisi, medya pazarına giriş maliyetleri aşırı derecede yüksek olduğundan, kitle iletişim araçlarının gerçek bir rekabetinin gerçekleşmesi pek olası değildir. Hem ulusal hem de küresel olarak az sayıda şirketin elinde medya

yoğunlaşması, ana akım olmayan "tüketicilerin" program arzını etkileme olasılığını ciddi şekilde sınırlayabilir. İkincisi, tüketicileri ve genel olarak toplumu korumak için modern devletler tarafından gıda ve ilaç endüstrisinden uçak endüstrisi ve taşımacılığına kadar mal ve hizmet üretiminin neredeyse tüm alanlarında yasal düzenlemeler getirilmiştir. Üçüncüsü, tamamen rekabetçi içerik sağlayıcılarının salt çoğulluğu bile arzın çeşitliliğini garanti etmeyecektir. Son derece rekabetçi medya pazarları, tekelci veya oligopolistik medya sistemlerinden daha büyük olasılıkla homojenliğe yönelebilir. Çünkü medya pazarları, izleyicilerin yalnızca ana akım tercihlerini ve taleplerini yansıtmaya eğilimindedir (Splichka, 2015:606). Daha geniş bir perspektifte, kamu hizmeti kavramının kökleri insanın kurtuluşunun tarihsel süreçlerine dayanmaktadır ve bu nedenle insan özgürlüğü ve eşitliği erdemleriyle yakından bağlantılıdır. Gelir, sosyal statü, kültürel alışkanlık veya etnik aidiyet açısından aralarındaki farklılıklara bakılmaksızın, belirli hizmetlerin toplumun tüm üyelerine kâr amacı gütmeyen bir temelde sunulması gerektiği konusunda geniş bir toplumsal fikir birliği vardır. Böyle bir fikir birliği, bu hizmetlerin insan yaşamı için temel teşkil ettiği ve dolayısıyla evrensel olarak garanti edilmesi ve sağlanması gerektiğinin kabulüne dayanmaktadır. Temel insan hakları ve özgürlükleriyle bağlantılı bu tür hizmetlerin evrensel olarak sağlanması etik bir zorunluluktur. Bazı kamu hizmetleri kamu tarafından finanse edilmese bile örneğin, özel okullar tarafından sağlanan eğitim, salt ticari sektörlerle göre daha katı bir yasal düzenlemeye ve kamu denetimine tabidir. Düşünce ve kanaat özgürlüğünün, özünde kolektif bir özgürlük uygulamasından ziyade bireysel olduğu için meşru bir şekilde kamu düzenlemesini davet etmediği genellikle kabul edilir. Böyle bir inanç esasen yanıltıcıdır, çünkü kişinin aklını kamusal alanda kullanma hakkı ancak başkalarıyla birlikte topluluk içinde gerçekleştirilebilir. Kitle iletişim araçlarının belirli bir sorumluluğu olduğuna dair normatif görüşün içinde faaliyet gösterdikleri (sivil) topluma hizmet etmektir ki bazıları için açıklamaya pek ihtiyaç duymayan bir aksiyomdur, çünkü medya, bireyler ve bir

bütün olarak toplum için önemli siyasi ve kültürel işlevlere sahip modern sosyal sistemin ayrılmaz bir parçasıdır. Karşı görüş, gerçek bir ifade özgürlüğünün yalnızca herhangi bir dış müdahalenin olmamasını değil piyasa güçleri süreçte “içeridekiler” olarak kabul edilir, aynı zamanda özellikle güç veya otorite tarafından desteklenenler olmak üzere herhangi bir dış iddiayı karşılama yükümlülüğünün olmamasını da ifade eder. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında basın ticarileşmesine ve siyasallaşmasına yönelik erken radikal eleştiriler, basının toplumsallaşmasını devletin, siyasi partilerin ve özellikle emtia üretiminin boyunduruğundan kurtulmasının temel koşulu olarak görüyordu. Basını bir kamu hizmeti olarak tanıtan basın reformu fikirleri, basını gerçek bir ortak endişe ve karar alma meselesi haline getirmek için kişisel ifade özgürlüğünün "gelişmesi" ve toplumun demokratikleşmesine bağlıyorlar. Ancak ilk eleştirmenler, reformların basının siyasi ve ekonomik (bağımsızlık) sorunlarıyla sınırlandırılmayacağını da fark ettiler, çünkü iletişim etkinliğinin gerçek sosyalleşmesi, ekonomik ve siyasi ilişkilerin genel demokratikleşmesiyle birlikte kalkıyor ve düşüyor ki bu insan iletişiminin tüm biçimlerini önemli ölçüde etkiler. Genel kamu hizmeti fikri, kamusallık ilkesine herhangi bir atıfta bulunmadan, söz konusu hizmetlerin veya malların tüketimine eşit erişim ilkesine işaret eder. Hâlbuki medyanın kamu hizmeti modeli sadece halka hizmet olarak savunulamaz. Bu, (kitle) iletişim alanındaki özel kamu hizmeti fikrinin genel olarak kamu hizmeti fikrinden önemli ölçüde ayrıldığı yerdir. Medya, modern toplumlarda kamusallık ilkesinin koruyucuları olarak görülebileceğinden, bu ilke, kamu hizmeti medyası kavramının ve onun benzersiz özelliğinin merkezinde yer alır. Kamu hizmeti medyasının özgünlüğü, ilgili iki konuya atıfta bulunularak tanımlanabilir: (1) medya tarafından üretilen ve yayınlanan içeriklerin doğası ve (2) kamu hizmeti medyasını 'organları' olarak kullanması gereken kamu anayasası. Normatif anlamda, kamu hizmeti medyası, halkın veya halkların organları olarak, halka, halk tarafından ve halk için bir hizmet sağlar. Bu eğer halk tarafından finanse edilir ve onun tarafından kontrol edilirse, kamunun bir

hizmetidir. Kamu tarafından sağlanan bir hizmet yalnızca finanse edilen ve kontrol edilen değil, aynı zamanda onun tarafından üretilmiştir, kamuya yönelik ve aynı zamanda hükümet ve kamusal alanda hareket eden diğer güçler için bir hizmettir. Splich(2015) açısından, gazeteler on yedinci yüzyılda ortaya çıkan burjuva kamusal alanının kurucusu olsalar da, kamu hizmeti fikri basın alanında açıkça başarısız olmuştur. Nedeni oldukça basit görünüyor. "Kamu hizmeti basını" fikri oldukça geç ortaya çıktı; gazeteler zaten güçlü ekonomik oyuncular haline geldiğinden beri aslında zamanın gerisindeydi ve o dönemde güçlerini sınırlayacak kadar etkili hiçbir sosyal güç veya siyasi aktör yoktu. Gazete sahipleri, bu tür fikirlerin reddini "basın özgürlüğüne" saldırı olarak niteleyerek ideolojik olarak meşrulaştıracaklardır (Splich, 2015:605). James Curran (2002:191) göre dünyanın büyük bir bölümünde, kamu hizmeti yayıncılığı, birleşik bir ticari, politik ve ideolojik saldırıya maruz kalmıştır. Yeni özel kanallar ortaya çıktı; yeni düzenleyici rejimler getirildi ve yeni, düşmanca lobiler oluşturuldu. Curran kamu hizmeti yayıncılığının, meşruiyet kaybından, yetersiz finansmandan, azalan izleyicilerden ve daha az net bir amaç duygusundan zarar gördüğüne inanmaktadır. Curran, liberal demokrasilerde, medya kuruluşlarının potansiyel olarak onları egemen güç alanına doğru itebilecek biçimlendirici etkilere maruz kaldıklarını söylemektedir. Kısacası, Curran'a göre liberal demokrasilerde medya genellikle yukarıdan ve aşağıdan baskılara maruz kalmaktadır. Ancak bu baskıların nasıl tezahür ettiği - ve hatta dengeleyici etkilerin önemli bir biçimde bulunup bulunmadığı - medyanın faaliyet gösterdiği belirli alana bağlıdır. Bu genel yaklaşım, hem liberal hem de işlevselci analizin katılıklarından kurtulmanın bir yolunu sunar. Bu yaklaşım, medyanın özerk kurumlara dönüştüğünü veya elit tahakkümüne tabi olduklarını varsaymaktan kaçınır. Bunun yerine, bu yaklaşım hem medya özerkliğini baltalayan toplumdaki gücün eşitsiz dağılımına hem de seçkinlerin kontrolünü zayıflatan çatışma ve muhalefete karşı tetiktedir(Curran, 2002:156).

1.8. GELENEKSEL MEDYANIN DEMOKRATİK ROLÜ VE KAMU BEKÇİLİĞİ

Burada ele alacağımız diğer bir konu medyanın demokratik rolüdür, medyanın demokratik rolünün tartışılması, medyanın örgütlenmesi ve düzenlenmesi hakkındaki bir tartışma ile yakından bağlantılıdır. Gerçekten de hâlâ güvendiğimiz özgür basına ilişkin klasik liberal teori, on dokuzuncu yüzyılda basının kuralsızlaştırılmasına yönelik siyasi bir projenin (neoliberalizm) parçası olarak rafine edilmiş ve detaylandırılmıştır. Klasik liberal teoriyi yeniden düşünmek, zorunlu olarak medya politikasının yeniden düşünülmesini gerektirir. Geleneksel liberal teoriye göre medyanın temel demokratik rolü, devlet üzerinde bir kontrol görevi görmektir. Medya, devletin tüm faaliyetlerini izlemeli ve resmi otoritenin suiistimallerini korkusuzca ifşa etmelidir (Curran, 2002:217).

Geleneksel Medyanın demokratik rolü ile ilgili değinmemiz gereken bir diğer husus medyanın kamu bekçiliğidir (gözcülüğü). İletişim Teorisini Harold Lasswell (Harold Lasswell,) Toplumda İletişimin Yapısı ve İşlevi(1948) adlı makalesinde, medyanın ilk ve en önemli rolünü, insan çevresini izlemek olduğunu söylemektedir. Ona göre bu iletişim araçları haber ve bilgi hazırlayıp yayarak toplumdaki insanları yaşadıkları çevreyle tanıştırır ve böylece onları çevreleri hakkında yeterli bilgi edinmeye ve buna uyum sağlamak için gerekli tepkileri göstermeye hazırlar (Mcquail, 1983:108). Ünlü bir iletişim profesörü olan Wilbur Schramm da medyanın ilk rolünü “gözlemci rolü” olarak görmektedir(Motamednejad,1986:9). Dolayısıyla medyanın temel işlevlerinden birinin denetim ve gözetim rolü olduğu söylenebilir. Muhafazakâr İngiliz filozof ve politikacı Edmund Burke, medyayı demokrasinin dördüncü kuvveti olarak nitelendirerek, medyanın kamu çıkarını savunmadaki ve sosyal, ekonomik, politik ve kültürel konularda yanlış uygulamaları değiştirme ve düzeltmedeki gözetim rolünü vurguladı. Diğer bir

deyişle, medya demokratik sistemlerde diğerk erkanlarla; yani yasama, yargı ve yürütme ile eşit durumdadır(Motamednejad,1386:459). Geleneksel liberal teoride, söz konusu bu bekçi rolün, medyanın diğerk tüm önemli işlevlerini geçersiz kıldığı ve medya sisteminin düzenlenmesi gereken biçimi belirlediği söylenmektedir. Bu görüşe göre, medyanın hükümetten tam bağımsızlığını sağlamak ancak medyayı serbest piyasaya demirlemek yoluyla mümkündür. Medya bir kez devlet düzenlemesine tabi hale geldiğinde, bekçi köpeği olarak ısırıklarını kaybederler. Daha da kötüsü, devletin hizmetinde hırlayan Rottweiler'lara dönüşebilirler(Curran, 2002:217). Medyanın geleneksel kamu bekçiliği tanımı böylece yayın reformu davasını meşrulaştırır ve serbest piyasa basınının savunmasını güçlendirir. İlk bakışta, bu yaklaşımın övülecek çok şeyi var gibi görünüyor. Ne de olsa devletin eleştirel gözetimi, medyanın demokratik işleyişinin önemli bir yönüdür. Ancak bu argüman görüldüğü kadar net değildir. Medyanın bekçi rolü son derece önemli olsa da, medya politikasını belirlemesi ve en önemli olması gerektiğini iddia etmek belki de Don Kişotçadır. Bu geleneksel görüş, başlıca medyanın halkla ilişkiler odaklı gazeteler olduğu on sekizinci yüzyıldan kaynaklanmaktadır. Buna karşılık, yirmi birinci yüzyılın başlarında medya sistemleri büyük ölçüde eğlenceye odaklandı. Watchdog argümanı da başka bir şekilde eskimiş görünüyor (Curran, 2002:219). Geleneksel olarak liberal teori, hükümetin basın uyanıklığının tek nesnesi olduğunu kabul eder. Bu, hükümetin genellikle iktidarın "merkezi" olarak düşünüldüğü bir dönemden kaynaklanmaktadır. Ancak bu geleneksel görüş, ekonomik gücün hissedarlar ve yöneticiler tarafından kullanılmasını hesaba katmamaktadır. Burada medyanın hem kamu hem de özel otorite üzerinde bir kontrol aracı olarak tasavvur edildiği gözden geçirilmiş bir anlayışa ihtiyaç vardır (Curran, 2002:217). Bu değişiklik, artık her türlü iktidardan bağımsızlıkla eşitlenemeyeceğinden, 'piyasa özgürlüğü' durumunu azaltır. Birçok medya kuruluşu dünyanın en büyük şirketleri arasında yer alan devasa eğlence holdingleri haline geldi. Mesele artık sadece medyanın büyük şirketlerle olan bağlantılarından taviz vermesi

değildir: medya büyük şirketlerdir(Curran, 2002:220). Medyanın bekçi bakış açısı savunmacıdır ve gücü olanların sınırı aşmasını engelleyerek halkı korumakla ilgilidir. Bununla birlikte medya, liberal teoride daha kapsamlı bir şekilde demokrasinin işleyişini kolaylaştıran bir bilgi ve tartışma aracı olarak da görülebilir. Bu görüşe göre, özgür medya seçmenleri bilgilendirir ve seçmenlerin seçim zamanında bilinçli bir seçim yapmalarına yardımcı olur. Bağımsız medya aynı zamanda hükümet ile yönetilenler arasında bir iletişim kanalı sağlar. Her şeyden önce medya, insanların sorunları tanımlayabilecekleri, çözümler önerebilecekleri, anlamaya varabilecekleri ve toplumun kamusal yönünü yönlendirebilecekleri bir tartışma forumu sağlar. Bütün bunlar en iyi serbest piyasa yoluyla liberal görüşte başarılabilir. Piyasanın özgürlüğü, herkesin bir görüş yayınlamasına izin verir. Bu, kamusal tartışmalara katılımı genişletir ve tüm önemli bakış açılarının yayınlanmasını sağlar. Bekçi bakış açısında olduğu gibi, bu yaklaşımı övmek için çok şey var. Bu bakış demokrasilerin ortak işlerini yönetmek için bilgili ve katılımcı vatandaşlara ihtiyaç duyduğunu varsayar. Ayrıca farklı görüş ve çıkarları hesaba katarsa, kamusal tartışmanın rasyonel ve adil sonuçlar üretme olasılığının daha yüksek olduğuna inanmaktadır. Bu yaklaşımın kalbinde (Amerika Birleşik Devletleri'nde cumhuriyetçi gelenek olarak adlandırılan şey) yurttaşlık bilgisi, halkın katılımı, sağlam tartışma ve aktif kendi kaderini tayin etme ihtiyacına yönelik takdire şayan bir vurgu vardır. Bununla birlikte, bu teorinin merkezinde bir kusur var ve o, serbest piyasaya olan geniş bakış açısıdır (Curran,2002: 225). Neoliberalizmi benimsemesi, başarmak istediği şeyi dört farklı şekilde baltalamaktadır. Birincisi, piyasaya girişin yüksek maliyetleri, yayınlama özgürlüğünü kısıtlar. İkincisi, serbest piyasa bilgi sağlanmasını baltalar. Kırk yıllık bir süre boyunca yayıncılar için gerçekleştirilen öncü pazar araştırması, insanların ilgisini çeken hikâyelerin, tüm okuyucu kategorilerine hitap ettikleri için tutarlı bir şekilde en yüksek okuyucu puanlarını aldığını gösterdi. Oysa kamu işleri, belirli sosyal gruplar arasında yoğunlaşan sadece bir azınlığa sahipti. Satışları en üst düzeye çıkarmak için

rekabetçi piyasa baskısı, halkla ilişkiler kapsamının evrensel olarak daha popüler insani ilgi içeriğine yol açmasıyla sonuçlandı. Üçüncüsü, serbest piyasa, kamusal tartışmalara katılımı kısıtlar. Seçkinler için bilgi açısından zengin medya ve genel halk için bilgi açısından fakir medya üretir. Dördüncüsü, piyasa akıllı ve rasyonel tartışmayı baltalıyor(Curran,2002: 226). Pazar odaklı medya, süreç yerine eyleme, soyutlama yerine görselleştirmeye, insan karmaşıklığından ziyade stereotipikliğe (stereotypicality) vurgu yaparak basitleştirilmiş, kişiselleştirilmiş, bağlamından arındırılmış bilgiler üretme eğilimindedir (Epstein 1973; Inglis 1990).

Görünen o ki, başarılı kamu hizmeti yayın sistemleri, bilgilendirilmiş, rasyonel ve kapsayıcı kamusal tartışmanın liberal idealini somutlaştırmaya en yakın olanıdır. Başarılı kamu hizmeti yayın sistemlerinde, halkla ilişkiler programlarına, gerekçeli tartışmalara ve bazı sistemlerde çoğulcu temsile öncelik verirler. Bunun nedeni, demokrasinin ihtiyaçlarını kâr ihtiyaçlarının önüne koymaları ve bu konuda kamu hukuku ve düzenlemeleriyle desteklenmeleridir. Ayrıca bu yaklaşım entelektüel bir uyum anlamına gelir. Bu, on yedinci yüzyılın leviathan devletine ilişkin korkularını mutlakiyetçi, keyfi otorite haklı nedenlerle her zaman mevcut bir tehdit olarak görüldüğünü terk etmek ve halk tarafından seçilen demokratik devletin, demokratik özyönetimin çıkarları doğrultusunda bilgi ve tartışma alanını genişletebileceğini kabul etme anlamına gelir (Curran,2002: 227).

1.9. GELENEKSEL MEDYA VE EĞLENCE

Medyanın demokratik rolü hakkındaki düşüncelerimizin çoğu, basının esas olarak son derece politize gazete ve dergilerden oluştuğu on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılın başlarına dayanmaktadır. O zamandan beri medya değişti. Televizyon dizileri, bilgisayar oyunları, sosyal ağ siteleri, filmler, müzik klipleri ve popüler romanlar dahil olmak üzere çağdaş medya sistemleri tarafından üretilen içeriğin büyük bir bölümünün kamu işleri ile doğrudan bir ilişkisi kalmamıştır (Britanya tabloid basınının uç örneğinde, editörüyle içeriğinin dörtte üçünden fazlası). Aslında, haber medyası bile çıktılarının artan oranlarını yumuşak haberlere ve eğlenceye ayırıyor (Curran, 2011: 63). Başka bir deyişle, çoğu zaman tüketilen medya çıktılarının çoğu, geleneksel siyaset anlayışlarıyla ilgisizdir. Medyanın demokratik rolünün herhangi bir şekilde yeniden kavranması, bu dönüşümün imalarını düşünmek zorundadır. Curran, medya eğlencesinin yükselişi hakkında üç standart tepkiye dikkat çekmektedir. Birincisi, medyanın ciddi demokratik rolünden, on dokuzuncu yüzyıl sonlarında liberallerin başlıca tepkisi olan bir sapma olarak onu kınamaktır. İkincisi, eğlenceyi halkla ilişkiler haberlerinden ayrı bir kategori olarak görmektir – temel olarak, Amerikan siyasi iletişim akademik camiasının tepkisi. Üçüncüsü, halkla ilişkiler yayını ve eğlence arasında bir geçişe işaret etmektedir. Ona göre bu tepkilerin her biri, medyanın demokratik rolünü değerlendirmek için bir temel olarak yetersizdir. Eğlenceyi yalnızca siyasetten bir oyalama olarak reddeden ilk tepki, eğlencenin siyasi anlamını göz ardı eder. Eğlenceyi siyasetle ilgisi olmayan ayrı bir kategori olarak gören ikinci tepki, hiçbir şey değişmemiş gibi davranmanın uygun bir yoludur. Bu çağdaş medya sistemlerini on dokuzuncu yüzyılın başlarındaki gazeteler gibi görmek için metodolojik bir hiledir ve yalnızca medya eğlencesinin siyasi bir anlamı veya

önemi olmadığı varsayıldığında anlamlı olan bir prosedür olarak görünebilir. Üçüncüsü, siyaset ve eğlenceyi açıkça harmanlayan medya içeriğinin yalnızca bir kısmına bakmaktan mustarıptir. Curran'a göre bu üç tepki, haritası çıkarılmamış bir mayın tarlasının etrafında temkinli adım atmaktadır: Ona göre, eğlencenin demokratik anlamı ve bu arazinin haritasını çıkarmaya başlamanın en iyi yolu, eğlencenin siyasetle dört temel yolla ilişkili olduğunu öne sürmektir: yani değerler, kimlikler, bilişler ve normlar açısından(Curran, 2011: 64). Elbette bu farklı kategoriler arasında bir miktar örtüşme vardır ve bunlar burada yalnızca geniş siyasi anlam egemenliklerini sınırlandırmanın uygun bir yolu olarak sunulmaktadır.

Curran, TV draması, film ve gerçek eğlencenin bütünlüğünün, siyasetin temelini oluşturan değerler hakkında bir tartışma sağladığını vurgular. Ona göre bu önemlidir çünkü değerler çağdaş siyasette artan bir önem kazanmıştır ve bazı insanları ABD'de ve başka yerlerdeki görünüşte ekonomik çıkarlarına karşı idealist bir şekilde oy vermeye motive etmiştir. Uluslar ayrıca, kamu politikasındaki farklılıklara ve kaynakların ve ödüllerin tahsisine katkıda bulunan siyasi kültürlerini şekillendiren değerler açısından da farklılık gösterir ve değerlerdeki değişimler politik değişime yol açar, örneğin yirminci yüzyılın sonlarında artan bireycilik, neoliberal rejimlerin yükselişini sürdürmesine işaret etmektedir. Dolayısıyla, "eğlenceler" farklı değerleri desteklediğinde ve izleyicileri dolaylı olarak aralarında seçim yapmaya davet ettiğinde, işlevleri yalnızca eğlendirmek değildir(Curran, 2011:64). Eğlenceler potansiyel olarak siyasi sürece katkıda bulunuyorlar. Gerçekten, eğlence bazen siyaseti bilgilendiren değerlerle ilgilenmek için siyasetin resmi söyleminin kendisinden daha az kısıtlı bir yol sağlayabilir. Eğlence yoluyla, muhafazakâr kolektivizmin vatanseverliği ve ahlaki düzeni vurgulayan ilerici kolektivizmle ortak bir yanı olduğunu görmek mümkündür. Dayanışma ve toplu tedariki vurgulayarak ve muhafazakâr bireyciliğin ince refahçılığı ve kendi kendine yardımı

vurgulayan liberal bireycilikle hükümetten ve devletten bağımsızlığı vurgulayan bireysel tolerans ortak bir yanı vardır. Curran, eğlencenin, kamusal yaşamın sürüklenen disiplinlerine tabi olmadığını ve siyaseti destekleyen derin duygusal yapıların esnek bir keşfini sunabileceğini söylemektedir(Curran, 2011: 67). Curran eğlencenin demokratik süreci desteklemesinin ikinci tepkisini, sosyal kimliğin oluşumunda, sürdürülmesinde ve bazen reformuna katkıda bulunmasında görmektedir. Politika kısmen kişisel çıkar peşinde koşmakla ilgilidir. Bununla birlikte, insanların kendi çıkarları için en iyi olduğunu düşündükleri şey, yalnızca "nesnel" durumlarına değil, aynı zamanda kendilerini hangi grupta özdeşleştirdiklerine ve ayrıca kim tarafından tehdit edildiğini hissettiklerine de bağlı olabilir. Çoğu insan birden fazla sosyal kimliği sahiptir, bu yüzden politik açıdan önemli olan, mevcut kimlikler grubundan (milliyet, etnik köken, sınıf, cinsiyet, cinsellik, din, yaş veya bölge ile bağlantılı) hangi kimliğin belirgin olduğuna karar verdikleridir. Sosyal kimliğin, çok sayıda insanın nasıl oy kullandığı üzerinde büyük etkisi vardır. Daha genel olarak, sosyal kimlik değişimlerinin siyaset üzerinde derin bir etkisi olabilir(Curran, 2011: 67). Dolayısıyla, insanların kim olduklarına, nereye uyduklarına ve kime karşı olduklarına ilişkin anlayışlarını etkileyen medya tüketimi, çağdaş siyasetin dinamiklerinin merkezinde yer almaktadır.

Curran, popüler eğlencenin siyaseti etkilemesinin üçüncü tepkisinin, gerçekliği anlamlandırmanın yollarını sunmakta görmektedir. Ona göre eğlence, toplumun ve onu oluşturan parçaların görüntülerinin bütünlüğünü sunarak, muhtemelen ilk elden deneyimleyebileceğimiz her şeyin ötesine geçen bir şekilde görselleştirmemize yardımcı olur. Başka bir deyişle eğlence olaylara bir bütün olarak bakmamıza yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda toplumu insan eyleminin temel kaynağı ve yaşamlarımızı şekillendiren gücün dinamikleri açısından yorumlamamıza da yardımcı olur. Bu çıkarım, esas olarak haberciliğin etkileriyle ilgili uzun bir araştırma geleneği tarafından desteklenmektedir.

Örneğin, deneysel araştırmaya dayanan dikkate değer bir çalışma (Iyengar1991) suç ve terörizmin bir dizi ayrı olay olarak rapor edilmesinin, sorumluluğun ilgili kişilere atfedilmesini teşvik ettiğini buldu. Ancak suç ve terör bağlamsal bir şekilde rapor edildiğinde, toplumsal nedenselliğe atfedilmesini teşvik etti. Bu çerçevelenme etkisinin gücü, farklı konularda değişiklik gösteriyor ve parti yönelimi gibi araya giren değişkenlerden etkileniyordu (Curran, 2011: 69). Eğlencenin gerçeği yansıtmadaki biçiminin önemli siyasi sonuçları olabilir. Örneğin, Amerikan askeri ve güvenlik servislerinin rolüyle ilgili popüler Amerikan draması ele alınırsa, Iwo Jima'nın Kumlarından (1949) Er Ryan'ı Kurtarmak'a (1998) kadar uzanan ve Amerikan silahlı kuvvetlerinin fedakârlığına, kahramanlığına ve asaletine odaklanan çok sayıda Amerikan savaş filmi mevcuttur (Slocum, 2006).

Curran, medyanın kamusal yaşamı etkilemesinin dördüncü tepkisini, kamusal normlar hakkında bir diyaloga katkıda bulunmakta görüyor. Ona göre bunlar, bireysel davranışlara ve toplumun sosyal etkileşimine yön veren kurallar, uzlaşımlar ve beklentilerdir. Kamu normları, hangi eylemlerin uygun ve uygunsuz olduğu konusunda ortak anlayışlar üretir ve ayrıca kabul edilebilir ve kabul edilemez tutumların tanımlanmasına yardımcı olur (Curran,2011:72). Bununla birlikte, genel normlar zamanla gelişir ve değişir. Ayrıca güçleri bakımından da farklılık gösterirler. Bunlar, fikir birliğine dayalı oldukları ve yasalarca uygulandıkları için zorunlu olabilirler. Ayrıca, geniş çapta tartışıldıkları ve ihlal edildikleri için zayıf olabilirler. Normlar ayrıca, kabul edilebilir olanın sınırlarını çok keskin bir şekilde çizebilir veya bireysel ve alt kültürel bir seçim meselesi olarak geniş bir davranış yelpazesi bırakabilir. Medya, kuralları ihlal edenleri teşhir ederek veya şeytanlaştırarak örneğin, tatil için yurt dışına giden, çocuklarını geride yalnız bırakan anneler - İngiliz magazin gazetesinin gözde bir hedefi, normların uygulanmasına dâhil oluyor. Ancak medya, normların zayıflamasına, güçlendirilmesine

veya revize edilmesine de katılabilir. Curran'a göre, bu kamu normlarının açık tartışmaya açılması, onların yeniden onaylanmasına veya değiştirilmesine yol açma biçimini alabilir. Kısacası Curran'ın görüşünde eğlence, toplumun demokratik yaşamına dört şekilde bağlanabiliyor.

- Eğlence, çağdaş siyasette merkezi bir yer işgal eden sosyal değerleri keşfetmek ve tartışmak için bir alan sağlar.
- Kişisel çıkar duygusuyla ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olan sosyal kimliği tanımlamak ve yeniden inşa etmek için bir araç sağlar.
- Kamusal tartışmayı bilgilendiren alternatif anlayış çerçeveleri sağlar.
- Kendimizi yönetme şeklimizin ayrılmaz bir parçası olan kamu normlarını değerlendirmek, güçlendirmek, zayıflatmak ve gözden geçirmek için bir yol sağlar. Curran, eğlenceyi siyasetten uzaklaştırılmış ve medyanın demokratik rolüyle ilgisi olmayan bir şey olarak görmesinin artık sürdürülebilir olmadığını söylemektedir (Curran, 2011: 75).

1.10. KAMUSAL ALANDA MEDYANIN ROLÜ

Medyanın rolü, özellikle Habermas tarafından, kamusal alanın varlığı için hayati bir kurucu ve katalizör oluşturmaktadır. Habermas'a göre medya, kamu çıkarlarını koruyan dördüncü bir güçten, haberleri metalaştıran ve insanlarla vatandaşlardan ziyade tüketiciler olarak ilgilenen medyaya doğru algılanan evrimiyle karakterize edilmiştir(Deane,2005:177). Habermas'a göre kamusal alan, "iletişimsel eylem yoluyla yeniden üretilen" bilgi ve bakış açıları iletişim ağı" olarak tanımlanabilir. Ona göre ilk olarak 17. ve 18. yüzyıllarda gelişen kamusal alan ilkeleri, genel ilgi alanına giren tüm konuların açık bir tartışmasını içeriyordu (Deane,2005:177). Buna göre kamu yararı ile

ilgili konular bilinçli tartışma ve incelemeye tabi olacaktır. Kamusal alan bu nedenle, ifade ve toplanma özgürlüğünü, özgür basını ve siyasi tartışmalara ve karar alma süreçlerine özgürce katılma hakkını gerektirir. Son yıllarda kamusal alanla ilgili olarak medya üzerine yapılan birçok yorum, kamusal alanın erozyona uğraması ve medyanın onu yaratmadaki rolünün neredeyse doğrusal bir sürecini tasvir ediyor. Douglas Kellner tarafından özetlendiği gibi: bu zaten Habermas tarafından tespit edilmiştir (1962), dolayısıyla Habermas, Aydınlanma ve Amerikan ve Fransız Devrimi'nde ortaya çıkan liberal kamusal alandan, “refah devleti kapitalizmi ve kitle demokrasisi” olarak adlandırdığı günümüz çağında medyanın egemen olduğu bir kamusal alana geçişi tanımlar. Bu tarihsel dönüşüm, belirtildiği gibi, Horkheimer ve Adorno'nun, dev şirketlerin kamusal alanı ele geçirdiği ve onu rasyonel bir tartışma alanından manipülatif tüketim ve edilgenlik alanına dönüştürdüğü kültür endüstrisi analizine dayanmaktadır. Bu dönüşümde, “kamuoyu”, tartışma, müzakere ve düşünceden doğan rasyonel fikir birliğinden, anketlerin veya medya uzmanlarının imal edilmiş fikirlerine kayar. Rasyonel tartışma ve uzlaşma, bu nedenle, reklam ve siyasi danışmanlık ajanslarının entrikaları tarafından yönetilen tartışma ve manipülasyon ile değiştirildi. Habermas göre, medyanın işlevleri, kamusal alanda rasyonel söylem ve tartışmayı kolaylaştırmaktan, kamusal söylemi medya şirketleri tarafından onaylanan ve kabul görülen temalarla şekillendirmeye, inşa etmeye ve sınırlamaya dönüştürüldü(Deane,2005:178).

Kitle iletişiminin karakterizasyonu ile ilgili olarak, Habermas, genellikle medya hakkında indirgemeci bir görüşe sahiptir. Bu nedenle eleştirel yansıma üretme ve vatandaşların demokratik katılımını kolaylaştırma potansiyellerini alternatif medya dâhil olmak üzere ihmal etmektedir. Sonuç olarak, medya, güçlü ve kurumsallaşmış aktörlere sistematik olarak ayrıcalık tanıyan, daha küçük kurumları ve sivil toplumu dışlayan ve esasen kamusal tartışmayı engelleyen, sıkı bir şekilde düzenlenmiş bir iletişim forumu

olarak algılanmaktadır(Habermas, 1998). Bu arka plana karşı, medya ortamında önemli bir değişiklik büyük önem taşımaktadır.

1.11. GELENEKSEL MEDYA VE KAMUOYU

Burada, tartışılması gereken başka bir konu geleneksel medyanın kamuoyu görüşlerine katkıda bulunmasıdır. Demokraside, kitle iletişim araçlarının, hükümetin çoğunluk ve azınlıkların katkısını bilmesi için kamuoyuna temsiliyet kazandırması beklenir. Medyanın haberleri çeşitli kamuların veya çoğunluğun görüşlerini yansıtacak şekilde çerçevelediği görüşü, siyasi gerçeklerle çok az ilgisi olan bir başka görüştür. Basın, kamuoyunun çeşitli kesimleri ile düzenli temas halinde olmadığı için kamuoyunda tüm kesimlere hitap edemez. Gazeteciler, haber öyküleri için bilgilerinin çoğunu, kitleleri değil, seçilmiş kamu ve özel kurumları temsil eden medya ritimlerinden toplarlar. Seçkinlerin görüşleri öne çıkarken ana akım kamuoyunun görüşleri hafife alınıyor; ideolojik muhaliflerin görüşleri büyük ölçüde göz ardı edilir. Genel olarak, kamuoyunun görüşleri tuhaf bir şekilde ilginç olarak kabul edilse de, ancak zorunlu olarak sonuç doğurmaz(seçim politikaları ve kamu desteğinin ve uyumun gerekli olduğu durumlarla bağlantılı olanlar hariç). Kitle iletişim araçlarının kamuoyunun ayrıntılarını bildirmeye en yakın olduğu şey, kendi veya diğer kuruluşlar tarafından yapılan kamuoyu araştırmaları raporlarıdır. Hakkında ortaya atılan birçok soruyu bir kenara bırakarak, hakkında görüşlerinin bildirildiği konuların sayısı, herhangi bir zamanda ulusun karşı karşıya olduğu önemli kamu politikası sorunlarının sayısıyla karşılaştırıldığında çok azdır (Graber, 2003:145).

Medyanın kamuoyu görüşlerinin önemli bir katalizörü olduğu ve buna katkıda bulunduğu fikri, aynı zamanda, bilgi mevcut olsun ya da olmasın, ortalama Amerikan vatandaşlarının çoğu siyasi mesele hakkında fikir oluşturmadığı gerçeğiyle de çelişiyor (Graber, 2003:146). Fikir oluşturuyorlarsa, bu görüşler öne çıksa bile medyada sunulan görüşleri yansıtmayabilir (Zaller, 2001). Bu nedenlerle medyanın karamsar haberlerle hükümete olan güveni zedeleyerek katılımcı demokrasiye zarar verdiği suçlaması saçmadır. Gerçekten de araştırmalar, halka inandırıcı görünen olumsuz haberler verildiğinde hükümete olan güvenin düştüğünü gösteriyor (Capella & Jamieson 1997, Rahn & Rudolph 2001).

Graber'e göre, medyanın, politikaların sağlamlığını ve politikacıların performansını izlemesi gereken vatandaşlar için göz ve kulak görevi görmesi gerekiyor. Ona göre medyaların, gerçekte, güçleri çok sınırlıdır ve politikacıların yaptıklarını gizleme gücüyle karşılanamaz. Medya, gizli bilgileri izlemek için mahkeme celbi yetkilerinden yoksundur. Medya gönüllü olarak sağlanan veya içerdekilerin basına sızdırdığı bilgilerden ortaya çıkanlara bağlı olmalıdır. Ayrıca, Graber medyanın sistematik gözetim için yeterli para ve insan gücünden yoksun olduğunu ve gözetimi zorlayıcı bir görev olarak görmediklerini savunmaktadır. Bu nedenle medya, politikacıların faaliyetlerini rutin olarak kontrol etmek yerine, şüpheli siyasi faaliyetlere girmeden önce genellikle sızıntıları ve ipuçlarını bekler. O zaman bile gazeteciler, ilgili faaliyetler açık ve kolayca araştırılmadıkça ve soruşturmanın haber değeri taşıyan, çekici bir hikâye üretmesi muhtemel görünmedikçe nadiren harekete geçerler. Yaklaşan kurumsal başarısızlıklar ve halkın bunları bilme ihtiyacı, büyük soruşturmaları teşvik etmek için yetersiz kalmıştır. (Lang & Lang 1983, Jamieson & Waldman 2003). Graber, devlet tarafından kötü davranışların, yolsuzlukların ve yetkinin kötüye kullanılmasının izlenmesi konusunda da durumun aynı olduğunu söylemektedir. Bununla birlikte, o

izleme işlevinin, fiili suç soruşturmalarından daha önemli olabilecek caydırıcı bir etkisi olduğunu savunuyor (Graber, 2003:147). Graber Medyanın halka öğretme yetkisi ve halkın da onlardan öğrenme yükümlülüğü olmadığını vurgulamaktadır. Bu nedenle çoğu gazeteci kendilerini öğretmen olarak görmezler ve çoğu izleyici, siyasi haberleri okumayı, izlemeyi veya dinlemeyi, bir sınıfta oturmak, hafızaya alınması gereken dersleri öğrenmekle ilişkilendirmez. Graber, izleyicilerin haberlerin içeriğini özümseme kapasitesini oldukça sınırlı görmektedir aynı zamanda, haberleri inceleme zamanları ve eğilimleri de öyledir. Haberlere dikkat, çoğu insan için bir boş zaman etkinliğidir ve boş zaman kısıtlıdır. Graber, medyanın, yurttaşlık bilgisi öğretmek için bir alan olmaktan ziyade, şu anda yapılandırıldığı gibi, finansal sonuçlarıyla ilgilenmesi gereken kar amaçlı işletmeler olarak tanımlamaktadır. Ona göre gazeteciler, ortalama yurttaşların kendilerini çevreleyen siyasi yaşamla yalnızca çok az ilgilendiğini bilirler. İnsanlar suç, felaket ve cinsel istismarlarla ilgili haberleri daha çok izlerler, ancak gazeteler ve televizyon belgeselleri tarafından periyodik olarak sunulan derinlemesine siyasi analizleri hafife alırlar. Bu nedenle gazeteciler, haberleri eğlenceli hale getirerek müşterilerine en iyi şekilde hizmet edebileceklerine inanırlar. Graber için haber seçim kriterleri, hikâyelerin politik öneminden veya sivil hedeflerle olan ilgisinden daha çok izleyici çekiciliği ile ilgilidir. O bu koşullar altında, sürpriz olanın, medyanın katılımcı demokrasi için çok gerekli görülen işlevleri yerine getirememiş olması değil, belki kamu hizmeti yönelimini sürdürmüş olmasını söylüyor. Garber, diğer tüm eleştirilerin ötesinde, medyanın, sığ sunumlar ve farklı bakış açılarını öne çıkarmadaki başarısızlıkla birleşen büyük siyasi gözetim eksiklikleri ile suçlanmaktadır. Graber göre medyalar güçlü bir katılımcı demokrasiyi mümkün kılmak için politikaların sağlamlığını ve politikacıların performansını yeterince değerlendirmezler. Medya eleştirmeni Postman'ın(1985:141) en yaygın olarak kullanılan bilgi kaynağı olan televizyon hakkında söylediği gibi, “bilgiyi

basit, özsel olmayan, tarihsel olmayan ve bağlamsal olmayan bir biçimde sunan bir ortamdır; yani eğlence olarak paketlenmiş bilgi.”

Graber, haber kalitesiyle ilgili Pattersonun out of order kitabındaki sonuçlara işaret etmektedir. Patterson (1993), haber kalitesiyle ilgili çok sayıda özel şikâyetin altını çizmiş ve medyayı, çeşitli siyasi kararların olası sonuçlarını tartışmamakla suçlamıştır. Gelecekteki olaylar hakkında spekülasyon yapabilirler, ancak izleyicilerine siyasi etkinin ne olabileceğini nadiren söylerler. Kampanyalar sırasında seçimlerin at yarışı yönleri hakkında bolca konuşulurken, çeşitli adayların yeteneklerinin analizleri önemsizdir. Medya nadiren siyasi gelişmelerdeki kalıplara dikkat çeker; siyasi olaylara bir dizi ayrı olaymış gibi yaklaşırlar. Uzun vadeli süreklilikleri göz ardı ederken önemsiz olabilecek yeni bükülmeleri vurgularlar. Uzun analitik parçalar nadirdir. Medya, incelikli yorumlar yapmaktan ziyade klişeleri tercih ediyor ve onları kalıcı hale getiriyor çünkü bunlar dramatik ve anlaşılması kolay (Graber, 2003: 148).

Kamuoyunun, politikayı etkilemesi veya politikanın, kamuoyunun değiştirmesi konusunda emin olmak kesinlikle mümkün değildir. Devlet, programlarını ve politikalarını desteklemek için kamuoyunu yönlendirmeyi çalışıyor. Kamu politikası, çeşitli nedenlerle kamuoyu üzerinde daha etkili görülmektedir. Bu nedenler;

- Karar vericilerin karşılaştığı sorular hakkında çok az insan yorum yapıyor.
- Kamuoyu genellikle istikrarsızdır.
- Siyasi liderler kamuoyu hakkında net bir anlayışa sahip değiller.
- Siyasilerin iletişiminin çoğu, etkili insanlar ve liderler gibi belirli kişilerle istişare etmektir ve sıradan insanlarla çoğu zaman iletişim kurulmaz ve bu mevcut demokrasilerin bir zaafıdır(Giyoriyan&Mundjin,1381:60).

1.12. MÜZAKERECİ DEMOKRASİ TEORİSİ

Bu bölümde ele alacağımız bir diğer önemli konu ve bu tezin kuramsal çerçevesini oluşturan, müzakereci demokrasi teorisidir. Sorunlar medyada tartışılır ve daha sonra kişilerarası konuşma yoluyla topluma yeniden dağıtılır. Kamuoyu müzakereleri, kamuoyunu ilgilendiren konularda kamuoyunun oluşmasına yol açar. Kamuoyu, kamu söylemine katılanların sahip olduğu görüşleri ifade etmektedir. Kamuoyu kalitesi, söylemin kalitesine ve katılımın miktarına bağlıdır.

Habermas, *Between facts and norms* (1998:287-328) kitabında demokratikleşmeye bakışın bir çeşidi olan müzakereci demokrasi teorisini ana hatlarıyla ortaya koymuştur. Habermas göre, söylem etiğinin çerçevesi müzakereci demokrasi teorisine göre belirlenir. Habermas, insan hakları ve demokrasinin birbirini gerektirdiğini iddia eder. Argüman, insan hakları olmadan demokrasi olamayacağını ve insan haklarının tam olarak ancak demokratik bir siyasi sistemde gerçekleştirilebileceğini ima etmektedir(Habermas,1998:450-462). Bu (diyalektik) argümanı kanıtladıktan sonra, Habermas, liberal demokrasilerin hem gerçeklerini hem de başarılarını kabul eden, ancak aynı zamanda cumhuriyetçi geleneğin (Rousseau'dan Hanna'ya) bazı kritik ideallerini koruyan karmaşık ve sağlam bir siyasi alan modeli sunmaktadır. Ott'a (2012: 578) göre bu modelin bileşenlerini aşağıdaki başlıklar altında toplayabiliriz

- Mevcut liberal batı demokrasilerinin siyasi sisteminin özü parlamento, hükümet, idare, yüksek mahkemeler, partilerin genel merkezleri ve benzerleri.
- Sivil toplumu müzakere etmenin yumuşak iletişim gücü.

- STK'ların, bilimsel politika danışmanlığı kurullarının, akademinin, ilgili bilim adamlarının, serbest çalışanların, baskı gruplarının ve diğer ajanların politika oluşturma konusunda fikirler önerdiği ara bölgeler.

Habermas “müzakere” hakkında yazan ilk kişi olmasa da, ancak o, müzakereci demokrasi teorisinin en önde gelen savunucusudur. 80'lerin on yılında, Habermas “kurumsallaşma” sorununu vurgulayarak demokrasinin prosedürel paradigmasına dayalı bir kurumsallaşma projesini formüle eder. Böylece söylemsel düşünce ve irade oluşumunun nasıl kurumsallaştırılabileceği sorununu çözmek ister, yani kurumsallaşmış karar alma süreçlerinin resmi alanları ile resmi olmayan yaşam dünyası alanları arasındaki karşılıklı eylemi ve idari(yönetim) güçte iletişimsel gücün nasıl değiştirileceği. Habermasçı siyasi düşünce, artık kurumsal terimlerle düşünülen bir demokrasi teorisine yönelmiştir. Bu nedenle, ön kabuller, kurumsal düzenlemeler ve siyasi kontrol mekanizmalarına dikkat çekmektedir (Lubenow,2012:60).

Habermas'ın müzakereci demokrasisini diğer türlerden ayıran en önemli ilke; özgür kavramların o demokraside tahakkümden uzak ve rasyonalite üzerinde kurulan konumudur (Nozeri, 1397:231). Öte yandan, daha önce de söylendiği gibi, Habermas, müzakereci demokrasi teorisinin Batı demokrasisinin bir ikamesi olmayı amaçlamadığını kabul eder. Daha ziyade bu demokrasiyi, kapitalist toplumlardaki gibi demokrasinin araçsal rasyonaliteye (Instrumental Rationality) dayanmak yerine rasyonel kavram temeline yerleştirmeye çalışır. Habermas'ın müzakereci demokrasi kuramında kamusal alan kavramının özel bir yeri vardır. Habermas'a göre kamusal alan, demokrasi için gerekli olan haber ve bilgilerin işlendiği, diğer bir deyişle demokrasinin gerçekleştiği yerdir. Kamusal alan kavramı, Kant'ın düşüncesinde de önemli bir yere sahiptir. Kant'a

göre rasyonel halk kamusal alanın kararlarında yer almalıdır. Çünkü ona göre en önemli zaruretlerden biri, sivil toplumda insanların işleri ve kamusal hayatı ile ilgili kamusal ve ilgi çekici konuları ele almada aydınlanmayı sağlamaktır ve buna ulaşmak için Kamu işlerinde aklın özgürce kullanılması gerekmektedir (Holub, 1393:27).

Seçkin teori, sistem teorisi, rasyonel seçim teorisi ve Willke'nin neokorporatizmine [bir devletin veya örgütün büyük çıkar grupları tarafından kontrolü] yönelik eleştirisini sunan Habermas, kritik öneme sahip Gerçekler ve Normlar Arasında soruya geri döner ve ona bir cevap sunar. Bu soru şuydu: “farklı alt sistemler arasındaki iktidar dolaşımı nasıl organize edilir?” Ancak Habermas'ın cevabını tartışmadan önce sorunun arka planını görmek gerekiyor. Çoğunlukla iletişim, saygı duyulması gereken liberal bir değer olarak algılanır, ancak hiçbir modern toplum, salt iletişimsel sosyal ilişkiler modeline tekabül etmez. Bunun birinci nedeni, bilginin erişilebilirliği açısından kamusal alanın asimetrisidir. Üretme, doğrulama, şekillendirme ve mesajların sunulmasının eşit olarak dağıtıldığı olan toplumlar yoktur. Sosyal bir eylemsizlik veya ortak sorunlara ilgisizlik, bu ilk nedeni tamamlar. İkincisi, modern toplumun kurumsal tasarımı, düzgün işleyişi hedefler, böylece sosyal karmaşıklığı azaltmayı amaçlar. Doğası gereği pozitif hukuk böyle bir kurumdur ancak Habermas, yalnızca pozitif hukukun değil, aynı zamanda tüm kurumsal veya örgütsel mekanizmaların karmaşıklığını azaltmak için kurulduğunu belirtir (Habermas,1998: 327). Anayasal düzenlemelerin var olmasının temel nedeni aynıdır. Sosyal karmaşıklığı azaltma mekanizması, Gerçekler ve Normlar Arasında kastedilen “normlar” olarak adlandırılabilir. Ancak bu mekanizmaların işlevi karmaşıklığın salt kurgusal bir indirgemesi değildir, daha doğrusu “hükümetin normatif ön varsayımlarına kanunla sızan bir sosyal karmaşıklığa karşı önleyici tedbirlerdir” (Habermas, 1998: 327). Sosyal karmaşıklık, Gerçekler ve Normlar Arasında sosyal “gerçekler” olarak belirlenebilir. Habermas'ın ele aldığı sorun, gerçekler ve normlar

arasındaki ilişkilerin müzakereci demokratik bir tarzda nasıl organize edileceği olarak görünmektedir. Habermas, çözümü, bir siyasi sistemin farklı alt sistemleri arasındaki iletişimi soyutlayan Bernard Peter'in modelinde bulur. Peter, bir merkez-çevre ekseninde farklı alt sistemlerin iletişimini anlamayı önerir. Merkez, idari mekanizmalar, yargı sistemi, parlamenter organ, siyasi seçimler ve parti rekabetinden oluşmaktadır. Bu merkez resmi bir karar alma sürecine göre çalışmaktadır. Habermas'ın Peter'in model anlayışına göre, kamusal alan çevreyi oluşturur. Buna grup çıkarlarını temsil eden kuruluşlar, çevreciler, kiliseler ve hayır kurumları gibi kamu çıkarları grupları dâhildir. Merkezin resmi karar verme sürecinin aksine, çevre, oldukça farklı ve çapraz bağlantılı bir iletişim kanallarına sahiptir (Habermas, 1998: 354-356). Farklı alt sistemleri merkez ve çevre olarak belirlediğimizde, farklı alt sistemler arasındaki gücün dolaşımını organize etme sorunu, merkez ve çevreyi dengelemeye dönüşür. Peter bu sorunu Habermas'ın memnuniyetle karşıladığı "Sluice modeli" ile çözmektedir. Bu model, idari ve yönetim mekanizma ile sivil toplum kuruluşları arasındaki bazı etkili bilgi kanallarına dayanmaktadır. Diğer bir deyişle sluiceler, kontrol ve dengeleme açısından merkez ve çevreyi birbirine bağlamaktadır. Habermas, müzakereci demokrasi anlayışının temel bir bileşeni olarak bu "sluice modelini" benimser. Bu sluice'ler norm oluşturma alanı ve müzakere ortamı olarak işlev görmektedir. Müzakereci demokraside "sluice modeli"nin yerini kavrarken, Habermas'ın yönetsel görevler, denetleme veya dengeleme açısından merkez ve çevre arasında bir eşitlik belirlemediğini belirtmek gerekir. Habermas'a göre belirli bir problemin veya düzensiz olayların olmadığı rutinlerde, kararların ve uygulamaların merkez tarafından alındığını ve gerçekleştirildiğini görmekteyiz. Ama kriz anlarında müdahale edebilecek bir çevreye ciddi ihtiyaç var (Turan, 2004:128). Habermas, bir çatışma meydana geldiğinde, olağan uzlaşımın, çevredeki sivil toplumun denetleme ve dengeleme gücüyle, başka bir işleyiş biçimiyle değiştirilmesi gerektiğinin altını çizer (Habermas 1998: 357). Habermas, Peter için "sluice modeli"nin aynı zamanda

bir meşrulaştırma modeli olduğunu da aktarmaktadır. Buna göre bir kararın meşru olabilmesi için bu kararın çevre görüşünün ve iradesinin oluşumunda ilerlemesi gerekir. “Sluice modeli”, değişiklikleri başlatmak için tek otorite olarak merkeze ayrıcalık tanımamaktadır. Çevre de bu değişiklikleri başlatabilir. Bu, demokrasi fikri için hayati bir öneme sahiptir, çünkü bu ilke ile çevre, merkeze tabi değildir. Buna karşılık, merkez ve çevre arasındaki sluice’ler, siyasi gelişme için belirleyici olarak kabul edilmektedir (Habermas, 1996: 356).

Habermas, “sluices” modelinden bir prosedürel ve müzakereci demokrasi teorisi geliştirir. Lubenow(2012) göre, müzakereci siyaset anlayışı, iki teorik-politik gelenekten bir demokrasi teorisi formüle etme girişimidir: cumhuriyetçi siyaset teorisinin kamusal özerklik anlayışı yani genel irade ve halk egemenliği, liberal siyaset teorisinin özel özerklik anlayışı, özel çıkarlar ve bireysel özgürlükler. Aynı anda hem orta vadeli hem de liberal ve cumhuriyetçi modellere bir alternatif olarak düşünülebilir. Bununla birlikte, genel tema aynı olmasına rağmen, farklı seviyelerde demokratik süreçler ve özel özerklik ile kamu özerkliği arasındaki sınırları anlamanın farklı yollarını sunan farklı müzakereci demokrasi vizyonları vardır. Lubenow, Habermasın hâlâ liberal ve cumhuriyetçi gelenekleri uzlaştırmaya çalıştığını söylüyor. Müzakere, Habermas'a göre, demokratik meşruiyetin prosedürel bir kavrayışının altını çizen normatif bir kategoridir. Lubenow bu normatif anlayışın, tanıtım, rasyonellik ve eşitliğin düzenleyici yönleri veya normatif zorunlulukları altında demokratik sürecin doğasını tanımlamak için farklı bir kavramsal matris yarattığını vurguluyor(Habermas,2006:414). Lubenow'a göre aynı zamanda ampirik-açıklayıcı bir karakter olsa da, prosedürel demokrasinin Habermasçı kavramının vurgusu eleştirel-normatif karaktere dayanmaktadır. Demokratik süreç kuralları düzenli seçimler, çoğunluk ilkesi, genel oy hakkı, güç alternatörü herhangi bir yönelim vermez ve müzakere ve karar “içeriğini garanti edemez (Lubenow,2012:60).

Habermas'a göre, Şimdiye kadar tartiŐmaya iki normatif demokrasi modeli hâkim oldu: liberal ve cumhuriyetçi. Bununla birlikte, o alternatif bir model yani prosedürel modelini önermektedir. Burada tartiŐtığımız karşılaŐtirmalı siyasi boyut, düşünce ve iradenin demokratik oluşumudur (Habermas,1994:3) . Ayrıca, demokratik sürecin farklı anlayiŐı aynı zamanda devlet, toplum, meşruiyet ve popüler egemenin farklı normatif anlayiŐlarını da içerir. Liberal modelde, demokratik süreç, toplum piyasa yasalarına, özel çıkarlara göre yapılandırılmış bir sistem ve devlet kamu yönetiminin bir aracı olarak arasında aracılık etme amacına sahiptir. Burada siyasetin toplumsal çıkarları bir araya getirme ve onları devlet sistemine dayatma işlevi vardır. Esasen, idari gücün ortadan kaldırılmasına, iktidarı ele geçirme izni veren pozisyonlara karşı bir mücadeledir. Siyasi irade ve kanaat oluşturma süreci, iktidar pozisyonlarını korumak veya ele geçirmek için stratejik olarak hareket eden kolektif faktörler arasındaki fikir birliği ile belirlenir. Dolayısıyla bu siyasal anlayiŐ devlet merkezli siyasal iktidarın özü olarak bir toplum kavramı olarak hareket eder. Devlet ile toplum arasındaki ayrımı ortadan kaldırmak mümkün olmadığından, ancak demokratik süreçle aşılması amaçlanmaktadır. Bununla birlikte, güç ve çıkar dengesinin normatif çağrışımı kırılıgandır ve bir devlet ve hukuk yolu ile tamamlanması gerekmektedir. Ancak durum faaliyet sonuçlarının değerlendirilmesinin çıktı tarafına göre yönlendirilir. Bu süreçteki çıkış, oylarla ölçülen, insanlar ve programlarla ilgili vatandaş uyumu ile ölçülür(Habermas,1994:6).

Cumhuriyetçi modelde demokratik süreç bu aracılık işlevinin ötesine geçer. Bu model özgür ve eşit toplumsal aktörlerin yansıması ve farkındalığından kaynaklanan fikir, irade ve toplumsal dayanışma oluşumunun gerekliliğini gösterir. Burada siyaset, piyasa prosedürlerine değil, bir kamusal alanda yapılandırılmış, karşılıklı anlayiŐa dayalı

kamusal iletişim yapılarına uyar. Vatandaşlar tarafından kolektif olarak toplumun bu oto-örgütlenme uygulaması, kamusal sürece meşru bir güç kazandırabilecektir. Müzakereci model ise her iki taraftan da öğeler alır ve bunları müzakereler ve karar verme için ideal bir prosedür kavramı içinde yeni ve farklı bir tarzda bütünleştirir. Bu demokratik süreç anlayışı, liberal modelden daha güçlü normatif çağrışımlara sahiptir, ancak cumhuriyetçi modelden daha az normatiftir. Cumhuriyetçilik olarak, söylemsel demokratik teori, devlet-hukuk anayasasını ikincil bir şey olarak anlamadan, siyasi kanaat ve irade oluşumu sürecine merkezi bir konum sağlar. Liberal model gibi, söylemsel demokratik teoride de devlet ve toplum arasındaki sınırlara saygı duyulur. (Habermas,1994:7-8) Bununla birlikte, burada sivil toplum, özerk kamuoyunun toplumsal temeli olarak, kamu yönetiminden olduğu kadar ekonomik eylem sisteminden de ayrılmaktadır. Normatif sonuçlar açıktır, artık elde edilemeyen, ancak yalnızca iletişimsel eylem kaynaklarından çıkarılabilen dayanışmanın sosyal-bütünleştirici gücü, çeşitli özerk kamusal alanlarda ve demokratik düşünce ve siyasi oluşum prosedürlerinde geliştirilmelidir. Hukuki ve idari olarak kurumsallaştırılması ve ayrıca diğer iki güce, para ve idari güce karşı da onaylanması gerekecektir. Demokrasinin prosedürel ilkesi, söylemsel düşünce ve irade oluşumu süreçlerine resmi olarak eşit katılımı garanti eden, prosedürel karakter yoluyla normatif bir prosedürü sıkılaştırmayı amaçlar ve bununla birlikte normatif sürecin meşru prosedürünü oluşturur, bu rasyonel düşünce ve irade oluşumunun kurumsallaşma süreci anlamına gelir. Bu yolda, demokratik sürecin özünü oluşturan prosedür ve müzakere yoluyla görüş ve irade oluşumuna ilişkin iletişimsel varsayımlar, kurumsal çerçevede kararların söylemsel rasyonalizasyonu için en önemli “sluice” olarak çalışır. Demokratik prosedürler kurumsallaşmış fikir ve irade oluşumu olarak rasyonel sonuçlar sunar ve özerk kamusal alanlardan kaynaklanan ve onlar hakkında şekillenen gayri resmi kanaat oluşumunun sonuçlarına karşı duyarlıdır (Habermas,1994:9).

Eleştirel söylemlerin aksine, müzakereci demokrasi anlayışı, vatandaşların müzakere ve karar alma süreçlerine katılımını demokratik süreç anlayışının merkezi unsuru olarak dikkate almaktadır. Müzakere prosedürü sadece karar verme sürecini önceleyen bir tartışma aşaması değildir. Bunun da ötesinde, kararları herkesin kabul edebileceği gerekçelerle haklı çıkarma amacına sahiptir. Hatta kamusal aklın müzakereci prosedürü aynı hayat felsefesi ve konuları paylaşmayan tüm olası hedeflenenlerin tarafından kabul edilebileceği bir dizi neden sunar (Lubenow,2012.64).

Marcos Nobre'ye göre(2008:18): Habermas için prosedür “resmi”dir, ancak belirli içeriklere karşı değil, mümkün olduğu kadar çok sesin, eylem ve yaşam biçimlerinin alternatiflerinin ortaya çıkmasına, ifade ve katılım hakkının güvence altına alınmasına izin verecek bir süreçtir. Aynı zamanda, siyasi müzakere süreci gerçeği hakkında siyasi diyalog sürecinin belirli bir yaşam biçimi, belirli bir toplum modeli veya Demokratik Hak Devletinde yaşayan vatandaşlar tarafından yürütülemeyeceği konusunda da resmidir(Lubenow,2012.64).

Müzakere, kimin ve nasıl katılması gerektiğini gösteren bir prosedürdür, ancak normatif içeriklerin yerine getirilmesi hakkında söyleyecek hiçbir şeyi yoktur. Bu nedenle demokratik müzakereci ilkesi karıştırılmaz veya başka faydalara indirgenemez, aynı zamanda “sosyal adalet”, “hukuk devleti”, “sosyal haklar” ve “kültürel haklar” olarak da değerlendirilemez, müzakereci prosedürler, ahlaki, etik veya pragmatik olabilen tek pratik akıl boyutunun kısıtlamalarından kaçır.(Werle,2004:148-149) Burada, aklın kamusal kullanımının temel yönleri, daha çok müzakereci görüş ve irade oluşturma prosedürüne güvenmek, açık sorular bırakabilir. Prosedürel demokrasi anlayışı, özünde gerçeklik ve geçerlilik arasındaki “gerilimi” taşır(Lubenow,2012. 65).

Habermas'a göre bu gerilim, normatif teorilerin ve nesnelci teoriler tarafından dikkate alınmaz. İlki toplumsal gerçeklikle teması kaybetme riski taşır. Diğeri ise normlara odaklanamama riski taşımaktadır (Habermas 1998: 21).

Kamusal alanın kendisi, karakteristik olarak sınırsız bir kamusal iletişim alanı olarak anlaşılmaktadır. Hiçbir şey önceden kurulamaz veya kısıtlanamaz. Kamusal alanda yapılandırılan müzakere kalitesi, vatandaşların çok uzun süre itiraz ettikleri ve her birinin en iyi argümanların kullanıldığına ikna olmalarına bağlı bir prosedürdür. Bu süreç, müzakerenin prosedürel karakteri ile garanti edilir. Ancak, süreç sonucu geçici olarak kalır. Bunun anlamı daha iyi argümanların bulunması durumunda, kamu eleştirisi prosedürü yeniden açılabilir (Lubenow,2012. 65).

Müzakere ve katılımın Demokratik Hak Devletinde(Democratic State of Right) yerini bulması gerekiyorsa, bir yanda özerk kamusal alanlar ile bunların yansıttığı yeni kurumsal biçimler arasındaki oyunu(game) ve diğer yandan, sınırları ve mevcut konfigürasyonları içinde giderek daha fazla sınanacak olan demokratik rejimi tanımlayan makro yapıları kabul etmek gerekecek. Bu, iki aşırı uçlar (extremes) arasındaki “serbest oyun” olarak anlaşılmalıdır, belki, her somut çatışmada, para ve idari gücün belirleyici boyunduruğunu geri püskürtebilirse, özgürleştirici ilerlemeleri gösterecek bir siyasi tartışmadır. (Lubenow,2012: 65). Bir kamusal alan veya kapsamlı bir şekilde, rasyonelleştirilmiş bir yaşam dünyası, toplumsal tabakalaşmanın ve sistematik sömürünün yarattığı engelleri aşmak yoluyla maddi ve sembolik bir toplumsal temel talep eder. Burada açıkça görünen o ki Habermas’ın demokratik teorisinin vurgusu sadece politik demokrasi etrafında hareket etmemektedir, vatandaşlık hakları, katılım ve

diğerleri gibi resmi varsayımlar aynı zamanda sosyal demokrasiyi de talep eder(Habermas,1998: 371-74).

Lubenow(2012: 65) göre, Habermas'ın Bettween Norms and Facts(1998) de niyeti, "tözsel" bir adalet ilkesi sağlamak değıldir. Tam tersine, uygulanan çabalar, "müzakere usulleri" adına tözsel ilkeleri tamamen ortadan kaldırmayı amaçlamakta ve kamu özerkliği anlayışı ile özel özerklik arasındaki dengeli ilişkiyi ortaya koymaktır. Habermas'a göre, "özel ve kamusal özerklik arasındaki bu içsel ve karşılıklı bağ doğru anladığımızda, prosedürel paradigmanın normatif çekirdeğini oluşturur". Bu Habermasçı eleştiri, liberal ve cumhuriyetçi modellerin normatif yetersizliklerini açıklamayı amaçlar. Prosedürel paradigma ile, eşitlik duygusunun tespiti, kamusal iletişimin siyasal alanına atılır. Hukuki eşitlik içeriği, siyasi bir anlaşmazlığın konusu olarak kabul edilmelidir. Müzakereci model, haklar sistemine uygulanacak eşitlik kriterlerinin tanımı gereği ilgililerin kendilerini sorumlu görmektir.

Müzakereci demokrasi teorisi, demokrasiyi geliştirebileceğimiz ve normatif standarda uymayan kurumları eleştirebileceğimiz yollar öneren normatif bir teoridir. Özellikle, toplu veya gerçekçi demokrasi modellerinden daha fazla, çoğulculukla başa çıkmanın adil ve gerçekten demokratik bir yolu olduğunu iddia ediyor. Bu nedenle, liberal bireyci veya ekonomik demokrasi anlayışlarından uzaklaşarak hesap verebilirlik ve tartışma kavramlarına odaklanmış bir görüşe doğru hareket eder. Böylece müzakere merkezli demokratik teori, oy merkezli demokratik teorinin yerini alıyor. Oy verme merkezli görüşler, demokrasiyi, sabit tercihlerin ve çıkarların adil toplama mekanizmaları aracılığıyla rekabet ettiği bir arena olarak görür. Buna karşılık, müzakereci demokrasi, oylamadan önce gelen iletişimsel fikir ve irade oluşumu süreçlerine odaklanır. Hesap

verebilirlik, meşruluğun kavramsal çekirdeği olarak rızanın yerini alır. Müzakereci demokrasi meşru bir siyasi düzen, yasaları altında yaşayan herkese haklı gösterilebilen bir siyasi düzendir. Dolayısıyla hesap verebilirlik, öncelikle bir şeyin “hesabını vermek” yani, kamu politikasını açıkça dile getirmek, açıklamak ve en önemlisi kamu politikasını haklı çıkarmak anlamına geliyor. Rıza ve tabi ki oylama ortadan kalkmaz. Bunun yerine, müzakereci modelde toplu modele kıyasla daha karmaşık ve daha zengin bir yorum sunulur. Müzakereci demokrasi teorisyenleri, mevcut temsili kurumlara karşı ne kadar eleştirel oldukları konusunda farklılık gösterse de, müzakereci demokrasi genellikle temsili demokrasiye bir alternatif olarak düşünülmez ve daha çok temsili demokrasinin bir uzantısıdır (Chambers, 2003: 308).

Müzakerenin tanımları ve onu diğer konuşma biçimlerinden örneğin pazarlık veya retorik nasıl ayırt edeceği, teorisyenler arasında büyük farklılıklar gösterir. Ayrıca, örneğin pazarlık ve müzakere arasında güçlü bir ayrım yapıldığında bile, bu nadiren pazarlığın gayri meşru veya demokratik olmadığı anlamına gelir. Bu, vatandaşların anlaşmazlığı çözmek için ne zaman ve nerede adil ve uygun bir yöntem olduğu konusunda müzakere etmeleri ve karar vermeleri gerektiği anlamına gelir(Habermas, 1998).

Simon Chambers(2003:309) müzakerenin makul, bilgili görüşler üretmeyi amaçlayan bir tartışma ve müzakere olduğunu söylemektedir. Ona göre bu sayede katılımcılar, tartışma, yeni bilgiler ve katılımcıların iddiaları ışığında tercihlerini yeniden gözden geçirmek isterler. Chambers, müzakerenin nihai amacının fikir birliği olması gerekmez ve katılımcıların kendi çıkarlarının peşinden gitmeleri beklense de, ideal olarak sonuçların meşruiyetine yönelik kapsayıcı bir ilgi müzakereyi karakterize ettiğini vurgular. Chambers`e, göre Müzakereci demokrasi teorisyenleri şu tür sorularla

ilgilenirler: Müzakere tercihleri nasıl şekillendirir veya şekillendirebilir, kişisel çıkarları nasıl yumuşatabilir, marjinalize edilmiş kişileri nasıl güçlendirebilir, farklılıklara nasıl aracılık edebilir, daha fazla entegrasyon ve dayanışmayı nasıl geliştirebilir, tanıma, makul görüş ve politika üretme ve muhtemelen fikir birliğine yol açar? Ona göre müzakereci demokratik teori, politika ve hukuku savunmak için getirilen argümanların ve gerekçelerin niteliğini, özünü ve rasyonalitesini eleştirel olarak araştırır. Müzakereci kuram gerekçelendirme ve hesap verebilirlik için mevcut kurumları, forumları, mekânları ve kamusal alanları inceler ve değerlendirir. Chambers'e göre müzakereci kuram sağlıklı bir müzakere için gerekli olan sosyal, ekonomik, politik ve tarihsel koşulların yanı sıra katılımcıların ihtiyaç duyduğu tutum, davranış ve inançlara bakar. Ona göre müzakereci demokratik teori, haklar, halk egemenliği ve anayasacılıkla ilgili temel konuların derin bir okumasını içerir. Bu sonuncusu, müzakereci demokratik teori hukuk ve anayasacılıkla buluştuğunda en görünür hale gelir.

Müzakereci demokrasi, özgür ve eşit vatandaşlar veya onların temsilcileri arasındaki diyalog ve gerçeklere dayalı tartışmanın önemini kabul eder (Bohman ve Rehg,1997:25-26). Tipik olarak, müzakereci teorisyenler, karar verme sürecinden daha çok fikir oluşturma sürecini vurgular(Strandberg & Grönlund, 2012: 168) Müzakereci tartışmalar normalde müzakere ideallerinin gerçekleştirilebilmesi için tasarlanır. Argümanları değerlerine göre değerlendirerek fikir birliğine varma hedefi, özellikle Habermas'ın düşünce merkezinde yer alır. Bir kamu müzakeresine katılanlar “hangi tercihlerin en fazla sayısal desteğe sahip olduğunu belirleyerek değil, toplu anlaşmaların hangi önerilerin en iyi nedenlerle desteklendiğini belirleyerek bir karara varılma düşüncesinin olduğuna inanıyorlar” (Young,2000:22). Öte yandan teorisyenler aşırı derecede saf değiller ve gerçek dünyada siyasi karar alma süreçlerinde oylama ve çoğunluk kararlarına duyulan ihtiyacı kabul ediyorlar (Dryzek, 2000; Habermas, 1996).

Grönlund ve Ark. (2010) Ayrıca, müzakerenin tercih ve değer değişikliklerinin yanı sıra diğer sözde "yan etkileri" de beraberinde getirdiğini değerlendirir. Bu etkiler, artan siyasi bilgi, siyasi etkinlik, kişiler arası güven ve kurumlara duyulan güvenin yanı sıra siyasi ve toplu eyleme hazır olma olarak görülmektedir. Müzakereci anketler hakkında rapor veren çalışmalar (Fishkin, Luskin ve Jowell, 2000), müzakereye katılımın eldeki konuyla ilgili bilgiyi arttırdığını ortaya koymuştur. Çeşitli araştırmalar, müzakereye katılımın yurttaşlık becerilerini (Fung, 2003) ve aynı zamanda iç politik etkinlik hissini (Gastil, 2000; Smith & Wales, 2000) artırabileceğini göstermiştir. Bu da siyasi veya diğer toplu eylemlere katılma olasılığını artırabilir. Siyasi kurumlara duyulan güvenin ve yakından ilişkili dış siyasi etkinliğin müzakereye katılımdan olumlu bir destek alabileceğini beklemek de mantıklıdır "İnsanlar demokratik karar alma süreçlerini anlamayı öğrendikçe, müzakere yoluyla siyasi güven artabilir, bu da onları temsili demokrasinin kurumlarına ve aktörlerine daha fazla güvenmelerini sağlayabilir" (Grönlund, Setälä ve Herne, 2010: 99). Müzakereye katılım, kısmen müzakere sırasında diğer insanları dikkate alma ihtiyacından dolayı, kişiler arası güven için de potansiyel olarak faydalıdır (Barber, 1984). Kişiler arası güven de müzakere ortamı yoluyla artırılır, ideal olarak, farklı sosyal geçmişe sahip insanlar birbirlerini dinlemeye "zorlanırlar" ve aldatıcı davranışlar genellikle diğer müzakerecilerin gözünde güvenilirlik ve itibarını kaybeder (Dryzek & List, 2003). Burada müzakereci teorisinin eleştirmenlerini de dikkate almak gerekiyor. Örneğin bazı bilim adamları, insanların gerçekten karar verme sürecine katılmak isteyip istemediğini sorgulamıştır (Hibbing ve Theiss Morse, 2002). Ayrıca anlaşmazlıkların sıklıkla meydana geldiği durumlarda insanların rahat olup olmadığı konusunda da şüpheler vardır (Mutz, 2006). Ek olarak, aynı fikirde olan insanlar arasında müzakere yapılırsa, grup kutuplaşması meydana gelebilir. Bu, grubun ortalama görüşünün müzakere sonucunda daha aşırı bir değere doğru hareket ettiği anlamına gelir. Sunstein (2009), kutuplaşmanın meslek veya milliyetten bağımsız olarak ortaya çıkan bir insan olgusu olduğuna dair

kanıtlar sunar. O hem yargıçları hem de sıradan vatandaşların bundan etkilediğini gösteriyor. Grup ortalaması başlangıçta liberal ise, müzakereden sonra grup daha liberal bir konuma doğru hareket eder. Sonuç olarak, muhafazakâr bir grup, sonunda daha da muhafazakâr bir konuma doğru hareket eder. İnsanların, anlaşmazlığın meydana geldiği gruplar içinde hareket etme konusundaki isteksizliği ile benzer düşüncelere sahip grupların kutuplaşması tehlikesi arasındaki gerilim, müzakereci teori içinde çözülmeyi beklemektedir. Müzakereci demokrasinin gerçek hayattaki çözümleri hala zorluklarla ve karşıt argümanlarla karşılaşsa da, müzakerenin vatandaşları çeşitli şekillerde etkilediği bulunmuştur(Strandberg & Grönlund, 2012: 169).

Müzakereci demokrasi, müzakereyi demokratik meşruiyetin kaynağı ve demokratik karar alma mekanizması olarak vurgulanan demokratik bir kuramdır(Min ve Wong,2017:1). Meşruiyet, müzakereci demokrasi için merkezi normatif kavramlardan biridir (Chambers, 2003; Dryzek, 2010;Thompson, 2008). Min'e göre demokratik meşruiyeti anlamının iki yolu vardır: prosedürel ve esasa (procedural and substantive) ilişkin. Ona göre demokratik meşruiyetin prosedürel yorumlarına bakınca, demokrasi veya demokratik karar, ancak ve ancak sonuçları belirli prosedürel şartlarını karşılıyorsa meşrudur. İlk koşul adalettir. Müzakereci demokratlar genellikle prosedürel adaleti kapsayıcı katılım olarak yorumlarlar ve sonuçlar, prensipte, onlardan etkilenen herkes için haklı ve mantıklı gösterilmelidir. Herkesin katılma şansına sahip olduğu sağlam bir müzakereden kaynaklanan yasalar, bu yasalar altında yaşayan herkes için haklı görülebilir (Chambers, 2003). Min, bu prosedürel koşuluyla ilgili zorluğu, neyin iyi veya kötü bir sonucu oluşturduğunu yargılayamamasında görüyor, ona göre prosedürel açısından adil bir müzakere, iyi bir müzakere sonucu ile eşdeğer değildir. Min, ikinci koşulu özgürlük, eşitlik ve akılcılık olarak nitelendirir. Cohen(1997:73) “Sonuçların ancak ve ancak eşitler arasında özgür ve mantıklı bir anlaşmanın nesnesi olabildikleri

takdirde demokratik olarak meşru olduğunu” ileri sürer. Bu prosedürel hususlar, ideal bir müzakere usulüyle ele alınır. Böyle bir prosedür, “eşit vatandaşlar arasında kamusal argüman ve muhakeme yoluyla gerekçelendirme kavramını yakalar ve sırayla müzakereci kurumlar için bir model olarak hizmet eder” (Cohen 1997: 72). Min, ideal prosedürcülüğün zorluğunu, iyi sonucun ideal müzakere prosedürlerine karşı değerlendirilmesinde görüyor, ona göre ideal müzakere prosedürleri, sonucun neden iyi veya kötü olduğunu açıklamak için yetersizdir.

Bazı teorisyenler, demokratik sonuçların meşruiyetinin bazı temel esaslara göre ölçülmesini gerektiren demokratik meşruiyetin esas(substantive) yorumlarına yönelirler. (Estlund, 2008; Gutmann & Thompson,1996). Amy Gutmann ve Dennis Thompson,(1996) müzakerenin kalitesi ile müzakere sonuçlarının meşruluğu arasındaki ilişkiyi şu şekilde ifade etmektedirler: meşru sonuçlar yalnızca karşılıklılık, hesap verebilirlik ve tanıtım gibi prosedürel koşulları karşılamakla kalmaz, aynı zamanda temel özgürlük, temel fırsat ve adil fırsat gibi anayasal ilkelerle de sınırlandırılır. Son üç anayasal ilke, müzakere usulüyle üretilen kabul edilebilir sonuçlar üzerindeki önemli kısıtlamalardır. Daha sonra, David Estlund (2008:98) demokratik meşruiyetin hem prosedürel adaleti hem de kararların esas niteliklerini gerektirdiğini öne sürer. Demokrasi, rastgele kararlar yerine doğru veya adil kararlar üretme eğilimine sahiptir ve kamusal akıl açısından kabul edilebilir demokratik olmayan alternatiflerden daha iyidir. Estlund'a göre, demokrasi mümkün olan en iyi epistemik versiyon olmasa bile, birçok alternatiften daha fazla arzu edilir. Prosedürel adalet ve epistemik yeterliliğin rolü hakkında önemli bir teorik anlaşmazlık olmasına rağmen, teorisyenler genellikle her iki özelliğin de demokratik meşruiyet için gerekli olduğunu kabul ederler(Min ve Wong,2017:2).

Min, müzakereci demokrasinin gerçeği izleme kapasitesi konusunda epistemik demokratlar için demokrasinin amacını “gerçeğin izini sürmek olduğunu söylemektedir. Ona göre epistemik demokratlar için demokrasi, alternatif karar verme biçimlerinden daha fazla arzu edilir (Min ve Wong,2017:3). Epistemik demokratlar söz konusu olduğunda aynı standarda göre bir demokratik karar kuralı diğerinden daha fazla arzu edilir(List & Goodin, 2001:277).

Min, müzakerecinin epistemik faydaları konusunda, müzakereci demokratların, iyi kararların epistemik seçkinler arasındaki müzakereden değil, demokratik müzakereden kaynaklandığını söyler. Müzakere, tüm insanların kararları, seçenekleri ve eylemlerini tartmak ve değerlendirmeleri için rasyonel bir kapasitedir. Kamusal müzakere, bir teklifin veya politikanın savunulması için gerekçelerin sunulduğu diyalojik bir faaliyettir. Müzakereci paradigmaya göre, müzakereci demokrasini, karar prosedürlerinin gerçeğe uygun ve hataya açık olmayan rasyonel kararları hedefleyen bir pratik akıl yürütme çalışması olduğunu söyleyebiliriz.

Müzakereci demokrasinin gerçeği takip edebileceği iddiasının yaygın olarak kabul edilen en az üç nedeni vardır. İlk olarak, müzakere, kötü akıl yürütme ve mantık yanlışlarını tespit edebilir. Müzakere, nedenlerin ve argümanların değiş tokuşunu içerdiğinden, kişinin kendi ve diğer insanların akıl yürütme sürecindeki hatalarını belirtme fırsatı sunar. İkincisi, rasyonel seçim teorisinden ilham alan demokratik teoriler, tercihlerin sabit olduğunu ve oylama prosedürünün bu tercihleri bir araya getirdiğini şart koşar. Buna karşın, müzakereci demokratlar, tercihlerin müzakere sonucunda dönüştürülebileceğine inanıyorlar (Min ve Wong,2017:4). En sağlam kanıt, tercihlerin müzakereden sonra değişebileceğini gösteren Fishkin ve Luskin Deliberative Poll 'den

gelmektedir (Fishkin, 2009; Fishkin & Luskin, 2005). Üçüncüsü, müzakere, karardan etkilenenlerin çıkarları hakkında bilgiler de dâhil olmak üzere bilgi alışverişini ve havuzda toplanmasını kolaylaştırır (Marti, 2006). Landemore (2012), müzakerenin bilişsel çeşitlilikten yararlanarak doğru kararlar verebileceğini öne sürer. Bu, “kalabalığın bilgeliği” tezine de yansımıştır. Onun en eski savunucusu olan Aristoteles, Politika kitabında birçok kişi arasındaki müzakerenin epistemik olarak birkaç kişi arasındaki müzakereden üstün olduğunu iddia eder (Aristoteles, book III. Ch 11.) Rawls bu kavrayışı daha da detaylandırdı: tartışmanın faydaları, temsili yasa koyucuların bile bilgi ve muhakeme yeteneğinin sınırlı olması gerçeğinde yatmaktadır. Hiçbiri diğerlerinin bildiği her şeyi bilemez ya da uyum içinde çizebilecekleri tüm çıkarımları yapamaz. Tartışma, bilgiyi birleştirmenin ve argüman aralığını genişletmenin bir yoludur (Rawls, 1971: 358-359). Eğer insanların yanlıştan çok doğru olanı yapma olasılıkları varsa ve yargıları bağımsız olarak yapılıyorsa, daha büyük bir grup gerçeği, daha küçük bir gruptan iyi takip edebilir (Min ve Wong, 2017:5).

Min'e göre müzakereci demokratik bakış açısından, özellikle sistemik dönüş göz önüne alındığında, “gerçek-ötesi” siyaset endişe vericidir. Ona göre panzehir, vatandaşların gerçeklere ve değerlere duyarlı olduğu, müzakereci bir kültürdür. Vatandaşların bakış açısına ve görüşlerine saygı duymak buna uzmanlar da dâhil, uzmanların kararlarına ve politikalarına karşı çıkmak için kamusal alanın ruhunu yaratmak, sağlıklı bir müzakereci demokrasi için gerekli tüm ön koşullardır.(Min ve Wong, 2017:10).

1.13. MÜZAKERE SİSTEMİNDEKİ KUSURLAR

Mansbridge vd. göre (2018:22) müzakereci bir sistemin ideali, tanımladığımız üç işlevi birlikte yerine getiren gevşek bağlı bir kurumlar ve uygulamalar grubudur - gerçeği aramak, karşılıklı saygıyı tesis etmek ve kapsayıcı, eşitlikçi karar alma yaratmak. Onlar, siyasi kurumsal düzenlemelerin bir bütün olarak sistemdeki müzakereci ideale daha yakından yaklaşmasını engelleyen beş patolojiyi tanımlıyorlar: sıkı bağlama; ayrıştırma; kurumsal hâkimiyet; sosyal hâkimiyet ve yerleşik partizanlık.

Mansbridge vd.(2018:22)müzakereci bir sistemin erdemini, bir kurumdaki başarısızlıkların başka bir bölümde telafi edilebilmesinde görmektedirler. Onlara göre müzakereci bir sistemin parçaları birbirine çok sıkı bir şekilde bağlandığında, bu kendi kendini düzeltici nitelik kaybolur. Belki de bu patolojiden kaynaklanan dramatik müzakereci sistem başarısızlığına ilişkin en tanıdık deneyimler, bazı kamu sorunlarının milliyetçilik veya yabancı düşmanlığı tarafından yönlendirildiği ve bu duyguların müzakereci bir sistemdeki tüm konumlarda yaşayan bireyleri yönlendirmeye başladığı zaman ulus-devlet düzeyinde ortaya çıkar.

Mansbridge, vd. müzakereci sistemindeki ikinci kusuru, sistemin bölümlerinin birbirinden ayrılmasında, yani bir bölümden kaynaklanan geçerli nedenlerin diğer bölümlere nüfuz etmemesi durumunda ortaya çıktığını söylemektedirler. Onlara göre ideal olarak, bir müzakere sisteminin büyük bölümlerinin, yakınsama sürecinde her bir parçanın farklı düşüncelere açık olsa bile, en azından geçici olarak, iyi nedenleri kabul etmek için zaman içinde birleşmesi beklenir. İdealde, yakınsama, karşılıklı etki ve

karşılıklı uyum süreçleri aracılığıyla, bu parçaların her biri diğer bölümlerde oluşturulan nedenleri ve önerileri dikkate alacaktır. Müzakereci ayrışmanın bir örneği, ABD'deki bazı yasa koyucuların ve çıkar gruplarının bilimsel topluluktan küresel ısınmayla ilgili verilere karşı direnişidir (Mansbridge vd: 2018:23).

Mansbridge vd. (2018:23) üçüncü kusuru, müzakereci bir sistemde, müzakereci olsun ya da olmasın, parçalarından biri diğerlerinin tümüne hükmettiğinde de başarısız olduğuna inanmaktadırlar. Bu kurumsal tahakküm sorunu veya daha zayıf bir biçimde, yersiz etki, bir devletin, partinin veya liderin yalnızca hükümeti değil, aynı zamanda medyayı ve hatta sivil toplum örgütlerini de kontrol ettiği otoriter toplumlarda en belirgin şekilde ortaya çıkar. Bununla birlikte, demokratik sistemlerde bile, örneğin İtalya'da Silvio Berlusconi'nin başbakan olduğu dönemde kitle iletişim araçlarını kurumsal denetimi gibi kurumsal tahakküm kurulabilir.

Mansbridge vd. (2018:24) müzakereci sistemin dördüncü ve ilgili kusurunu, sosyal tahakküm olarak tanımlıyorlar. Onlara göre, bu durum belirli bir sosyal çıkar veya sosyal sınıf, müzakere sistemlerinin birçok bölümünü kontrol ettiğinde veya bunlar üzerinde aşırı etki uyguladığında ortaya çıkar. Örneğin servete sahip olan ve onu kontrol edenler, kapitalist demokrasilerin hepsinde olmasa da çoğunda orantısız bir etkiye sahiptir. Müzakereci sistem perspektifinden bakıldığında, bu durum, eğer servetin etkisi, müzakereci sistemdeki birden çok sahadaki yasa ve politikaların nedenlerinin dengesini değiştirecekse, özellikle sorunludur. Örneğin, finansal yollarla siyasi kampanyalar için destek, merkezi medyanın özel mülkiyeti, ikincil derneklerin ve çıkar gruplarının ekolojisini değiştiren mali destek ve hatta üniversite temelli araştırmaları finanse etmek gibi konular.

Mansbridge vd. (2018:24), Son olarak, vatandaşlar, yasa koyucular ve yöneticiler ideoloji, etnik köken, din veya diğer herhangi bir bölünmeye göre bölündüklerinde, kendi taraflarındakilerden başka pozisyonları dinlemeyecekleri zaman müzakereci sistem acı çeker. Mansbridge vd. bu nedenlerden dolayı müzakereci sistemin her parçasının bu açıdan müzakereci olması gerektiğini söylemektedirler. Onlara göre, azimli savunuculuk, protesto ve partizan gazetecilik, bir bütün olarak sistemdeki müzakerecinin kalitesine ve derinliğine katkıda bulunabilir. Bu siyasi faaliyetler, yeni sebepler ortaya koyarak veya tüm sebeplerin adil bir şekilde ele alınmasını mümkün kılarak müzakereciyi geliştirir. Ancak bu avantajlardan yararlanmak, nedenleri ve önerileri tartmak için müzakere eğilimine sahip bir dinleyici kitlesini gerektirir. Bu izleyici kitle vatandaşlar, yasa koyucular, bürokratlar veya üçü birden olabilir. Müzakereci teori, bir bütün olarak demokratik süreçle ve dolayısıyla onun parçalarının bütünle olan ilişkileriyle ilgilidir. Müzakereci demokrasi, müzakere anlarının toplamından daha fazlasıdır(Mansbridge ve diğerleri: 2018:24).

1.14. GELENEKSEL MEDYA DA MÜZAKERE SÜRECİNİN İŞLEMESİ

Geleneksel medya da müzakere sisteminin işlemesi konusuna gelince, Parkinson (2005:183)geleneksel medya da bir anlatı anlatmak ve bir izleyici kitlesini çekmek için organizatörlerin sıradan katılımcıların akıl yürütme süreçlerinden ziyade, "önemli insanlar" - rakipler ve özellikle politikacılar - arasındaki çatışmaya odaklanması gerektiğini ve böylece asıl müzakerecinin çok azının izleyicisine ulaşması sağlandığını söylüyor. Ayrıca diğer haber medyasında yer almaması ve resmi karar alma yapılarıyla bağlantı eksikliği, bunun kamusal alan üzerindeki etkisinin ihmal edilebilir düzeyde

olduğu anlamına geliyor. Ona göre sorun, televizyon veya radyo ekibinin hikyenin tamamını anlatmayacak olması değil, belki hikâyeyi anlatamamasıydı. Sorun, yetersiz eğitim, dikkatsizlik veya kaynak eksikliğinden ziyade televizyonun ve haberin doğasındaydı. Parkinson, medyada konuları düzgün bir Şekilde ele alabilmek için bir müzakere olayının birkaç gün sürmesi gerektiğin söylemektedir, ona göre bir televizyon veya radyo anlatısının bir veya iki saat içinde izleyicinin dikkatini çekmek ve sürdürmek için birçok iniŐ ve çıkıŐa ihtiyaı vardır. Tüm bu karmaşıklığı, kaçınılmaz olarak oldukça farklı geleneklere ve zorunluluklara sahip nispeten küçük bir medya deliğine sıkıŐtırmaya çalışmak, dinleyicilerin ve müzakerecilerin çok farklı deneyimlere sahip olduğunu ve dolayısıyla müzakereyi yalnızca sınırlı bir Şekilde paylaŐabilecekleri anlamına gelir. Katılımcılar makro-politik güçleri, sorunların karmaşıklığını tartışma ve günlük deneyimleri paylaşma fırsatı bulurken, izleyiciler kişiselleştirilmiş, kutuplaşmış ve dramatize edilmiş bir tartışmaya sahip oluyorlar. Parkinson için buradaki zorluk Őudur: danıŐmanlar ve izleyiciler arasındaki boşluğu doldurmanın bir aracı olarak yalnızca medyaya gveniliyorsa, kolayca görüntülenebilir, anlatısal görüşler tercih edilir ve sunulamayan görüşleri elenir. Ona göre medya, müzakereci demokratların istediği bazı hikyeleri anlatamayabilir ve bir hikâye inşa edilebilse bile, rekabetçi baskılar bazen daha geniş kamusal alandaki etkisinin minimum olduğu anlamına gelebilir. Buna göre, müzakereci demokratların, medyaya tasarladıkları süreçlerde merkezi bir rol vererek ölçek sorunlarını aŐmaya çalıŐırken dikkatli olmaları gerekiyor.

Müzakereci bir demokraside kapsayıcılık ve hesap verebilirlik önemli kriterlerden sayılır. Kapsayıcılık kriteri konusunda Parkinson(2007: 377) kapsayıcılığı müzakereci bir demokraside önemli olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre kapsayıcılık; karar verme sürecinde tüm görüş, ihtiyaç ve çıkar çeşitliliğinin duyulmasını sağlar. Bu, yalnızca kararların kalitesini artırmakla kalmaz, daha ilgili gerçekler hesaba katılır ve aynı

zamanda demokratik meşruiyeti de arttırır, çünkü etkilenen herkese kamusal eylem için argümanlar verilmiştir. Parkinson'a göre, farklı bakış açıları eşit olarak veya en azından asgari bir eşik düzeyinde temsil edilmelidir. Böylece hiçbir bakış açısı sadece sayıların gücüyle diğerlerini bastıramaz.

Parkinson, hesap verebilirlik kriteri konusunda, hesap verebilirliği büyük ölçüde çoğunlukçu modeldeki seçimlere bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre periyodik olarak hükümetler, yeni bir politika programı sunmanın yanı sıra, eylemlerinden sorumlu tutulmak için halka geri dönmelidirler. Müzakereci bakış açısından, demokratik hesap verebilirlik devam eden bir süreçtir. Karar vericilerin, söylediklerini yapıp yapmadıklarını kontrol etmek ve yetkinin kötüye kullanılmasına karşı korunmak için kararlarından ve eylemlerinden sorumlu tutulmaları gerekmemektedir. Bu kesinlikle önemli olsa da; eğer bu önerilerin başkaları için herhangi bir meşru gücü olacaksa, önerilerini kamuoyunda savunabilmeleri gerekir. Müzakereci tepki, bir seçimi kazanmanın o andan itibaren hükümetin her eylemine meşruiyet kazandırmadığıdır.

BÖLÜM II

YENİ KAMUSAL ALAN TARTIŞMALARI: YENİ-SOSYAL MEDYA EŞLİĞİNDE YENİ DEMOKRASİ

Bir önceki bölümde geleneksel medya bağlamında kamusal alan düşüncelerini ele aldık. Bu bölümde yeni medya ile ortaya çıkan yeni kamusal alan konusu bir literatür incelemesi formatında serimlenecek ve yeni medyanın ve dijital ortamın kamusal alanın özelliklerin taşıyıp taşımadığı konusu tartışmaya açılacaktır.

2.1. DİJİTAL AĞ BAĞLANTILI YENİ KAMUSAL ALAN

Yeni-sosyal medyanın ortaya çıkması, hızlı gelişmesi ve çok işlevli iletişim platformlara dönüşmesi, insanlar arasındaki iletişim biçimlerinde büyük değişikliklere neden olmuştur. Yeni-sosyal medyanın iletişim imkânları, öz-örgütlenmesi, ağlardaki kaynakların etkinleştirilmesi, bilgi ve beceriler, finansal araçlar, yurttaş katılımı ve etki için yeni kapılar açabilir. Modern kamusal alan, Habermas'ın (1989) Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü'de tanımladığı gibi birleşik bir kamusal alan olmaktan ziyade, Keane'in (1995: 1) de söylediği gibi "farklı boyutlarda, örtüşen ve birbirine bağlı kamusal alanların gelişen ve karmaşık bir mozağıdır" .

Salikov'un (2018: 89) düşüncesinde modern kamusal alan Habermas'ın idealize ettiği kafeler veya salonlardan oluşan kamusal alandan farklı bir şeydir, zira ağlara bağlı kamusal alan, yalnızca rasyonel müzakereci bir söylem yeri değildir. Ona göre böylesine idealist bir kamusal alan anlayışı, sosyal medyadaki gerçek söylemle bağdaşmamaktadır. Yeni-sosyal medya, genellikle tartışmaların ve farklı argümanların tarafsız ve çıkarısız bir şekilde tartışılmasından ve en mantıklı ve rasyonel çözümün bulunmasından uzak bir yerdir. O, bu tutarsızlık ya da teori ile pratik arasındaki boşluğun köprülenmesi için daha gerçekçi ve daha az idealist bir kamusal alan anlayışına dayalı yeni bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğundan söz etmektedir. Bununla birlikte, sosyal medyanın kamusal alanın gelişimini nasıl etkilediği konusu günümüzde hararetle tartışılmakta ve çelişkili eğilimler ve bu fenomeni gözlemlemek için harcanan zamanın yetersiz olması nedeniyle hala büyük ölçüde yoruma açık bulunmaktadır. Kamusal alanın modern dönüşümünün bazı eğilimleri artık açık bir şekilde görülmektedir. Yeni-sosyal medyanın ortaya çıkışından bu yana kamusal alanın gelişiminde birbirine taban tabana zıt iki eğilimin var olduğunu görmekteyiz. Yeni-sosyal medya, bir yandan katılımcılara daha açık olan ve zamana ve mekâna çok bağlı olmayan geleneksel çevrimdışı kamusal alana çevrimiçi bir alternatif sunarken, diğer yandan, ağ bağlantılı kamusal alanda artan bir parçalanma ve izolasyonculuk söz konusudur(Salikov,2018: 89-90).

Yochai Benkler (2006: 213), ağ bağlantılı kamusal alanı, aktif vatandaşların işbirliği yapabilecekleri ve görüşlerini ifade edebilecekleri ve akran üretimi modelinde toplum üzerinde bekçi köpeği olarak hizmet edebilecekleri çevrimiçi bir platform olarak tanımlamaktadır. Benkler'e göre (2006: 213), İnternet ve yeni-sosyal medyadan etkilenen kamusal alandaki değişiklikler nicel olmaktan ziyade niteldir ve bu "kamusal alanda etkili bir şekilde iletişim kurmanın kolay olasılığı, bireylerin kendilerini pasif okuyuculardan ve dinleyicilerden potansiyel konuşmacılara ve bir konuşmadaki katılımcılara yeniden

yönlendirmelerine olanak tanıma” anlamına gelir. Yeni-sosyal medya, müzakereci ve katılımcı bir demokrasi anlamında bireysel siyasi aktivizme açık ve özgür olan temel iletişim platformlarından biri haline gelmektedir. Elmer ve arkadaşları.(2012: 6), yeni-sosyal medyanın iletişimsel bir platform olarak kullanabilen profesyonel olmayan siyasi aktörlerin siyasi görüşlerini geniş bir kitleye iletebilmeleri için alan tanıdığına vurgu yaparlar. Açıklığı ve serbest erişimini göz önünde bulundurursak, yeni-sosyal medyanın, yazılı kitle iletişim araçlarına ve geleneksel medyaya göre daha çeşitli ve daha geniş bir kamusal alan oluşturduğunu varsaymak çok da abartılı görünmemektedir. Yeni-sosyal medya üzerine kurulan yeni kamusal alan, geçmişte kamusal alanda sıklıkla temsil edilen nüfus grupları aracılığıyla önemli ölçüde genişletilmelidir. Yeni kamusal alan, radikaller, marjinal gruplar ve özel ilgi alanlarına sahip küçük grupların üyelerini kapsamakla birlikte, aynı zamanda sosyal faaliyetleri nedeniyle bazı sosyal medya topluluklarında baskın bir grup haline gelmiş çocuklar ve gençleri de içinde bulundurmaktadır (Salikov, 2018: 90). Ancak, yeni-sosyal medya bazı sınırları ortadan kaldırırsa da, aynı zamanda yenilerini de yaratmaktadır. Yeni-sosyal medya, grup içinde kalmayı tercih eden üyelerin ilgi, görüş ve değerlerine göre farklı toplulukların şekillenmesini sağlasa da genel gündemi etkilemeye veya evrensel kamusal alanın bir parçası olmaya çalışmaz.

Salikov (2018: 99), Jürgen Habermas'ın Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü'ne kadar uzanan klasik idealist kamusal alan anlayışı ile dijital kamusal alan olgusu arasında giderek artan bir tutarsızlıktan söz eder. Ona göre, bu tutarsızlığın üstesinden gelmek için, kamusal alan olgusuna ilişkin anlayışımızı yeniden düşünmemiz ve internet ile yeni-sosyal medyanın etkisiyle kamusal alanda meydana gelen son değişiklikleri dikkate alacak yeni bir yaklaşım bulmamız gerekiyor.

Eleştiriler ve sınırlamalar ile birlikte, Jürgen Habermas'ın kamusal alan anlayışı, toplumların demokratik işleyiş koşullarının yanı sıra medyanın tartışmayı ve alternatiflerin karşı karşıya gelmesini teşvik etmedeki rolüne ilişkin bilimsel yansımalar içinde önemli bir kavram olarak kalmıştır. Soussa ve arkadaşlarına. (2013: 9) göre, kamusal alan ve özel alan arasındaki orijinal ayrım keskinliğini yitirmiş olsa da yine de yapısal bir fikir olarak kabul edilebilir, ancak burada yeni sınırlar eşlik eder. Argümantasyon ve tartışmada örtük olan rasyonalite, söylemsel pratiklerin münhasırlığını yitirmiştir, böylece hicivden mizaha, ironi de dâhil olmak üzere ve bazen kabalığa yaklaşan konuşmalar içeren yeni tarzlar ve yöntemler ortaya çıkmıştır. Kamusal alandan ayrılmaz, medya, hem daha geleneksel biçimleriyle hem de dijital teknolojiler tarafından geliştirilen yeni yöntemler aracılığıyla kamusal tartışmanın merkezinde yer almaktadır. Kitle iletişim paradigmasının değişimi ve dönüşümü, medya uygulamaları ve yurttaşlar açısından tüketicilerin ve üreticilerin rolünde açık değişiklikler getirmektedir. Yeni-sosyal medya, özellikle internet, dijital bir kamusal alanın oluşturulmasına gerek teorik, gerekse metodolojik veya pratik açıdan yeni zorluklar getiriyor. Kamusal tartışmaya ayrılmış geleneksel alanlar, çeşitli sosyalleşme biçimleriyle, ağ oluşturma organizasyonlarıyla ve yeni bilgi yayma ve değiş tokuş kanallarıyla karşı karşıyadır; bunlara güç, kontrol ve yurttaş katılımı açısından bakılırsa eski sorunların güncellenmesi gerekir. Soussa'nın(2013: 9) da söylediği gibi, burada asıl mesele, yeni-sosyal medyanın, iradeleri, argümanları, konuları, savunmaları ve konsensüsleri bir araya getiren bir kamusal alanın oluşturulması için bir imkân sağlayıp veya sağlamadığıdır. Başka bir mesele yeni medyanın, kolektif doğanın çıkarlarına uymanın ve bunlara uyum sağlamanın imkânsız olduğu bir parçalanma yeri olduğu varsayımdır. Soussa'ya göre, bu endişelere, yeni süreçlerin yeniliği ve olgunun karmaşıklığı yüzünden açık bir cevap bulmamız zordur. Ancak Dahlgren'in(2005:148) söylediği gibi bu zorluk, kamusal alanın

müstakbel destekçisi olarak internet potansiyelini entelektüel olarak araştırmayı engellememektedir.

Sousa (2013:10), çağdaş toplumların dönüşümünü içeren bir model tasarlamak için tarihsel bir olgu olarak demokrasinin, doğallıktan arındırılmasını önermektedir. Ona göre, demokrasi, sivil katılıma, aynı zamanda onu şekillendiren ve ona meydan okuyan sosyal etkileşimlerin beklenmedik durumlarına tabi olan tarihsel bir kavram üzerine kurulmuştur. Günümüzde birçok ülkede vatandaşlar, seçimler gibi resmi demokratik mekanizmalara gitgide daha az katılmaktadırlar, bu siyasi bir geri çekilme veya ayrılmayı işaret etmektedir. Bununla ilgili, Putnam (1995:73), sosyal kurumlarda belirli bir güven erozyonundan bahs etmiştir. Sousa'ya (2013:10), göre, bu anlatı, parti dışı, örgütsel olmayan diğer siyaset biçimlerinin varlığıyla karşı karşıyadır. Ona göre siyaset alanı, parti binaları, meclislerin, bakanlıkların ve devlet kurumların koridorlarını terk ederek kendini dönüştürmektedir. Değişken etkilerle birlikte yeni katılım ve müzakere biçimleri de dâhil olmak üzere siyaset kavramı genişlemektedir. Parlamenter ve temsili siyasetin aksine, yeni-sosyal medya alanında tutarlılık veya ilan edilmiş bir ideolojik kanunun gerekliliği geçerli değildir yeni-sosyal medya, şarkıların, kurgusal dizilerin, blogların ve facebook sayfalarının sözlerinin mizahi hiciv alanıdır. Sousa'ya göre(2013:10), bu yeni sivil kimlikler, siyasi partilerden kopmuş şekilde, yeni ideolojilerle bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır; bu yüzden, günlük yaşamlarımıza giderek daha fazla yerleşen yeni-sosyal medya siyasi nitelikteki sosyal ilişkileri besleyebileceğini düşünmemize sebep olmaktadır. Burada sınırsız iyimserlikten uzak durmalıyız, en azından şu anda yeni-sosyal medya, siyasi uygulamalardan ziyade tüketim ve eğlence için fırsatlar sunan ağır gerçekliğiyle bağlanmalıdır. Dean'in de söylediği gibi (2010: 3-4) ağ gerçekliği aynı zamanda kullanıcıların artan şekilde izlenmesi, veri profillerinin pazarlanması ve kullanılmasıdır.

Sousa ve arkadaşları (2013: 10), ağın doğasını borsada işlem gören ve milyonlar değerinde büyük özel şirketler tarafından ve onların kurumsal çıkarları yönünden düşünülen bir tasarım olarak tanımlamaktadır. Onlara göre, ağın mantığı, "beğeniler" mantığıyla yönlendirilen "benzer düşünceler" dir ki çatışmaya veya çeşitliliğe maruz kalmaz. Ağın mantığı dikkat çekme mücadelesi üzerine kurulmuştur. Çok izlenen sayfaların öne çıkması buna örnek teşkil eder.

Yeni-sosyal medya ve internet araçlarının varlığı, daha katılımcı bir vatandaşlık için veya ağın yeni içerik üreticilerinin güçlendirilmesi için kullanıldığı anlamına gelmez. Toplumun yapısal örgütsel biçimleri, yani ana akım medya, çevrimiçi tüketilen içeriğin başlıca üreticileri olduğu kadar, iletişim ve bilginin merkezi araçları olmaya devam etmektedir. Böylece dijital bir kamusal alan olarak internet, bilimsel düşünce ve araştırmayı çeşitli paradoksların önüne koymaktadır (Sousa vd,2013:10).

Jürgen Habermas (1989), kamusal alan analizinde bu alanın etkinleştirici ve kısıtlayıcı/sınırlayıcı yönlerini vurgulamıştır. Habermas, modern kamusal alanların kamuoyunun ve siyasi tartışmanın oluşumuna nasıl olanak tanıdığı yanı sıra, diyalektik akıl yürütme yoluyla, burjuva kamusal alanının kendi sınırlarını ve kendi içkin eleştirisini aşağıdaki yollarla yarattığına dikkat çekmektedir.

Habermas'a göre, kamusal alanlara katılmak için aynı düzeyde eğitime ve maddi kaynaklara sahip olmayan kişiler, eşit olmayan katılım ve dışlama koşullarıyla karşı karşıya kaldıklarında ifade ve kamuoyu özgürlüğü sınırlanır (Habermas, 1989: 227).

Habermas, büyük bürokratik organizasyonların, partilerin, özel dernek ve siyasi kuruluşların "etkili propaganda ve siyasi açıdan ilgili dernek ve dernek kurma tekeline sahip olduğu" durumlarda örgütlenme ve örgütlenme özgürlüğünün kısıtlandığını söyler (Habermas, 1989:228).

Siyasal iletişim, tüm demokrasi modellerinde siyasal sistemin önemli ve vazgeçilmez bir yönüdür. Genel anlamda kamunun siyasal sistemin merkezi bir mekanizması olduğu söylenebilir. Kamusal ile genellikle 'herkese açık' olan olaylar ve durumları anlıyoruz (Habermas, 1989: 1).

Fuchs (2021: 13) dijital kamusal alanı, toplumun ayrı bir alanı değil, dijital bilgi ve dijital iletişimin yaygın olduğu toplumlarda kamusal alanın bir boyutu ve yönü olarak tanımlıyor. Ona göre, dijital kamusal alan, dijital bilgi ve iletişim teknolojilerinin aracılık ettiği bilgi, eleştirel tanıtım ve eleştirel kamusal tartışmanın yayınlanması anlamına gelir. O, İnternet, cep telefonları ve tabletler aracılığıyla yapılan tüm bilgi ve iletişimin, dijital kamusal alanın bir parçası olmadığını söylemektedir. Fuchs'a göre metalaştırma ve kapitalizasyon, tahakküm ve ideoloji süreçleri dijital uygulamaları şekillendirdiğinde, dijital pratikler bir kamusal alan oluşturmaz.

Fuchs(2021:13), Habermas'ın (1989) öne sürdüğü gibi, dijital kamusal alanın sömürgeleştirildiğini ve feodalleştirildiğini söylemektedir. Bu yüzden, Fuchs, dijital bir kamusal alanın yerine, yabancılaşmış bir dijital alandan ve yabancılaşmış bir iletişimden bahsedebileceğimizi, savunmaktadır. Ona göre, dijital kamusal alan, yayınlanmış bilginin dijital formatlar aldığı ve eleştirel kamusal tartışmaları bilgilendirdiği kamusal alanın bir boyutudur. Habermas'a göre (1989) kamusal alan demokratik, kapitalist ve ideolojik olmayan bir özelliğe sahiptir. Fuchs (2021: 21), bu nedenle, tüm dijital bilgilerin ve tüm

dijital iletişimin kamusal alanın bir parçası olmadığını savunmaktadır. Fuchs'a (2021: 24) göre, bugünkü dijital toplum, demokrasiyi, kamusal alanı ve ortak iyiyi baltalayan dijital bir kapitalizmdir.

"Dijital demokrasi, demokratik tartışma ve demokrasi uygulayan eleştirel, ilgili vatandaşlar gerektirir. Vatandaşlar, demokratik, dijital, politik, sosyal, kültürel ve diğer becerileri geliştirmek ve uygulamak için zamana, mekâna, eğitim fırsatlarına ve katılım fırsatlarına ihtiyaç duyar" (Fuchs, 2021: 23).

Fuchs'a göre, dikkate almamız gereken başka bir husus sosyal ve yeni medyanın antagonizmalarla şekillendiği gerçeğidir. Ona göre çağdaş yeni-sosyal medya dünyası üç antagonizma tarafından şekillendiriliyor:

- Ekonomik antagonizma, kullanıcı verileri ile sosyal medya kuruluşlarının kâr menfaatleri arasında (2014: 83).
- Kullanıcıların mahremiyeti ile gözetleme-endüstriyel kompleksi arasındaki siyasi antagonizmanın yanı sıra yurttaşların güçlünün hesap verebilirliği ve iktidarın gizliliği arzusu (2014: 86).
- Kamusal alanların yaratılması ile bu alanların şirket ve devlet kolonizasyonu arasındaki sivil toplum karşıtlığı(2014: 86).

Habermas'ın ifadesiyle, yeni-sosyal medyanın bir kamusal alan ve iletişimsel eylemin yaşam dünyası olma potansiyeline sahip olduğunu söyleyebiliriz, ancak Fuchs'a (2014: 89) göre, bu alan siyasi güç ve paranın yönlendirici medyası tarafından, şirketlerin sahip olması, kontrol etmesi ve devletin sosyal medyadaki kullanıcıların verilerini izlemesinden dolayı sınırlanmıştır. Kısacası Fuchs, çağdaş yeni-sosyal medyanın bir bütün olarak bir kamusal alan oluşturmadığını, ancak sosyal medyanın kamusal alan

potansiyellerini sömürgeleştiren ve dolayısıyla yok eden şirketler ve devlet tarafından belirli bir şekilde kontrol edildiğini söylemektedir. Ona göre sosyal medyanın antagonistik gerçekliği, klasik liberalizmin temel varsayımlarına meydan okumaktadır.

Klasik liberalizm düşünürler, Örneğin Klasik liberalizmin kurucusu John Locke (1690: 271), sivil özgürlüklerin ve özel mülkiyetin insanoğlunun doğal yasaları ve hakları olduğunu savundu. David Hume (1739), özel mülkiyeti liberal teorinin merkezi bir unsuru haline getirdi, ona göre adalet ve özel mülkiyet bütün toplumlarda karşılıklı olarak birbirini gerektirir. Kant (1785:109) için iradenin özerkliği “ahlakın en yüksek ilkesi”dir. “Özerklik, bir insanın ve her rasyonel doğanın onurunun temelidir” (Kant 1785, 101).Konuyu toparlamak gerekirse, çağdaş yeni-sosyal medyanın bir bütün olarak kamusal alan oluşturmadığını varsaymamız gerekmektedir. Zira Fuchs’un da söylediği gibi, yeni-sosyal medya şirketler ve sömürgeleştiren devlet tarafından belirli bir tarzda kontrol edilmektedir ve böylece yeni-sosyal medyanın kamusal alan potansiyelleri etkisiz hale gelmektedir. [Buna örnek olarak günümüzde Türkiye’de ve birçok ülkede yeni-sosyal medyalarla çeşitli sebepler ile düzenleme ve kısıtlamalar getirmek, Ukrayna ve Rusya arasındaki savaşta Rus oligarkların hesaplarının bu şirketler tarafından dondurulmasını ve Rus devletinin birçok platforma engel koymasını, Amerikan seçimlerinde Trump ve taraftarlarının hesaplarının dondurulmasını, İran devlet ve devrim muhafızlarının hesaplarının bu şirketler tarafından engellenmesini ve iran da olan protestolarda devletin internet ve bu platformlara getirdiği kısıtlamaları göstermek mümkündür].

2.2. DİJİTAL MÜZAKERECİ (DOĞRUDAN TEMSİLE DAYALI) DEMOKRASİ

Binlerce yıl öncesinde, eski Yunanlılara kadar diyalektik ve diyalog, demokrasinin önemli araçları olarak kabul edilmiştir. Theunissen ve Wan Noordin'in (2013: 6) yakın zamanda diyalojik sosyal medyanın çeşitli çalışmaları hakkında tartıştıkları gibi, diyalog, uygulanması zor olan soyut bir süreçtir: diyalog, “olduğu gibi, yalnızca derinden felsefi değil, aynı zamanda doğası gereği soyuttur. Bu özellikler onu ulaştırılması gereken bir ideal olarak çekici kılarken, bu tür soyut kavramları pratikte işlevsel hale getirmek zordur”. Kent'e (2013: 341) göre, adının aksine, diyalogun profesyonel kullanımı, diğer insanlarla konuşma meselesinden ziyade, çok yönlü, teknik bir beceridir. Profesyonel uygulamada, çoğu kişi yanlışlıkla diyalogun sadece başkalarıyla iletişim kurmak olduğuna inanır, ancak, diyalog bire bir ilişkisel bir araçtır. Diyalog, kitle iletişimiyle ilgili birşey değildir. Diyalog, adaleti, güveni ve ilgili herkesin fikirlerini ifade etme fırsatını korumak için katı görgü kurallarına uyan iki kişi arasında veya küçük gruplarda gerçekleşen ilişkisel bir alışverişi temsil etmektedir. Kent'a göre, burada asıl mesele, yeni-sosyal medya ve sanal karşılaşmalar çağında, diyalog gibi bir aracın uygulanabilir olup olmamasıdır. O, sorunun internet ortamında olmadığı, belki uygulama ve niyetle ilgili olduğu kanatindedir. Kent (2013: 341) göre, yeni-sosyal medya teknolojisi nedeniyle halkla ilişkiler uzmanları, halkla ilişkiler kurucuları ve danışmanları rolünden pazarlamacılar, reklamcılar ve stratejik iletişimciler konumuna dönüştürülmüşlerdir.

Yeni-sosyal medyanın daha diyalojik olması gerektiğini söylemek her ne kadar kolay olsada, yeni-sosyal medyanın gerçekte nasıl daha iyi kullanılabilceği sorusuna yanıt vermek zordur. Kent'e (2013:341) göre, halkla ilişkiler profesyonellerinin yeni-

sosyal medyayı kullanmalarının odak noktasını ilişkiler kurmak, sorunları çözmek ve sosyal açıdan sorumlu hedefleri hayata geçirmek olduğudur.

Bu konuda Kent (2013:341) şu çözümleri önermektedir.

- Organizasyon üyelerinin müşteriler gibi bir kolektifin üyeleriyle olmak yerine, bireylerle gerçekten iletişim kurduğu paralel veya alternatif yeni-sosyal medya alanları geliştirilmelidir. Diyalojik yeni-sosyal medya platformları, birçok insanın pasif bir şekilde mesaj beklediği yerlerden, organizasyon yöneticilerinin, liderlerin ve profesyonellerin bireysel insanlarla fiilen iletişim kurdukları aktif katılımcı yerlere dönüştürülmelidir.
- Diyalojik yeni-sosyal medya alanları, Twitter, Facebook ve... gibi mevcut yeni-sosyal medya üzerinden uygulanmamalıdır. Zira, yeni-sosyal medya reklamlar ve dikkat dağıtıcı şeylerle doludur ve anlamlı, etkileşimli tartışmalar için yetersiz tasarlanmıştır. Yeni-sosyal medya arayüzleri, organizasyon üyelerinin ve paydaşların/kamuların özgürce etkileşime girmesine ve işbirliği yapmasına izin verecek şekilde benimsenmeli veya tasarlanmalıdır.
- Kimlikleri belirli ve doğrulanabilir katılımcıların olması gereklidir. Tüm katılımcıların kimlikleri diğer katılımcılar tarafından bilinmelidir. Diyalog anonim taraflarla değil, isimleri ve yüzleri olan insanlarla yapılır.
- Katılım için açık kurallar olmalıdır. Temel diyalojik kurallardan biri, üyelerin kuralları istedikleri zaman sorgulayabilmeleridir (Pearson, 1989). Kurallar, kuruluşa veya belirli üyelere ayrıcalık sağlamak için değil, daha fazla tartışma için tasarlanmıştır.
- Uzmanlar aranmalı ve katılmaya davet edilmelidir. Ancak, medya, rakipler, akademisyenler ve müşteriler dâhil olmak üzere herhangi bir ilgili tarafın katılmasına izin verilmelidir.

- Farklı sesler beslenmeli ve katılmaya teşvik edilmelidir. Küçük grup teorisi, Groupthink teorisi ve Delphi metodolojisinin tümü, daha fazla sesin daha iyi olduğunu öne sürüyor. Gerekçeli muhalefet teşvik edilmeli ve herkese katılma şansı verilmelidir.

Demokratik teoride, kamusal müzakereyi demokratik sürecin temeli olarak gören bir gelenek vardır (Dewey, 1927; Habermas, 1989). Müzakereci demokrasi, fikirlerin sabit tercihler olmadığını, akışkan olduğunu ve siyasi düzen için hesap verebilirlik ve meşruiyet sağlayan iletişimsel bir sürecin parçası olduğunu kabul eder (Chambers, 2003: 308). Müzakere tanımında, bireylerin hakemler aracılığıyla münazara için bir araya geldikleri (Schudson, 1997: 305) resmi halka açık toplantılardan gayri resmi sohbete dayalı ve hatta ev gibi küçük ortamlarda bile yer alabilenlere kadar uzanan geniş bir çeşitlilik vardır (Kim ve diğerleri, 1999: 378-379). Tutum değişikliği, karşıt görüşlere hoşgörü, daha yüksek düzeyde genelleştirilmiş güven, artan siyasi bilgi, sivil katılım ve diğer siyasi katılım biçimleri dâhil olmak üzere, müzakerenin bir sonucu olarak bir dizi bireysel sonuca ilişkin kanıtlar vardır (Delli Carpini, Cook ve Jacobs, 2004: 319-320).

İnternetin ve son zamanlarda yeni-sosyal medyanın demokratik müzakereyi destekleyebileceği konusunda kayda değer bir iyimserlik olsa da, buna karşı, Keith ve arkadaşlarının (2017: 1103) bulguları genel olarak, sosyal ağ sitelerinin müzakereci demokrasiye olumlu katkıda bulunduğu varsayımını desteklememektedir. Keith ve arkadaşlarına göre sosyal ağ sitelerinin kullanımının birçok çevrimdışı ortamda, ev, iş yeri, arkadaşlarla sosyal toplantılar ve topluluk toplantıları, müzakere üzerinde doğrudan ve olumsuz bir etkisi olabileceğine dair net kanıtlar bulduklarını savunmaktadırlar. Onlara

göre, yalnızca bir konu hakkında en güçlü fikirlere sahip olan kişiler bu olumsuz ilişkilerin üstesinden gelebilmektedir.

Müzakereci demokrasi uzmanları ve araştırmacıları, dijital kamusal alanın sağlığı, yapısı, sakinleri, iş modelleri, etkileri, düzenlemeleri ve mantığı hakkında özel bir endişeye sahiptirler. Teknolojik değişiklikler, teorisyenlerin müzakereci demokrasi kavramlarını değiştirmelerinden daha hızlı bir şekilde kamusal yaşamı yeniden şekillendiriyor. Müzakereci paradigma, dijital devrimin kalbi olan iletişim, bilgi ve sosyal etki üzerine odaklanır. Müzakere uzmanları, dijital kamusal alanın değişen şekli, siyasi bir sistem içindeki müzakereci ve müzakeresiz uygulamaların etkileşimi ve sosyal ağlarda fikir oluşumu gibi konuları ele almaktalar. Müzakere biliminin teorik ve metodolojik çeşitliliği, dijital dünyanın karmaşıklığı için iyi bir normatif paradigması, gözlemsel araştırmaları, laboratuvar ve saha deneylerini harlayan test edilebilir hipotezlere yol açtı. Müzakere araştırması derinlemesine röportajlar, etkileşim kodlaması, içerik analizi, anket ölçümleri, tarihsel ve retorik çalışmalar ve hatta resmi modellemeyi uyguladı (Bächtiger vd, 2018). Sosyal medya ve fakenews'in patolojisini araştıran Chambers ve Gastil (2021:5) Habermasçı bir kamusal alan modelini savunmanın yanı sıra, sosyal medyada müzakere beklememizi abesle iştigal olarak nitelendiriyorlar. Onlara göre sosyal medya, müzakereci sistem içinde bir bilgilendirme işlevi görür ve sahte haberler tarafından tehdit edilen de bu işlevdir.

Diğer taraftan, Gimmler'e (2001: 21) göre, internet, hayati bir kamusal alan içinde özgür ve açık söylemin belirleyici bir rol oynadığı bir demokrasinin parçası olarak görülseydi verimli bir siyasi araç olabilirdi. Gimmler'e (2001: 30) göre burada sormamız gereken önemli soru, internetin modern demokratik toplumlarda ne gibi fırsatlar

sunduğudur. Gimmler bu noktada iki kesin sonuç çıkarılabileceğini belirtir. İlk olarak, müzakere sürecinde bilgi, ona erişimde eşitliği sağlamanın yanı sıra merkezi bir rol oynar. O, bilgiye erişimde eşitliği ve sınırsız erişimi, daha iddialı bir söylem pratiği için esas olarak görmektedir. Bu, internet teknolojisi tarafından desteklenmektedir. Gimmler, ikinci olarak, internetin kolaylaştırdığı etkileşim fırsatını, müzakereci pratiğin bir başka ön koşulunu karşıladığını söyler. Ona göre, internet, etkileşimi teşvik etme aracı olarak olumlu ve doğrudan bir role sahiptir. Her şeyden önce, internet hizmet ve bilgi alışverişini teşvik eder. Web üzerinden bilgi daha etkin kullanılabilir; kullanıcılar tarafından kolayca elde edilir ve çok düşük maliyetle kullanılabilir hale getirilebilir. Devlet işlemlerine veya belirli ülkeler, departmanlar vb. hakkında bilgileri içeren sayfalar gibi ana hükümet sayfalarına kolayca erişilebilir. Oturum kayıtları, planlama ve yasama önerilerinin tümü kamuya açıklanabilir ve en azından kısmen, bu tür bilgiler zaten çevrimiçi olarak mevcuttur. Gimmler (2001: 33), İnternetin müzakere sürecinde kullanılabilmesinin bir başka yolunu, sivil kuruluş veya STK'lar tarafından takip edilmesinde görmektedir. Ona göre, bu kuruluşlar, özellikle ilgilerini çeken konuları tartışmak için interneti halka açık bir platform olarak kullanırlar. İnternet, haberlerin hızlı ve ekonomik bir şekilde yayınlanmasını sağlayan ve kitle iletişim araçlarının diğer alanlarını yöneten gündem belirleme ve çerçeveleme gibi medya kurallarından göreceli olarak bağımsız bir şekilde çalışabilir. İnternette, kendi gündemini belirleme ve kendi web sayfalarını oluşturma fırsatına sahip olan tüm kullanıcılara eşit erişim vardır. Ona göre gelişiminin erken evrelerinde internet anarşik bir yapıya sahipti, ancak ticari çıkarlar giderek daha fazla önem kazanmaya başladı. Özellikle on-line alışveriş, gelecekte giderek genişleyecek bir pazardır. Gimmler(2001:33) , internetin bu şekilde ticarileştirilmesi, bilgiye erişim için ücret getirilmesi ve daha sonra bilgi ve etkileşimin sınırlandırılmasına yol açmasının, müdahaleci olacağını öngörmektedir. Bununla birlikte, internetin çoğulluğu bozulmadan kalır; İnternet hala rizomatik olarak oluşturulmuştur ve bölümlere ayrılmamış veya

hıyerarşik olarak organize edilmemiştir. Bu, interneti televizyon ve yazılı medyadan temel bir şekilde ayrıldığı noktadır. İnternet, kontrolsüz ve dolayısıyla aşırı sağ veya sol siyasi gruplara, silah tüccarlarına ve çocuk pornocularına açık bırakılsa da, bu iletişim toplam kullanımının sadece bir kısmını temsil etmektedir. İnternet, çoğulcu olarak oluşturulmuş bir kamusal alan için ideal bir ortam olmaya devam ediyor. Gimmler'e göre, internetin sunduğu müzakereci demokrasi potansiyelini korumak için yasal ve idari düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bu, normatif bir kamusal alan kavramından çıkan sonuçlardan birisidir. Gelecekte, internetin düzenlenmesi, ticari çıkarların dayattığı sınırlamalara giderek daha fazla dayanmakla birlikte, uygun fiyatlı internet erişiminin sürdürülebilmesi için ticari sağlayıcılara ek olarak kar amacı gütmeyen kuruluşların da var olması önemini korumaktadır. Bu, özellikle gelişmekte olan ülkeler ve sözde üçüncü dünya ülkeleri düşünöldüğünde geçerlidir. Bu ülkeler ve Unesco gibi kuruluşlar için bu erişim, teknolojinin politik kullanımı için bir yaşam çizgisi olmalıdır. Aynı zamanda politikacılar, bilgiye erişimin, vatandaşların sınırsız iletişim ve etkileşim temel hakkının bir parçası olduğu gerçeğini açıkça göz önünde bulundurmalıdır ve bu, işleyen bir demokrasi için temel ve gereklidir. (Gimmler,2001: 33)

2.3. DİJİTAL DEMOKRASİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

İnternetin ortaya çıkışı, demokratik süreçler üzerindeki potansiyel etkileri hakkında kapsamlı bir tartışma yarattı ve bazıları ütöpik umutlar içeren bir dizi beklentiyi ateşledi. Vatandaşlar arasında artan siyasi hayal kırıklığı, vatandaşlar ve politikacılar arasında algılanan kopukluk ve son yıllarda yerleşik demokrasilerde gözlemlenebilen siyasi kurumlara olan güven kaybının arka planına karşı, e-demokrasi her derde deva olarak kabul edildi (ve genellikle abartıldı). E-demokrasi, demokratik yorgunluğu

giderebilir ve demokratik süreçleri canlandırabilir veya modernleştirebilir olarak nitelendirildi.

Dijital medyanın demokratikleşme potansiyelinin incelenmesi, genellikle normatif veya kuralcı bir yaklaşımı takip eder. Genel olarak net iyimser veya net kötümser bakışlar, demokrasinin kalitesinde bir iyileşme ya da kötüleşme olduğunu varsayar. Buna karşılık, buradaki öncül, teknolojinin tek başına demokratikleştirici bir güç olmadığıdır. E-Demokrasi uygulamalarının çeşitli sınıflandırmaları vardır. Bazıları uygulanan katılımcı modellere odaklanır (Lindner ve Aichholzer, 2020).

Bazıları başvuruları seçim prosedürlerinin amacına göre sınıflandırırken (Wirtz, Daiser & Binkowska, 2018), diğerleri vatandaşların katılımındaki en tipik işlevlerine göre sınıflandırmaktadır (Aichholzer & Rose, 2020). Girişimlerin katılımcı modelleri çeşitli faktörlere göre sınıflandırılır – örneğin aktörler (Kassen, 2018), fikir birliği düzeyi (Van Bouwel & Van Oudheusden, 2017), gündem belirleme(Lindner ve Aichholzer, 2020). Katılımcı modelin netleştirilmesi, uygulamanın kilit yönlerinden biridir. Modele karar verildikten sonra, inisiyatifin kullanımı, tipini tanımlar. İnisiyatif kullanımına dayalı olarak en öne çıkan türler, vatandaşları bilgilendiren, danışan, dâhil eden, işbirliği yapan ve vatandaşları güçlendiren türlerdir (Wirtz, Daiser & Binkowska, 2018). Burada bizim amacımız 2000 ve 2022 yılları arasında e- demokrasi üzerinde çalışılan ve yazılan kitaplar ve makaleleri inceleyerek bu konuda elde edilen bulguları sunmaktır. E- demokrasi ve dijital demokrasi başlığı altında taranan 50 makele ve kitabın incelenmesi sonucunda özetler 3 başlık altında: olumlu, olumsuz ve etkisiz olarak aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Olumlu bakanlar

Loader ve Mercea 2011	<p>Dijital demokraside daha önceki deneylerin ütopyik iyimserliğinden kaçınmak gerektiği açıktır.</p> <p>Dijital alanın doğası gereği demokratik olarak görülmemesi gerektiğinin farkında olmalıyız. Hizipçilik, önyargı ve suiistimler müzakereye dayalı karar almanın özlemlerini baltalamaktadır. Sosyal medya platformlarının açıklığı, kitlesel işbirliğin potansiyelini kolaylaştırmaktadır. Sosyal medyanın demokratik siyaset üzerindeki en belirgin etkisi, geleneksel siyasi pratikler ve kurumlar için yıkıcı kapasitesidir.</p>
Paulin 2015	<p>E-devletin devlet performansı üzerinde kayda değer herhangi bir etki yaratmadığı iddia edilmektedir. Teknoloji ve hükümetin entegrasyonunu körükleyen güçlü mitler mevcuttur. Bu mitler, hükümetin rasyonel bilgi planlamasına dayalı gerçekleşmesinin varsayımı, kamu yönetiminin hükümeti yeniden icat etmek için en gelişmiş 'araçları' kullanmakta ahlaki bir görevi olduğu ve yeni ve daha iyi bir hükümetin saflaştırılmış görüntüsüdür.</p>
Benkler 2006	<p>Ağa dayalı kamusal alan araçlardan değil, bu araçların olanaklı kıldığı toplumsal üretim pratiklerinden oluşur. Mimarisi ve ondan ortaya çıkan siber uzay nedeniyle internetin katılımı teşvik ettiği teorize edilmektedir.</p>
Völker 2019	<p>Araştırmada, demokratik internet vizyonu, Fishkin'in (2011; 2018) büyük ölçekli müzakereci</p>

	<p>demokrasinin, demokrasinin üç temel öncülü olan siyasi eşitlik, müzakere ve kitle katılımını gerçekleştirmek için çatışma modeli olan demokratik üçlemi çözebileceği önerisinden esinlenmiştir. Araştırmada (1) sosyo-teknik altyapıya, (2) siyasi bağlam ve (3) çevrimiçi katılımcılara odaklanılmıştır. Sosyal medya çağında demokrasi, genellikle katılımcı ve müzakereci teorilerin yeniden canlanmasıyla bağlantılıdır.</p> <p>Demokratik bir dijital ortam yaratmak için normatif kalite standartlarını içeren geniş ölçekli bir müzakere gerekmektedir. Siyasi ideoloji ve siyasi aktörlerin türü, tartışmanın organizasyonu, kalitesi ve seyri üzerinde etkilidir. Sosyal medya platformları gibi siyasi katılım ve tartışmaların gerçekleştiği platformların müzakere ilkelerine göre düzenlenmesi gerekmektedir. Araştırma, dijital dönüşümün temel demokratik öncüller (siyasi eşitlik, kitlesel katılım ve müzakere) için teorik çıkarımları olduğunu göstermiştir.</p>
Fishkin 2011 ve 2018	Geniş ölçekli müzakereci demokrasi demokratik üçlemi yani siyasi eşitlik, müzakere ve kitle katılım meselesini çözebilir.
Morrisett 2003	E-demokrasi ekosistemini kurarken, e-demokrasinin uygulanması bağlamında demokrasiyi inşa etmek için altı gerekliliğin -1. Erişim. 2. Bilgi ve Eğitim. 3. Tartışma. 4. Müzakere. 5. Seçenekler 6. Eylem- dikkate alınması gerekmektedir.

Dijital medya, siyasal iletişim ve süreçleri demokratikleştirmek için önemli bir potansiyel atfedilmektedir. Bununla birlikte, dijital medyanın demokratik kalitede bir iyileşmeye katkıda bulunup bulunamayacağı sorusuna ilişkin ampirik kanıt ve yeterli anlayış hala eksiktir. Bu soruya yanıt olarak, bu makale bir e-demokrasi kavramı ve bunu ölçmek için analitik bir çerçeve önermektedir. Böyle bir e-demokrasi endeksinin katma değeri, ilk olarak, çevrimiçi gelişmiş demokratik süreçlerin değerlendirilmesi için bir temel sağlaması ve ikinci olarak, akademisyenler ve uygulayıcılar için gerekli olan demokrasilerdeki dijital süreçlere daha ayrıntılı bir bakış açısı sağlamasıdır.

E-demokrasi kavramı burada kuralcı bir şekilde anlaşılmamaktadır; daha ziyade mevcut demokrasilerdeki elektronik süreçleri tanımlamayı amaçlamaktadır.

E-demokrasi burada, BM'nin iki boyutlu yaklaşımını genişleten üç boyutlu bir kavram olarak algılanıyor. Birinci boyut, demokrasilerde BİT kullanımına ilişkin temel koşullarla ilgilidir ve e-demokrasinin varlığı ve sürekliliği için iki merkezi ön koşuldan yararlanır: E-demokrasi üç boyutlu bir kavramdır: Birinci boyut, bilgi ve iletişim teknolojisinin kullanımına ilişkin temel koşullarla ilgilidir bu boyutun temel gereklilikleri teknik altyapı ve internet özgürlüğüdür. İnternet özgürlüğü kadar önemli olan teknik altyapıya dayalı internete ücretsiz erişim ve bağımsız bir ofis

	<p>veya düzenleyici kurum tarafından filtreleme veya engelleme olup olmadığı meselesidir. İkinci boyut ise e-katılımdır. Üçüncü boyut e-devlettir. Burada önerilen e-demokrasi endeksi, dijitalleşme yoluyla demokratik süreçlerde yapılabilecek olası iyileştirmeleri kaydetmeyi ve değerlendirmeyi amaçlayan bir adımdır. E-demokrasinin olmadığı ülkelerde demokratik kalitede bir gelişme beklenemezken, “tamamen yerine getirildi” notu alan ülkelerin demokratik kalitede bir gelişme göstermesi beklenir.</p>
Hunter 2015	<p>Bu makale, dijital beşeri bilimleri ifade etmenin bir yolunun, teknoloji kullanımına vurgu yapmaktan ziyade beşeri bilimlere erişimi ve beşeri bilimlere katılımı artırarak beşeri bilimlerin demokratikleşmesine odaklanmak olduğunu savunuyor. Dijital hümanistler, beşeri bilimleri genişletmek ve çeşitlendirmek için bilgisayar ve dijital teknolojiyi kullanmaya, insan kültürü hakkında bildiklerimizi ve bu bilgiyi nasıl ilettiğimizi değiştirmeye çalışıyorlar. İnterneti içeren herhangi bir dijital proje, üretilenin evrensel olarak erişilebilir olmayacağı sorunuyla karşı karşıyadır. Teknoloji ve demokrasinin karıştırılmaması gerektiği önemli meseledir. Demokratikleşme, hiçbir zaman tam olarak ulaşılamayacak bir ideal olsa da, erişim ve katılımı artırmanın iki ayağı, dijital beşeri bilimler projelerine rehberlik edebilecek değerli hedeflerdir.</p>

kullanıcısından alınan yanıtlar üzerinde yapısal bir eşitlik modellemesi ile e-demokrasinin ve vatandaşların mutluluğunun öncüllerini test etmeye odaklanmıştır. Ampirik sonuçlar, şeffaflığın ve değer beklentisinin e-demokrasi üzerindeki tahmin edici rolünü ortaya koymuştur. Bu çalışmanın amacı, e-demokrasinin ve dolayısıyla vatandaşların mutluluğuna yönelik üç öncülünü (şeffaflık, güven ve değer beklentisi) ölçmektir.

Güven ve e-demokrasinin vatandaşların mutluluğu üzerindeki etkisine ek olarak, çalışma ayrıca şeffaflık ve güven arasındaki pozitif ilişkiyi de desteklemektedir. Demokrasi literatürlerinin çoğu, e-demokrasinin kavramsallaştırılmasına, e-demokrasinin ölçülmesine veya e-demokrasinin başarısı/başarısızlığı, çevrimiçi demokraside farklı kullanıcı türlerinin etkisine odaklanmıştır. Tüm e-demokrasi teorileri dört geniş kategoride derlenmiştir: liberal, müzakereci, partizan ve doğrudan (Päivärinta & Sæbø, 2006). Nüfus, planlama, bütçe ve hükümet biçimleri gibi faktörler e-demokraside kritik role sahiptirler.

E-demokrasi, vatandaşların çevrimiçi olarak katıldığı ve halkın karar alma sürecine aktif olarak katılmasını ve dâhil olmasını sağlayan e-devletin ötesine geçer. E-demokrasi, hükümetler ve vatandaşlar arasında oluşması muhtemel olan güvensizliği ortadan kaldırabilir.

	<p>Mevcut e-devlet ve e-demokrasi literatürü, vatandaşlar açısından e-demokrasinin benimsenmesini etkileyen konu ve faktörlerin tam olarak anlaşılmadığını göstermektedir. Şeffaflığın, e-demokrasi üzerinde olumlu ve önemli bir etkisi vardır. Şeffaflığın vatandaşların güveni üzerinde olumlu bir etkisi vardır. Şeffaflığın vatandaşların mutluluğu üzerinde olumlu bir etkisi vardır.</p>
Lindner and Aichholzer 2020	<p>E-demokrasi, parlamentolar, hükümet yöneticileri ve yerel yönetimler arasındaki geleneksel demokratik etkileşim biçimini tamamlayan elektronik uygulamaları içerir. E-demokrasi kavramı, bir toplumdaki siyasi partilerin ve demokratik aktörlerin programlarını ve fikirlerini sunmalarına ve internet, mobil teknolojiler ve sosyal medya platformları aracılığıyla iletişim kurmalarına olanak tanıyan yeni bir demokratik uygulama biçimi olarak ortaya çıkmıştır. E-demokrasi, demokratik iletişimi destekleyen çok çeşitli BİT kullanımlarını temsil eder ve halkın (bireysel vatandaşlar, gayri resmi gruplar ve sivil toplum kuruluşları) katılımının tüm düzeylerini ve biçimlerini içerir. E-demokrasi, halkın siyasi karar verme ve fikir oluşturma süreçlerine çevrimiçi katılımının geniş bir kapsamını tanımlayan, artık yaygın olarak uygulanan bir terimdir. Literatür, bu iletişim fırsatlarının yalnızca sosyal hareketler ve aktivistler tarafından değil, aynı zamanda hükümetler ve devlet destekli gruplar tarafından da ele alınması nedeniyle,</p>

sosyal medyanın sivil ve politik yaşamda giderek daha önemli bir rol oynadığı konusunda hemfikirdir.

Sosyal medyanın siyasal iletişim ve demokrasi üzerindeki etkisi ve bunlarla ilgisi sorunu, bir dizi fenomen tarafından tetiklenmektedir. İlk olarak, sosyal medya, İnternet tabanlı iletişim alanındaki en yeni sosyo-teknik yenilik dalgasıdır ve kullanıcılara çevrimiçi etkileşim için yeni ve farklı türde fırsatlar sunar. İkinci olarak, sosyal medya ve sosyal ağ siteleri son derece yüksek kullanıcı sayıları çekmektedir. Üçüncüsü, sosyal medyayı içeren çok sayıda siyasi olay, siyasetin etkileşimine ve sosyal medyanın siyasi amaçlarla kullanımına olan ilgiyi artırdı. Siyasi çalkantılar, protesto hareketleri ve kampanyaları ile ilgili olarak, birçok gözlemci, sosyal medyanın bu hareketlerin siyasi etkinliği için belirleyici olmasa bile önemli bir faktör olduğu sonucuna varmıştır. Sosyal medyanın demokratik siyaset için ikircikli etkileri vardır, daha kapsayıcı katılımı mümkün kılar ve temsil edilmeyen bakış açılarının eklenmesine izin verirken aynı zamanda söylemin kötü niyetli çarpıtmaları, yanlış bilgilendirme ve iletişimsel kapanış için güçlü fırsatlar sunar.

Araştırma, elektronik demokrasinin teorik ve kavramsal temellerine giriş niteliğinde bir genel bakış sağlamaktadır, böylece internet tabanlı iletişim ve demokratik süreçler arasındaki etkileşim hakkında analitik görüşler sağlanmıştır. Bu amaçla, e-demokrasinin farklı

	<p>normatif görüşleri, amaçları ve yaklaşımları sunulmakta ve ana demokrasi modellerinin temel ilkeleriyle sistematik olarak ilişkilendirilmektedir. Çoğu durumda e-katılım önemli bir rol oynadığından e-demokrasi kavramları, internet tabanlı vatandaş katılımının bir tipolojisi geliştirilir, böylece e-katılım uygulamalarının çeşitliliği yapılandırılır.</p>
Hujran vd 2020	<p>Bu çalışma, e-demokrasi kullanma niyetini etkileyen faktörleri araştırmayı amaçlamaktadır. Planlı davranış teorisi, teknoloji kabul modeli ve teknolojinin kabulü ve kullanımı için birleşik teori temel alınarak bir araştırma modeli geliştirilmiştir. Bulgular, algılanan kamusal değer, algılanan kullanım kolaylığının ve ortaklaşa zevk vatandaşların e-demokrasiye yönelik tutumlarını belirlediğini göstermiştir. Sonuçlar ayrıca tutumların, algılanan davranışsal kontrolün ve öznel normların, vatandaşların e-demokrasi kullanma niyeti üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Son olarak, bu araştırma, vatandaşların e-demokrasi kullanımına yönelik tutumlarının en önemli belirleyicisi olarak eğlencenin rolü desteklemiştir. Bu çalışmanın bir başka bulgusu, hükümetlerin geleneksel verimlilik ve etkililik hedeflerinin ötesine geçmesi gerektiğini ima etmektedir. Hükümetlerin katılım düzeyini iyileştirmek için e-demokrasi girişimlerinin değerini halka göstermesi gerekiyor.</p> <p>E-demokrasinin temel amacı, politika oluşturma için yeni teknolojileri kullanarak vatandaşları kamu</p>

	<p>istişarelerine katılmaya teşvik etmektir. E-demokrasi, vatandaşların demokratik aktörler olarak maksimum katılımına izin veren sosyo-teknik bir sistemin benimsenmesine potansiyel katkılar sağladığı için önemlidir. E-demokrasi web sitelerinin veya uygulamalarının eğlenceli olması gerekmektedir ve kamu sitelerinin resmi imajının vatandaşları onları kullanmaktan alıkoyabilir.</p>
Akter vd. 2019	<p>E-demokrasi, çok çeşitli tepkilerin ve ilişkilerin çağrılması anlamına gelen bir terimdir. E-demokrasi, iletişim ve bilgi teknolojilerinin sahiplenilmesi ve insan yaşamının tüm görünür seviyelerinde entegre dağıtım sistemi içinde tüketim stratejilerine katılması anlamına gelmektedir. BİT'lerin ekonomik kalkınmaya ve demokratikleşmeye ve ayrıca demokratik ön koşullara ve yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunma potansiyeli vardır. Geleneksel e-devlet hizmet sunumuna yapılan yatırım, vatandaşlara daha fazla kolaylık sağlanmasına ve çoğu zaman ulaşılmaması zor olan maliyet tasarrufu hedefine dayalı olarak gerekçelendirilir. Demokrasiyi ve etkili yönetimi destekleyen yönetimdeki e-devlet hedefleri şunları içerir:</p> <ol style="list-style-type: none">1.Gelişmiş hükümet kararları;2.Devlette artan vatandaş güvenirliliği;3.Devletin hesap verebilirliğinin ve şeffaflığının artırılması;

	<p>4.Kamu iradesini bilgi ortamında barındırabilme;</p> <p>5.STK'lar, iş dünyası ve ilgili vatandaşlardan oluşan paydaşları, kamusal zorlukları ele almanın yeni Yollarına etkin bir şekilde dâhil etmek.</p> <p>Bilgi ve iletişim teknolojilerinin akıllıca ve demokratik niyetle kullanılması, daha iyi ve sürdürülebilir bir dünya inşa etmemize yardım eder. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin akıllı ve etkili bir şekilde uygulanması, demokratik niyetle birleştiğinde, hükümetleri daha duyarlı hale getirebiliriz.</p>
Council of Europe 2009	<p>İnsanların demokratik sürece ve demokratik kurumlara daha fazla katılımını sağlamak ve siyasete olan azalan ilgiyi yeniden canlandırmak için e-demokrasinin tanıtılması ve geliştirilmesi, tüm paydaşların bilinçli bir çabasını ve kararlı liderliği gerektirir. E-demokrasi, siyasetin giderek artan Avrupa, uluslararası ve küresel doğasını geliştirebilir ve bunun gerektirdiği sınır ötesi iş birliğini kolaylaştırabilir. E-demokrasi disiplinler arası ve sınır ötesi araştırma gerektirir. E-demokrasi, dışlanmayı azaltmanın bir yolunu sağlayarak, sosyal bütünleşmeyi ve sosyal uyumu teşvik edebilir ve böylece sosyal istikrara katkıda bulunabilir. Medya, e-demokraside çok önemli bir rol oynamaktadır; diğer şeylerin yanı sıra, vatandaşların kamusal alanda tartışabilecekleri ve çıkarlarını kamusal alanda savunabilecekleri bir forum sağlarlar. E-demokrasi,</p>

	<p>karar vericilerin anayasal ve diğer görev ve sorumluluklarını tek başına etkilemez; onlara ek faydalar sağlayabilir. İyi yönetişimin hedeflerine benzer olan e-demokrasinin hedefleri şeffaflık, hesap verebilirlik, yanıt verebilirlik, müzakere, kapsayıcılık, erişilebilirlik, katılım, yetki ikamesi, demokrasiye güvenden oluşmaktadır. E-demokrasinin tüm biçimlerinde güven vazgeçilmezdir.</p>
<p>Shat ve Pimenidis 2017</p>	<p>E-demokrasi, vatandaşların seçimlere elektronik yollarla katılımı olarak anlaşılrsa da hiçbir şekilde seçim süreciyle sınırlı değildir. Bu bağlamda e-demokrasi, hükümetler, siyasi partiler, sivil toplum, örgütler ve aktivist grupları da dâhil olmak üzere çeşitli paydaşların vatandaşlarla iletişim kurma ve bilgi alışverişini kolaylaştırma aracı olarak bilgi teknolojilerini kullanma girişimlerini içerebilir. Sosyal medya kullanımında anonimliğin sıklıkla sunduğu bağlılık, güven ve mahremiyet düzeyi araştırılmalıdır. Özellikle kimliğin korunması, güven geliştirilmesinin ve e-oylama sistemlerinin kabulünün önemli bir yönünü kanıtlayabilir. Bu, sırayla, e-katılımı geliştiren ve sonunda gerçek e-demokrasiye yol açan vatandaş tanımlı hizmetler sunmak için yetkilendirilen devletin potansiyelini artırabilecek pratiklerin daha fazla kullanılmasına izin verecektir.</p>
<p>Abdelghaffar ve Hassan, 2016</p>	<p>Elektronik demokrasi (e-demokrasi), Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) araçlarını kullanarak vatandaşları ve politikacıları hükümetleriyle</p>

	<p>ilişkilendirmenin bir yoludur. Sosyal ağlar, e-demokrasiyi geliştirmek için yerel yönetim kararlarını nasıl destekliyor?</p> <p>Araştırma sorusunu cevaplamak için önerilen bir model tanıtılmış ve vatandaşlardan veri toplamak için anket yöntemi kullanılmıştır.</p> <p>Bulgular, hükümetlerin vatandaşlar arasında bilgi farkındalığını kolaylaştırmak ve vatandaşları topluluklarını oluşturmada desteklemek için sosyal ağları kullanabileceğini göstermektedir. Literatür incelendiğinde, Arap Baharı ülkelerinde e-demokrasinin geliştirilmesinde, sosyal ağların kullanımına yönelik neredeyse hiç araştırma yapılmadığı görülmektedir. Sosyal ağlar aracılığıyla bilgi sağlanması, yerel yönetim karar verme sürecini önemli ölçüde etkiler. Daha başarılı bir e-demokrasi elde etmek için farkındalık, danışma, kampanyalar ve topluluk oluşturma değişkenlerinin hükümetler tarafından dikkate alınması gerekmektedir.</p>
Khutkyy 2019	<p>Çağdaş teknolojiler, dijital biçimde demokratik katılımı kolaylaştırır. Korsan Partiler de böylesine yetkilendirilmiş bir elektronik demokrasiyi temsil ettiklerini iddia etmektedir. Bu çalışma, Korsan Partilerin aslında elektronik demokrasiyi uygulayan ve teşvik eden toplumsal hareketler olup olmadığını incelemektedir. Bu amaçla araştırma, arzu edilen, uygulanabilir ve ulaşılabilir alternatif sosyal tasarımları araştıran 'gerçek ütopyalar' çerçevesini uygulamaktadır. Yöntemler açısından, araştırma, uzman</p>

görüşmelerinin ve siyasi manifestoların analizine dayanmaktadır. Kamusal yaşamın modern dijitalleşmesi, demokrasinin siyasete çevrimiçi katılım yoluyla da gerçekleştirilebileceğini varsayar. Bu tür bir elektronik demokrasi, “yerel toplulukların, ulusların siyasi ve yönetim süreçlerinde ve uluslararası sahnede demokratik aktörler (hükümetler, seçilmiş yetkililer, medya, siyasi örgütler, vatandaş/seçmenler) tarafından bilgi ve iletişim teknolojilerinin ve stratejilerinin kullanılması olarak tanımlanabilir.”

Korsan Partiler, elektronik demokrasinin ilke ve mekanizmalarını hem doğrudan hem de temsili biçimlerde geniş çapta uygulayan ve dolayısıyla insanları güçlendiren gerçek demokratik girişimlerdir. Bunların en belirgin özelliği, otoritenin geniş bir şekilde âdemi merkezîyetçi olmasıdır. Kararların açık ortak düzenlemesinde, evrensel çevrimiçi oylamada ve "üç korsan kuralı"nda canlı bir şekilde ifade edilir. Korsan partiler içi politika oluşturmanın tüm aşamalarında yani: gündem belirleme, müzakere, karar verme, seçimler, uygulama, izleme ve kontrol konusunda katılımı teşvik eder. Korsan partiler, çeşitli yasama organlarında temsil edilmeleri nedeniyle, bölgesel, ulusal ve hatta uluslar üstü düzeylerde etki yaratabilirler. KP'ler mütevazı seçim sonuçlarına rağmen, iç demokratik örgütlenme modelleri ve siyasi vizyonları rakip partiler

	<p>tarafından kopyalanmış, böylece demokratik ve katılımcı gündemleri örgütsel ve ulusal sınırların ötesine yayılmıştır.</p>
Clift 2002	<p>E-demokrasi farklı insanlar için farklı şeyler ifade eder. Farklı ülkelerde ve siyasi sistemlerde bu terim genellikle internetin siyasette, savunuculukta, seçimlerde ve yönetişimde geniş kullanımıyla bağlantılıdır. Çoğu yerde, öncelikle e-oylama anlamına geldiği yanlış anlaşılmaktadır. Bu makale, yönetişimdeki seçimler arasındaki e-demokrasinin dinamik yönlerine odaklanmaktadır. E-demokrasi, e-yönetişim üzerine kuruludur ve daha yüksek düzeyde demokratik motivasyon ve niyet ile birleştirilmiş BİT'lerin sağladığı eylemlere ve yeniliklere odaklanır. Makale özellikle e-demokrasinin bir unsuruna yani bilgi çağında yönetişim ve temsili demokrasiye odaklanmaktadır. Bu makale dört temel alana odaklanmaktadır:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Politika geliştirme ve siyasi liderlik2. Gelişmiş bilgi erişimi ve e-posta bildirim3. Parlamentolarda ve yerel konseylerde temsili stratejiler4. Çevrimiçi danışma ve uygulama toplulukları <p>E-Demokrasi, devlet kurumları da dâhil olmak üzere demokratik süreçleri ve kurumları güçlendirmeyi amaçlayan bir dizi internet tabanlı faaliyeti içerir.</p> <p>Bunun sağlanabileceği yollardan bazıları şunlardır: çevrimiçi olarak erişilebilir bilgi kaynaklarının sağlanması;</p>

	<p>çevrimiçi politika danışmanlığı yürütmek ve politika geliştirmeye elektronik girdiyi kolaylaştırmak. Sonuç olarak, uzun vadeli ilerlemeyi teşvik etmek için belirli ölçülebilir hedeflere sahip güçlü bir e-demokrasi politikası şarttır. Vatandaşlar, rakip ticari web siteleri arasında seçim yapabilecekleri gibi, e-demokrasi ile daha iyi iş çıkaran hükümetleri seçemezler. Bu nedenle, politikada ifade edilen üst düzey siyasi destek, devlet kurumlarını ve demokratik süreçlerini bilgi çağına taşımak için çok önemlidir. E-demokrasi, geleneksel demokratik süreçler ile internet teknolojisinin kesiştiği noktadadır.</p>
Funilkul ve Chutimaskul 2008	<p>Bu makalenin amacı, sürdürülebilir demokrasi gelişimi için bir çerçeve oluşturmaktır. Çerçeve, demokrasi sistemini desteklemek için araçlar oluşturarak bir kılavuz şeklin de kullanılmaktadır. Bu çerçeveyi pekiştirmek için verimli ve etkin demokrasiyi desteklemek adına demokrasi sisteminin kalite modeli oluşturulmuştur. E-demokrasi gelişiminin amaçları, vatandaşlar tarafından kullanılabilir bir e-demokrasi sistemi elde etmek ve vatandaşların demokratik sürece katılımını desteklemektir. Dolayısıyla demokrasinin gelişimi, hükümetin vizyon, misyon, strateji, plan ve politikasının doğru bir şekilde oluşturulabilmesi için tanımlanması gereken düzenlemelerden biridir. E-demokrasi sistemi, e-demokrasi gelişiminin sonucudur. Sistem, vatandaşların ve ilgili paydaşların demokratik sürece katılımlarını desteklemek</p>

için kullanılan otomatik bir araçtır. E-demokrasi sisteminin üç yönü şu şekilde açıklanmaktadır: e-demokrasi bilgisi, demokratik sürece katılımın özü olan bilgi ile ilgilidir. Bilgiler, vatandaşların ihtiyaçlarına anında cevap verebilmesi için eksiksiz ve doğru olmalıdır. E-demokrasi süreci, e-demokrasi sistemindeki veri yönetim sürecidir. Demokrasi sistemi, verileri verimli bir şekilde depolamalı, işlemeli ve dağıtmalıdır. E-demokrasi iletişimi, kullanımı kolay ve tüm vatandaşların her zaman ve her yerde kolay erişimini kolaylaştırmak için tasarlanmış bir sistemle ilgilidir. Sistemin engellilerin de demokratik sürece katılabilmeleri için iyi tasarlanması gerekiyor. E-demokrasi sisteminin kalitesi;

1. E-demokrasinin kalitesine atıfta bulunan bilgi kalitesi, veri-enformasyon-bilgi, doğruluk, zamanlılık, alaka düzeyi, kesinlik ve eksiksizliği içerir.

2. Bir sistem altında yapılan işin kalitesi anlamına gelen süreç kalitesi vatandaşların demokratik sürece katılırken ihtiyaçlarına da cevap verebilen e-demokrasi sistemi, buna işlevsellik, güvenilirlik, kullanılabilirlik ve verimlilik dâhildir.

3. Vatandaşlar tarafından etkin bir şekilde kullanılan bir demokrasi sisteminin kalitesini ifade eden iletişim kalitesi, buna somut şeyler, güvenilirlik, yanıt verme, güvence ve empati dahildir.

Zheng 2016

Bilgi ve iletişim teknolojisi (BİT) yalnızca kamu hizmeti sunumunu iyileştirmekle kalmaz, aynı zamanda hükümetlerin “e-katılım” olarak adlandırılan vatandaşlarla daha iyi etkileşim kurmasını sağlar. 2012 Avrupa Birliği (AB) e-devlet anketinden elde edilen verileri kullanan bu çalışma, işlevselliğin vatandaşların e-katılım kullanımı ile olumlu bir şekilde ilişkili olduğunu ve üst düzey işlevselliğin vatandaşları e-katılımı daha fazla kullanmaya motive ettiğini bulmuştur. E-katılım, demokratik karar vermeyi desteklemek için BİT kullanımı olarak tanımlanır. Bir dizi BİT aracını kullanarak hükümetler ve vatandaşlar arasında istişare ve diyalog fırsatlarının sağlanması konusunda ilgilidir. Vatandaş katılımının dört genel hedefine ulaşmak için e-katılım girişimleri kullanılabilir: bilgi alışverişi, eğitim ve destek oluşturma, karar alma desteği ve girdi araştırması.

Bu çalışma, e-katılım literatürünü tamamlayıcı nitelikte olup, vatandaşların e-katılım kullanımını açıklamaya yardımcı olmaktadır. Çalışma, algılanan elektronik faydaların e-katılım kullanımı üzerindeki etkisini desteklememiştir. Eğitimin, önceki literatürle çelişen e-katılım kullanımı üzerinde önemli bir etkisinin olmadığını görmek de ilginçtir. Elektronik bağlanabilirliğin avantajları, daha fazla insanın, daha etkili ve verimli olduğuna inandıkları yeni katılım yöntemlerini benimsemeye istekli oldukları değişiklikler getiriyor. E-katılımın hükümete

	<p>vatandaş katılımını teşvik etme potansiyelini araştırmak için, e-katılım kullanımının belirleyicilerini kişisel düzeyde daha iyi anlamak gerekir. Çalışma, e-katılım uygulama işlevselliğinin vatandaş e-katılım kullanımı ile pozitif olarak ilişkili olduğunu bulmuştur.</p>
Hacker ve van Dijk 2000	<p>Çalışmanın amacı web ve bilgisayar aracılı iletişimin demokrasi üzerinde etkisini göstermektir. Dijital demokrasi enformasyon ve iletişim teknolojilerinin ve bilgisayar aracılı iletişimin her tür medya da siyasi demokrasiyi veya vatandaşların demokratik iletişime katılmalarını artıran bir kullanım türüdür. Bu kitap dijital demokrasiyi hem pratik ve hem teorik olarak araştırılmasını varsaymaktadır.</p> <p>En önemlisi, demokrasi ve teknoloji arasındaki ilişkinin teorik tartışması, çevrimiçi demokratik uygulamalara katılımın faydalarına “geleneksel 'analog' katılımın yerine geçme değil, bir ekleme” olarak odaklanma eğiliminde olmuştur. güven eksikliği, azalan katılım veya demokratik algıdaki eşitsizlikler gibi mevcut demokratik kurumlar üzerinde ampirik çalışmalarla tespit edilen bazı sorunların dijital araçlarla düzeltilebileceği öne sürülmüştür.</p>
Keramidis ve Charalabidis 2021	<p>Bu çalışma, bir e-demokrasi uygulamasının veya girişiminin başarısının veya başarısızlığının arkasında yatan belirleyici faktörler hakkında literatür araştırması ve vaka çalışmaları analizinin bir kombinasyonu yoluyla önemli ve yeniden kullanılabilir sonuçlar çıkarmaya çalışmaktadır.</p>

	<p>Literatürde e-demokrasi veya e-katılım terimleri kullanıldığında, bunlar genellikle halkın siyasi karar alma sürecine çeşitli düzeylerde çevrimiçi katılımına yönelik uygulamalar, metodolojiler, teknolojiler ve faaliyetler dizisi olarak düşünülür. E-demokrasi bağlamı, çok çeşitli kavramlar, metodolojiler, girişimler ve vaka çalışmaları sağlar. Bir e-demokrasi projesini ilgili başarı ile uygulamak, aralarında siyasi, toplumsal, teknolojik ve yönetsel olan geniş bir bilgi yönleri yelpazesine ilgilenebilir. E-demokrasinin yönlerini bilgi Çağı bağlamında analiz etmek için, analizin kavramsal modeli, çeşitli katılımcı modelleri, bu tür uygulamaları destekleyen BİT altyapısını, örgütsel veya sosyal özellikleri ve demokratik sürecin daha da gelişmesini dikkate almalıdır. E-demokrasi uygulamalarının birkaç sınıflandırması vardır. Bazıları uygulanan katılımcı modellere odaklanmaktadır. Bazıları başvuruları seçim prosedürlerinin amacına göre sınıflandırırken, diğerleri vatandaşların katılımındaki en tipik işlevlerine göre sınıflandırır. Uygun e-demokrasi modelinin tutarlı tanımı, uygulama türü, teknolojik özellikleri ve önerilen sistemin kesin amacı, bir e-demokrasi uygulamasının başarısının temel yönleridir. Bununla birlikte, başvurunun uygulanacağı toplumsal, idari ve siyasi bağlamın dikkate alınması önemlidir. Teknoloji uzmanları, hükümet yetkilileri, vatandaş toplulukları, siyasi partiler, medya ve ilgili bilim adamları arasındaki işbirliği, bu tür girişimlerin</p>
--	---

	<p>uygulanmasının ayrılmaz bir parçasıdır. Akademi, hükümet, özel sektör ve vatandaşlar, karar verme süreci ve vatandaşların farkındalığı ve katılımı bağlamında toplumlarımızı gelecekteki ilerlemelere yönlendirmek için işbirliği yapmalıdır.</p>
Berg ve Hofmann 2021	<p>Dijital demokrasi, anlayışı, kolektif özyönetim ile dijital altyapılara aracılık eden arasındaki ilişkiyi ifade eden anahtar bir kavramı sağlar. İlk yaklaşım olarak, araştırma, teknolojik değişim ve demokratikleşme özelemlerinin etkileşimindeki süreklilikleri ve süreksizlikleri açıklayarak, kendine özgü medya kümelerinin arka planına karşı dijital demokrasinin tarihini izliyor. Daha sonra, teknolojinin rolüne ve bunların dijital demokrasi kavramının uygulanma biçiminde nasıl değişiklik gösterdiğine ilişkin teorik önermeleri eleştirel bir şekilde gözden geçiriyor. Burada, dijital demokrasi, aracılık eden dijital altyapıları ile kolektif siyasi kendi kaderini tayin etme uygulama ve kurumlarını birbirine bağlayan bir kavram olarak anlaşılır. Dijital demokrasinin hem analitik hem de normatif bir boyutu vardır. Analitik bir mercekle dijital demokrasi, dijital teknolojilerin kullanımının siyasi katılım ve demokratik yönetişimin koşullarını, kurumlarını ve uygulamalarını nasıl etkileyebileceğini araştırır. Normatif bir kavram olarak, demokrasiyi her zaman yapım aşamasında olan açık, değiştirilebilir bir siyasi örgütlenme biçimi olarak düşünmemizi sağlar. Dijital demokrasi, siyasi özelemlerle</p>

dolu bir terimdir. Tarihsel bir perspektiften bakıldığında, her biri teknoloji yoluyla demokratikleşme fikrini vurgulayan elektronik demokrasi veya tele-demokrasinin ardından gelen en son modeldir. Son 40 yılda, dijital demokrasinin evriminde, her biri belirli teknoloji konfigürasyonlarından ve demokratik tahayyüllerden oluşan üç tarihsel takımyıldızı kabaca ayırt edebiliriz:

1-Elektronik demokrasi 2- sanal demokrasi 3- web 2.0 / ağ demokrasisi.

Dijital demokrasi, politik kendi kaderini tayin etme ile teknik yeniliğin olası, öngörülemez yollarla ilişkilendirmektedir. Bu nedenle, evrimi, siyasi tahayyüllerin, kaygıların ve hedeflerin yeni teknik olanaklarla açık uçlu, genellikle deneysel etkileşimini yansıtır. Bununla birlikte, dijital demokrasiyi araştırmak, mevcut tekno-politik kümelenmenin ötesine geçen dersleri gerektirir: siyasal kendi kaderini tayin etme projesi, kurumları ve pratikleri sürekli ve değişim içinde olan, derinden dolayımlanmış bir projedir. Aynı şekilde, dijital demokrasi, özgürlük, eşitlik, katılım veya doğrudanlık gibi tekil unsurların güçlendirilmesine veya zayıflamasına indirgenemez. Bunun yerine, siyasi angajman ve onun amacı, çoğu zaman birbiriyle gerilim içinde olan demokratik ilkeleri yorumlamanın ve uygulamanın farklı yolları tarafından yönlendirilir. Bu içsel dinamikler göz önüne alındığında, demokrasinin mevcut değişiklikleri tek nedeni

	<p>bir açıklamaya meydan okuyor ve siyasi özlmlerin, dijital olasılıkların ve bunların sosyal bağlamının olası etkileşimine dikkat eden yorumlar talep ediyor. Dijital demokrasi, siyasi aktörlerin yalnızca kısmen kontrol edebildiği aracılı koşullar altında gelişir. Yeni teknolojiler sadece araç değil, aynı zamanda siyasi angajmanın konusu haline gelmiştir. Dijital demokrasi, temel ilkeleri, yönleri ve anlamı, altyapısı üzerinde mücadeleleri içermektedir. Bu nedenle, akış halindeki olumsal bir siyasi düzenleme olarak anlaşılmalıdır.</p>
Richardson ve Emerson 2018	<p>Araştırma, internet tabanlı, demokratik bir sistemin kök salması için üstesinden gelinmesi gereken beş büyük zorluğu öne sürmektedir, bunun yanı sıra bazı umut verici çözümler belirlemektedir.</p> <p>E-Demokrasi (dijital demokrasi veya internet demokrasisi olarak da bilinir), topluluk katılımını genişletmek, oy hakkını ve vatandaş temsilciliğini genişletmek, gerçek zamanlı karar verme oluşturmak, fikir verilerini hızla toplamak ve temsili demokrasiden daha doğrudan demokrasi biçimlerine geçişin yolunu açmak için 21. yüzyıl bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır. E-Demokrasi, demokratik uygulamaları ve yönetim sistemlerini “yenileme” ve derinleştirme potansiyeline sahiptir.</p> <p>E-demokrasi konusunda beş ana zorluk mevcuttur</p> <p>1. Katılım (Erişim eşitliği, katılım hakkı)</p>

	<p>2. Doğrulama (Doğrulamayı tanımlama, veri güvenliği, oy gizliliği, zorlama koruması, denetlenebilirlik)</p> <p>3. Yetkilendirme</p> <p>4. Müzakere</p> <p>5. Fikir toplama</p> <p>Bu araştırma, e-demokrasi'yi etki yatırımı ve yenilikçi kamu politikası ile entegre etmenin, hepsinin olmasa da birçoğunun üstesinden gelmek için en iyi yöntem olabileceğini öne süren son gelişmelerin yanı sıra her bir zorluğu ana hatlarıyla belirtmektedir.</p> <p>E-demokrasinin çözebileceği sorunlar: İklim değişikliği, ekonomik eşitsizlik, askeri çatışmalar, nüfus artışı: bunların her biri kamu politikasının ve uluslararası ilişkilerin başarısızlıklarıdır.</p>
Coleman ve Norris 2005	<p>E-demokrasi, hiyerarşilerin kurumsal süreçleri ve daha gevşek ağ düzenlemeleri ile ilgili olarak yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıyadır. E-demokrasi, uzun vadede siyasi tartışmanın ve siyasi kültürün dönüşümü için umut verici olduğu kadar, daha fazla siyasi bilginin yayılması ve iletişim ve katılımın artırılması için bir araçtır. E-demokrasi alanındaki katılımcılar arasında sivil toplum (örgütlü ve örgütsüz), yönetim, politikacılar ve daha az ölçüde ekonomi yer alır. E-demokrasi, özellikle internet ve web'e bağlı bilgisayarlar ve telekomünikasyon, siyasetin ve yönetişimin neredeyse tüm yönleriyle bağlantılı olduğu için geniş bir şekilde tanımlanmalıdır. E-demokrasi, bir anlamda,</p>

	<p>demokratik deneyin tarihsel evriminde bir aşamadır. Kendi başına bir deney olan demokrasi, hükümetin bir anlamda hem halk tarafından hem de halk için olduğu şeklindeki demokratik iddiaya daha fazla gerçeklik kazandırmak için yeni, etkileşimli teknolojileri kullanmaya çalışır. E-demokrasi, şimdiye kadar gelişenlerin yerine geçen bir deney değil (komünist veya faşist ideolojilerin yönetimi kökten yeniden yaratmaya çalışması anlamında), ancak mevcut modellerin bir tamamlayıcısı veya mükemmelleştiricisidir. E-demokrasinin bir diğer sorunlu ilişkisi de teknolojinin kendisidir. Katılımcılar, teknolojinin yalnızca bir kolaylaştırıcı olduğu, demokrasinin ise sorunlu olan şey olduğu konusunda hemfikirler.</p> <p>Forum tartışmasında e-demokrasinin başarısının önündeki dört tür engel belirlendi: siyasi, katılımcı, örgütsel ve teknolojik.</p>
Alamsry 2021	<p>Bu makale, dijital demokrasi kavramını ve bu kavramın kamuoyunda tutum ve eğilimler oluşturma yeteneğini göstermeyi ve aynı zamanda Filistin topraklarında katılımcı demokrasiyi harekete geçirmek için dijital demokrasi için mevcut fırsatları ele almayı ve oradaki dijital demokrasinin gerçekliğine ve zorluklarına ışık tutmayı amaçlamaktadır. Çalışma hem analitik betimleyici hem de tarihsel yaklaşımları kullanmaktadır. Dijital demokrasi, zaman, yer, koşullar ve diğer fiziksel faktörleri sınırlamadan, geleneksel “analog” siyasi uygulamaların</p>

	<p>yerine geçmek yerine bir yardımcı olarak BİT'i kullanarak demokrasiyi uygulamaya yönelik bir dizi girişim olarak tanımlanmaktadır. Elektronik demokratik süreç, özellikle politik olarak gelişmiş ülkelerde, aşağıdaki gibi tanımlanabilecek dört boyut ile karakterize edilir: Elektronik oylama sistemleri, internet üzerinden siyasi faaliyetler, elektronik şeffaflık ve demokratik katılım. Modern iletişim araçlarının, kamuoyunun görüş belirtmesine ve bu görüşün ilgili makamlarca duyulabilmesine olanak tanıyan bir alternatif sağlamak üzere ortaya çıkmış ve böylece halkın önemli bir kesimini siyaseti daha etkin bir şekilde yürütmeye teşvik etmiştir.</p> <p>Demokrasinin, demokratik kurumların ve demokratik süreçlerin bilgi ve iletişim teknolojisi yoluyla desteklenmesi ve pekiştirilmesi olarak e-demokrasi, her şeyden önce demokrasi ile ilgilidir ve temel amacı demokrasinin elektronik olarak desteklenmesidir. E-demokrasi, demokrasiyi, demokratik kurumları, demokratik süreçleri ve demokratik değerlerin yayılmasını destekleyen birçok stratejiden biridir. Geleneksel demokrasi süreçleriyle ek, tamamlayıcı ve birbiriyle ilişkili bir süreçtir; her işlemin avantajları vardır. E-demokrasiyi, siyasal iletişim ve siyasal katılımı dijital medyanın desteğiyle demokrasi pratiği olarak anlıyoruz.</p>
Nooren vd.2018	Bu makale, dijital ekonomi için politikalar tasarlayan, politika yapıcılara yapı ve rehberlik sağlayan

	<p>pratik bir çerçeve geliştirmektedir. Araştırmanın çerçevesi, platformların dijital iş modellerini analiz için başlangıç noktası olarak alması bakımından diğer yaklaşımlardan farklıdır. Çerçeve, platformun özelliklerini belirlemek, bunları kamu çıkarlarıyla ilişkilendirmek ve politika seçeneklerini formüle etmek üzere üç sütundan oluşmaktadır. Çerçeve, dijital platformlardaki güncel tartışmalar için iki önemli mesaj ortaya koyuyor. Öncelikle dijital platformları tek bir kategori olarak anlamaya çalışmak yerine platformların temel özelliklerine bakmak gerekir. İkincisi, politika yapıcılar, platform teknolojilerinin ve iş modellerinin hızlı gelişimine uygun bir zaman çerçevesinde dijital platformların çeşitli özelliklerini ele almaya uygun gördükleri için mevcut kuralları ve politika seçeneklerini araştırmalıdır. Dijital platformlar, yeniliği ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmek ve kamu çıkarlarını korumak için mevcut hükümet politikalarına baskı yapıyor. Dijital platformlar, hizmet ve içerik sağlayıcılardan son kullanıcılara hizmet ve içeriğin bir araya getirilmesi için bir temel sağlar.</p> <p>Dijital platform ve internet araştırmacıları, yönetişimi ortak normatif değerlere dayandıran düzenlemeye yönelik kurula dayalı olmaktan ziyade ilkeye dayalı bir yaklaşım geliştirmenin önemini tartışmışlardır.</p>
Gauja 2021	Siyasal katılım ve örgütlenmenin değişen doğasına ilişkin siyaset biliminden elde edilen en yeni ampirik

kanıtları kullanan bu makale, dijital siyaseti düzenlemenin zorluklarını analiz etmektedir. Mevcut müdahalelerin ana odak noktasının siyasi dezenformasyona odaklanmasına rağmen, bunun yeni katılım biçimlerinin çeşitliliğini yakalamak ve eşitliği yeniden kavramsallaştırmak gibi daha temel düzenleyici endişeleri gizlediğini savunuyor. Sosyal medya protesto hareketlerini mümkün kılmıştır. İnternet ve özellikle sosyal medya platformları, siyasi katılımı kökten değiştirmiş ve seferberlik ve örgütlenme pratiklerini değiştirmiştir. Dijital siyaset, vatandaşların "nedenler, fikirler ve politik organizasyonlarla daha esnek bir ilişki" ve "bireysel yaşam tarzları ve sosyal ağlar etrafında organize edilmiş daha kişiselleştirilmiş siyaset markaları" aradığı çağdaş siyasi katılım eğilimlerini kucaklar.

Demokratik yeniden canlanmaya ek olarak, internet ve sosyal medya araştırmacıları için, müzakere ve eşitlik gibi daha proaktif demokratik değerleri doğrudan ele alan kilit sorular, dijital teknolojilerin katılımı ne ölçüde kolaylaştırdığı ve siyasi etkinliği artırıp artırmadığı ve çevrimdışı var olan siyasi eşitsizlikleri azaltıp azaltmadığıdır. Siyasi katılımın genişlemesi ve ardından çeşitli siyasi ifade tarzlarını kabul etme, teşvik etme ve koruma ihtiyacı ile siyasi eşitliği finansal kaynaklardaki bir eşitsizlikten daha fazlası olarak kavramsallaştırma ihtiyacı, demokrasiye eşit derecede önemli tehditler oluşturuyor.

	<p>Araştırma, seçimlerin yasama ve yargı düzenlemesinin temelini oluşturan ilkeler olan özgürlük, eşitlik ve müzakerenin, dijital faaliyetin düzenlenmesi yoluyla düşünmek için iyi bir başlangıç noktası sağladığını savunmaktadır.</p>
Pinho vd.2019	<p>Bu çalışma, Dijital Demokrasi ve e-devlet ile ilgili yönetim alanındaki akademik çıktılarının haritasını çıkarmayı amaçlamaktadır. Çalışma, metinleri yıl, dergi, yazar ve yaklaşım (yönetimsel, politik, melez) değişkenlerine göre içerik analizi yoluyla analiz etmektedir. Yönetim alanının aşırı yönetimsel bir görüşün üstesinden gelebildiği sonucuna varan araştırma, konunun hala daha fazla akademik ilgiye ihtiyacı olduğuna vurgu yapmaktadır. Dijital demokrasinin tanımı, kavramsal boyutu üzerinde düşünmeyi gerektirir. Bir ilham kaynağı olarak, bu tür bir demokrasinin kavramsal bir tanımına ulaşmak için dijital demokrasi gibi henüz yeterince olgunlaşmamış ortaya çıkan fenomenlerin benzer durumlarına dönmek gerklidir. Ortaya çıkan bu fenomene ilişkin teorik görüşleri anlamak için üç ana alan belirlenmiştir: “liberal-bireyci, toplulukçu ve müzakereci”.</p> <p>Yönetim araştırmasının analizi, dijital demokrasi'nin alandaki araştırmacılar arasında henüz bir konu olarak konsolide edilmediğini ortaya koydu. Dijital demokrasiden ziyade genel olarak e-devlet ve/veya demokrasi üzerine düşünceler hâkimdir. Ayrıca, özellikle daha yakın tarihli çalışmalarda, konuya ilk odağı aşan, daha çok devlet</p>

	<p>reformu ile ilgili bir siyasi yaklaşımın hâkim olduğunu görebiliriz. Böylece, e-devletin demokrasiye katkılarının, devlet hizmet sunumunun etkinliğini artırmanın ötesine geçtiğini görebiliriz. Yönetimde politik yaklaşımın baskın olduğu, dijital demokrasinin kendisi çalışmanın ana sonucu olmadığı, söz konusu konu altında yönetim alanını araştırmak için siyaset alanında bir katılım olduğunu belirterek, bu, ikincisinin Dijital demokrasi'ye yaklaştığını göstermektedir. Diğer bir deyişle, yönetsel yaklaşım, özellikle de artık belirli bir idarenin politikaları olarak değil, devlet politikaları olarak görülmeleri için, herhangi bir dijital demokrasi projesi için esastır.</p>
Hacker ve van Dijk 2013	<p>Araştırmada, son 25 yılın ütöpk vizyonlarının dört dalgası anlatılıyor. Dijital demokrasi kavramı tanımlanıyor. Daha sonra, dijital medyanın siyasette ve hükümette belirli uygulamalarını destekleyen hem temsili hem de doğrudan demokrasinin altı görüşü ayırt edilir. Sonuç, sosyal medyanın, bilgi sağlamasını en iyi gerçekleştiren iddia olduğunu savunmaktadır. Başka bir bulgu, e-katılımın, kurumsal siyaset ve hükümete başarılı bir şekilde dâhil edilmemesidir.</p> <p>Dijital demokrasi, çevrimiçi ve çevrimdışı siyasal iletişimde dijital medyayı kullanarak hangi görüşte olursa olsun demokrasi arayışı ve uygulaması olarak tanımlanabilir.</p>

	<p>Dijital demokrasinin etkileri genellikle siyasette ve kamu yönetiminde demokratik bir devrim veya siyasi faaliyetin temel sorunları ve vatandaşların hükümete olan güveni için teknolojik bir düzeltme anlamına gelen tam bir devrim perspektifinde çerçevenmiştir. Aynı zamanda, yalnızca onları kullanmanın kurumsal siyaseti ve politika yapma modellerini altüst edecek araçlar olarak görülmüştür.</p> <ol style="list-style-type: none">1. Dijital demokrasi, hükümetler, kamu idareleri, temsilciler, siyasi ve toplumsal kuruluşlar ve bireysel vatandaşlar arasında siyasi bilgi erişimini ve alışverişini geliştirir.2. Dijital demokrasi, kamusal tartışmayı, müzakereyi ve topluluk oluşumunu destekler.3. Dijital demokrasi, vatandaşların siyasi karar alma süreçlerine katılımını artırır. <p>Erişilebilir, güvenilir ve geçerli bilgi, yaşayabilir bir hükümetin ve sağlıklı bir demokrasinin gerekli koşuludur.</p>
Watat ve Jonathan 2020	<p>Çalışmanın odak noktası, marjinal toplumların dijitalleşme ihtiyaçlarını vurgulamaktır. Sonuçlar, birkaç hedef grubun hiçbir zaman internete erişimi olmadığını ve bazılarının hiçbir zaman bir BİT aracı kullanmadığını göstermektedir. Dolayısıyla bu çalışma, kırsal nüfusa yerel dillerine göre günlük ihtiyaçlarına uyarlanmış bir dizi dijital hizmet sunarak dijital teknolojilerin kullanım oranını artırabilme mantığına uymaktadır. Bu makale, telemerkezlerin gelişmekte olan ülkelerdeki kırsal</p>

	<p>toplulukların yaşam koşullarını iyileştirmedeki rolü ve etkisi hakkında mevcut literatüre katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Şehirler ve köyler arasındaki dijital uçurumun azaltılmasında telemerkezlerin çok değerli olduğu düşünülmektedir. BİT altyapılarının ve hizmetlerinin konuşlandırılması, dijital dünyaya ulaşmakta yavaş olan yerelliklerin çok sektörlü gelişimini teşvik etme amacı ile uyumludur.</p>
Watat ve Jonathan 2021	<p>Mevcut literatür, düşük e-demokrasi kabulünün ve e-devlet hizmetlerinin benimsenmemesinin kamu sektörü dijitalleşmesinden sağlanamayan faydaya katkıda bulunduğunu göstermektedir. Literatürdeki boşluğu gidermek ve uygulamaya katkıda bulunmak için çalışma, gerekçeli eylem teorisi ve sivil gönüllülük modelini birleştirerek vatandaşların e-demokrasi kabulünü araştırıyor. Kamu kuruluşları vatandaşlarına hizmet sunumunu iyileştirmek için dijital dönüşümü benimserken, çoğu kişi sivil katılımı sağlayan BT'nin (Bilgi Teknolojisi) ek bir faydasını da kabul etmektedir. E-demokrasi, "bugünün temsili demokrasisinde demokratik aktörler (hükümet, seçilmiş yetkililer, medya, siyasi/toplumsal örgütler, vatandaşlar) tarafından BİT'in siyasi ve yönetim süreçlerinde kullanılması" olarak tanımlamaktadır.</p> <p>E-katılım internette gezinen vatandaşların ortak bir fikir etrafında birleşen bir topluluk oluşturmasını</p>

	kolaylaştırır, böylece çevrimiçi demokrasiyle güçlü bir psikolojik bağ kurar.
--	---

Olumsuz bakanlar

Bastick 2017	<p>E-demokrasinin gelişmesinde siyasal teori ve felsefe, merkezi bir rol oynamıştır, İnternet genellikle devrimci bir teknoloji olarak lanse edilse de, demokratik kurumların internet aracılığıyla hiçbir dijital devrime tanık olmadığı belirtilebilir. Hükümet süreçlerini teknoloji aracılığıyla reforme etmek yerine, demokrasi projelerinin ya maliyetleri düşürmeye ve mevcut siyasi süreçlerin verimliliğini artırmaya ya da amaca yönelik inşa edilmiş e-demokrasi platformlarının dışında gerçekleşen sivil katılımı analiz etmeye odaklanma eğiliminde olduğunu savunuyor. Ayrıca, mevcut e-demokrasi yaklaşımının interneti çevrimdışı dünyanın normlarına ve beklentilerine göre normalleştirme riskini taşıdığını öne sürüyor. Bu argümanı aydınlatmak için hem e-demokrasi projelerinin genel eğilimini hem de bu projelere yönelik eleştiriler gözden geçirilmiştir.</p> <p>E-demokrasi genelde kamuoyunu canlandırmakta, katılımı kitlesele bir yenilenmeyi teşvik etmekte, demokrasinin temel sorunlarına meydan okumakta veya</p>
--------------	--

	<p>siyasi süreçlerde temelden reform yapmakta başarısız olmuş görünmektedir. Bilgisayar aracılı iletişim, vatandaşları siyasi ve sosyal gerçekliklerden uzaklaştırarak, vatandaşların sorunları tespit etme ve potansiyel çözümlerin uygulanabilirliğini kavrama yeteneklerini sınırlandırılmaktadır. İnternet ve yeni medya siyasi kutuplaşmaya yol açmaktadır. katılımın sınırlarını azaltacağına dair ütopyacıların iyimserliğine rağmen, internet'in kullanıcıları meşgul edeceği beklentisinin geçerliliği hem teorik hem de ampirik zorlukların odak noktası olmuştur. İnternet ve yeni medya büyük ölçüde siyasi statükoyu ilerletmektedir. E-demokrasinin büyük ölçüde çevrimdışı katılım biçimlerinin arkasındaki süreçleri yeniden ürettiği söylenebilir.</p>
Goldzweig, vd. 2018	<p>İnternetin ilk zamanlarında, bu fenomen demokrasiyi güçlendirmek ve genellikle ulaşılmaması zor olan sosyal gruplar arasında güven oluşturmak için muazzam bir fırsat olarak görülüyordu. Son zamanlarda, gözlemciler, yeni medyayı daha mükemmel bilgi için bir güç haline getiren aynı özelliklerin aynı zamanda yanlış bilgilerin yayılmasını, güvensizlik yaratmasını, kutuplaşmaya katkıda bulunduğunu ve böylece demokratik değerlere meydan okuduğunu ve toplumu ve tüm siyasi sistemleri istikrarsızlaştırdığını fark etmeye başladılar. Kullanıcılar, sosyal medya ağlarında belirli medya kaynaklarını</p>

	<p>tüketerek, altta yatan algoritmalar nedeniyle kendilerini yalnızca benzer kaynaklara ve tartışmalara maruz bırakacak ve böylece fikirlerin radikal noktalara taşınmasına neden olacaktır. Bu araştırma, çevrimiçi olarak yanlış bilgi sorununu araştırıyor ve kamu ve özel sektör paydaşlarının bilgiyi yönetme, kontrol etme ve kanalize etme konusundaki tepkilerini analiz ediyor, böylece demokrasiyi istikrara kavuşturmak ve korumak adına ifade özgürlüğüne sınırlamalar getiriyor. Yeni medya, sosyal botlar ve artan yanlış bilgilendirme yoluyla manipülasyona açıktır.</p>
Morozov 2011	<p>İnternet hem otoriter hem de demokratik devletlerin siyasetinde daha büyük bir rol üstlenirken, bağlamı unutma ve internetin izin verdiğiyle başlama baskısı daha da artacaktır. Bununla birlikte, internet tek başına kesin bir şey sağlamaz. Aslında, birçok bağlamda aşikâr hale geldiği gibi, güçlüleri güçlendirir ve zayıfları güçsüzleştirir.</p> <p>Bu girişimin başarısını riske atmadan, interneti demokrasiyi geliştirme girişiminin kalbine yerleştirmek imkânsızdır. Dolayısıyla bu kitabın önermesi çok basit: internetin otoriterliğe karşı mücadeleye yardım etme vaadini kurtarmak için, Batı'da hâlâ demokrasinin geleceğini umursayan bizlerin, hem siber ütopyacıktan hem de internet merkezçiliğinden kurtulması gerekecek. Bir anlamda, siber-ütopyacılığa ve internet-merkezçiliğine boyun eğmek, gözü kapalı kutuyu kabul etmeye benzer. İnternet özgürlüğü, dış ve iç politikaların diğer bölümlerinin</p>

	<p>kapsamlı bir değerlendirmesini karmaşıklaştırır -bunlar, kişinin kendi siber-ütopyacılık veya internet- merkezcilik eğilimini haklı çıkaracak bir teori ararken elde etmesi muhtemel içgörüler değildir. İleriye giden yol, internetin mantığının nasıl olduğu veya nasıl olması gerektiği konusundaki mevcut önyargılarla eşleşene kadar yeni teoriler üretmeye devam etmemek.</p> <p>Bunun yerine, girdileri gibi bir mantığa ihtiyaç duymayan politikalar tasarlamaya yardımcı olacak bir eylem felsefesi bulmaya çalışmalıdır. Siber gerçekçiler, doğası gereği politik olan sorunlara teknolojik çözümler aramaz ve bu tür çözümlerin mümkün olduğunu iddia etmezler. Dijital bölünmelere yol açan yeni hiyerarşilerin ortaya çıkmasından kaynaklanan dengesizlikler yeni-sosyal medyanın olumsuz etkisidir.</p>
Quattrociocchi, Scala ve Sunstein 2016	<p>Sosyal medyada yankı odaları var mı? Bu soruyu yanıtlamak için, Facebook'ta komplo teorilerinin ve bilimsel bilgilerin yayılmasını içeren iki farklı anlatının nasıl ele alındığını keşfetmek için büyük bir veri seti derlenmiştir. Pek çok kişinin mevcut kanaatlerini destekleyen bilgiler aradığı gözlemlenmiştir. Komplo teorileri genellikle nedenselliği basitleştirir ve gerçekliğin karmaşıklığını azaltır. Facebook'ta "paylaş", "yorum yap" veya "beğen" gibi eylemlerin farklı anlamları vardır. Çoğu durumda, "beğenmek" gönderiye olumlu bir geri bildirim anlamına gelir; "paylaşmak", belirli bir bilginin görünürlüğünü</p>

	<p>artırma arzusunu ifade eder ve bir "yorum", gönderiyeye olumsuz veya olumlu geri bildirim içerebilecek çevrimiçi bir tartışmaya katkıyı yansıtır. Yeni-sosyal medyanın yankı odaları yaratması olumsuz bir etki olarak vurgulanmıştır.</p>
Hong Ve Kim 2018	<p>İnternette mevcut olan daha fazla bilgi çeşitliliğinin mutlaka demokrasiye fayda sağlayacağı fikrine meydan okumaktadır. İnternetin vatandaşların maruz kaldığı görüş çeşitliliğini artırıp artırmadığını veya engelleyip engellemediğini anlamak için sadece arz tarafını (bilgi kullanılabilirliği) değil, aynı zamanda talep tarafını da (bireysel tüketim kalıpları) dikkate almak önemlidir. Çeşitli çevrimiçi bilgi kaynakları arasında, çevrimiçi haberler bu araştırmanın özellikle önemli bir parçasıdır. Bu çalışmada, arama motoru trafiği ile çevrimiçi haber okuyucusunun yoğunluğu arasındaki güçlü ilişkinin kanıtları sunulmuştur. Bu kanıtlara dayanarak, İnternet'in bilgi tüketiminin çeşitliliği üzerinde olumsuz bir etkisi olabileceği savunulmaktadır. Bu çalışmada, haber okuyucusunun çevrimdışına göre çevrimiçi ortamda daha yoğun olduğuna dair kanıtlar sunulmuştur. Bu çalışmada, çevrimiçi haber okurluğunun çevrimiçi haber okuyuculuğundan daha yoğun olduğunu göstererek ilerlenmiştir.</p> <p>Arama motorları bilgi akışı oluşturur, böylece insanların başkaları tarafından da geniş çapta okunan bilgilerin okumasını sağlar ve bu da birkaç "en iyi" haber kuruluşunun güçlü egemenliğine yol açar. İnternette mevcut</p>

	<p>olan daha fazla bilgi çeşitliliğinin mutlaka demokrasiye fayda sağlayacağı fikrine meydan okumaktadır. Arama motorları tarafından yönlendirilen trafik çoğunlukla az sayıdaki en iyi ulusal haber sağlayıcılarına gitmektedir.</p> <p>Araştırmacıların, kamuoyunu şekillendirmede arama motorları gibi çevrimiçi bilgi toplayıcıların rolüne daha fazla dikkat etmeleri gerekmektedir.</p>
Alfano 2015	<p>Bu makale, ideal bir e-demokrasinin sahip olması gereken özellikleri ortaya çıkarmak, aşağıdan yukarıya bir e-demokrasi biçimini uygulamanın uygulanabilir ve etkili bir yolunu tanımlamak istiyor.</p> <p>Yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve kullanılmasıyla ortaya çıkan yeni siyasal katılım yöntemleri, bilinen yorum kalıplarının hiçbirine düşmek istemiyor ve onları yetersiz ve modası geçmiş gibi göstermeye çalışıyor.</p> <p>Uygulanabilir bir e-demokrasi biçimleri, herhangi bir vatandaşın kendi küçük topluluğunda anlayabileceği konular hakkında görüşlerini ifade etmesine ve bu sayede (temsilci) hükümete lobi yapmasına izin vermelidir. Statükonun sürütüşmesi hala çok güçlü ve temsili demokrasi yerine e-demokrasini uygulamak için rüya gibi geleceklerle ilgili belirsiz iddialardan başka gerçek bir baskı yok.</p>
Sundberg 2019	<p>Devlet sistemleri hassas bilgiler içerebileceğinden, kamu sektörü BT satıcılarına güvenmek ve sosyal medyayı kullanmak konusunda endişeli. Vatandaşlar, bir diğer ortak konu olan özel bilgilerine ilişkin güven eksikliği ve</p>

	<p>algılanan riskler nedeniyle elektronik devlet hizmetlerini kullanmaktan kaçınmaktadır. Aynı zamanda bilim adamları, risklerin sosyo-teknik bağlamların derinliklerine, bazen de internetin kendisini oluşturan altyapıya gömüldüğü yeni bir gerçekliğin eşiğinde olduğumuzu öne sürüyorlar. Bu riskler, mevcut risk yönetimi yöntemleri ve modelleri ile kolayca yakalanmamaktadır; daha ziyade, sadece yüksek belirsizliğe değil, aynı zamanda şüpheye de tabidirler.</p>
Hidalgo, César A. ve Calvo, Patrici 2021	<p>Modern demokrasiler mükemmel değildir. Bir yandan yolsuzluk, adam kayırmacılık, popülizm gibi sorunlardan etkileniyorlar. Öte yandan, baskıdan internete kadar teknolojilerle şekilleniyorlar. Son yıllarda akademisyenler ve teknoloji uzmanları demokrasiyi geliştirmek, değiştirmek veya iyileştirmek için alternatifler keşfetmeye başladılar. Bunlar, müzakere forumlarının temsil edilebilirliğini en üst düzeye çıkarmaya çalışan algoritmalarından açık veri sistemlerine, oylama önerilerine ve katılımcı bütçelemeye kadar dijital araçların kullanımına dayalı teorik ve pratik önerileri içerir. Bu araştırmalar, halkın katılımını iyileştirmeyi, temsili demokratik sistemlerin kırılabilirliğini azaltmayı, politikacıların hesap verebilirliğini artırmayı veya vatandaşlara siyasi eylemler ve kararlar üzerinde daha fazla kontrol ve inceleme sunmayı amaçlamaktadır.</p>
Toots 2019	<p>Bu makale, e-katılım sistemlerini belirsizlik ve değişim ile karakterize edilen yenilik süreçleri olarak</p>

kavramsallaştırmayı ve belirli sonuçların neden meydana geldiğini anlamak için sistemlerin bağlamları ve paydaşları ile etkileşimlerini incelemeye odaklanmayı önermektedir. E-katılım sistemlerinin neden başarılı veya başarısız olduğunu anlamak için, e-katılım sistemlerinin ikili doğasını sosyo-teknik bilgi sistemleri ve vatandaşlar ile hükümetler arasında demokratik diyalog araçları olarak düşünmek faydalı olacaktır. Bu çerçevenin Estonya hükümetinin e-katılım sistemi Osale'nin vaka çalışmasına uygulanması, hükümet ve sivil toplum kullanıcılarını demokratik bir diyaloga sokmayı amaçlayan sistemlerin üç tür zorlukla karşı karşıya olduğunu ortaya koymuştur. İlk olarak, bu tür sistemler, IS (bilgi sistemi) projelerinde yaygın olan insan hatasına ve çevresel kısıtlamalara karşı hassastır. İkincisi, bunların uygulanması, kamu sektörü kuruluşlarının özellikleri nedeniyle karmaşıktır. Üçüncüsü ve en önemlisi, e-katılım sistemleri, demokratik katılımın karmaşık ortamıyla ilgili belirgin engellerle karşı karşıyadır.

Bilgi ve iletişim teknolojisinin (BİT) demokratik katılımı devrim yaratacağı umutlarına rağmen, kanıtlar, vatandaşlar ve hükümetler arasında danışma ve diyalog için tasarlanan e-katılım sistemlerinin, genellikle beklenen hedeflere ve katılım seviyelerine ulaşmakta başarısız olduğunu göstermektedir.

Yeni BİT'i kabul etme ve uygulama isteği, e-devlet ve e-demokrasi sistemleri de dâhil olmak üzere herhangi bir

	<p>BİT projesinin başarısını belirlemede önemli bir faktördür. E-demokrasi gibi gelişmekte olan teknolojilerin değeri ve amaçlanan faydaları, bu teknolojiler hedef kullanıcılar tarafından kabul edilmedikçe ve etkin bir şekilde benimsenmedikçe tanınmayacaktır.</p>
Mahrer ve Krimmer 2005	<p>Bu araştırma, potansiyel e-demokrasi gelişmeleri ile ilişkili fenomeni daha fazla araştıran teorik ve ampirik kanıtlar sunan "aracı paradoksu" kavramını ele almaktadır. Özellikle, makale, politikacıları engelleyici bir faktör olarak açıkça tanımlayan e-demokrasinin tereddütlü evrimi üzerine mevcut teorilere yeni bir boyut katıyor. E-demokrasi, genel olarak, daha doğrudan vatandaş katılımı ile temsili sistemi terk etmek için bir araç olarak kabul edilir. E-demokrasi, vatandaşlara BİT kullanarak hükümet sorunlarıyla ilgili görüşlerini söyleme yetkisi veren bir sistem sağlamanın aracıdır. Bu makale, politikacıların demokrasinin daha ileri evrimini neden engellediğine dair derinlemesine bir çalışma sunmaktadır ve e-devlet içinde çeşitli kavramlar için farklı seviyelerde destek olduğunu göstermektedir. Politikacılar, yönetim alanındaki tüm faaliyetleri açıkça ve zımnen destekliyorlar, ancak bunun dışında e-demokrasinin ilerlemesine açık ve örtülü olarak müdahale ediyorlar. Bununla birlikte, çalışmada ortaya konulan "aracı paradoksu", siyasi karar alma için yeni yurttaş katılımı biçimlerinin getirilmesinden sorumlu olacak aynı politikacıların, siyasi temsilin yerinden edilmesinden</p>

	<p>korktuklarını ve bu nedenle daha fazla sivil katılıma karşı olduklarını açıklamaktadır. E-yönetim ile karşılaştırıldığında, en iyi durumda, e-demokrasi Avustralya parlamenterlerinin zihninde yalnızca ikincil bir varlığı temsil eder. Görüşmelerin bulgularından, Avusturya'daki politikacıların büyük çoğunluğunun, farklı kavramları hakkında şaşkıncı derecede iyi bilgilendirilmiş olmalarına rağmen, e-demokrasiye çok aktif bir şekilde karşı oldukları ortaya çıkmıştır.</p>
Perez vd.2018	<p>E-demokrasi üzerine son literatür, e-yönetim girişimlerinin aynı anda hem demokratikleşme hem de “iyi yönetim” hedeflerine hizmet eden süreçler üretme kapasitesiyle ilgili belirli bir hayal kırıklığını yansıtıyor. Asıl zorluk, yeterince kapsayıcı olan ve aynı zamanda politika tartışmasına önemli bir katkı sağlayan müzakere sürecini kolaylaştıran e-yönetim platformları yaratmak olmuştur. Mevcut makale, bir forumu ve ortak bir yazma aracını birleştiren wiki tarzı bir sistemin analizi yoluyla bu tartışmaya katkıda bulunuyor. Bu sistem, vatandaşların politika tartışmalarını geleneksel "bildir ve yorum" platformlarının ötesinde etkileme fırsatlarını geliştirir.</p> <p>Bir forum ve ortak bir yazı aracı içeren hibrit platform(“müzakereci e-kural oluşturma”), zengin ve karmaşık müzakereleri kolaylaştırabilir. Hibrit model, vatandaşlara işbirlikçi bir süreç aracılığıyla yorumlarını ortak bir belgeye entegre etme fırsatı vererek, geleneksel</p>

	<p>“bildir ve yorum” yapısına göre daha demokratik bir katılım şeması oluşturur.</p>
Dahlberg 2011	<p>Bu çalışmada amaç, demokrasiyi dijital medya aracılığıyla genişletmenin ne anlama geldiğine dair farklı anlayışlara dikkat çekmek ve dijital demokrasi söylemi ve pratiğinin daha fazla incelenmesi ve değerlendirilmesi için bir çerçeve sağlamaktır. Ayrıca burada amaç, dijital iletişim teknolojisi aracılığıyla demokrasinin genişletilmesine yönelik olasılıklar üzerinde düşünmeyi ve araştırmayı kolaylaştırmak amacıyla eleştirel-yorumlayıcı araştırmalardan yeniden oluşturulmuş dört (liberal-tüketici, müzakereci, halk karşıtı ve özerk marxist) önde gelen dijital demokrasi konumunun bir taslağını sunmaktır.</p> <p>Liberal-bireyci dijital demokrasi, dijital medyayı, bireyler ve temsili karar alma süreçleri arasında bilgi ve bakış açılarının etkili bir şekilde iletilmesi için bir araç sunan araç olarak anlaşılır. Dijital medya burada, bireylerin rekabet halindeki siyasi konumları ve sorunları incelemeleri için ihtiyaç duydukları bilgileri edinmelerine olanak sağladığı ve onlara seçimlerinin (kamuoyu aracılığıyla) kayıt altına alınması ve daha sonra bir araya getirilmesi ('kamuoyu' olarak) için araçlar sağladığı anlaşılmaktadır (e-oylama, web geri bildirim sistemleri, dilekçeler, e-posta, çevrimiçi anketler vb.).</p> <p>Siyasal katılım için yeni fırsatlar yaratarak ve açarak, dijital teknolojilerin, daha söylemsel katılımcı alanlar</p>

	<p>yaratmak ve hoşgörölü bir kamusal alanın gelişimini teşvik etmek gibi birkaç farklı demokratik faydaya sahip olduğu hissedilmiştir. Burada ana hatlarıyla verilen konuların yararlı olmasının birkaç yolu vardır. İlk olarak, dört pozisyon, dijital demokrasi retoriği ve pratiğinde hâlihazırda ifade edilmiş olan olasılıkların çeşitliliğini vurgulamaktadır. Özellikle, genel şema, politik pratiklerin baskın liberal-bireyci biçimlerinin ötesine geçme potansiyeline işaret ediyor. Farklı konuların yeniden inşası, dijital demokrasi araştırmalarına, yalnızca araçsal araçlardan ziyade demokratik amaçlara çok ihtiyaç duyulan eleştirel bir odaklanma getiriyor. Dijital iletişim teknolojilerinin demokratik olanakları üzerine eleştirel bir düşünce inşa etmek gerekmektedir.</p>
Hynes 2021	<p>Bu kitap, dijital bilgi ve iletişim teknolojisinin (BİT) tasarımı, geliştirilmesi ve benimsenmesi süreçleriyle daha güçlü bir sosyolojik angajman için daha önce yapılan bir çağrının üzerine inşa etmeyi amaçlamaktadır.</p> <p>Dijital BİT devrimi, yirmi birinci yüzyılda demokratik siyaset için çok şey vaat etti, ancak şu ana kadar çok az şey getirdi ve daha çok parçalanma yarattı. Dijital teknolojiler bize bir zamanlar mümkün olmayan miktarda bilgi biriktirme fırsatı verirken, büyük teknoloji ve devlet, bu fırsattan tam olarak yararlanmak için herhangi bir özel vatandaştan çok daha donanımlı olmaya devam ediyor. Birçok yönden, dijital teknoloji, desteklediği ve savunduğu</p>

	<p>iddia edilen sisteme ve ilgilenmesi, koruması ve aydınlatması amaçlanan vatandaşlara karşı silahlandırılmıştır. Dünyanın dört bir yanındaki otoriter rejimler, bu tür teknolojinin halklarının gözetimini ve kontrolünü artırırken aynı zamanda yanlış bilgi ve kafa karışıklığı yayarak yerleşik Batılı liberal demokrasilerin çoğunu baltalamak için sağladığı fırsatlardan yararlandı. Demokratik hükümetlerin çeşitli kılıklar ve güvenlik aygıtları altında benzer dijital gözetim tekniğini düzenli olarak kullanmadığını düşünmek oldukça saflık olur. Liberal demokrasinin idealleri ve kavramı artık birçok açıdan sürekli baskı altındadır. Aynı anda geleneksel güç hiyerarşisinin de artan bir tehlike altında oldu[unu söylemek gerekir. Demokrasi, kurumsal bir tiranlık sistemi olarak görülmekten ziyade, insanların isteklerini temsil ettiği görülmelidir. Dijital oligopol (tarafli tekellik) sağlıklı bir rekabet ortamını destekleyen dijital teknolojik yeniliği, buluşu ve yaratıcılığı korumak ve beslemek için kontrollü ve stratejik bir şekilde parçalanmalıdır ve bitirilmelidir. Dijital teknoloji sektörü, sosyal ve gezegensel zararlardan kaçınmak için kurumsal toplumsal ve çevresel sorumluluklarını koruyan bağlayıcı bir ahlaki, etik ve ekolojik uygulama kurallarını benimsemelidir.</p>
Miller ve Vaccari 2020	Araştırma, yirmi üç ülke ve dört kıtadan oluşan kaynakları ile, vatandaşlar üzerindeki etki ve demokrasiye yönelik dezenformasyondan nefret söylemine ve çevrimiçi

özgürlüklerden devlet müdahalesine kadar çeşitli dijital tehditlere yönelik olası çözümler hakkında araştırmaları içeren sekiz makaleyi toplamıştır. Bu katkılar, akademisyenlerin dijital medyanın demokrasi üzerindeki etkileri hakkında nasıl düşündüklerine dair derin bir değişikliğin arka planına karşı koyulmaktadır.

Sarkacın dijital karamsarlığa doğru çok hızlı sallanması veya sallanma tehlikesi görülmektedir. İnternetin getirdiği demokratik zorluklara yeniden odaklanmak, bizi internetin sağlamaya devam ettiği fırsatlardan uzaklaştırmamalıdır. Akademisyenlerin, çağdaş medya ekosistemlerinin demokrasiye nasıl katkıda bulunduğuna dair, iyimser veya karamsar anlatılar lehine herhangi bir önyargı olmaksızın, normatif ve ampirik soruları yanıtlamaları gerekecek. Dijital tehditlerin demokrasiye yönelik uzun vadeli ve dolaylı toplu etkileri, kısa vadeli ve doğrudan bireysel etkileri kadar, hatta daha fazla dikkat gerektirir. Örneğin, kaç kişinin dezenformasyona veya nefret söylemine doğrudan maruz kaldığını ve bunlardan etkilendiğini bilmek önemli olmakla birlikte, bunlar etrafında sürdürülen kamuoyu tartışmalarının ve haberlerinin olup olmadığını anlamak da bir o kadar önemlidir. Sorunlar, uzun vadede vatandaşların tutum ve davranışlarını etkileyebilmektedir. Dijital tehditler hakkındaki anlayışımız hala kısmidir. Demokrasiye yönelik dijital tehditler üzerine devam eden araştırmaların çoğu,

	<p>dezenformasyona odaklanmaktadır. Nefret söylemi ve hoşgörüsüzlük, kitlesel gözetim, sansür ve mikro hedeflemenin sapkın kullanımları, sadece birkaçını saymak gerekirse, aynı derecede rahatsız edicidir. Ayrıca, bu fenomenlerin, seçimler gibi yüksek profilli anların ötesinde, özelde olduğu kadar kamusal ve yarı kamusal çevrimiçi iletişim kanallarında ve Batı demokrasilerinin dışında nasıl ortaya çıktığını da yeterince bilmiyoruz.</p>
Bohman 2004	<p>Buradaki argüman iki yönlüdür. Bir yandan, özellikle müzakereci bir ulusötesiliğe uygulandığında, demokrasi için elektronik kamusal alanın yenilik potansiyelini geliştirir. Demokratik kurumların bu potansiyel dönüşümü, siber uzay hakkında, ürettiği tanıtım türüyle ilgili siyasi terimlerle düşünmenin verimli olduğunu göstermektedir. Öte yandan, böyle bir potansiyel kamusal alan ancak yenilikçi kurumlar aracılığıyla güvence altına alınabilir. İnternet ve diğer çağdaş kamusal alanlar, ortak bir kültür veya kimliğe dayalı birleşik bir kamusal alandan ziyade bir kamusal alanla sonuçlanan bir kamusalılık biçimine izin verir.</p> <p>İnternet genel olarak gerçek demokratik müzakere için gerekli olan kamusal alan ve siyasi etkileşim türünü baltalar” (2004: 131), böylece internet tabanlı e-demokrasiyi temelden sınırlandırır.</p>

Stahl 2005	<p>Bu makale, hükümette bir paradigma olarak e-ticaretin bu şekilde kullanımının uygunluğunu ve sınırlarını analiz etmektedir. Bu amaçla e-devlet ile e-demokrasi arasında ayırım yaparak yola çıkılmıştır. Sonuç, e-devlet ve e-demokraside ticari paradigmayı kullanmak için iyi nedenler olduğunu göstermektedir. Nispeten kısa e-ticaret tarihi boyunca, iş dünyasında bilgi ve iletişim teknolojisinin (BİT) kullanımı, e-devlet veya e-demokrasiden daha başarılı ve çekici olmuştur. Birçok hükümet girişiminin, işletmelerin öncülük ettiği kavramları, süreçleri, teknolojileri ve yaklaşımları kullanarak e-ticaretin başarısını taklit etmeye çalışmasının nedeni bu olabilir. BİT'in ve özellikle İnternet'in demokrasiye faydalı olabileceği birkaç olası yol vardır. Bir yandan teknoloji, demokratik çıkar gruplarının oluşumuna ve açık demokratik söylemlerin gelişmesine izin verebilir. Elektronik müzakere, çok sayıda sesin ve paydaşın karar verme sürecine dâhil edilmesini sağlayabilir. Yeni teknoloji "bizi daha iyi bir dünya inşa etme, demokratik eşitliği teşvik etme, eğitim kalitesini iyileştirme ve az gelişmiş ülkeler için yeni ekonomik fırsatlar yaratma konusunda özgür bırakabilir"</p> <p>E-demokrasi, demokratik toplumlarda BİT kullanımının merkezi bir yönü olsa da, dezavantajları</p>
------------	--

mevcuttur. E-demokrasinin beklentilerini karşılayamadığı veya hatta olumsuz etkilerinin olabileceği birçok alan var. E-demokrasinin temel eleştirilerinden biri, diyalogları ve söylemleri genişletmek yerine tersini yaparak bilgi akışının kısıtlanmasına neden olabileceğidir. BİT okuryazarı seçkinlerin kendilerini toplumun diğer bölümlerinden ayırmalarına izin verebilir. Güç dağıtımını sorusunun, BİT ile ilgili olarak net bir cevabı yoktur. Son bölümde geliştirilen ideal özgürleşme, âdemi merkezîyetçilik ve yetkilendirme olsa da, BİT tam tersi için de kullanılabilir. E-demokrasiye karşı bir başka argüman da, ona eşlik eden umut verici retoriğe rağmen, şimdiye kadar gördüğümüz örneklerin vaatleri yerine getirmediğidir. E-demokrasinin başarılı bir şekilde tanıtılması durumunda gerçekleştirilebilecek temel bir e-demokrasi sorunu popülizmdir. E-demokrasinin burada belirtilmesi gereken son bir sorunu, ticari paradigmanın hangi etkileri olabileceği üzerinde bir etkiye sahip olabileceğinden, toplumun değişmesi sorunudur. Küreselleşme, e-demokrasi için bir şans olarak görülebilir çünkü siyasi konularda uluslararası ağları ve uluslararası istişareleri mümkün kılabilir. Son olarak, e-demokrasi ve küreselleşme, devletlerimizin ve toplumlarımızın yapısındaki temel bir değişimin yönleri olabilir.

Vatandaşlar, iletişim yöntemlerini tek taraflı iletişim yolundan iki taraflı yol haline getiren hükümetleri tarafından alınan kararlara kendi girdilerini sunabilirler. Makalenin

	<p>sonucu, ticari paradigmanın e-devlette bulduğumuz hizmet sunum görevlerinin çoğu için yararlı olduğu, ancak e-demokrasideki çoğu uygulama için oldukça az yararlı olduğu olacaktır. Aynı zamanda, e-ticaret hatları boyunca elektronik hizmet sunumunun gücü, e-demokratik uygulamaları karıştırmakla tehdit edecek kadar güçlüdür. Verimlilik ve maliyet tasarrufları, vatandaşların özgürlüğünü artıran önlemler olarak görülebilir. Bu özgürlük, seçme özgürlüğünü içerir ve yine, BİT kullanımı bilgi sağlayarak bunu iyileştirebilir.</p>
Abdelghaffar ve Magdy 2012	<p>Bu makale, gençlerin m-devlet(mobil devlet) hizmetlerini kullanma niyetini araştırmıştır. Bu araştırma, gelişmekte olan ülkelerde gençlerin m-devlet hizmetlerinin benimsenmesi için kavramsal bir model sunmaktadır. M-devlet, e-devlete katma değerdir, çünkü vatandaşlar, kamu hizmetlerinin sunumunda cep telefonları, Wi-Fi özellikli cihazlar ve kablosuz ağlar gibi mobil teknolojileri kullanarak e-devlet hizmetlerine erişebilecekler. Farklı teknoloji benimseme modelleri ve teorileri ve kullanıcının teknolojiye yönelik davranışı gözden geçirilerek önerilen bir çerçeve belirlenmiştir. Önerilen çerçeveyi test etmek için, Mısır'da bulunan dört üniversitedeki lisans öğrencilerini hedef alan nicel bir yaklaşım – anket – yürütülmüştür. Algılanan fayda, uyumluluk, farkındalık, sosyal etki ve yüz yüze etkileşimlerin m-devleti kullanma niyetinin tahminine önemli ölçüde katkıda bulunduğu bulunmuştur. İnternet</p>

	<p>deneyimi, algılanan kullanım kolaylığı, güven ve kişisel bağlantılar, m-devleti kullanma niyetinin tahminine önemli ölçüde katkıda bulunur. Bu nedenle, hükümetin kullanıcılar arasındaki güveni artırmaya odaklanmak yerine, kullanıcılar için daha faydalı hizmetler sunmaya odaklanması daha önemlidir. Kullanıcılar hizmetlerini kullandıklarında, daha sonra ona güveneceklerdir.</p> <p>E-demokrasinin uygulanması gelişmiş ülkelere göre gelişmekte olan ülkelere büyük farklılıklar göstermektedir.</p>
Farina vd. 2013	<p>Bu makale, açık hükümetin teknoloji etrafındaki “büyülü düşüncesinin”, halkın kural koymaya katılımını artırma çabalarını nasıl beslediğini inceliyor. Teknoloji destekli kural koyma katılımının değerini değerlendirmek için bir çerçeve önerirler ve Cornell Üniversitesi'ndeki Düzenleme Odası projesinde kavramsal çalışma ve pratik deneyime dayanan belirli katılım sistemi tasarımı ilkeleri sunarlar. Seçimli demokraside, bu tür tercihlerden herhangi birine dayalı katılım değerlidir. Sorumlu e-katılım tasarımı, belirli politika oluşturma bağlamında ne tür halk katılımına değer verildiği (ve değerlendirilmesi gerektiği) gibi zor bir soruyla başlar. E-demokraside zorluk, yalnızca katılım hacmini genişletmek yerine, değerlerin kamu katılımını genişletmesidir.</p>
Trechsel vd. 2002	<p>Bu rapor, 'demokrasi teknolojisindeki' en son değişikliklerden biridir ve demokratik temsilin bazı temel kurumlarımız olan parlamentolar ve partiler üzerinde nasıl</p>

etkide bulunabileceği hakkındadır. Bu rapor, BİT'in tanıtılması ve yaygınlaştırılmasının Avrupa Birliği'ne üye ve aday ülkelerdeki demokrasi uygulamaları üzerinde önemli bir etkisi olup olmadığını değerlendirmektedir. İki araştırma stratejisi kullanılmıştır: Birincisi, parlamento ve siyasi partilerin web sitelerinin karşılaştırmalı bir web sitesi analizidir. İkincisi, bir dizi vaka çalışmasıdır ve anket yapılan 26 yönetimde e-demokrasi girişimlerine odaklanan ülke raporlarıdır. Temel ampirik analizin sonuçları, web sitelerinin gelişimi söz konusu olduğunda hem parlamentolar hem de partiler arasında önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir. Tam da demokrasi, temel ilkelerini değiştirmeden mekanizmalarını bu kadar çok ve sık sık değiştirdiği için, uzun vadeli beklentimiz, BİT'in demokrasinin doğasını temelden değiştirmeyeceği yönünde olmalıdır.

E-Demokrasi, yöneticileri/politikacıları kamusal alandaki eylemlerinden sorumlu tutma çabalarında yurttaşları etkinleştiren/güçlendiren tüm elektronik iletişim araçlarından oluşur. Demokrasinin teşvik edilen yönüne bağlı olarak, e-demokrasi farklı teknikler kullanabilir:

(1) Siyasi sürecin şeffaflığını artırmak için; (2) Vatandaşların doğrudan katılımını ve katılımını artırmak için ve (3) Yeni bilgi ve müzakere alanları açarak fikir oluşumunun kalitesini artırmak içindir.

Pratchett 2005

Bu çalışma, e-demokrasi anının geldiği iddiasıyla başlamıştır. Ancak, daha sonraki bölümleri yerel e-demokrasinin şimdiye kadarki sınırlı başarılarını ve daha fazla gelişmenin önündeki engellerini analiz etmeye ayrılmıştır ve yerel e-demokrasinin geleceğini ve bu engellerin üstesinden gelebilecek stratejileri yansıtır. Web sitelerinin analizi, yerel yönetimin demokrasiyi desteklemek için interneti nasıl kullandığına dair güçlü bir fikir sağlar. Web sitesi kullanımının iki yönü özellikle önemlidir. İlk olarak, analiz, yalnızca bir tutum anketinden ziyade fiili davranışın bir ölçüsü olduğu için, yerel yönetimde e-demokrasiye olan genel bağlılığı ortaya çıkarabilir. İkincisi, desteklenen demokratik yapı türlerini ve e-demokrasinin uygulanmasında vurgulanan değerleri vurgulayabilir.

Demokratik anlayış, e-demokrasiyi tasarlamaktan veya uygulamaktan sorumlu olanların demokrasinin işleyiş biçimini, mevcut demokratik uygulamalarda tanımladıkları sorunları veya sınırlamaları ve uygulama yoluyla oluşturmaya çalıştıkları reform türlerini anlama biçimleriyle ilgilidir. Örgütsel kısıtlamalar, e-demokrasinin etkin gelişimini engelleyen yerel yönetimler içinde var olabilecek potansiyel engellerle ilgilidir. Bu engeller hem e-demokrasi gelişiminin önündeki pratik engelleri (finansal, teknik ve insan kaynakları) hem de çeşitli e-demokrasi girişimlerini teşvik etmek için siyasi ve yönetsel iradenin yokluğu veya varlığı etrafındaki daha kavramsal engelleri içerir. Yapısal

	<p>sınırlamalar, özellikle yerel otoritenin dışındaki faktörlerin e-demokrasi geliştirme fırsatlarını nasıl şekillendirdiği veya kısıtladığı ile ilgilidir. Bu engeller arasında merkezi hükümet politikalarının ve önceliklerinin etkisi, yerel demokraside reform yapmak için son zamanlarda yapılan girişimler tarafından yaratılan demokratik mirasın etkisi ve e-demokrasi piyasasının politika kararları ve stratejileri üzerindeki etkisi bulunmaktadır. Vatandaş kısıtlamaları, topluluk içinde e-demokrasi için ne ölçüde bir talebin olduğu, vatandaşların hangi tür e-demokrasiyi isteyip istemediği ve e-demokrasi kullanmaya istekli veya hazır olup olmadıkları ile ilgilidir. E-demokrasinin yerel yönetime bir dizi avantaj sağladığına ve daha geniş kurumsal reform için önemli bir katalizör ve temel haline gelebileceğine hiç şüphe yok. Tek başına, e-demokrasinin yerel yönetim veya daha genel olarak demokrasi için pek bir şey başarması olası değildir. Bununla birlikte, demokratik uygulamaların geniş bir karışımının parçası olarak, yerel demokrasinin kurumsal repertuarının önemli bir bileşeni haline gelmelidir.</p>
--	--

Burada kavramsal çerçveden ve 50 makale ve kitabın incelenmesinden ortaya çıkan önemli konuları 3 başlık altında sunacağız (E-demokrasideki engeller ve başarısızlıklar, Yeni medya ve e- demokrasinin demokrasi üzerinde olumlu etkileri, Başarılı bir e- demokrasi için önerilen çözümler).

2.4. E-DEMOKRASİDEKİ ENGELLER VE BAŞARISIZLIKLAR

- Hizipçilik, önyargı ve suiistimaller müzakereye dayalı karar almanın özlemlerini baltalamaktadır.
- Dijital demokraside daha önceki deneylerin ütopyik iyimserliğinden kaçınmak gereklidir.
- E-devletin devlet performansı üzerinde kayda değer herhangi bir etki yaratmadığı iddia edilmektedir.
- Teknoloji tek başına demokratikleştirici bir güç değildir.
- İnterneti içeren herhangi bir dijital proje, üretilenin evrensel olarak erişilebilir olmayacağı sorunuyla karşı karşıyadır.
- Mevcut e-devlet ve e-demokrasi literatürü, vatandaşlar açısından e-demokrasinin benimsenmesini etkileyen konu ve faktörlerin tam olarak anlaşılmadığını göstermektedir.
- Yankı odaları, kasıtlı yanlış bilgilendirme ve bilgisayarlı propaganda, demokratik bağlamlarda kamusal alanın temel işleyişini tehdit etmektedir.
- E-Demokrasi konusunda beş ana zorluk mevcuttur 1. Katılım(Erişim eşitliği, Katılım hakkı)2. Doğrulama(Doğrulamayı tanımlayın, Veri güvenliği, Oy gizliliği, zorlama koruması, Denetlenebilirlik) 3. yetkilendirme 4. Müzakere 5. Fikir toplama.
- Forum tartışmasında e-demokrasinin başarısının önündeki dört tür engel belirlenmiştir: siyasi, katılımcı, örgütsel ve teknolojik.
- İnternet genellikle devrimci bir teknoloji olarak lanse edilse de, demokratik kurumların İnternet aracılığıyla hiçbir dijital devrime tanık olmadığı belirtilebilir.

- Hükümet süreçlerini teknoloji aracılığıyla reforme etmek yerine, demokrasi projelerinin ya maliyetleri düşürmeye ve mevcut siyasi süreçlerin verimliliğini artırmaya ya da amaca yönelik inşa edilmiş e-demokrasi platformlarının dışında gerçekleşen sivil katılımı analiz etmeye odaklanma eğiliminde olmuştur.
- Mevcut e-demokrasi yaklaşımının İnternet'i çevrimdışı dünyanın normlarına ve beklentilerine göre normalleştirme riskini taşıdığı söylenmektedir.
- E-demokrasi genelde kamuoyunu canlandırmakta, katılımı kitlesel bir yenilenmeyi teşvik etmekte, demokrasinin temel sorunlarına meydan okumakta veya siyasi süreçlerde temelden reform yapmakta başarısız olmuş görünmektedir.
- İnternet ve yeni medya büyük ölçüde siyasi statükoyu ilerletmektedir. E-demokrasinin büyük ölçüde çevrimdışı katılım biçimlerinin arkasındaki süreçleri yeniden ürettiği söylenebilir.
- Yeni-sosyal medya, yanlış bilgilerin yayılması, güvensizliğin yaratılması, kutuplaşmaya katkıda bulunduğu ve böylece demokratik değerlere meydan okuduğu ve toplumu ve tüm siyasi sistemleri istikrarsızlaştırdığı, ayrıca manipülasyona açık olduğu söylenmektedir.
- Dijital bölünmelere yol açan yeni hiyerarşilerin ortaya çıkmasından kaynaklanan dengesizlikler yeni-sosyal medyanın olumsuz etkisidir.
- Arama motorları bilgi akışı oluşturmaktadır, böylece insanların başkaları tarafından da geniş çapta okunan bilgilerin okumasını sağlar ve bu da birkaç "en iyi" haber kuruluşunun güçlü egemenliğine yol açmaktadır.
- Vatandaşlar, bir diğer ortak konu olan özel bilgilerine ilişkin güven eksikliği ve algılanan riskler nedeniyle elektronik devlet hizmetlerini kullanmaktan kaçınmaktadır.
- Modern demokrasiler, yolsuzluk, adam kayırmacılık, popülizm gibi sorunlardan etkileniyorlar ve teknolojilerle şekilleniyorlar.

- Bilgi ve iletişim teknolojisinin (BİT) demokratik katılımı devrim yaratacağı umutlarına rağmen, Kanıtlar, vatandaşlar ve hükümetler arasında danışma ve diyalog için tasarlanan e-katılım sistemlerinin, genellikle beklenen hedeflere ve katılım seviyelerine ulaşmakta başarısız olduğunu göstermektedir.
- Politikacılar, yönetim alanındaki tüm faaliyetleri açıkça ve zımnen destekliyorlar, ancak bunun dışında e-demokrasinin ilerlemesine açık ve örtülü olarak müdahale ediyorlar.
- E-demokrasi üzerine son literatür, e-yönetim girişimlerinin aynı anda hem demokratikleşme hem de “iyi yönetim” hedeflerine hizmet eden süreçler üretme kapasitesiyle ilgili belirli bir hayal kırıklığını yansıtıyor.
- Müzakere sürecini kolaylaştıran e-yönetim platformları yaratmak zordur.
- İnternet genel olarak gerçek demokratik müzakere için gerekli olan kamusal alan ve siyasi etkileşim türünü baltalamaktadır, böylece İnternet tabanlı e-demokrasiyi temelden sınırlandırmaktadır.
- E-demokrasinin temel eleştirilerinden biri, diyalogları ve söylemleri genişletmek yerine tersini yaparak bilgi akışının kısıtlanmasına neden olabileceğidir.
- E-demokrasinin başarılı bir şekilde tanıtılması durumunda gerçekleştirilebilecek temel bir e-demokrasi sorunu popülizmdir.
- E-demokrasi de zorluk, yalnızca katılım hacmini genişletmek yerine, değerlerin kamu katılımını genişletmesidir.

2.5. YENİ-SOSYAL MEDYA VE E-DEMOKRASİNİN DEMOKRASİ ÜZERİNDE OLUMLU ETKİLERİ

- Yeni-sosyal medya platformlarının açıklığı, kitlesel işbirliğin potansiyelini kolaylaştırmaktadır, mimarisi ve ondan ortaya çıkan siber uzay nedeniyle İnternet'in katılımı teşvik ettiği söylenmektedir.
- Yeni-sosyal medya çağında demokrasi, genellikle katılımcı ve müzakereci teorilerin yeniden canlanmasıyla bağlantılıdır.
- Geniş ölçekli müzakereci demokrasi demokratik üçlemi yani siyasi eşitlik, müzakere ve kitle katılım meselesini çözebilir.
- Ampirik sonuçlar, şeffaflığın ve değer beklentisinin e-demokrasi üzerindeki tahmin edici rolünü ortaya koymuştur. Şeffaflığın, e-demokrasi üzerinde olumlu ve önemli bir etkisi vardır. Şeffaflığın vatandaşların güveni üzerinde olumlu bir etkisi vardır. Şeffaflığın vatandaşların mutluluğu üzerinde olumlu bir etkisi vardır.
- E-demokrasi, vatandaşların demokratik aktörler olarak maksimum katılımına izin veren sosyo-teknik bir sistemin benimsenmesine potansiyel katkılar sağladığı için önemlidir.
- BİT'lerin ekonomik kalkınmaya ve demokratikleşmeye ve ayrıca demokratik ön koşullara ve yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunma potansiyeli vardır.
- E-demokrasi, dışlanmayı azaltmanın bir yolunu sağlayarak, sosyal bütünleşmeyi ve sosyal uyumu teşvik edebilir ve böylece sosyal istikrara katkıda bulunabilir.
- Bilgi, iletişim, müzakere ve katılım için yeni kanallar açtığı ve şeffaflığı ve hesap verebilirliği geliştirdiği için e-demokrasi, demokratik kurumlar ve süreçlerdeki eksiklikleri giderme potansiyeline sahiptir.

- Sosyal ağlar aracılığıyla bilgi sağlanması, yerel yönetim karar verme sürecini önemli ölçüde etkiler.
- Bilgi ve iletişim teknolojisi (BİT) yalnızca kamu hizmeti sunumunu iyileştirmekle kalmaz, aynı zamanda hükümetlerin “e-katılım” olarak adlandırılan vatandaşlarla daha iyi etkileşim kurmasını sağlar.
- güven eksikliği, azalan katılım veya demokratik bilgideki eşitsizlikler gibi mevcut demokratik kurumlar üzerinde ampirik çalışmalarla tespit edilen bazı sorunların dijital araçlarla düzeltilebileceği öne sürülmektedir.
- E-Demokrasi, demokratik uygulamaları ve yönetim sistemlerini “yenileme” ve derinleştirme potansiyeline sahiptir.
- E-demokrasi, uzun vadede siyasi tartışmanın ve siyasi kültürün dönüşümü için umut verici olduğu kadar, daha fazla siyasi bilginin yayılması ve iletişim ve katılımın artırılması için bir araçtır.
- Dijital platformlar, yeniliği ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmek ve kamu çıkarlarını korumak için mevcut hükümet politikalarına baskı yapıyor.
- Seçimlerin yasama ve yargı düzenlenmesini destekleyen ilkeler olan özgürlük, eşitlik ve müzakerenin, dijital faaliyetin düzenlenmesi yoluyla düşünmek için iyi bir başlangıç noktası olmuştur.
- Şehirler ve köyler arasındaki dijital uçurumun azaltılmasında telemerkezlerin çok değerli olduğu düşünülmektedir.
- E-Katılım İnternette gezinen vatandaşların ortak bir fikir etrafında birleşen bir topluluk oluşturmasını kolaylaştırır, böylece çevrimiçi demokrasiyle güçlü bir psikolojik bağ kurar.
- E-Demokrasi, genel olarak, daha doğrudan vatandaş katılımı ile temsili sistemi terk etmek için bir araç olarak kabul edilir.

- E-demokrasi, vatandaşlara BİT kullanarak hükümet sorunlarıyla ilgili görüşlerini söyleme yetkisi veren bir sistem sağlamanın aracıdır.
- BİT'in ve özellikle İnternet'in demokrasiye faydalı olabileceği birkaç olası yönü vardır. Bir yandan teknoloji, demokratik çıkar gruplarının oluşumuna ve açık demokratik söylemlerin gelişmesine izin verebilir. Elektronik müzakere, çok sayıda sesin ve paydaşın karar verme sürecine dâhil edilmesini sağlayabilir. Yeni teknoloji bizi daha iyi bir dünya inşa etme, demokratik eşitliği teşvik etme, eğitim kalitesini iyileştirme ve az gelişmiş ülkeler için yeni ekonomik fırsatlar yaratma konusunda özgür bırakabilir.

2.6. BAŞARILI BİR E- DEMOKRASI İÇİN ÖNERİLEN ÇÖZÜMLER

- Ağa dayalı kamusal alan, araçlardan değil, belki bu araçların olanaklı kıldığı toplumsal üretim pratiklerinden oluşur.
- Demokratik bir dijital ortam yaratmak için normatif kalite standartlarını içeren geniş ölçekli bir müzakere gerekmektedir. Sosyal medya platformları gibi siyasi katılım ve tartışmaların gerçekleştiği platformların müzakere ilkelerine göre düzenlenmesi gerekmektedir.
- E-demokrasi ekosistemini kurarken e-demokrasinin uygulanması bağlamında demokrasiyi inşa etmek için altı gerekliliğin yani 1. Erişim. 2. Bilgi ve Eğitim. 3. Tartışma. 4. Müzakere. 5. Seçenekler 6. Eylemin dikkate alınması gerekmektedir.
- Teknoloji ve demokrasinin karıştırılmaması gerektiği önemli meseledir.
- Literatürlerin çoğu, e-demokrasinin kavramsallaştırılmasına, e-demokrasinin ölçülmesine veya e-demokrasinin başarısı/başarısızlığı, çevrimiçi demokraside farklı kullanıcı türlerinin etkisine odaklanmıştır.

- Tüm E-demokrasi teorileri dört geniş kategoride derlenmiştir: liberal, müzakereci, partizan ve doğrudan. E-demokrasi genellikle katılımcı ve müzakereci demokrasi modellerine dayanır.
- Hükümetlerin katılım düzeyini iyileştirmek için e-demokrasi girişimlerinin değerini halka göstermesi gerekiyor. E-demokrasi web sitelerinin veya uygulamalarının eğlenceli olması gerekiyor ve kamu sitelerinin resmi imajının vatandaşları onları kullanmaktan alıkoyabilir. İnsanların demokratik sürece ve demokratik kurumlara daha fazla katılımını sağlamak ve siyasete olan azalan ilgiyi yeniden canlandırmak için e-demokrasinin tanıtılması ve geliştirilmesi, tüm paydaşların bilinçli bir çabası ve kararlı liderliği gerektirir.
- Bilgi ve iletişim teknolojilerinin akıllıca ve demokratik niyetle kullanılması, daha iyi ve sürdürülebilir bir dünya inşa etmemize yardım eder. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin akıllı ve etkili bir şekilde uygulanması, demokratik niyetle birleştiğinde, hükümetleri daha duyarlı hale getirebiliriz.
- E-demokrasi disiplinler arası ve sınır ötesi araştırma gerektirir.
- İyi yönetişimin hedeflerine benzer olan e-demokrasinin hedefleri şeffaflık, hesap verebilirlik, yanıt verebilirlik, katılım, müzakere, kapsayıcılık, erişilebilirlik, yetki ikamesi ve demokrasiye güvenden oluşmaktadır. E-demokrasinin tüm biçimlerinde güven vazgeçilmezdir.
- Sosyal medya kullanımında anonimliğin sıklıkla sunduğu bağlılık, güven ve mahremiyet düzeyi araştırılmalıdır.
- Daha başarılı bir e-demokrasi elde etmek için farkındalık, danışma, kampanyalar ve topluluk oluşturma değişkenlerinin hükümetler tarafından dikkate alınması gerekmektedir.

- Korsan Partiler, elektronik demokrasinin ilke ve mekanizmalarını hem doğrudan hem de temsili biçimlerde geniş çapta uygulayan ve dolayısıyla insanları güçlendiren gerçek demokratik girişimlerdir.
- E-demokrasi, e-yönetişim üzerine kuruludur ve daha yüksek düzeyde demokratik motivasyon ve niyet ile birleştirilmiş BİT'lerin sağladığı eylemlere ve yeniliklere odaklanır.
- E-Demokrasi gelişiminin amaçları, vatandaşlar tarafından kullanılabilir bir e-demokrasi sistemi elde etmek ve vatandaşların demokratik sürece katılımını desteklemektir.
- . E-katılımın hükümete vatandaş katılımını teşvik etme potansiyelini araştırmak için, e-katılım kullanımının belirleyicilerini kişisel düzeyde daha iyi anlamak gerekir.
- Başarılı bir e-Demokrasi sisteminin bir başka yönü de teknolojik altyapısıdır.
- Bir e-demokrasi projesini ilgili başarı ile uygulamak, aralarında siyasi, toplumsal, teknolojik ve yönetsel olan geniş bir bilgi yönleri yelpazesine ilgilenebilir.
- Uygun e-demokrasi modelinin tutarlı tanımı, uygulama türü, teknolojik özellikleri ve önerilen sistemin kesin amacı, bir e-demokrasi uygulamasının başarısının temel yönleridir.
- Dijital demokrasiyi araştırmak, mevcut tekno-politik kümelenmenin ötesine geçen dersleri gerektirir.
- Dijital demokrasi, siyasi aktörlerin yalnızca kısmen kontrol edebildiği aracılı koşullar altında gelişir.
- Dijital platform ve internet araştırmacıları, yönetişimi ortak normatif değerlere dayandıran düzenlemeye yönelik kurallara dayalı olmaktan ziyade ilkeye dayalı bir yaklaşım geliştirmenin önemini tartışmışlardır.

- Siber gerçekçiler, doğası gereği politik olan sorunlara teknolojik çözümler aramaz ve bu tür çözümlerin mümkün olduğunu iddia etmezler.
- İnternetin vatandaşların maruz kaldığı görüş çeşitliliğini artırıp artırmadığını veya engelleyip engellemediğini anlamak için sadece arz tarafını (bilgi kullanılabilirliği) değil, aynı zamanda talep tarafını da (bireysel tüketim kalıpları) dikkate almak önemlidir.
- Araştırmacıların, kamuoyunu şekillendirmede arama motorları gibi çevrimiçi bilgi toplayıcıların rolüne daha fazla dikkat etmeleri gerekmektedir.
- Uygulanabilir bir e-demokrasi biçimleri, herhangi bir vatandaşın kendi küçük topluluğunda anlayabileceği konular hakkında görüşlerini ifade etmesine ve bu sayede (temsilci) hükümete lobi yapmasına izin vermelidir.
- İdeal bir e-demokrasinin sahip olması gereken özellik, aşağıdan yukarıya bir e-demokrasi biçimini uygulamanın uygulanabilir ve etkili bir yolunu tanımlamaktır.
- E-katılım sistemlerinin neden başarılı veya başarısız olduğunu anlamak için, e-katılım sistemlerinin ikili doğasını sosyo-teknik bilgi sistemleri ve vatandaşlar ile hükümetler arasında demokratik diyalog araçları olarak düşünmek faydalı olacaktır.
- Yeni BİT'i kabul etme ve uygulama isteği, e-devlet ve e-demokrasi sistemleri de dâhil olmak üzere herhangi bir BİT projesinin başarısını belirlemede önemli bir faktördür.
- Bir forum ve ortak bir yazı aracı içeren hibrit platform(“müzakereci e-kural oluşturma”), zengin ve karmaşık müzakereleri kolaylaştırabilir.
- Farklı konuların yeniden inşası, dijital demokrasi araştırmalarına, yalnızca araçsal araçlardan ziyade demokratik amaçlara çok ihtiyaç duyulan eleştirel bir odaklanma getiriyor. Dijital iletişim teknolojilerinin demokratik olanakları üzerine eleştirel bir düşünce inşa etmek gerekmektedir.

- Dijital oligopol (çok taraflı tekellik) sağlıklı bir rekabet ortamını destekleyen dijital teknolojik yeniliği, buluşu ve yaratıcılığı korumak ve beslemek için kontrollü ve stratejik bir şekilde parçalanmalıdır ve bitirilmelidir.
- Dijital teknoloji sektörü, sosyal ve gezegensel zararlardan kaçınmak için kurumsal toplumsal ve çevresel sorumluluklarını koruyan bağlayıcı bir ahlaki, etik ve ekolojik uygulama kurallarını benimsemelidir.
- Dijital tehditlerin demokrasiye yönelik uzun vadeli ve dolaylı toplu etkileri, kısa vadeli ve doğrudan bireysel etkileri kadar, hatta daha fazla dikkat gerektirir. Örneğin, kaç kişinin dezenformasyona veya nefret söylemine doğrudan maruz kaldığını ve bunlardan etkilendiğini bilmek önemli olmakla birlikte, bunlar etrafında sürdürülen kamuoyu tartışmalarının ve haberlerinin olup olmadığını anlamak da bir o kadar önemlidir.
- Nispeten kısa e-ticaret tarihi boyunca, iş dünyasında bilgi ve iletişim teknolojisinin (BİT) kullanımı, e-devlet veya e-demokrasiden daha başarılı ve çekici olmuştur.

2.7. E- DEMOKRASİ ÜZERİNE TARTIŞMALAR

Yeni medyanın demokrasinin gelişimi üzerindeki etkileri son yıllarda araştırmacıların odak merkezi olmuştur. Bu çalışma alanı çok hızlı hareket etmektedir ve yeni medyanın dönüştürücü kapasitesi hakkında somut sonuçlar çıkarmaya çalışan çeşitli analizlerin modası geçmektedir. Loader ve Mercea'nın (2011:760), belirttikleri gibi dijital alanın doğası gereği demokratik olarak görülmemesi gerektiğinin farkında olmalıyız.

Burada asıl mesele, yeni medya teknolojilerinin gelişiminin demokrasi üzerindeki etkilerini belirlemektir. Görünen o ki, yeni medya hükümet veya geleneksel medya gibi yerleşik kurumların hegemonyasının dışında, baskın söylemler hakkında bir müzakerenin gerçekleşmesi için kapsayıcı ve açık alan sunabilme potansiyeline sahiptir. Bu alan, bireylerin baskın anlatılara meydan okumasına ve yeni şeylerin geliştirmesine olanak tanıyan, kitlesel katılımı teşvik edebilen, bireysel, kültürel, sosyal ve politik temsillerle ilgili daha demokratik söylemler üretme olanağına sahip bir alandır. Yeni medya, muhalif konumların ifadesine izin veren açık ve kapsayıcı bir muhakeme alanı sunabilir. Fikirlerin tartışılması yoluyla, kullanıcılar birbirleriyle demokratik bir şekilde etkileşime geçiyorlar. Bu, muhalefetin tırmanmasının ve toplumun kutuplaşmasının önlenmesi için çok önemli olabilir. Yeni medya, bir tartışma alanı olarak, demokrasinin gelişiminin çok önemli bileşenleri olan kitlesel eşler arası sohbetleri (peer to peer conversation), kapsayıcı diyalogu ve aktif katılımı teşvik edebilir(Dpi:2012:11).

Geleneksel gazeteler, dergiler ve hatta televizyon dâhil olmak üzere 'eski' medyadan ayırt edilen yeni medya, tipik olarak geleneksel medyayı tamamlayan ve onunla çelişen "dijital" medya çeşitlerini kapsamak için kullanılan bir terimdir. Yeni medya genellikle gayri resmi, çoğunlukla sosyal ve belirli kategorilere kolayca indirgenmeyen bir alandır. Burada içerikler son derece çeşitlidir ve sıradan faaliyetler bile siyasi içerik barındırabilir (Mejlis,2011: 3). Yeni medya bir dizi platform olarak anlaşılmalıdır; web günlükleri, mikro bloglar, sosyal medya, video paylaşımı ve çevrimiçi raporlama dâhil olmak üzere, yeni medya, geniş bir dijital aktivite alanını kapsar. Kısacası, yeni medya, cep telefonları, bilgisayar ve dizüstü bilgisayarlara kadar mobil cihazların kullanımını içerdiğinden, dijital kitle eşler arası iletişim ile eş anlamlıdır. Yeni Medya, içeriğin neredeyse tamamen kullanıcı tarafından oluşturulduğu yeni nesil internet uygulamaları olan “Web 2,0”ın geliştirilmesiyle gelişti ve sahneye çıktı. Kullanıcıların içerik üretiyor olmalarına yapılan vurgu, bu analizde çok önemlidir, çünkü her türlü gelişme için en büyük potansiyeli barındıran budur, bu içerik hem yaratıcı hem de izleyici için zorunlu olarak katılımcıdır(Loader ve Mercea, 2011: 759).

Yeni medya en geniş anlamıyla ele alınacak olursa, internet teknolojisinin ortaya çıkmasıyla mümkün olan her türlü siyasi ve sosyal faaliyettir. Buna vatandaş gazeteciliği ve gayri resmi sosyal/politik organizasyon gibi çevrimdışı faaliyetler dâhildir. Burada altı çizilmesi gereken nokta, yeni medyanın yalnızca dijital çevrimiçi etkinliklerle sınırlı olmadığı, aynı zamanda geniş bir çevrimdışı etkinlik dizisini kapsadığı için hayati öneme sahip olduğudur. Bunun nedeni, yeni medya'nın dijital doğasından çok yapısında yatmaktadır. Güçlü bir sivil toplumun gelişimi için en büyük potansiyele sahip olan resmi olmayan, ağ bağlantılı faaliyet yapısıdır (Khamis ve Vaughn,2011: 5).

İnternet tabanlı dijital demokrasi vizyonlarına yönelik ilk coşku dalgası büyük ölçüde sanal kamusal alanlar üretme arzusuna dayanıyor. Hatta demokratik yönetişimin yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı olanaklar sayesinde vatandaşlar, temsilciler ve politika yapıcılar arasında açık ve eşit müzakere yoluyla önemli ölçüde geliştirilebileceği de iddia ediliyordu (Loader ve Mercea, 2011: 757).

Barlow'a (1996) göre, siber özgürlükçülük için bu, hükümetlere ihtiyaç duymadan bile başarılabilir. Hague ve Loader (1999) gibi, merkez sol ilericilere göre, çevrimiçi agoralar ve Habermasçı forumların ortaya çıkması ile daha güçlü katılımcı demokrasi inşa edilebilir. Dolayısıyla, dijital demokrasinin ilk neslinin ütopyik bakış açılarının, bu tür vizyonların miyopluğunu belgeleyen bulgularla hızla yer değiştirmesi belki de biraz şaşırtıcı olmalıydı. Hill ve Hughes'un(1998:127-182) söylediği gibi, yeni medyanın temsili demokrasiyi dönüştürmek yerine, çağdaş toplumların mevcut yerleşik sosyal ve ekonomik çıkarları tarafından şekillendirilmesi daha olasıdır. 2000'li yılların başında, teknolojiler gündelik hayatın sıradan faaliyetlerinin bir parçası olarak anlaşıldıkça, internetin demokratik yönetim üzerindeki etkisinin daha doğru bir resmi ortaya çıkıyordu (Wellman vd, 2002:4).

Loader ve Mercea'nın (2011:758) belirttiği gibi, burada, çoğu zaman müzakereye dayalı karar almanın özlemlerini baltalayan hizipçilik, önyargı ve suiistimler bulunabilir. Dijital demokrasideki bu aksaklıklara rağmen, Twitter, Facebook, YouTube ve Wikiler... gibi sosyal medya platformlarının ortaya çıkışına yeni bir teknolojik iyimserlik dalgası eşlik etmektedir. Papacharissi'ye (2010:167) göre, bu ikinci nesil internet demokrasisinin ayırt edici özelliği, kamusal alan modelinin, özerk siyasi kimliğin

özel alanını çok sayıda seçilmiş siyasi alana bağlama fırsatları sağlayan ağ bağlantılı vatandaş merkezli bir perspektif ile yer değiştirmesidir.

O'Reilly (2005:1-15) yeni-sosyal medya demokrasisi konusuna, sosyal medyanın katalitik kehanetlerini müjdeleyen abartıcı retoriğin çoğunun, pazarlama kökenlerinden kaynaklandığına dikkat çeker. Loader ve Mercea (2011:758), bir dizi önde gelen yorumcunun bu son nesil iletişim teknolojilerinin doğası gereği demokratik kapasitelere sahip olduğuna dair coşkulu açıklamalarını engellememelidir. Geleneksel kitle iletişim araçlarının aksine, ağ bağlantılı medyanın iletişimsel güç ilişkilerini yeniden yapılandırma potansiyeline sahip olduğu konusunda ortak bir görüş bulunmaktadır. (Benkler 2006; Jenkins 2006 ve Leadbeater 2008).

Von Hippel, sosyal ağ oluşturmayı ve kullanıcı merkezli inovasyonu kolaylaştırarak, vatandaşların, medya üretiminin ve yayılmasının devlet ve ticari kurumlar tarafından teknelci denetimine meydan okuyabileceğine vurgu yapar.

“İnovasyonun demokratikleştiğini söylediğimde, ürün ve hizmet kullanıcılarının -hem firmalar hem de bireysel tüketiciler- giderek kendileri için inovasyon yapabildiklerini kastediyorum. Kullanıcı merkezli inovasyon süreçleri, yüzlerce yıldır ticaretin temelini oluşturan üretici merkezli inovasyon geliştirme sistemlerine göre büyük avantajlar sunuyor. İnovasyon yapan kullanıcılar, üreticilerin acenteleri olarak hareket etmesine güvenmek yerine tam olarak istediklerini geliştirebilirler. Ayrıca, bireysel kullanıcılar ihtiyaç duydukları her şeyi kendi başlarına geliştirmek zorunda değildir: başkaları tarafından geliştirilen ve özgürce paylaşılan yeniliklerden yararlanabilirler” (Von Hippel, 2005: 1).

Profesyonel medya ve gazetecilik becerilerinin gerekliliklerinden veya endüstriyel kitle iletişim kuruluşlarının merkezi kontrol ve dağıtımından kurtulmuş olan yeni-sosyal medya, bunun yerine teknolojik, finansal ve genel olarak yasal olarak gelişmiş toplumlarda yaşayan çoğu vatandaş tarafından erişilebilir olarak görülmektedir. Loader ve Mercea'ya (2011:759) göre, sosyal medya ile donatılan vatandaşlar, artık siyasi parti propagandasının, hükümet savurganlığının veya kitle iletişim haberlerinin pasif tüketicileri olmak zorunda değildir, bunun yerine, söylemlere meydan okuma, alternatif bakış açılarını paylaşma ve kendi görüşlerini yayınlama olanağına sahiptir. Sosyal medya platformlarının açıklığı, demokratik uygulamalarda yeni yeniliklerin ve fikirlerin kaynağı haline gelen bireylerin ve grupların Charles Leadbeater'ın (2008:36) “kitleleşmiş işbirliği” dediği şeyin potansiyelini kolaylaştırır. Bu görüş, uzun süredir yeni teknolojilerin tasarımı ve yayılmasında sosyal grupların merkezi rolünü tartışan bilim ve teknoloji çalışmaları alanındaki araştırmacıların çalışmalarıyla yakından ilgilidir (Winner 1985:127-128). Teknolojik yeniliğin akışkan ve olumsal doğası, feminist, aktör ağ ve uygarlaştırma yaklaşımlarının içgörülerleriyle daha da açığa çıkarıldı. Bu yaklaşımların hepsi kendi yollarıyla teknolojilerin birlikte inşasında kullanıcının önemini vurguladılar(Oudshoorn ve Pinch 2005:8). Bu tür bakış açıları aracılığıyla, sosyal medya teknolojileriyle ilgili esnek ve çekişmeli geliştirme ve deneyimlerin kendileri demokratik fırsatlar olarak görülebilir. Ama aynı zamanda sosyal medyanın doğası gereği demokratik olduğu ve siyasetin öldüğü yönündeki determinist fikri de ortadan kaldırıyorlar. İlk nesil dijital demokrasi deneylerinin gösterdiği gibi, müzakere için yeni medyanın kullanımı, karmaşık bir dizi sosyo-kültürel faktörlerden güçlü bir şekilde etkilendi. (Loader ve Mercea, 2011:760). Her halükarda, sanal kamusal alanlar ve sivil müşterekler (Coleman ve Blumler 2009:9-10-164), teknolojilerin eksiklikleri nedeniyle değil, daha çok Habermasçı modelin birçok toplumun çağdaş politik ve sosyal kültürüyle uyumsuz olması nedeniyle sınırlı bir başarı ile karşılaştı. Loader ve Mercea'nın (2011:760),

söylediği gibi, sosyal medyanın demokratik etkisini değerlendirirken daha açık, yorumlayıcı ve olumsal açıklayıcı gücü olan ve aynı zamanda demokratik yeniliği etkileyen önemli güç kaynakları olarak sosyal çeşitlilik, eşitsizlik ve kültürel farklılığın etkisini de tanıyan Ortak Yapım Modelini(co-construction model) benimsemek daha verimli bir yaklaşım olabilir.

Bir dizi erken bulgular, birçok sosyal grubun mevcut ticari ve politik egemenliğine önemli ölçüde meydan okumak için sosyal medyanın demokratik potansiyelini vurgularken dikkatli olmamız gerektiğini göstermektedir. Sosyal ağları, çok çeşitli ilgi alanlarını temsil eden eşit bir bağlantı dağılımını düşünürsek, bunun yerine, bireysel tercihlerin, kullanıcıların çoğunluğunu çeken Google, Yahoo, Facebook ve YouTube gibi birkaç dev ile sosyal bağların eşit olmayan bir şekilde yayıldığını ortaya çıkardığını görüyoruz (Barabasi, 2011: 8-12). Loader ve Mercea (Loader ve Mercea, 2011:760), birkaç hâkim alana yapılan bu tür hiper bağlantıların, kullanıcılar için bilgi kaynakları üzerinde orantısız bir otoriter etki sağladığını belirtiyor. Sosyal medya platformlarla ilgili elimizdeki veriler, en aktif siyasi kullanıcıların sosyal hareket aktivistleri, politikacılar, parti çalışanları ve tamamen siyasi amaçlara bağlı olanlar olduğunu göstermektedir. Loader ve Mercea'ya (2011: 761) göre, Yeni-sosyal medya, giderek artan sayıda aktif vatandaş kullanıcıya yardım etmek yerine, çevrimiçi alışverişi, dedikoduyu ve tanıdık arkadaşlar arasında dosya paylaşımını daha tipik bir şekilde kolaylaştırıyor.

Bugüne kadar, sosyal medyanın demokratik siyaset üzerindeki en belirgin etkisi, geleneksel siyasi pratikler ve kurumlar için yıkıcı kapasitesi olmuştur (Loader ve Mercea 2011: 762).Bu noktada, Loader ve Mercea'ya (2011: 766) vurguladığı gibi, dijital demokraside daha önceki deneylerin ütöpik iyimserliğinden kaçınmamız gerekmektedir.

Bastick (2017: 5), siyasi teori ve felsefi düşüncelerin, e-demokrasinin gelişmesinde merkezi bir rol oynadığına değinir. Ona göre, internetin paylaşımı, tarafsız ve hızlı doğası, onu radyo ve televizyon gibi önceki büyük ölçekli iletişim teknolojilerinden ayırmaktadır. 1990'lar teknolojik bir karşı kültürün büyümesini gördü, bir İnternet devrimi öngören ütopyik retorığın büyümesiyle; gerçekten de Howard Dean gibi politikacılar bile elektronik şehir toplantıları yoluyla demokratik müzakere olasılığını araştırdılar. 2000'lerde, Web 2.0 tarafından yararlanılan İnternet'in işbirlikçi ve paylaşımcı doğası, Web 2.0'dan yararlanan, işbirlikçi teknoloji yoluyla katılımcı yenilenme potansiyelini vurguladı. 2010'larda, dünyanın dört bir yanındaki sosyal hareketler tarafından teknoloji kullanımı, statükoya meydan okumak ve bazen totaliter hükümetleri sıfırdan devirmek için e-demokrasi ile ilgili söylemleri daha da körükledi.

Paulin (2015: 5), teknoloji ve hükümetin entegrasyonunu körükleyen "güçlü mitler" konusunda araştırma yapmıştır. Ona göre bu mitleri aşağıdaki gibi sırayabiliriz;

1. “Yeni ve daha iyi bir hükümetin saflaştırılmış görüntüsü”, “duyarlı, müşteri odaklı ve uyumlu” bilgisayarlı bir idari makine vaat eden mittir. Bu mit, “vatandaşlar ve işletmeler için hayatı daha iyi hale getiren”, teknolojiyle güçlendirilmiş yeni bir hükümet biçimini duyurur.
2. Kamu yönetimi tarafından teknolojik ilerleme ve araçsallık için bir itici güç ve temel kolaylaştırıcı olarak BİT kullanımına koşulsuz inanç ve güven, ikinci bir mittir. Bu mite göre, kamu yönetiminin “hükümeti yeniden icat etmek için en gelişmiş 'araçları' kullanmakta ahlaki bir görevi vardır”.
3. Üçüncü mit, hükümetin rasyonel bilgi planlamasına dayalı gerçekleşmesinin varsayımıdır.

Bastick, (2017: 5) e-demokrasinin devrimci bir alan olarak çerçevesinin, çeşitli fenomenler, bağlamlar ve olaylar tarafından şekillendirildiğini söylüyor. Ona göre, söylemlere rağmen, temel siyasi değişiklikleri e-demokrasi alanına atfetmek mantıksızdır. Politik teori ve felsefenin rolü, normatif olarak, teknolojik gelişmeleri yakalamak adına en aza indirgenmiş olsa da, ampirik olarak, e- demokrasi ve demokrasi için platformlar oluşturmaya ya da e-demokrasi platformlarının dışında gerçekleşen internet kullanımını analiz etmeye odaklanmıştır. E-demokrasi platformları, e-oylama, e-dilekçeler ve vatandaşların temsilcilerine e-posta göndermelerine izin veren portalları içermektedir. Bunlar, mevcut süreçlerin maliyetlerini düşürmek veya bu süreçleri daha verimli hale getirmek için internet mimarisinden yararlanma eğilimindedir. Bastick'e (2017: 6) göre, e-demokrasi çoğunlukla kamuoyunu canlandırmasında, katılımı kitlesel bir yenilenmeyi teşvik etmekte, demokrasinin temel sorunlarına meydan okumakta veya siyasi süreçlerde temelden reform yapmakta başarısız olmuştur. Ona göre E-demokrasi alanının diğer tarafında, demokrasi için önemli olarak algılanan internette gerçekleşen katılımı analiz etmek için dış teorileri ve yapıları uygulayan- özellikle sosyal, psikolojik ve ekonomik yapıları- projeler vardır. Çok sayıda demokrasi çalışması, internet üzerinden örneğin Arap Baharı gibi devrimlerin, yanı sıra kitle hareketlerinin merkezi olmayan örgütlenmesini kolaylaştıran sosyal medyayı analiz etmiştir. Bastick'e göre (2017:6), e-demokrasinin geliştirdiği platformlar ve e-demokrasinin dışında gerçekleşen katılımcı siyasetin analizi, bir alan olarak demokrasinin radikal söylemini ödünç alıp ona ivme kazandırsa da, e-demokrasiye yönelik bu iki yaklaşımın temel olarak demokratik süreçleri sorgulaması veya teknoloji aracılığıyla yenilerinin yaratılmasını tasavvur etmek nadirdir. Ayrıca, belki de e-demokraside en sık analiz edilen, demokratik öneme sahip olduğu düşünülen etkinlik, amaca yönelik e-demokrasi platformlarının dışında gerçekleşen etkinliklerdir. Bastick'in de söylediği gibi, internetin radikal değişim potansiyeli nedeniyle çektiği dikkat, demokrasi için herhangi bir radikal değişiklikle sonuçlanmamış

gibi görünüyor. Ona göre (2017:6) batı toplumlarındaki güç ilişkileri belki de değişmek yerine sağlamlaştırılmıştır ve demokraside toplumsal değerleri siyasi sonuçlara dönüştürmesi beklenen asırlık yapılar büyük ölçüde değişmeden hayatlarına devam etmektedirler. Bastick, elektronik teknolojisi ile demokrasi arasında köprü kurduğunu iddia eden ve bunun ötesinde demokrasiyi desteklediği varsayılabilen e-demokrasi alanının, demokraside radikal değişiklikleri gerçekleştirme girişiminde büyük ölçüde başarısız kaldığından söz eder.

E-demokrasinin radikal görüşleri demokrasi alanında ciddi şekilde eleştirilmiş ve resmi siyasi uygulamada internet fenomeninin önemine meydan okumuştur. İnternetin toplumu demokratikleştirmesi 1990'ların ütopyacıları arasında ortak bir istektir. Bastick'e göre (2017:6), bu, büyük ölçüde internet'in yayılımcı bir mimariye sahip olması ve büyük mesafelerde ucuz ve tarafsız iletişime izin vermesiyle ilişkilendirilmelidir. Aynı zamanda, yurttaşların motivasyonu, yetenek ve isteklerine ilişkin yüksek beklentilerle birleşerek, interneti, yurttaşların hükümete katılımının artması gibi demokratik erdemler için bir kanal olarak çerçevelemiştir. Bu nedenle, çoklu e-demokrasi modelleri, internet aracılığıyla katılım için bir platform sağlamanın, toplumun demokratikleşmesine katkıda bulunacağı yaklaşımını benimsemiştir.

Paulin'in (2015: 1) çerçevesini çizdiği gibi, "eğer inşa edersen gelecekler", çok yönlü yeni nesil, teknoloji meraklısı vatandaşlara hizmet eden, yeniden icat edilmiş, yeni ve daha iyi bir hükümetin saflaştırılmış bir görüntüsü"ne dayanıyordu. Bazı akademisyenler, mimarisi ve ondan ortaya çıkan siber uzay nedeniyle internet'in katılımı teşvik ettiğini teorileştirmiş olsa da örneğin Benkler (2006: Chapter1:7), çok sayıda akademisyenin buna karşı çıkarak internet'in ya önemli katılım fırsatları sağlamadığını ya

da siyasi katılımı teşvik etmediğini öne sürmüştür. Gerçekten de, Sunstein (2009:202), Margolis ve Moreno-Riaño (2013: 41)'nunda aralarında bulunduğu akademisyenler internet kullanımının siyasi katılımı güçlendirmek yerine zayıflatabileceğini savunmuşlardır. Bu görüşler arasında ortak olan mesele, " İnternet'in genel olarak gerçek demokratik müzakere için gerekli kamusal alan ve siyasi etkileşim türünü baltalamasıdır" (Bohman 2004: 131), böylece internet tabanlı e-demokrasi temelden sınırlanır. İnternetin demokrasi için gerekli koşulları sağlamadığı ve e-demokrasinin makul olmayan bir katılım beklentisinin üzerinde yer aldığı şeklindeki bu iki eleştiri, internet tabanlı katılımcı demokrasi modellerinin gelişimini engellemiş olabilecek alana yönelik yaygın iki eleştiridir. Bu eleştirilerin dayanağı, kısmen çevrimiçi alışverişin yüz yüze etkileşimlerin iletişimsel inceliklerinden yoksun olduğu fikrine dayanmaktadır. Bir düşünce akımı için bu kavram, eşitliği ve rasyonel tartışmayı teşvik eder. Öte yandan, Witschge'nin (2004: 116–117) söylediği gibi, internet tabanlı iletişimin asgariye indirilmiş sosyal bağlam; gelir, eğitim, ırk ve ten rengi gösterilmediği için sosyo-ekonomik önyargıyı azaltarak demokrasi için iyiye işaret olabilir. Ayrıca, genel sosyo-ekonomik ipuçlarının yokluğunun ötesinde, güven, aşinalık, istikrar ve sosyal baskıyı belirtenler de dâhil olmak üzere kalın çevrimiçi toplulukları teşvik ettiği varsayılan sosyal ipuçlarının eksikliği de olabilir (Van den Hoven, 2005: 53). Bu ipuçlarının eksikliğinin, sosyal etkileşimi, birliğin engellendiği bir duruma indirgediği ileri sürülmektedir, böylece 'demokrasi için çok kritik olan sosyal sermaye arzını aşındırır'(Chambers vd, 2005:125), ve sonuç olarak gerçek, rasyonel-eleştirel alışverişi destekleyen birleşik toplulukların oluşumunu sınırlar. Diğerleri için, çevrimiçi dünya, internet'in dışındaki gerçek dünya olarak algılanandan o kadar uzaktır ki, internet'e büyük ölçüde güvenmek gerçeklik farkındalığını tehdit eder. Bu bakış açısına göre, bilgisayarlar aracılığıyla yoğun bir şekilde iletişim kurmak, yapay arzular ve ihtiyaçlar yaratan bir gerçeklikten uzaklaşma sürecine yol açar (Buchstein,1997: 250). Bilgisayar aracılı iletişim, vatandaşları siyasi

ve sosyal gerçekliklerden uzaklaştırarak, vatandaşların sorunları tespit etme ve potansiyel çözümlerin uygulanabilirliğini kavrama yeteneklerini sınırlayabilir. Bu e-demokrasi eleştirilerinin altında yatan genel fikir, internet ve BİT'in çevrimdışı dünya kadar zengin bir ortam sağlayamadığıdır. Büyük ölçüde çevrimiçi ilişkilendirmeye ve müzakereye dayanan herhangi bir demokrasi biçimi, çevrimdışı dünyanın mevcut, sanal olmayan demokratik süreçlerinden zorunlu olarak daha az etkili olacaktır (Bastick,2017:7).

E-demokrasiye yönelik başka bir eleştiri de, internet'teki demokratik katılımın kalitesinin, birçok normatif demokrasi modelinin varsayımlarını yerine getirmek için yeterli olmadığı ve bunun yerine siyasi kutuplaşmaya yol açabileceğidir. Bir açıdan bakıldığında, bunun internet demografisine dâhil edilmemesiyle ilgisi var. Başka bir açıdan ise, çevrimiçi katılımın dinamikleri ve bu katılımın sonuçları ile ilgilidir. Bilgisayar aracılı iletişim tarafından teşvik edilen anonimlik ve mesafenin, ne rasyonel ne de kritik olan ayrıca medeni olmayan müzakereyi teşvik ettiği varsayılmıştır. Bu mesele nezaketsiz, kabul edilmeyen ve saygısız çevrimiçi davranışlarda kanıt bulmaktadır (Bastick,2017:7).Her ne kadar Witschge (2004: 115), "demokrasi için çok umut verici görünen anonimlik ve sosyal varlığın yokluğunun, demokratik değiş tokuşa karşı çalışabileceğini" kabul etse de, aynı zamanda kuralların ve yönergelerin nezaketi artırabileceğini savunuyor ve ayrıca şunu not ediyor:"Bu çevrimiçi medeni olmayan davranışların çevrimdışı olanlarla aynı etkiye sahip olup olmadığını bilmiyoruz" (Witschge, 2004: 116). Ek olarak, internet kullanıcılarının kendi fikirlerini eleştirel bir şekilde sorgulamak ve başkalarının fikirlerini tartmak konusunda isteksiz oldukları, bunun yerine benzer düşünen bireylerle etkileşim kurmaya çalıştıkları korkusu da vardır, Bellamy ve Raab'a (1999: 531)göre, bu, siyasetin Balkanlaşmasına ve çevrimiçi alanın parçalanmasına yol açacaktır. Bu tür görüşler, çevrimiçi müzakerenin ampirik çalışmaları tarafından büyük ölçüde desteklenmiştir (Wright ve Street 2007: 852). Buchstein

(1997:258) bunu, kullanıcıların argümanlarını diğerlerinden bağımsız olarak ortaya koydukları bir “göster ve anlat” sürecine benzetmiştir, ancak bunu o kadar saldırgan bir şekilde yapıyorlar ki, bir 'göster ve bağır' süreci haline geliyor. Elektronik tartışmaların önem kazanması durumunda, kendi toplulukları içinde giderek daha fazla desteklendikçe bireylerin aşırı görüşleri besleyeceklerine dair bir korku var. Bu, internet'in vatandaşları bilgilendirme ve fikir birliği oluşturma becerisine güçlü bir şekilde meydan okumaktadır. E-demokrasinin ek bir yaygın eleştirisi, aşırı derecede rasyonel katılıma dayanmasıdır. İster çevrimiçi ister çevrimdışı, ister müzakere ister oylama yoluyla olsun, katılımcı demokrasi vatandaşlardan siyasi katılım talep etmektedir. Vatandaşlardan, siyasi gündemi anlamak, gözden geçirmek veya izlemek ve bu gündem üzerinde hareket etmek için zaman ayırmaları beklenir ve bu bazen kabul edilen modern vatandaşın yabancılaşmış ve kayıtsız olduğu fikrinden çok uzaktır (Bastick,2017:8).

Teknoloji, politik çeşitli idealleri artıran veya azaltan olarak görülebilir. Iyengar ve Ansolabehere'nin (2010:145) iddia ettiği gibi, örneğin, televizyonlar üzerinden kampanya reklamları, vatandaşları adaylar hakkında bilgilendirmeye yardımcı olur, ancak aktif olarak katkıda bulunmak yerine siyaseti tüketmeyi destekleyen bir “gösteri demokrasisini teşvik edebilir.

İnternetin katılımın sınırlarını azaltacağına dair ütopyacıların iyimserliğine rağmen, internet'in kullanıcıları meşgul edeceği beklentisinin geçerliliği hem teorik hem de ampirik zorlukların odak noktası olmuştur(Bastick,2017:9). Açıkça bilgi maliyetlerini düşürmelerine ve vatandaşların bilgiye erişimini iyileştirmelerine rağmen, ne telefon, ne radyo ne de televizyon katılım üzerinde net bir pozitif etki gösterdi” (Bimber, 1998: 57). Bimber internet'e dönerek, siyasi ilginin internet kullanımıyla televizyon izlemek veya

gazete okumaktan daha az ilişkili olduğunu ve para bağışının internet kullanımıyla uyumlu tek katılım türü olduğunu tespit etmiştir (Bimber, 2001: 53).

Bastick (2017: 10) e-demokrasideki olağan konuşmalarda gözden kaçan, ancak alanın araştırması retoriğiyle çeliştiği için giderek daha belirgin hale gelen meselenin, yeni teknolojinin yeni fikirlerin keşfedilmesine izin vermesi konusu olduğunu söylemektedir. Ona göre, bu noktayı büyük ölçüde atlatan e-demokrasi, yeni teknolojiyi kullanarak eski fikirleri çoğaltmıştır. Bu, kısmen bile olsa, internet'i internet öncesi dünyayla ilişkili olarak benzersiz kılan şeyin ne olduğu konusundaki farkındalık eksikliğinden veya internet'in bu benzersizliğinin siyasete nasıl uygulanacağı konusundaki yaratıcılık eksikliğinden kaynaklanabilir. E-demokrasinin interneti statükoyu ilerletmek için uygulamaya yönelik bu eğiliminin tehlikeleri çoktur. Bastick, İnternetin, alternatif demokratik gelecekleri keşfetmek yerine büyük ölçüde siyasi statükoyu ilerletmek için uygulanmakta olduğuna inanmaktadır. Yani, internet'in alternatif güç yapıları veya siyasi süreçler üretme potansiyelini fark etmek yerine, e-demokrasi büyük ölçüde internet'in mevcut demokratik süreçleri çoğaltmasını değerlendirmeye çalışmıştır. Yeni medyalar, Facebook, Twitter ve diğerleri..., dernekleşmeyi ve sivil eylemi daha önce ulaşılamaz seviyelerde kolaylaştırmış olsalarda, ancak e-demokraside kullanıldıklarında, büyük ölçüde arkasındaki süreçleri ürettiler veya bir arayüz sağladılar. Bu, e-demokrasinin demokrasinin çevrimdışı 'araçlarını' tam olarak kopyaladığı anlamına gelmez - resmi bir hükümet web sitesindeki çevrimiçi dilekçeler, destekleyici mevzuatla birlikte, politika konularını ve kamuoyunu, mektuplar veya telefon görüşmelerinden daha belirgin ve daha verimli bir şekilde tanımlamayı kolaylaştırır. Aynı şekilde çevrimiçi oylama kendisini çevrimdışı oylamadan ayırır ve bu ayırım sayesinde yükü azaltabilir ve katılımı artırabilir.

E-demokrasinin büyük ölçüde çevrimdışı katılım biçimlerinin arkasındaki süreçleri yeniden ürettiği söylenebilir. Örneğin, çevrimiçi oylama otomatikleşir, ancak seçim sistemlerinin çalışma şeklini değiştirmez - adaylar yine de vatandaşlara sunulduğunda, vatandaşlar hala aktif olarak oy kullanmalıdır ve oylar hala eskisi gibi sayılmaktadır. Bir seçim sona erdiğinde siyaset, temsil ve iktidar ilişkilerinin büyük şemasında çok az şey değişmiş olabilir. E-demokrasi, internet'in benzersizliğini demokrasi için bir varlık olarak çerçeveleyebilir ve bu yeniden çerçeveleme yoluyla, sabitlenmiş kimliklerden oluşan kalın topluluklar, yerini akışkan kimliklerin geçici topluluklarına bırakabilir, burada üyelik, insanın kendiliğindenliği ve entelektüel keşfinin dinamik olabileceği şekilde dinamik olabilir (Bastick, 2017: 11)

Bastick (2017: 12), e-demokrasinin trajedisini, alanın kendi amaçlarını gerçekleştirme fırsatını kaçırmada görmektedir. Ona göre, internet, hükümeti radikal bir şekilde demokratikleştirmek için sayısız fırsat sunarken, teknoloji aracılığıyla demokratikleşmeyi keşfetmesi beklenen temel alan bu fırsatları büyük ölçüde kaçırmıştır. Bastick, teknolojinin güç ilişkilerini ve kontrol yapılarını etkilemedeki rolünün, giderek siyasi statükoya tabi hale geldiğini söylemektedir. Kısacası Bastick e-demokrasinin, demokrasiye yönelik artan gelişmelere odaklandığını ve bunların çoğunun, dijital biçimde de olsa mevcut hükümet süreçlerini düzene sokmak veya çoğaltmak için internet'in sağladığı verimlilik ve maliyet azaltmanın uygulanmasından oluşmakta olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla, e-demokrasinin önerdiği katılımcı araçlar, çevrimdışı dünyanınkine çok benzer ve modern e-demokrasi yaklaşımı, Web'in popülerleşmesinden ve Web odaklı kavramların ortaya çıkışından çok önce konumlandırılabilir. Ona göre, e-demokrasinin artan verimliliği, marjinal grupların daha fazla dahil edilmesi ve bilgiye

erişimin kolaylaştırılması yapısal olmaktan ziyade artımlı olmuştur ve sonuç olarak hükümette hiçbir "internet devrimi" meydana gelmemiştir. E-demokrasi asırlık siyasi yapılara yeni teknoloji uygulayarak, teknoloji aracılığıyla demokrasiyi etkilemek için büyük bir fırsatı kaçırmakla kalmıyor, yapısal zayıflıkları ve siyasi sonuçlarının algılanan adaletsizlikleri ile mevcut siyasi sistemi vurgulamanın yanı sıra aynı zamanda interneti çevrimdışı dünyanın normlarına göre normalleştirme riskini de beraberinde getiriyor. Bastick, demokraside, temel değişim için daha büyük bir potansiyelden yararlanmak için mevcut artan değişim ideolojisini aşmaktan bahseder. Ona göre, internet demokrasisi, likit demokrasi, eşler arası yönetim, block chain demokrasisi, merkezi olmayan özerk kuruluşlar ve wiki tabanlı hükümet dahil olmak üzere yeni yönergelerin tümü gelecekteki yönelimlerin örnekleridir ve bunlar dijital çağ hükümetini endüstriyel çağın kalıntılarının ve bürokrasinin ötesine taşımak için e-demokrasinin alabileceği yönelimlerdir(Bastick,2017: 12).

Völker (2019: 74) yeni-sosyal medyanın demokrasiyi teşvik etme ve taban katılımını güçlendirme potansiyeli konusunda, yeni-sosyal medyadaki siyasi söylemlerin, siyasi gelişmeyi şekillendirdiğini, yönlendirdiğini ve siyasi karar alma süreci için çok önemli bir rol oynadığına dikkat çekmektedir. Yeni-sosyal medyanın, gündem belirleme, kamuoyunun dikkati, siyasi konuların gidişatı ve yönü üzerinde etkileri mevcuttur ve partiler, politikacılar ve genel olarak demokratik sistem gibi siyasi aktörlerin geleceğini etkilerler.

Bir grup akademisyen sosyal medyayı sivil toplumun harekete geçirilmesine (Dalton2007), entegrasyonuna ve güçlendirilmesine öncülük eden (Keane, 2010) “en büyük diyalojik hareket”(Sweetser ve Lariscy2008) olarak överken, artan sayıda bilim

insanı bunlarla birlikte gelen olumsuz etkileri vurgulamaktadır. Bu bilim insanları, sosyal botlar ve artan yanlış bilgilendirme yoluyla manipülasyona (Goldzweig, vd, 2018), dijital bölünmelere yol açan yeni hiyerarşilerin ortaya çıkmasından kaynaklanan dengesizliklere (Morozov,2011), yankı odaları(Quattrociocchi, Scala ve Sunstein,2016), ve toplumun parçalanma riskine (Wilhelm,2002) dikkat çekerler.

Völker (2019: 75) demokratik bir internet için teorik bir bakış açısı ve vizyon olarak çevrimiçi platformlar için normatif kalite standartlarını içeren geniş ölçekli bir müzakere öneriyor. Bu uzak görüşlülük, Fishkin'in (2011 ve 2018) geniş ölçekli müzakereci demokrasinin demokratik üçlemi çözebileceği önerisinden ilham alıyor. Demokratik üçlem, demokrasinin üç temel önermesinden yani siyasi eşitlik, müzakere ve kitle katılımdan ibarettir. Völker'e göre şimdiye kadar rekabetçi demokrasi, elit müzakereci ve katılımcı demokrasi gibi hiçbir kurumsal tasarım, üç demokratik ilkeyi yerine getirmeyi ve pratikte kurumsallaştırmayı başaramamıştır.

Fishkin'e (2011: 47) göre, siyasal sistemi değiştiren niteliksel bir dönüşüm yoksa demokratik üçleme siyasal gerçeklikte pek çözülemez. Yeni-sosyal medya çağında demokrasi, genellikle katılımcı ve müzakereci teorinin yeniden canlanmasıyla bağlantılıdır. Fishkin'in (2011: 60), demokratik üçlemi, üç demokratik öncülün tümünü, yani: müzakere, kitle katılımı ve siyasi eşitliği gerçekleştirme ikilemini yakalar. Ona göre (2011: 48), her şeyden önce, demokrasiler siyasi eşitliği garanti altına almak zorundadır. Fishkin, demokrasinin ikinci öncülünün, tüm vatandaşların katılma olanağına sahip olması olduğunu söylemektedir (2011: 13-18). İnsanları yanlış yargılardan ve yanıltıcı kararlardan korumak için, üçüncü demokratik öncül olarak müzakere, düzeltici işlevi görmektedir (Völker2019: 75).

Müzakereci teorisyene göre, “Demokratik meşruiyet, yalnızca doğru seçim prosedürlerinin bir sonucu değil, aynı zamanda, daha demokratik, daha kapsayıcı ve eşitlikçi hale gelen müzakere yoluyla, kamusal bir boyutta söylemsel olarak inşa edilmiştir” (Floridia,2018: 46). Völker (2019: 80), yeni-sosyal medya platformlarının, üç demokratik varsayımı gerçekleştirmek için yeni olanaklar sunmakta olduğu görüşündedir, ancak aralarında bir gerilim var gibi görünmektedir.

Teorik tartışmanın gösterdiği gibi, kitle katılımına genellikle düşük derecede bir müzakere örneğinin referandumlar, eşlik eder. Sosyal medya, çok sayıda insanın katılımını sağlamak için ön koşulu yerine getirmektedir, ancak müzakereci bir söylemin ortaya çıkıp çıkmayacağı konusunda belirsizlik vardır. Bu noktada asıl mesele yeni-sosyal medyada büyük ölçekli müzakereci kalitesini hangi faktörlerin etkilediğini belirtmektir.

Völker (2019: 82-83), müzakereci bir söylem için ilk kriterin rasyonalite olduğunu ifade etmektedir. İkinci kriter, bilgi eksikliğinden kaynaklanan bilinçdışı çarpıtmanın önlenmesi için rasyonaliteye bilgi alışverişinin eşlik etmesidir. Völker’e göre, sosyal bir süreç olarak karşılıklılık, karşılıklı dinleme, yanıt verme ve söylemdeki katılımcıların etkileşimi ile karakterize edilir. Völker, perspektiflerin çeşitliliğini, müzakereci bir söylemin üçüncü kriteri olarak adlandırır. Ona göre çeşitlilik, konuşmacıların çeşitliliğine ve konuların heterojenliğine (içerik çeşitliliği) atıfta bulunur. Völker, ayrıca saygılı davranışın, yapıcı bir tartışmaya ulaşmak için müzakereci bir söylemin dördüncü kriteri olarak işlev gördüğünü vurgular. Son olarak, ise, söylemin açık ve şeffaf olması ve sonuçtan potansiyel olarak etkilenen herkesin katılım için eşit fırsatlara sahip olması gerektiğinin altını çizer.

Völker'e (2019: 91) göre, çeşitli araştırmalar, sosyal medyadaki siyasi müzakerelerin çeşitliliğini ve siyasi söylemlerin kalitesini etkileyen üç faktör olduğunu göstermiştir: İlk olarak, çevrimiçi söylemler, platform tasarımı ve moderasyonu gibi sosyo-teknik altyapıya yerleştirilmiştir. İkinci olarak, çevrimiçi tartışmaları başlatan veya tartışma alanları sağlayan siyasi ideoloji ve siyasi aktörlerin türü, tartışmanın organizasyonu, kalitesi ve seyri üzerinde etkilidir. Üçüncüsü, söyleme katılan insanlar müzakerenin şekli için bir rol oynarlar. Völker (2019: 91) müzakerenin kapsamının şunlardan etkilendiğini söyler: (1) tartışmanın sosyo-teknik altyapısı, (2) siyasi bağlam ve (3) katılımcıları. Ona göre, bulgular, müzakereci katılımın tek bir aktör, birey, kurum veya şirket grubu tarafından belirlenemeyeceğini ve kontrol edilemeyeceğini göstermektedir. Çevrimiçi alanda müzakerenin ne ölçüde gerçekleştirilebileceğini uygun şekilde analiz etmek ve değerlendirmek için tüm faktörlerin dikkate alınması gerekir. Daha fazla araştırılması gereken bir diğer husus, siyasi söylemlerin gömülü olduğu ve çevrimiçi katılım oyununun kurallarını yapılandıran yasal çerçevenin etkisidir. Çevrimiçi müzakereye yönelik bir adım, sosyal medya platformları gibi siyasi katılım ve tartışmaların gerçekleştiği platformların müzakere ilkelerine göre düzenlenmesi gerektiğidir. Völker (2019: 92), sonuç olarak, çevrimiçi müzakerenin amacını: ılımlılık ve ifade özgürlüğü arasında doğru dengeyi bulmak ve farklı toplumsal çıkarların ve toplumdaki seslerin duyulabileceği kapsayıcı katılımı mümkün kılmak olarak nitelendirmektedir. Ona göre, vatandaşlar için siyasi katılımın sonucunu iyileştirmek ve siyasi karar alma süreci üzerinde kalıcı etkiyi teşvik etmek için, çevrimiçi platformlarda siyasi müzakerenin şeklini, kalitesini ve sonucunu değerlendiren eş zamanlı araştırmalara ihtiyaç vardır. Örneğin, güç ilişkilerini, konuları, örgütlenmeyi ve moderasyonun yanı sıra çevrimiçi müzakerenin dinamiğini ve siyasi kararlar üzerindeki etkisini keşfetmek gerekiyor.

E-demokrasinin geliştirilmesi için bazı gereklilikler vardır. Pratikte e-demokrasinin, demokrasinin işleyişine en uygun şekilde aracılık edilebilmek için gereksinimleri bulunmaktadır. Vatandaşların kendilerinde var olan faktörleri gerektiren teknoloji ve çeşitli gereksinimlere dayanan e-demokrasi, destekleyici gereksinimler olmadan iyi bir demokrasi ekosistemi oluşturamaz (Aziz ve Sofia, 2020: 471).

Morrisett (2003: 27-30), e-demokrasi ekosistemini kurarken e-demokrasinin uygulanması bağlamında demokrasiyi inşa etmek için altı gerekliliği açıklar. Ona göre bu gereksinimler: 1. Erişim. 2. Bilgi ve Eğitim. 3. Tartışma. 4. Müzakere. 5. Seçenekler. 6. Eylem olarak sıralanabilir.

Ayrıca e-demokrasinin boyutlarını ele almak gerekirse, Kneuer'e (2016:671)göre, e-demokrasi üç boyutlu bir kavram olarak anlaşılabilir. Birinci boyut, bilgi ve iletişim teknolojisinin kullanımına ilişkin temel koşullarla ilgilidir. Demokrasideki bu boyut, e-demokrasinin varlığı ve dayanıklılığı için iki temel gerekliliğe atıfta bulunur. Bunlardan ilki, dijital medyaya erişim sağlayan teknik altyapı, ikincisi ise, internet özgürlüğüdür. Kneuer, ikinci gereklilik konusunda, internetin ücretsiz kullanımına veya içeriğin düzenlenmesine ilişkin yasal düzenlemeler oluşturulmadığını söylemektedir. İnternet özgürlüğü kadar önemli olan teknik altyapıya dayalı internete ücretsiz erişim ve bağımsız bir ofis veya düzenleyici kurum tarafından filtreleme veya engelleme olup olmadığı sorusudur. Kneuer'a göre, ikinci boyut ise e-katılımdır. Ona göre burada üç unsur tanımlanmıştır. İlk olarak, e-katılımdaki iki boyut arasında temel farklılıklar, yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya mevcuttur. İkincisi, e-oylama, karar verme sürecine dâhil olmaktan ayrılmıştır, çünkü çevrimdışı dünyada olduğu gibi - bu işlevsel olarak farklı

eylemlerden bahseder. Üçüncüsü, e-izleme, vatandaşların dijital medyası yalnızca şikâyetler veya istenmeyen gelişmeler hakkında daha iyi bilgi edinmekle kalmaz, aynı zamanda 'alarmları' ifade etmek için daha güçlü seslere sahiptir. Kneuer, üçüncü boyutun e-devlet olduğunu belirtmektedir. Ona göre, e-katılımdan farklı olarak, e-devlet, vatandaşlara kamu hizmetleri, verimlilik ve politika sonuçları sağlamaya odaklanan devlet hizmetleri olarak çevrimiçi araçlar sunan yukarıdan aşağıya mekanizmalarla sınırlıdır. Bu boyutta, vatandaşların rolü tüketicilerin veya müşterilerin rolü olarak anlaşılma eğilimindedir. E-devletin araçları maliyetleri düşürmeyi ve idari işlemlerde verimliliği artırmayı amaçlar. Aynı zamanda, şeffaflığın artırılmasını ve yolsuzluğun azalmasını sağlayabilir. Ayrıca bilim insanlarının da işaret ettiği gibi politika yapma prosedürlerinde şeffaflık ve artan vatandaş/tüketici memnuniyetinin hükümete olan güveni artırabileceği ve bunun da meşruiyet üzerinde bir etkisi olduğu gerçeğini açıklamaktadır. Bu nedenle, e-devlet tamamen bir hizmet veya verimlilik meselesi gibi görünse de demokrasinin kalitesini iyileştirme olasılığı üzerinde etkileri vardır. E-devlet çıktı boyutunu artırabilir ve hükümete, rejime ve demokrasiye karşı olumlu bir tutumu destekleyebilir (Kneuer, 2016: 672). Ayrıca, Suhardi ve arkadaşlarının (2015: 252) söylediği gibi, e-devlet, iyi yönetim ilkelerini desteklemek ve tartışmak için bir araç olarak görülebilir.

Kısacası e-demokrasi sürecinde halk, demokratik haklarını ifade etmek için elektronik platformları aktif olarak kullanabilir. Bu e-demokrasi ortamında, kamuoyunu ifade etme, hükümet politikalarının gözetimini yürütme, devlet hizmetlerini uygulama ve seçimler gibi demokrasinin çeşitli koşulları karşılanabilir. Genel anlamda, e-demokrasi, vatandaşları demokratik toplumun bir parçası olarak hak ve yükümlülüklerini daha kolay elde etmeye teşvik edebilir (Aziz ve Sofia, 2020: 472).

2.8. YENİ-SOSYAL MEDYA VE KAPİTALİZM

Christian Fuchs (2013b: 25), web 2.0 ve sosyal medya çalışmalarının, bu teknolojilerin ortaya çıkmasının daha demokratik bir topluma yol açacağını varsayan “tekno-belirleyici ”yaklaşımların egemenliğinde olduğunu söylemektedir. Ona göre, özellikle bu yaklaşımın temsilcileri “katılımcı sosyal medya”dan bahsettiğinde netleşir. Örneğin, Jenkins giderek “Web’in bir tüketici katılımı sitesi haline geldiğini” savunur (Jenkins, 2008: 137), Shirky (2008: 107), web 2,0’da “simetrik katılım ve amatör üretim arasında bir bağlantı” olduğunu söyler, Tapscott ve Williams (2006: 15), “yeni ağ”ın “yeni bir ekonomik demokrasi” ile sonuçlandığını iddia ederler. Benkler (2006: 15), müştereklere dayalı akran üretimi nedeniyle “kültürün daha demokratik hale geldiğini, öz-yansıtıcı ve katılımcı” olduğunu belirtir. Bruns (2008: 17), internet üretiminin “ağlı kültüre katılıma” izin verdiğini söyler. Deuze (2007: 95), “İnternet gibi yeni medya teknolojilerinin insanların medyalarıyla katılımcı katılımını görünür kıldığı” sonucuna varır. Deuze’ün (2008: 25-38) de “katılımcı kültürün kurumsal olarak benimsenmesi gerektiğini vurguladığı yazılar yazdığı söylenmelidir. Fuchs’a (2013b: 25) göre, tüm bu katkıların kaçırdığı şey, teorik olarak temellendirilmiş bir katılım anlayışıdır. Demokrasi için çıkarımlar hakkında iddialar kullanılmakta, ancak demokrasi teorisinde “katılım” teriminin esas olarak kullanıldığı ve en belirgin şekilde demokrasi teorilerinde öne çıktığı gözden kaçırılmaktadır (Held, 2006: 155).

Fuchs’a (2013b: 26) göre, katılımcı demokrasi teorisinin iki temel özelliği bulunmaktadır. Bunlardan ilki, demokrasinin ekonomi, kültür ve hane halkı gibi oylamanın ötesindeki alanları kapsayan geniş anlayışıdır. İkincisi ise, katılımcı demokrasi

ile kapitalizmin uyumluluğunun sorgulanmasıdır. Macpherson'a göre Katılımcı bir ekonomi, "sermayeye erişim açısından daha eşit erişim yönünde bir değişiklik" (1973: 71) ve "emek araçlarına daha eşit erişim yönünde bir değişiklik" (1973: 73) gerektirir. "Gerçek demokrasi ve gerçek özgürlük, her ikisi de sömürücü güçlerin yokluğunu gerektirir" (Macpherson, 1973:121).

Katılımcı ekonomi ayrıca , "endüstriyel otorite yapılarının demokratikleştirilmesini de içermektedir" (Pateman, 1970: 43). Fuchs'a göre katılımcı demokrasi olarak katılımı anlamak, sosyal medyanın katılımcı karakteri hakkında yargılarda bulunurken aynı zamanda politik ekonomisini de analiz etmemizi gerektirir. Dijital medya endüstrisinde kâr oranını yükseltmek için kullanıcı emeğinin sömürülmesine dayalı yeni sermaye birikim modelleri arayışının ideolojik bir tezahürü olan eleştirel olmayan sosyal medya iyimserliğini yumuşatmak için sosyal medyanın olumsuz yönlerinin daha fazla analiz edilmesi gerekiyor (2013b: 27).

Birçok kurumsal sosyal medya platformu, bireysel kullanıcı verilerine ve davranışlarına göre uyarlanmış hedefli reklamların yardımıyla sermaye biriktirir. Kapitalizm, her zamankinden daha fazla sermaye biriktirme zorunluluğuna dayanır (Fuchs,2013b:29) Bunu başarmak için kapitalistler ya iş gününü uzatmak (mutlak artı değer üretimi) ya da emeğin üretkenliğini (göreceli artı değer üretimi) artırmak zorundadır (Marx, 1867/1976:ch. 12).

Sut Jhally (1987: 78), "izleyen izleyiciyi, demografik açıdan yeniden düzenlemenin" bir göreceli artı değer üretimi biçimi olduğunu öne sürer. Fuchs'a göre, hedefli internet reklamcılığı aynı zamanda bir göreceli artı değer üretim biçimi olarak da

yorumlanabilir. Zamanın bir noktasında, hedeflenmeyen reklamlarda olduğu gibi, reklam verenler tarafından izleyicilere yalnızca bir reklam gösterilmez, aynı zamanda ilgi alanlarının ve çevrimiçi davranışlarının izlenmesi, değerlendirilmesi ve karşılaştırılmasına bağlı olarak farklı kullanıcı gruplarına farklı reklamlar gösterilir. Geleneksel televizyon biçimlerinde, tüm izleyiciler aynı reklamları aynı anda görürler. Hedefli çevrimiçi reklamcılıkta, reklam şirketleri aynı anda farklı reklamlar sunabilir. Reklamın etkinliği artırılır, daha önce olduğu gibi aynı zaman diliminde tüketicilerin ilgi alanlarına uygun daha fazla reklam gösterilir. Bu reklamlar kısmen reklam şirketinin ücretli çalışanları, kısmen de kullanıcı tarafından oluşturulan veri ve işlem verilerinin kullanıldığı internet kullanıcıları tarafından üretilir. Kullanıcıların tıklayıp ve satın alma süreci, aslında, reklam şirketinin artı değer gerçekleştirme sürecidir. Hedefli reklamcılık, internet şirketlerinin kullanıcılara aynı anda yalnızca bir reklamı değil, çok sayıda reklamı sunmasına olanak tanır; toplamda daha fazla reklam süresi, internet şirketleri tarafından kullanıcılara meta olarak üretilip sunulmaktadır. Göreceli artı değer üretimi, öncekiyle aynı zaman diliminde daha fazla artı değer üretilmesi anlamına gelir. Hedefli çevrimiçi reklamcılık, aynı zaman diliminde daha fazla reklamın sunulmasına izin verdiği için hedefli olmayan çevrimiçi reklamlardan daha verimlidir. Bu reklamlar hedeflenmemiş reklamlardan daha fazla artı değer içerir, yani reklam şirketinin ücretli çalışanlarının ve kullanıcı tarafından oluşturulan içerik ve işlem verilerini oluşturan kullanıcıların ödenmemiş emek süresi daha fazladır (Fuchs, 2013b: 32).

Alvin Toffler, 1980'lerin başında “üreten tüketici” kavramını tanıtmıştır. Bu “üreticiyi tüketiciden ayıran çizginin aşamalı olarak bulanıklaşması” anlamına gelir (Toffler, 1980:267). Toffler, üreten tüketici çağını yeni bir ekonomik ve politik demokrasi, kendi kaderini tayin eden çalışma, emek özerkliği, yerel üretim ve özerk kendi kendine üretimin gelişi olarak tanımlar. Fuchs’a göre, burada üretimin, ödeme yapmadan

çalışan kullanıcılara ve tüketicilere dış kaynak sağlamak için kullanıldığı gözden kaçırılır. Böylece şirketler yatırım maliyetlerini ve işçilik maliyetlerini düşürür, iş fırsatları yok olur ve ücretsiz çalışan tüketiciler aşırı derecede sömürülür. Karşılıksız elde edilen ve kâr amaçlı şirketlere dönüştürülen artı değer üretirler. Fuchs'a (2013b: 33) göre, Toffler'in eleştirel olmayan iyimserliğine rağmen, onun "üreten tüketici" kavramı, medya yapıları ve pratiklerindeki önemli değişiklikleri tanımlar ve bu nedenle eleştirel araştırmalar için de benimsenebilir. Ritzer ve Jurgenson (2010: 14), web 2.0'ın "üreten tüketici kapitalizminin" ortaya çıkışını kolaylaştırdığını, kapitalist ekonominin "her zaman üretim tarafından yapıldığını" öne sürüyorlar. Fuchs'a (2011:ch.5) göre, tüketim, kapitalizmdeki çeşitli eğilimlerden biridir, ancak kapitalizmin tek niteliği değildir. Kapitalizm çok boyutludur ve birbiriyle bağlantılı birçok boyutu vardır; aynı zamanda finans kapitalizmi, emperyalist kapitalizm, enformasyonel kapitalizm, hiper-endüstriyel kapitalizm (petrol), kriz kapitalizmi vb. Bu boyutların hepsi eşit derecede önemli değildir.

Dallas Smythe (1981: 2006), medya reklam modelleri konusunda, izleyicinin reklamcılara bir meta olarak satıldığını ileri sürmektedir: "İzleyici gücü üretildiği, satıldığı, satın alındığı ve tüketildiği için bir fiyatı vardır ve bir metadır. Siz izleyici üyeleri, ücretsiz çalışma sürenizle katkıda bulunur ve karşılığında program materyalini ve açık reklamları satın alırsınız" (Smythe, 1981/2006: 233-238). Kullanıcı tarafından oluşturulan içeriğin, ücretsiz erişimli sosyal ağ platformlarının ve çevrimiçi reklamlardan kâr sağlayan diğer ücretsiz erişim platformlarının yükselişiyle birlikte, web, sermayenin TV veya radyo gibi geleneksel kitle iletişim araçlarında uyguladığı birikim stratejilerine yaklaşıyor gibi görünüyor. Facebook'ta fotoğraf ve görsel yükleyen, duvar yazısı ve yorum yazan, bağlantılarına mail gönderen, arkadaş toplayan veya diğer profillere göz atan kullanıcılar, reklam verenlere satılan bir hedef kitle metası oluşturmaktadır. Geleneksel kitle iletişim araçlarındaki izleyici metası ile internetteki arasındaki fark,

ikinci durumda, kullanıcıların aynı zamanda içerik üreticileri olmasıdır. Kullanıcı tarafından oluşturulan içerikler vardır, kullanıcılar kalıcı yaratıcı etkinlik, iletişim, topluluk oluşturma ve içerik üretimi ile meşgul olur. Kullanıcıların internette, TV veya radyo içeriğinin alımından daha aktif olmasının sebebi, internetin çoktan çoğa iletişime izin veren merkezi olmayan yapısında yatmaktadır. Alıcıların sürekli faaliyetleri ve üreten tüketici statüleri nedeniyle, kurumsal sosyal medya söz konusu olduğunda izleyici metasının bir internet tüketici metası olduğunu söyleyebiliriz (Fuchs, 2013b).

Fuchs'a (2013b: 33) göre, kurumsal web platformu operatörleri ve üçüncü taraf reklam müşterileri, kişisel verileri ve çevrimiçi etkinlikleri sürekli olarak izleyip ve kaydetmektedir, toplanan verileri depolar, birleştirir ve analiz ederler. Bu, ayrıntılı kullanıcı profilleri oluşturmalarına ve kullanıcıların kişisel ilgi alanları ve çevrimiçi davranışları hakkında bilgi sahibi olmalarına olanak tanır. Fuchs'a (2013b: 33) göre, hedefli reklamcılığa dayanan sosyal medya, tüketicileri reklam müşterilerine bir meta olarak satar. Kullanıcıların ekonomik gözetimine izin veren kullanıcı verilerine erişim için para alış verişi yapılır. Üreten tüketicilerin kalıcı olarak ürettiği kullanım değerlerinin gözetimi, yani, şirketler tarafından sağlanan kişisel veriler ve etkileşimler, üreten tüketicileri tüketime çekmeyi ve şirketler ile sundukları metaların çıkarları doğrultusunda onların istek ve ihtiyaçlarını manipüle etmeyi amaçlayan hedefli reklamlara izin verir. Fuchs'a (2013b:33)göre, sosyal medya tüketicileri, metalaştırmanın çifte nesnelidir, onlar metaların kendileridir ve metalaştırma yoluyla bilinçleri çevrimiçiyken reklamlar biçiminde meta mantığına kalıcı olarak maruz kalır. Yani Facebook, Twitter, YouTube gibi platformları kullanırken sadece başkalarıyla etkileşime girmek ve profillere göz atmakla kalmıyorsunuz, tüm bu faaliyetler size sunulan reklamlarla çerçeveleniyor. Bu reklamlar, çevrimiçi etkinliklerinizin sürekli gözetimi ile ortaya çıkar. Fuchs, bu tür reklamların, tüketicilerin gerçek ihtiyaçlarını ve arzularını temsil etmediğini söyler, ona

göre reklamlar hesaplanmış varsayımlara dayanırken, ihtiyaçlar çok daha karmaşık ve kendiliğindedir. Reklamlar pazarlama kararlarını ve ekonomik güç ilişkilerini yansıtan bir mekanizmadır - reklamları satın almak için finansal güce sahip olmayan, ancak yine de ilginç olabilecek ve aynı konuyla ilgili olabilecek aktörler hakkında çok fazla bilgi atlanmıştır.

Fuchs'a (2013b: 39) göre, kurumsal yeni-sosyal medya, bir kullanıcı/tüketici katılımı alanı değil, belki bir internet üretici tüketiciyi metalaştıran ve sömüren alandır. Ona göre, internet üreten tüketici emeğinin sömürülmesi, çağdaş kapitalizmin birçok eğiliminden birisidir. Fuchs'a (2013b:39) göre, oyun ile emek ve özel ile kamusal arasındaki sınırların bulanıklaştığı, kapitalist gelişmenin bir aşamasının özelliğidir. Yeni küresel kapitalist krize yanıt olarak "hiper-neoliberalizmin" yükselişi, birçok ülkede sağa ve aşırı sağa doğru bir kayma ve sadece hafif direniş hareketleri göz önüne alındığında, kapitalizmin çağdaş durumunda kurumsal tahakküme başarılı bir şekilde direnileceği konusunda şüpheler var. Fuchs'a göre, bu hedefe ulaşmak için dört strateji vardır: tercihli çevrimiçi reklamcılığın gelişmesi, internet şirketlerinin sivil toplum gözetimi, alternatif platformların kurulması ve desteklenmesi ve internet kullanımının alternatif bir toplumsal bağlamının oluşturulması. (2013b:39)

Dijital kapitalizmin anlamına gelince, Fuchs (2021: 10), dijital kapitalizmin, kapitalist gelişmenin yeni bir aşaması olmadığını, daha çok dijital aracılık tarafından şekillendirilen kapitalizm organizasyonunun bir boyutu olduğunu söylemektedir. Ona göre, dijital kapitalizmde, güç birikimi, sermaye birikimi, sınıf mücadeleleri, siyasi mücadeleler, hegemonya, ideoloji, metalaştırma ve küreselleşme gibi toplumsal süreçlere dijital teknolojiler, dijital bilgi ve dijital iletişim aracılık etmektedir. Günümüzde,

uluslararası dijital ve iletişim şirketler dijital kapitalizmde önemli bir rol oynamaktadırlar. Dünyanın en büyük 100 ulusötesi şirketinden 21'i iletişim, medya ve dijital endüstride faaliyet göstermektedir. Kapitalist iletişimin alt sektörleri, medya ve dijital endüstri, örneğin reklamcılık, yayın ağları, iletişim/dijital ağlar, dijital oyunlar, dijital donanım, dijital hizmetler ve platformlar, eğlence ve canlı eğlence kültürü, çevrimiçi alışveriş, çevrimiçi akış ve yazılımdır. Forbes verilerine göre, 21 iletişim/dijital/medya şirketinin toplam kârı 2019 mali yılında 2,5 trilyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir ve bu, 2019 küresel gayri safi yurtiçi hasılasının %3'ünü oluşturmaktadır. Sadece 21 şirketin bir yıl içinde üretilen dünyanın finansal servetinin %3'ünü kontrol etmesi, dijital ve iletişim şirketleri de dâhil olmak üzere kapitalist şirketlerin büyük gücünün göstergesidir (www.forbes.com/global2000).

BÖLÜM III

YENİ-SOSYAL MEDYANIN SOSYO-EKONOMİK, SOSYO-KÜLTÜREL VE SOSYO-SİYASİ BOYUTLARI

Bir önceki bölümde yeni medya ile ortaya çıkan yeni kamusal alan konusu bir literatür incelemesi formatında serimlenmiş ve yeni medyanın ve dijital ortamın kamusal alanın özelliklerin taşıyıp taşımadığı konusu ve dijital (e- demokrasi) konusu tartışılmıştır. Bu bölüm de yeni medyanın sosyo- ekonomik, sosyo- kültürel ve sosyo- siyasi boyutları ele alınacaktır.

3.1. YENİ-SOSYAL MEDYANIN SOSYO- SİYASİ BOYUTU

Dhavan V. Shah'ın (2016: 12) söylediği gibi, diyalog demokrasinin ruhudur. Schudson'dan (1997:307) farklı olarak, Şimdi, kendiliğinden, ancak bazen medeni olmayan ve yasadışı diyalogun -hem yüz yüze hem de çevrimiçi - demokratik bir yaşam veya en azından katılımcı bir sorumluluğu sürdürmek için kritik öneme sahip olduğuna dair önemli miktarda ampirik kanıt vardır (Shah, 2016: 12). Arkadaşlar ve aile arasında, sosyal medya ve mobil teknolojiler aracılığıyla yapılan siyasi sohbetler ve çağrılar, sivil gönüllülüğe ve siyasi katılıma katkıda bulunur (Rojas & Abril, 2009:912; Shah ve ark, 2007:695; Valenzuela, 2013).

Shah (2016:12), siyasi söylemin önemli olduğuna, ancak bunun sadece demokratik teorisyenlerin bizi yönlendireceği nedenlerle olmadığına dikkat çekmektedir. Ona göre, e-posta ve sosyal medya üzerinden rastgele siyasi alışverişler, pek çok kişinin sivil toplum için gerekli olduğunu söylediği ve övdüğü yüksek fikirli kamusal müzakere biçimleri değildir. Bu siyasi alışverişler her zaman gerçeklere dayanmazlar, oryantasyonda dengelenmezler veya dönüş alma ve tamlık konusunda kararlı değildirler. Bununla birlikte, internet'in anlamlı söylemsel fırsatlar sağladığına dair kanıtlar birikmeye devam etmektedir (Shah vd, 2005: 544; Wojcieszak ve Mutz, 2009: 40-56).

Rawls'un (1993: 62) gerekçeli biçimciliğinin ve Benhabib'in (1996: 80) söylemsel prosedürelciliğinin aksine, Young (1996:125-399) tarafından geliştirilen “iletişimsel demokrasi kavramı”, selamlaşma, retorik ve hikâye anlatımı dâhil olmak üzere geniş bir dizi söylemsel etkileşimi politik olarak anlamlı kabul etmektedir (Enslin, Pendlebury ve Tjiattas, 2001: 125) . Bu bağlamda, onun yaklaşımı, Dewey'in (1927:365) yalnızca müzakere değil, “tartışma, sohbet ve ikna” ile ilgili kaygısının genişliğini yansıtmaktadır. Ayrıca, ister düşünceli bir argüman üretsin, ister tutkulu bir hikayeyi paylaşsın, kompozisyon ve ifade eyleminin göndereni nasıl dönüştürdüğünün farkında bulunmaktadır (Shah, 2016:13). Young'ın (1996: 125) yazdığı gibi, “Bu süreçte, insanların kendi ilk tercihleri öznelden nesnel iddialara dönüştürülür ve bu tercihlerin içeriği de onları kamuya açık hale getirmek için değiştirilmelidir” . Fikirleri kelimelere dökmek psikolojik olarak zorlayıcı ve zihinsel olarak açıklayıcıdır. Olguların ve rakamların alınması yoluyla edinilen pasif bilgi biçimlerinin aksine, dil kompozisyonu ve ifadesinde yer alan fikirlerle aktif katılım, Dewey'in (1988) eğitime pragmatik yaklaşımının merkezinde yer alır ve Seneca'nın dictum Docendo'suna “öğretmek öğreniriz” kadar izlenebilir. Birinin görüşleri için hesap verebilirlik beklentisi bile tıpkı

önceki medya kullanımı ve tartışması üzerine düşünme gibi bilişsel faydalar sağlar ve elbette, sosyal medyadaki anlamlı eylemler katılımı öngörmektedir (Shah, 2016: 13).

Dahlgren'e (2005: 149) göre, “demokrasi, nihayetinde birbirleriyle konuşan yurttaşlarla birlikte ortaya çıkar” . Siyasi konuşma genellikle, ister ikili ister büyük gruplar halinde olsun, yurttaş etkileşimlerinin temelini oluşturan, vatandaşların medya içeriğini anlamlandırması ve yorumlamasıyla başlar (Katz, 2006: 267). Bilgi ve iletişim teknolojileri, genellikle sosyal etkileşim ve kişisel ifade olasılığı ile bilgi toplama ve bilgi üzerinde yansıtma fırsatlarını birleştirir. Bununla birlikte, Muhlberger'in (2005: 175) gözlemlediği gibi, internet kullanımının doğası gereği etkileşim tarafından yönlendirildiği göz önüne alındığında, bu tür söylemsel katılım, nihayetinde bireysel motivasyonun bir işlevi olarak görünmektedir. İletişim aracılık modeli, sivil katılımı açıklayan tek bir çerçevede motivasyon, bilgi ve ifadeyi birleştirir. İletişim aracılık modeli ister çevrimdışı ister çevrimiçi olsun, haber tüketiminin ve siyasi tartışmanın, sivil ve siyasi katılım üzerindeki eğilimsel etkileri kanalize etme sürecini ayrıntılarıyla anlatır (Shah ve diğerleri, 2005:551).

Mesajların etkisi bir dizi süreci içerebilir, örneğin, maruz bırakma, dikkat, hazırlama, ipucu verme, çerçeveleme ve çeşitli kaynaklardan tipik olarak gazeteler, TV ve Web gibi medyadan gelebilir, aynı zamanda akranlar ve kanaat önderleriyle yapılan konuşmalardan gelebilir. Bu uyarılar daha sonra medya içeriği üzerinde düşünmeyi, konuşma beklentisini, ifade için fikirlerin bileşimini veya entegrasyon ve anlamayı teşvik edebilir.

Shah'a (2016: 14) göre, haber ve konuşma, bilgi kaynakları ve mevcut bilgi, gelecekteki etkileşimlerin öngörülmesi ve iletişimin oluşturulması ve yaratılması hakkında düşünmenin tetikleyicileri olarak ele alınırsa, alımlama ve ifade sorunu karmaşıklaşacaktır. İfadeyi hem yüz yüze hem de çevrimiçi olarak demokratik katılımın merkezine yerleştiren bu yaklaşım, güçlü bir destek olsa da konuşmayı gözlemlemenin, konuşmanın kendisi ile aynı etkiye sahip olmadığını kabul etmek gerekir. Aslında, Price, Nir ve Cappella (2006: 61) tarafından yapılan araştırma, başkalarının argümanlarını dinlemenin tartışma sonrası görüşe etkisinin kişinin kendi ifadesi ile yapıldığını göstermektedir.

Bağlı vatandaşlık için önemli bir kanal işlevi gören siyasi konuşma olmadan katılımın kısıtlanacağını varsayarsak, ister kişilerarası ister bilgisayar aracılı olsun, konuşmanın rolünü anlamak yüksek bir önem taşımaktadır. Çevrimiçi siyasi konuşmalar, coğrafi olarak dağınık geniş bir izleyici kitlesiyle herhangi bir zamanda bakış açılarının ve endişelerinin paylaşılmasına olanak tanır. Cho vd. (2009: 71), siyasi mesajların sivil katılım için bu kadar güçlü bir kanal olabilmesi için başka bir neden sunmaktadırlar. Bu tür mesajlaşma aynı zamanda sözlü olmaktan ziyade büyük ölçüde metinseldir ve bu nedenle iletişime hazırlanma ve kişinin kendi bakış açıları hakkında yazma ile ilgili daha güçlü kompozisyon etkileri üretebilir.

Shah'a (2016: 15) göre, yeni-sosyal medya, diğer dijital medya formlarından daha derin bilgi işleme ve muhakeme gerektirebilir. O, sosyal ağ sitelerine gönderi göndermeden önce göz önünde bulundurulması gereken daha karmaşık ve çok yönlü bir hedef kitle olduğuna işaret etmektedir. Çoğu zaman, sözel ve görsel öğelerin oluşturulmasını ve sıklıkla ilgili içeriğe bağlantılar içerdiğini görmekteyiz. Anlayışlı

açıklama ve anlatımın yoğunlaştırılması, kullanıcı tarafından oluşturulan içeriğin olağan özellikleridir ve etkileşim beklentisi doğurmaktadır.

Protesto davranışıyla ilgili yakın tarihli bir çalışmada, Valenzuela (2013), sosyal medyanın fikir ifadesi için kullanılmasının, katılımcı yükümlülüğün üzerindeki etkilerinin kilit arabulucusu olduğu, hatta sosyal medyanın aktivizm için açıkça kullanılmasından bile daha önemli olduğunu buldu. Özellikle, genç nesil grup için, dijital kanallar aracılığıyla siyasi ifade, katılımın hem düzeyini hem de büyümesini açıklayarak, katılımlı vatandaşlığın itici gücü olarak yüz yüze konuşmayı çok geride bıraktı(Shah, 2016: 15).

Park'a (2019: 253) göre, normatif demokrasi teorisinde, vatandaşlar politik olarak bilgili olduklarında demokratik bir sistem daha iyi çalışır (Bode vd, 2013: 509; Curran vd, 2009: 15; Eveland ve Schmitt, 2015: 171-173). Bilgilendirilmiş vatandaşlar daha iyi temsilciler seçebilirler ve bu seçilenler temsil edilenler için daha iyi politikalar yapabilir. Pew Araştırma Merkezi (2018) tarafından yapılan bir ankete göre, ABD vatandaşlarının %39'u sosyal medyadan günlük olarak haber alıyor. Bir haber aracı olarak sosyal medyanın bu kadar yaygın kullanımı, politik öğrenmede sosyal medyanın rolüne yönelik yeni bir ilgiyi gündeme getiriyor. Son zamanlarda, sosyal medyanın siyasi bilgi üzerindeki etkisini araştıran birkaç araştırma mevcuttur ancak elde edilen bulgular tutarsızdır. İyimserler, sınırsız bağlantı, sayısız bilgiye erişim ve akıllı iletişim araçlarının bolluğu ile sosyal medyanın vatandaşlara siyasi içerik elde etmek için yeterli fırsat sağladığını iddia etseler de (Gottfried vd, 2017: 174-185), şüpheçiler sosyal medyanın siyasi bilgi için faydalı olmadığını inanmaktalar (Shehata & Strömbäck, 2018: 141). Çünkü ağırlıklı olarak eğlence veya ilişki odaklıdır (Bright, 2016: 358-359) ve insanlar

bu yüksek seçimli medya ortamında haberlerden uzaklaşarak eğlenceyi takip etmeyi tercih etmektedirler (Prior, 2007: 281).

Bode (2016: 27-41-42) kullanıcıların sosyal medya aracılığı ile siyasi bilgi öğrenme potansiyeline sahip olduklarını iddia etmektedir ancak O'na göre, bu, çoğunlukla siyasi olarak motive olmuş kişiler arasında gerçekleştirilebilir. Bu araştırmada ayrıca sosyal medya aracılığıyla tesadüfi haberlere maruz kalmanın siyasi bilgi üzerindeki etkisine de değinmiştir (Bode, 2016: 28).

Bilgili bir seçmen demokrasiye iyi gelir, cahil bir halk ise demokratik sorumluluklarını yerine getirmekten aciz olabilir (Cohen, 1973; Lippmann, 1955). Böyle bir varsayım altında, Park (2019: 265) sosyal medyanın siyasi haberler için nasıl kullanıldığının siyasi meseleler ve süreçler hakkındaki bilgiyle nasıl ilişkili olduğu ve bu alandaki teorik gelişmelere katkıda bulunabilecek bazı önemli sonuçlar bulmuştur. Ona göre, insanlar yeni-sosyal medyayı siyasi haberler için kullandıklarında, siyaset hakkında bilgi sahibi olma olasılıklarının daha yüksek olması önemli bir bulgudur. Böyle bir sonuç, sosyal medya üzerinden bilgi akışının kendine has özellikleri ile açıklanabilir. Park'a (2019: 265) göre, sosyal medya platformlarının en güncel bilgileri sunabilmesi ile vatandaşların siyasi haberlere maruz kalma olasılıkları daha yüksektir. Sosyal medyada insanlar sadece profesyonel haber medyasından değil, çeşitli alternatif kaynaklardan da haberlere ulaşabilmektedir (Shehata ve Strömbäck, 2018: 129). Sosyal medyadaki haber kaynaklarının bu kadar çeşitli olması (Garrett, 2009: 280), farklı haberlerle karşılaşma olasılığını artırmaktadır. Ayrıca haberlerin önemli bir kısmının “arkadaşlar”dan ve medyadan gelmesi, kullanıcıların güncel konulara ve güncel olaylara dikkat etme olasılığını artırmaktadır. Bazı sosyal medya kullanıcıları, mevcut haberlerin bir özetini

yaparak veya bunlara yorum ve değerlendirmeler ekleyerek ve bu içerikleri başkalarıyla paylaşarak haber kullanıcılarının haberi anlamalarına yardımcı olabilir (Park ve Kaya, 2018: 1106). Sosyal medya ayrıca, kullanıcıların yorum yapma ve iletme gibi haberlere katılmalarını sağlayan çeşitli yüksek etkileşimli iletişim araçlarıyla donatılmıştır (Oeldorf-Hirsch, 2018: 240). Yeni-sosyal medyada tesadüfi haberlere maruz kalma, yaygınlaşmakta ve bu eğilim hem siyasi olarak motive olmuş insanların hem de daha az motive olmuş insanların siyasi haberlere dâhil olmasını sağlamaktadır (Park, 2019: 266). Yüksek düzeyde siyasi ilgiye sahip kişiler, hem profesyonel haber medyasından hem de sosyal medyadan haber arama eğilimindedirler (Shehata & Strömbäck, 2018: 134-140). Park (2019: 268), sosyal medyadaki siyasi haberlerin, siyasi konuları öğrenme söz konusu olduğunda geleneksel haber medyasının ve evrimii haber sitelerinin rolünü tamamlayabileceğini göstermektedir. Etkileşim analizi, insanların sosyal medyayı siyasi haberler için kullanarak, haberlerden elde ettikleri bilgiler hakkında başkalarıyla konuşurken siyaset hakkında daha fazla şey öğrendiklerini göstermektedir. Bulgular, siyasi bilgi hakkında konuşmanın siyasi konuların anlaşılmasını ve öğrenilmesini desteklediğini ima etmektedir (Scheufele, 2002: 57). Farklı insanlarla sık sık siyasi tartışmalar yapmak, bireyleri haber içeriğini daha yakından incelemeye ve mesajları daha aktif işlemeye sevk edebilir (Scheufele, 2002: 51). Park'a (2019: 268) göre, sosyal medya, halkın siyasi cehalet eğilimini azaltabilir ve yeni bir siyasi öğrenme fırsatı sunabilir. Sosyal medya, politik olarak bağlantısız olan ancak sosyal medyayı baskın bir iletişim platformu olarak kullanan bazı genç vatandaşlar arasındaki politik ilgisizlik eğilimini yavaşlatabilir (Pew Research, Center, 2016; Youth, Research Center, 2014).

Çevrimiçi siyasi konuşma da dâhil olmak üzere siyasi konuşmanın, sosyal medya haber kullanıcılarının siyasi öğrenimini artırmada önemli bir rol oynadığına dair bulgular, demokrasi için i açıcıdır. Son on yılda dünya çapında demokrasi konusunda hızlı ve

şiddetli değişimler meydana gelmiş ve Avrupa demokrasilerinde önemli sayıda seçmenlerin bazıları otoriter eğilimlere sahip popülist politikacıları desteklemeye yönelmişlerdir (Pirro vd, 2018: 378).

Bu eğilimleri inceleyen akademik literatür, popülizmin artmasını, otomasyon, küreselleşme, kemer sıkma, mülteci krizleri ve iklim değişikliği gibi fenomenler tarafından yönlendirilen hem ekonomik hem de kültürel şikayetler yoluyla açıklayan bir dizi faktör tanımladı (Algan vd,2017: 309); (Dal Bó vd, 2018: 26); (Guiso vd,2018: 2-38); (Dustmann vd, 2017: 10-11).

Aynı zamanda, dünya çapında bir dizi otokratik rejime karşı, protesto hareketleri ve devrim dalgaları görüldü. 2010'ların başında Kuzey Afrika ve Orta Doğu'ya yayılan Arap Baharı en dikkat çekici örnektir ancak Şili, Hong Kong, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Sırbistan, Ukrayna ve Venezuela gibi dünyanın birçok farklı yerinde başka önemli protestolar da patlak verdi. Pek çok yorumcu, genellikle internetin ve özellikle yeni-sosyal medyanın dünya genelinde ekonomik, siyasi ve kültürel şikâyetleri artırmada kilit bir rol oynadığını öne sürmekte ve belki daha da önemlisi, hem yerleşik demokrasilerde hem de otokratik rejimlerde siyaset üzerinde kendi bağımsız etkilerini göstermektedir (Zhuravskaya, 2020: 416).

Protestoları koordine etmede sosyal medyanın bariz rolü ve otokratik rejimlerde muhalefete ses vermek (Ghoni, 2012), internet ve sosyal medya için bir “özgürlük teknolojisi” (“liberation technology”) olarak büyük umutlar yarattı (Diamond & Plattner 2010). Ancak, Morozov'un (2011: 315-320) kitabından (*The NET DELUSION, The Dark*

Side of Internet Freedom) başlayarak, yorumcular otokratik rejimlerin interneti ve sosyal medyayı hem gözetleme ve propaganda için hem de seçmenleri siyasetten uzaklaştırmak için nasıl kullandıklarına da dikkat çekmiştir. Daha yakın zamanlarda, gözlemciler popülizmin yükselişi, yabancı düşmanı fikirlerin yayılması ve sahte haberlerin çoğalması için demokrasilerde sosyal medyayı suçlamaya başladılar (Tufekci, 2018), (Mitchell vd, 2019: 1-73), (Pomerantsev 2019: 137-139). Geleneksel medyanın gazete, radyo ve televizyon hem başlangıç döneminde hem de yaygınlaştıktan sonra siyasi haber ve eğlence sağlayarak, siyasi sonuçlar üzerinde önemli bir etkisi olduğuna dair çok sayıda kanıt mevcuttur. (DellaVigna ve La Ferrara 2015, Enikolopov ve Petrova 2015). Çevrimiçi medyanın geleneksel medyaya benzediği ölçüde, ikna etkilerinin geleneksel medyaninkileri yansıtması beklenmelidir. Yeni-sosyal medyanın en önemli iki ayırt edici özelliği, giriş engellerinin düşük olması ve kullanıcı tarafından oluşturulan içeriğe güvenmesidir. Düşük giriş engelleri, daha önce siyaset kurumu tarafından kenara atılan yeni girişlere izin vererek, siyasi bilgilerin yayılmasının kapı denetimini çok daha az etkili hale getirir (Zhuravskaya vd, 2020: 416). Sosyal medya, muhalefete ve muhbirlerle bir çıkış yolu sağlayarak, siyasi ve ticari aktörlerin potansiyel olarak zararlı bilgileri saklamasını zorlaştırıyor. İnternet aktivisti Micah. L. Sifry (2011: 167) WikiLeaks'in çalışmasının "eski güç politikaları dengesini temelden bozabileceğini" öne sürdü. Mevcut teorik literatür, bunun potansiyel olarak siyasi rejimleri daha savunmasız (Edmond, 2013: 1446) ve daha hesap verebilir (Besley ve Prat 2006: 24-25) yapabileceğini öne sürüyor. Yeni-sosyal medya, sadece otokratik rejimlerdeki meşru muhalefete değil, belki daha önce marjinalleştirilmiş tüm gruplara bir platform sağlamaktadır. Örneğin, yeni-sosyal medya aşırılıkçı fikirleri yaymak, erişimlerini ve potansiyel olarak etkilerini artırmak için kullanılabilir. Burada, İnternet ve yeni-sosyal medyanın onları geleneksel medyadan ayıran özelliklerinin etkilerini anlamaya çalışmamız gerekiyor. Yeni-sosyal medyanın siyasi katılım, oylama ve siyasi protestolar üzerindeki etkilerini anlamamız gereken başka

bir husustur. Bir diğer mesele sosyal medya ve kutuplaşma arasındaki ilişkiye yöneliktir (Zhuravskaya,2020: 417).

Birçok araştırma, internetin siyasi katılım ve olgun demokrasilerde oy verme sonuçları üzerindeki etkisine odaklanmıştır. Bu çalışmalardan geniş bir resim ortaya çıkmaktadır. Zhuravska'ya (2020: 418) göre, başlangıçta, yeni telekomünikasyon teknolojisi siyasi amaçlar için kullanılmadı ve bu nedenle internete erişimi olan seçmenlerin, seçimlere ve genel olarak siyasete olan ilgileri kayboldu. O, zamanla durumun değiştiğini ve seçmenlere doğrudan internet üzerinden bağlanarak onları harekete geçirmeyi başaran yeni popülist siyasi aktörlerin ortaya çıktığına vurgu yapar. Ona göre bu değişim, sosyal medyanın ortaya çıkışıyla aynı zamana denk gelmiştir.

Başka bir çalışmada, Falck vd, (2014: 2263), internetin katılımı azalttığını, ancak herhangi bir siyasi partinin oy payını etkilemediğini tespit etti. Gavazza vd, (2019: 2092) benzer şekilde geniş bant internetin seçim katılımı üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu bulmuşlardır. Eğlence içeriğine çevrimiçi maruz kalmanın, daha fazla siyasi haber içeren geleneksel medyanın yerini aldığını gösteriyorlar. Avrupa'daki popülist oyların analizi, Guriev vd. tarafından (2020) bu varsayımı desteklemektedir.

Guriev vd, Avrupa'daki düzen karşıtı popülist muhalefet partilerinin mobil internet altyapısının genişlemesinden siyasi faydalar elde ettiğini göstermek için 2007 ve 2018 yılları arasındaki 3G mobil kablosuz ağ kapsamına ilişkin küresel verileri kullandılar. Onlar, ister sağ ister sol popülist muhalefet partilerinin, mobil internet ağlarının daha geniş bir şekilde genişletildiği yerlerde oy paylarını orantısız bir şekilde

arttığını buldular. Ayrıca görevdekilerin, popülist olsun ya da olmasın, geniş bant mobil internet genişlemesinden siyasi desteği kaybettiklerini gösteriyorlar. Yerleşik demokrasilerden elde edilen bulgular, olgunlaşmamış demokrasilerde ve otokratik rejimlerde yürütülen benzer çalışmaların sonuçlarından önemli ölçüde farklıdır. Bu çalışmalardan önemli bir çıkarım, internet'in genellikle, bazen rejim değişikliğine yol açan sansür nedeniyle siyasi bilgi almak için başka hiçbir yolu olmayan seçmenleri bilgilendirmeye yardımcı olmasıdır (Guriev vd, 2020)

3.2. YENİ -SOSYAL MEDYA VE SOKAK PROTESTOLARI

Yeni-sosyal medyanın sokak protestolarına katkısı konusuna gelince, asıl mesele yeni-sosyal medyanın bu protestoları kolaylaştırıp veya kolaylaştırmadığıdır. Devletlerden ve rejimlerden memnuniyetsizlik, seçimler üzerine kurulmuş bir demokratik mekanizma olduğunda siyasiler için daha düşük oy sayılarına dönüşebilir. Otokratik rejimlere gelince, milletler genellikle seçimler yoluyla siyasi devir alma lüksüne sahip değillerdir. Bu rejimlerin değişikliğine yol açabilecek memnuniyetsizlikler ancak halkın sokaklarda protesto etmeleri yoluyla gerçekleşebilir. Buradaki varsayım, yeni-sosyal medyaya giriş engellerinin düşük olması sebebi ile geleneksel medyanın sıkı siyasi kontrol altında olduğu otokratik rejimlerde, özellikle hükümeti eleştiren bilgilerin yayılmasını kolaylaştırabilir. Bu varsayıma göre, iktidarlardan memnun olmayan ve dolayısıyla potansiyel olarak siyasi protestolara katılmaya hazır bilgili vatandaşların sayısını artırmaktadır. Ayrıca sosyal medya kullanıcıları arasındaki yatay bilgi akışı, yaklaşan olaylar hakkında lojistik bilgi alışverişinde bulunmalarına ve taktiklerini yerinde koordine etmelerine olanak tanımaktadır (Zhuravskaya, 2020: 420). Buna göre yeni-sosyal medya, toplu eylem sorunlarının çözülmesine yardımcı olur ve potansiyel olarak

siyasi protestolara katılmaya hazır olan kişilerin fiilen katılma ve protesto olasılığını artırır. Sosyal medyanın siyasi olmayan protestoları koordine etmeye de yardımcı olduğuna dair kanıtlar mevcuttur. Hendel ve diğerleri (2017: 994), 2011 yazında İsrail'de Facebook'ta düzenlenen ve tüketicilerin haksız olarak gördüğü keskin bir fiyat artışının ardından düzenlenen süzme peynir tüketici boykotunu incelemiştir. 30 kullanıcının boykotu tanıtan bir Facebook sayfasının oluşturulmasından bir gün sonra, yaklaşık 30.000 kullanıcı katılmış ve iki hafta içinde takipçi sayısı 100.000'e ulaşmıştır. Yeni-sosyal medyanın protestolar üzerindeki tahmin gücünü gösteren çalışma, sosyal medya içeriğinin etkilerini incelemeyi amaçlıyor. Genel olarak, düşük giriş engelleri ve yatay bilgi akışı potansiyeli, sosyal medyayı siyasi protestoları kolaylaştırmak için bir araç haline getirdiğine dair ikna edici kanıtlar vardır.

Yeni-sosyal medya, etkileşime dayalı katılımcı bir medya ortamı sağladığı için sosyal hareketlere bir araç olarak görülebilir. Diani'nin (1992: 13) söylediği gibi, sosyal hareketler, “ortak bir kolektif kimlik temelinde siyasi veya kültürel bir çatışmaya giren çok sayıda birey, grup ve/veya kuruluş arasındaki gayri resmi etkileşimler ağı” olarak tanımlanır. Bu tanımda vurgulandığı gibi, toplumsal hareketler için 'kolektif' bir doğa gereklidir. Tajfel (1981: 247), toplumsal harekete katılımın kolektif özdeşleşmeye dayalı bir davranış olarak görüldüğünü ileri sürmüştür. Kolektif stratejiler ise kişinin buna inandığı ölçüde benimsenir. "Bu [dezavantajlı] koşulları değiştirmesinin tek yolu, bir bütün olarak grubuyla birlikte " hareket etmesidir.

Klandermans (1997), toplumsal hareketler tarafından organize edilen kolektif bir eylemin, beklenen maliyet ve faydalarına ve toplumsal harekete katılımın önerilen kademeli adımlarına bağlı olduğunu belirtti. Simon vd. (1998: 646-47) göre, bu adımlar:

seferberlik potansiyelinin bir parçası olmak, seferberlik girişimlerinin hedefi haline gelmek, katılmaya motive olma ve katılımın önündeki engellerin üstesinden gelmek olarak sıralanmıştır. Bu adımlar, belirli bir eylemin engelleriyle ilgili toplumsal hareketlere farklı katılım düzeylerini göstermektedir. Bu açıdan, bilgisayar aracılı iletişimin toplu eylemin önündeki engelleri azalttığına dair bazı argümanlar mevcuttur (Hampton ve Wellman, 2003: 304-305).

Meek'e (2011: 1443-1444-1430) göre, yeni-sosyal medyanın yeni toplumsal hareket biçimleri haline geldiği tartışılmaktadır. Ona göre, yeni-sosyal medya, medya aracılığıyla toplumsal hareketlere katılma yollarını dönüştüren, katılımcı kültürü kolaylaştıran ve etkileşimli özelliklere sahiptir.

Laer ve Aelst (2010: 1162) yeni-sosyal medyaya dayalı toplumsal hareketlerle ilgili olarak, bir tür "klavye aktivizmi"nin gerçek eylemlerin yerini alabileceğine dair bir endişeyi ortaya koydular. Ayrıca, Wright (2004: 73), bilgisayar aracılı iletişimin yüzeysel ilişkiler kurabileceğini ve böylece insanların sosyal hareketlere katılımını düşük seviyede tutabileceği endişesine kapıldılar. Diğer yandan bazı eleştirmenler, sosyal medya aracılığıyla insanların önemli bir taahhütte bulunmadan sosyal hareketlere katılabileceğini dolayısıyla aktif üyeler yerine pasif kullanıcılar olarak kalabileceklerini belirtiyorlar (Van Laer ve Van Aelst, 2010: 1163). Ayrıca sosyal medyadaki sosyal hareketlerin yalnızca daha az çaba gerektiren belirli türdeki eylemleri desteklediği ve bu hareketlerin yüzeysel tıklamacılıktan başka bir şey yapmadığı endişesi de vardır (Van Laer ve Van Aelst, 2010: 1150-1151). Yani insanlar düğmelere tıklayarak sosyal hareketlere her zamankinden daha kolay katılabilirler de, daha yüksek eşik eylemlerine katılmak için daha az motive olabilirler. Bununla birlikte, sosyal hareketler için kanalların

gelişmesiyle, çevrim dışı aktivizmi çevrim içi aktivizmden ayırmak zorlaşıyor (Meek, 2011). Sosyal medyada sosyal hareketler, açık platformları ve kullanıcı tarafından oluşturulan içerikleri (Meek, 2011) nedeniyle merkezi olmayan yatay bir yapıya sahiptir (Bailon vd, 2011: 9). Bu yapı, toplumsal hareketlerin sosyal medya aracılığıyla nasıl verimli ve etkili olabileceğini iki açıdan göstermektedir. Birincisi, sosyal medya kullanıcıları, mesajları geniş bir kitleye ileterek küreselleşen toplumsal hareketlere katkıda bulunabilirler (Wright, 2004: 76-77-78). İkincisi, sosyal medya, kullanıcıları yeni aktivasyonları teşvik eden mesajlar üretmeye motive eder, bu da sosyal medyanın geleneksel medyanın aksine yatay bir sivil alan sunduğu anlamına gelmektedir (Bailon vd, 2011: 9). Wright'a (2004: 82) göre, yeni-sosyal medyanın olumlu bir yönü, tipik olarak halkın katılımı dışında bırakılanların katılımını teşvik edebilmesidir, bu da sonuç olarak, sosyal hareketlerin iletişim biçimleri ve katılımcıların işe alınması açısından demokratik karakterini geliştirecektir. Tanımlanan medya kullanım kalıplarına göre Hwang ve Kim (2015: 485), sosyal medyayı daha çok kullanan ve bağımlı olanların sosyal hareketlere hem katılma niyetinin hem de fiili katılım düzeylerinin daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Fraser (1990: 67) madun kamusal alanına vurgu yaparak, bir madun kamusal alan olarak yeni-sosyal medya, azınlıklar ve marjinal gruplar için alternatif bir platform sağlayarak demokratik bir işlev gördüğünü ve kamusal alanda ana akım söylemlere meydan okuduğunu söyleyebiliriz. Lee vd.'ne (2018a:1949) göre, sosyal medya, belirli bir grup insan için ikincil bir kamusal alan olarak hizmet etmekle, Habermas'ın rasyonel söylemlerle karakterize edilen üniter bir kamusal alan fikrinden farklıdır. Onlara, madun kamusal alanların, azınlıkların ve marjinalleştirilenlerin çıkarlarına hizmet ettiğinden söz etmektedirler. Buna karşın, Kellner (2014: 19), yeni-sosyal medyanın, kamusal meseleler

üzerine gerçek diyaloglar ve rasyonel müzakerelerde bilgi, fikir ve tartışmaların serbest bırakıldığı Habermasçı kamusal alanı genişlettiği veya canlandırdığını düşünmektedir.

Sosyal medya ve siyasi partizanlık konusunda araştırmasında (Lee vd, 2018a: 1955) gösterildiği gibi, sosyal medya alt grupların çıkarlarını egemen kamusal alan dışında ifade etmelerine yardımcı olur. Dolayısıyla yeni-sosyal medya, sağlıklı bir demokrasi için gerekli olan görüşlerin çokluğuna ve çeşitliliğine katkıda bulunmaktadır. Burada amaç yeni-sosyal medyanın siyasi değerler ve sosyal meselelerde yüksek oranda ilişkili mesafelerde olmadığını göstermektir.

3.3. YENİ-SOSYAL MEDYA YANKI ODALARI VE KUTUPLAŞMA

Son yıllarda birçok çalışma, çevrimiçi medya kullanıcılarının tek taraflı içerik tüketme konusundaki ayrışmasının ve kutuplaşmasının, konuları veya inançlarıyla eşleştiğini ortaya koymuştur (Stroud,2010A: 569-571). İnsanlar medya içeriğini ilgi ve beğenilerine göre seçme eğilimindedirler. “Seçici maruz kalma” (“selective exposure”) (Sear ve Freedman, 1967: 195-196) ve “bilişsel uyumsuzluk” (“cognitive dissonance”)(Festinger, 1957: 41) teorileri uzun zamandır bu fenomeni ele almıştır.

Bununla birlikte, yeni-sosyal medyanın ortaya çıkması, demokratik gelişmeye zararlı kabul edilen görüşlerin kutuplaşması ve siyasetin Balkanlaşması(Balkanize) konusundaki endişeleri artırdı. Örneğin, Facebook ve YouTube kullanıcılarının davranışlarına ilişkin bir araştırma, Facebook kullanıcılarının %94'ünün ve YouTube kullanıcılarının %88'inin kutuplaştığını, yani çevrimiçi okumalarını ve etkileşimlerini (en az %95) iklim değişikliği gibi belirli bir tartışmalı konuyla ilgili belirli bir anlatı üzerinde

yoğunlaştırdıklarını buldu. Çalışma ayrıca, grubun çoğunluğunun başlangıçta içeriğin her iki tarafına da açık olmasına rağmen, katılımcıların sonunda yalnızca bir tür bilgiyi tüketmeye geçtiğini ve böylece tek bir anlatıya doğru kutuplaştığını buldu (Uzzi, 2017). Birleşik Krallık'ta partiler arası bir düşünce kuruluşu olan Demos tarafından Twitter kullanımını üzerine yapılan bir başka araştırma, "yankı odası etkisinin" ana akım siyasetten en uzak olanlar arasında en güçlüsü olduğunu buldu. Lee vd.'ne (2018A: 1950) göre yeni-sosyal medya, duygu ve kişisel inanca hitap eden kamuoyunu şekillendirmede nesnel gerçeklerin daha az etkili olduğu bir “hakikat-ötesi” çağın yükselişini hızlandırmaya yardımcı olabilir. Yankı odaları, tabii halklar tarafından benimsenen mevcut görüşleri ve eğilimleri güçlendirebilir. Burada kendilerini karşıt veya alternatif görüşlere maruz bırakmayı reddeden gruplar ve insanlar söylemlerinde ve eylemlerinde aşırı eleştirel ve radikal olabilirler. Lee vd. (2018A: 1956), toplumdaki mevcut siyasi ayrışma ve kutuplaşmanın temel nedeninin büyük bir olasılıkla yeni-sosyal medya kullanımından olmadığını savunuyorlar. Onlara göre eğer mantıksız, bilgisiz ve radikal kamuoyunun ortaya çıkmasıyla demokrasinin temeli sarsılırsa, yeni-sosyal medyadan ziyade siyasi ayrım, partizan kitle iletişim araçları ve muhtemelen sosyal adaletsizlik daha büyük bir sorumluluk payına sahip olmalıdır.

Buna karşı, Sunstein'e (2017: 157) göre, yankı odaları yaratma ve balonları filtreleme kapasitesi ağır politik sonuçları olan sosyal medyanın potansiyel maliyetlerinden birisidir. Bu konuda Sunstein internetin ve son zamanlarda, yeni-sosyal medyanın, insanların kendilerinden farklı fikirleri öğrenmesini engellediğini öne sürmektedir. İnternet, “insanların gördüklerini filtrelemek için artan gücünü” mümkün kılıyor ve bilgi sağlayıcılara, “hakkımızda bildiklerine dayanarak her birimiz için bilgileri filtreleme gücü artırıyor” (Sunstein 2017: 6).

Sunstein'e (2001: 186) göre, “yaygın düşünceye sahip, diğerlerinden yalıtılmış insanlar, yalnızca sınırlı argüman havuzları ve dar görüşlü etkiler nedeniyle aşırı yönlerde hareket ettiğinde, yaygın hata ve sosyal parçalanmanın ortaya çıkması muhtemeldir”.

Zhuravska'ya (2020: 424) göre, burada önemli mesele, insanların karşıt siyasi ideolojilere kıyasla ideolojik olarak kendi siyasi görüşlerine daha yakın olan çevrimiçi siyasi içeriğe maruz kalma olasılığının daha yüksek olup olmadığıdır. Ona göre, son araştırmalar bunun doğru olduğu konusunda fikir birliğine varmıştır.

Bakshy vd. (2015: 1130-1132), 10 milyondan fazla kullanıcının paylaşım davranışına ilişkin verileri kullanarak Facebook'ta ideolojik olarak çeşitli içeriğe maruz kalmayı incelemişlerdi. Bu araştırmaya göre, insanların kendi ideolojilerinden ziyade karşıt ideolojilerle uyumlu siyasi içerikle daha az karşılaştıklarını göstermektedir. Bununla birlikte, kullanıcıların homofili, yani benzer düşünen insanlarla bağlantı kurma eğilimi, sayısal olarak, kullanıcıların karşıt ideolojilerin siyasi içeriğine sınırlı maruz kalmasının çok daha önemli bir nedenidir.

Halberstam ve Knight (2016: 73-88), 2012 ABD seçimleri sırasında yaklaşık 500.000 retweeti analiz ederek Twitter'da siyasetle ilgilenen 2,2 milyon kullanıcı arasında oluşturulan ağları incelediler ve siyasal iletişimin, siyasi görüşlere sahip insanlarla bağlantı kurma eğilimi ile karakterize edildiğini gösterirler. İnsanların çevrimiçi etkileşimlerinin homofili ile karakterize edildiğini bilmek, çevrimdışına kıyasla çevrimiçi olarak daha fazla veya daha az siyasi ayırım olduğu sonucuna varmak için yeterli değildir.

Aynı zamanda homofili ile karakterize edilmesi muhtemel olan çevrim dışı etkileşimlerle çevrimiçi etkileşimlerin nasıl karşılaştırıldığını anlamak gerekiyor.

Gentzkow ve Shapiro (2011: 1799–1839) çalışmalarında, çevrimiçi ve çevrimdışı ayırım endekslerini hesaplamak için anket verilerini kullanmışlardı. Onlar çevrimiçi haber kaynaklarına maruz kalmadaki ayırımın çevrimdışı haber tüketimindeki ayırımla karşılaştırılabilir olduğunu iddia etmişlerdir. Ayrıca, çevrimiçi etkileşimler, arkadaşlar, meslektaşlar, aile üyeleri veya komşularla çevrimdışı etkileşimlere kıyasla daha az ayrılmıştır. Onlar, çevrimdışı bağlantıları aracılığıyla siyasi içeriğe maruz kalan kişilerin, siyasi haberlerini çevrimiçi alan insanlara göre daha çarpık bir siyasi haber aldıklarını öne sürmüşlerdir. Ayrıca, Gentzkow ve Shapiro, zaman içinde çevrimiçi siyasi ayırımında bir artışa dair hiçbir kanıt bulamamışlardır.

Halberstam ve Knight (2016: 73-88), sosyal medyadaki iletişimin ayrılmasının, çevrimiçi siyasi haberlerin tüketimindeki ayırımdan ziyade çevrimdışı etkileşimlerdeki ayırımlara daha yakın olduğunu bulmuşlardır. İnternet ve sosyal medya, çevrimdışı etkileşimlere kıyasla benzer düşüncelere sahip haberlere maruz kalmayı artırsa bile, bu maruz kalmanın gerçek hayatta, siyasi kutuplaşma üzerinde herhangi bir etkisi olup olmadığı açık değildir. Bu konuda, tartışmanın her iki tarafını da destekleyen argümanlar ve kanıtlar sunan literatürün bu konuda yetersiz olduğunu görmekteyiz. Bazı araştırmalar, verilerin yeni-sosyal medyanın siyasi kutuplaşmanın itici gücü olmasıyla tutarsız olduğunu iddia etmektedir. Örneğin, Barbera (2014: 28-29-30), sosyal medyanın, yankı odaları yaratmak yerine, bireylerin “zayıf bağlarına” maruz kalmasını güçlendirdiğini savunmaktadır. O, çoğu Twitter kullanıcısının ideolojik olarak çeşitli ağlara sahip olduğunu tespit etmiştir. Barberá, ağın çeşitliliğini siyasi ılımlılıkla ilişkilendiriyor. Ona

göre, zayıf bağlara maruz kalmanın artması siyasi kutuplaşmayı azaltır. Bu çalışmalar, insanların sosyal medya aracılığıyla başkalarıyla bağlantı kurmaya çok değer verdiğini ikna edici bir şekilde göstermektedir ve bu, sosyal medyanın önemli miktarda tüketici fazlası ürettiğini ima etmektedir. Genel olarak, Barberá'a göre sosyal medyanın siyasi kutuplaşmayı artırıp artırmadığına dair mevcut kanıtlar kesin değildir.

Başka bir çalışmada, Tucker vd. (2018: 40) göre, çevrimiçi içerik ve siyasi kutuplaşma meselesinin incelenmesi altı tematik alan etrafında düzenlemiştir. Ona göre, bu alanlar; partizan ipuçları, grup ipuçları, duygusal ipuçları, maruz kalma ve güncellik, canlılık ve görsel-işitsel içerik olarak sıralanabilir. Onların incelemesinden ortaya çıkan ana bulgular şöyle açıklanabilir; siyaset biliminde hâkim olan fikir birliği, iletişimden ziyade elit davranışının siyasi kutuplaşmayı tetiklediğidir. Bununla birlikte, partiler arası çatışmayı vurgulayan mesajlar kutuplaşmayı güçlendirirken, parti içi çatışmayı vurgulayan mesajların onu azaltma potansiyeline sahiptir. Partizan imalar ve ipuçları, partizanları yanlış bilgileri kabul etmeye ve yaymaya da teşvik edebilir. Grup ipuçlarını ve klişeleri hazırlayan mesajlar, dış grup hakkında yanlış bilgilerin kabul edilmesini kolaylaştırabilir. Duygular önemlidir, örneğin, öfke, insanları görüşlerini destekleyen yanlış bilgilere güvenmeme olasılığını azaltır ve dağıtma olasılığını yükseltir; kaygı, tam tersi bir etkiye sahip olabilir ve bireyleri yönlü hedefler yerine doğruluk peşinde koşmaya sevk edebilir. Dezenformasyonun hacmi ve yeniliği önemlidir, insanlar, doğru olup olmadıklarına bakılmaksızın, gerçekleri bildiren daha yeni mesajlar görürlerse, yanlış bilgilerden etkilenme olasılıkları daha yüksektir. Mesajların viral kitle ölçeğinde yayılması nispeten nadirdir. Kitlesele yayılmayı sağlayan bilgi, genellikle bir ağdaki merkezi yayıncılara veya kitle iletişim araçları tarafından büyütme dayanır. Komploteorisyenleri gibi inanç toplulukları, bu tür sürekli ilgiyi yaratmada ve yanlış bilgileri yaymada önemlidir. Son derece tartışmalı içeriğin yeni-sosyal medya kullanıcıları

tarafından paylaşılma olasılığı daha yüksektir. Görsel-işitsel mesajların metinsel mesajlardan hem daha ikna edici hem de daha kolay yayılabileceğine inanmak için sebepler mevcuttur ancak bu dinamikler hakkında neredeyse yeterince bilginiz yoktur. Bugüne kadar yapılan araştırmaların çoğu görsel ve işitsel yanlış bilgilerden ziyade metinsel yanlış bilgilere odaklanmıştır.

Tucker vd. (2018: 40) siyasetle ilgili haberlerde yer alan partizan ipuçlarının, partizan tutumların belirginliğini artırarak kutuplaşmaya katkıda bulunduğu bulunmuştur. Levendusky (2013: 613-614-620) siyaseti uzlaşmaz biçimde karşıt taraflar arasındaki bir mücadele olarak sunarak, partizan medyanın izleyicilerin partizan kimliklerini daha belirgin hale getirdiğini, böylece hem bilişsel hem de duygusal kutuplaşmaya katkıda bulunduğunu savunuyor. Garrett vd. (2016: 332-335-338) çalışmalarında, ideolojik olarak eğimli web sitelerine maruz kalmanın -bireyler bu tür inançlarla çelişen doğru gerçeklerin farkında olsalar bile- politik olarak ilgili konularda yanlış inançlara sahip olmakla olumlu bir şekilde ilişkili olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, ana akım haber kapsamı, benzer kutuplaştırıcı etkilere sahip olabilir. Bu konuyla ilgili bir araştırmada, Arceneaux ve Johnson (2015: 322-323), haber hikâyelerinin genellikle partilerin meselelerde nerede durduğunu bildirdiğini ve parti elitlerinin meseledeki duruşları kutuplaşırsa, haber yayınının bunu üreten haber kaynağının partizan mı yoksa ana akım mı olduğuna bakılmaksızın, haber kapsamının bunu yansıtmak zorunda olduğunu savunuyorlar. Seçmenler elitlerden ipuçlarını aldıkları ölçüde, “parti elitleri ülkenin kutuplaşmış durumu için daha fazla sorumluluk alabilir. Ana akım ve partizan yayın organları da dâhil olmak üzere haber medyası, partizan kutuplaşmasının motive edicilerinden çok megafonlardır” . Tucker vd.'ne (2018: 41) göre, bir tartışmanın her iki tarafına da ses verme şeklindeki ana akım haber uygulaması, izleyiciler için elitlerin parti çizgileri arasında keskin bir şekilde bölündüğünü daha da netleştirebilir. Başka bir

deyişle, hem kendi tarafını hem de karşı tarafı dinleyen kullanıcılar, kendi görüşlerinin doğruluğuna, yalnızca kendi görüşlerini doğrulayan kaynaklardan haber alan kullanıcılara göre daha fazla ikna olma eğilimindedir.

Tucker vd. (2018: 42), gruplara yönelik olumsuz tutumların, hem bilişsel hem de duygusal boyutlarında kutuplaşmanın önemli bir bileşeni olduğunu söylüyorlar. Belirli grupların olumsuz algıları, bu gruplar hakkında yanlış bilgilere olan inancı da artırabilir. Kosloff vd.(2010: 384) söylediği gibi, “kişiler belirgin şekilde farklı olarak görüldüğünde, olumsuz etiketleme sorunsuz bir şekilde gerçekleştirilebilir, çünkü her türlü kötü özelliği 'onlara' atfetmenin çok az zararı vardır”. Böylece, Kosloff vd. yaş meselesini belirgin hale getirmenin, kararsız seçmenlerin 2008 ABD başkanlık kampanyası sırasında John McCain'in bunak olduğuna dair karalamalara inanma olasılığını artırdığını ve ırk meselesini belirgin hale getirirken, kararsızların Barack Obama'nın Müslüman olduğuna dair karalamalara inanma eğilimini artırdığını buldular. Bu grup ipuçlarının ateşlenmesi, partizanların bu karalamalara inanma olasılığını da artırdı ancak yalnızca parti çizgisinde, örneğin Cumhuriyetçilerin Obama'nın Müslüman olduğuna ve Demokratların McCain'in bunak olduğuna inanma olasılığı daha yüksektir. Kutuplaşmayı ve olumsuz grup yüklemelerini hazırlayan yanlış bilgilere olan inancı ortadan kaldırmanın bir yolu, dış gruplara karşı olumsuz tutumları iyileştirebilecek mesajlar geliştirmektir (Tucker vd, 2018: 43).

Tucker vd. (2018: 44), izleyicilerin bir mesaja maruz kaldıkları zaman hissettikleri duygular, mesajın inandırıcılığını artırdığını söylüyorlar. Weeks (2015: 699) çalışmasında, “öfke hissinin partizanlığı teşvik ettiğini ve kaygı hissinin partizanlığa daha az ve bilgi ortamına daha çok dayanan ilk inançları teşvik ettiğini söylemektedir” Tucker

vd. (20187: 44) ayrıca duyguların bilginin sosyal medya aracılığıyla dolaylı olarak yayılmasına da katkıda bulunduğunu söylemektedirler.

Bail (2016: 1173-1180), otizm spektrum bozukluklarıyla ilgili savunma teşkilatı örgütleri tarafından Facebook'ta yayınlanan mesajları gören kullanıcıların sayısını takip ederek, bu gönderilerin duygusal özelliklere sahip olduğunda, Facebook'ta örgütleri takip edenlerde duygusal yorumlar uyandırdığını buldu. Ona göre bu hem olumlu hem de olumsuz duygular için geçerliydi. Bu mekanizma mesajların sosyal medya kullanıcıları tarafından kendi seçiminin ötesine yayılabilmesini gerektirmektedir.

Bu konuda, Brady vd. (2017: 7316-7317), tweet'lerde üç siyasi kutuplaşmaya (silah kontrolü, eşcinsel evlilik ve iklim değişikliği) ilişkin "ahlaki-duygusal" kelimelere yer verilmesinin, bu mesajların Twitter'da paylaşılma olasılığını önemli ölçüde artırdığını tespit etti. Yanlış bilgilere basit bir şekilde maruz kalmak onu daha güvenilir hale getirebileceğini önen süren araştırmalar mevcuttur. Bunun nedeni, tekrarlamanın işleme akıcılığını artırması ve bunun da doğruluğu ortaya çıkarmak için bir buluşsal yöntem olarak kullanılmasıdır (Tucker vd,2018: 45).

Berinsky (2017: 258-259-260), akıcılığın söylentilere olan inancı ve hatırlamayı artırmada güçlü bir faktör olduğunu ve akıcılığı artırarak bazı düzeltmelerin yanlış inançları azaltmaktan ziyade artırabileceğini savunmuştur. Pennycook vd.'ne (2017: 4954-4955) göre, yanlış haber manşetlerini bir kereden fazla gören deneysel deneklerin, onları ilk kez görenlere göre önemli ölçüde daha doğru olduğunu inanıyorlar. Bu etkiler,

denekler, maruz kaldıkları haberlerin tartışıldığına dair bir ön uyarı almış olsalar bile devam etmektedir ve bir hafta sonraki bir takip çalışmasında görünür kalmaktadır.

Bir öncül olarak, bir hastalığın yayılmasına benzer şekilde kişiden kişiye temaslar yoluyla bir mesajın yayılmasındaki büyüme olarak anlaşılan viralitenin, çevrimiçi ağlarda bilginin yayıldığı en yaygın mekanizma olmadığını anlamak önemlidir. (Tucker vd, 2018: 45). Goel vd. (2015: 191-192) Twitter'da bir milyar yayılma olayını analiz ederek, mesajların yayılmasının ana sebebinin, onların "yayıncılar" veya geniş izleyici kitlesi olan kullanıcılar tarafından paylaşılması olduğunu buldular. Mesajların çok sayıda bireysel eşler arası aktarım yoluyla kitlesel yayılmaya ulaştığı "viral" model ise daha az yaygındır.

Rojecki ve Meraz (2016: 37-38) tarafından yapılan araştırma, web'in yanlış bilgileri kitlesel ölçekte yaymak için her zaman yeterli olmadığını, ancak buna kitle iletişim araçlarının yardım edebileceğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle çevrimiçi kaynaklar, ancak kitle iletişim araçları tarafından kapsandıktan sonra viral hale gelen yanlış hikâyelerin tohumlanmasında önemli bir role sahip olabilir.

Tucker vd.'ne (2018: 47) göre, kutuplaştıran ve yanlış bilgilendiren mesajların yayılması ve etkileri üzerine yapılan araştırmaların çoğu, bu mesajların görsel ve görsel-ışitsel bileşenlerinden ziyade metinsel bileşenlerine odaklanmıştır. Yine de günümüzde sosyal medya içeriğinin önemli bir kısmı görsel ve işitseldir ve görsel içeriğin paylaşılması metinsel içerikten daha olasıdır. Hubspot verilerine göre sosyal medyada infografikler diğer tüm içerik türlerinden üç kat daha fazla beğenilmekte ve paylaşılmakta; resimli tweetler, resimsiz tweetlere göre %150 daha fazla retweet almakta;

her 75-100 kelimedede bir resimli makaleler, sosyal medyanın daha az resimli makalelerin iki katı paylaşılmakta ve görsel içeren Facebook gönderileri, görsel içermeyenlere göre 2,3 kat daha fazla etkileşim sağlamaktadır (Hubspot,2022).

Bu konuda, Goel vd. (2015:184), video ve resimleri içeren çağlayanların(cascades), haber ve dilekçe paylaşan çağlayanlardan daha fazla popülerlik kazanma eğiliminde olduğunu tespit etmiştir. İnsanların resimleri kelimelerden daha kolay kavradığı ve hatırladığı uzun zamandan beri bilinmektedir.

Stenberg'e (2006: 836-838) göre, resimler uyaran açısından metinsel ve sözlü içerikten daha zengindir ve beyin tarafından daha etkin bir şekilde işlenir. Bu bağlamda daha da problemlili olan, nispeten küçük orijinal video eğitim setlerine dayalı olarak gerçek konuşmaya çok benzeyen insan konuşmasının görsel-işitsel kliplerini sentezleyebilen teknolojilerin hızlı gelişimidir (Thies vd, 2016: 2387-2395). Tucker vd.'ne (2018: 48) göre, insanlar orijinal ve sentezlenmiş görsel-işitsel içerik arasında ayırım yapamıyorsa ve görsel-işitsel içeriğin diğer içerik türlerine göre paylaşılması, izlenmesi ve hatırlanması daha olasıysa, bu teknolojilerin yayılması, kullanıcıları metinsel içerikten çok daha fazla yanıltma potansiyeline sahip olabilir.

3.4. YENİ-SOSYAL MEDYA, YABANCI DÜŞMANLIĞI VE NEFRET SÖYLEMİ

Bazı araştırmacılara göre, yeni-sosyal medya kısmen de olsa, nefret söyleminin dolaşımını kolaylaştırıyor, bu araştırmacılar, yabancı düşmanlığı tutumlarında belirgin bir artıştan ve nihayetinde nefret suçlarında yeni-sosyal medyanın sorumlu olduğundan

söz etmektedirler (Laub, 2019). Kavramsal olarak bakıldığında, yeni-sosyal medya, nefret suçlarını farklı kanallar yoluyla etkileme potansiyeline sahiptir. İlk olarak, yeni-sosyal medya koordinasyonu ve toplu eylemi kolaylaştırdığını göz önünde bulundurursak (Enikolopov vd. 2020: 1511-1512), bunu potansiyel nefret suçu failleri için de yapmasının mümkün olduğunu da söyleyebiliriz. İkincisi, yeni-sosyal medya tutumları değiştirebilir (Wang vd:2021: 6).

Zhuravskaya vd. (2020: 426) söylediği gibi, daha önce hoşgörülü olan bireyler, çevrimiçi olarak, yabancı düşmanı görüşlere maruz kaldıktan sonra nefret dolu hale gelebilirken, orta düzeyde yabancı düşmanı görüşlere sahip bireyler, yankı odalarının kutuplaştırıcı etkilerinin bir sonucu olarak daha aşırı hale gelebilirler. Üçüncüsü, yeni-sosyal medya, yabancı düşmanı bireylere, benzer düşünen insanlarla bağlantı kurmaları için bir platform sağlayarak ve bu tür eylemlerin normalliği hakkında yanlış fikirler sunarak nefret söyleminin ve hatta muhtemel nefret suçlarının toplumsal damgasını [kusurunu] azaltabilir.

Bu konuda, Bursztyn vd. (2019: 15-24), Rusya'da sosyal medya sızmasının nefret suçları üzerindeki nedensel etkisini Enikolopov ve diğerlerinin (2020) tanımlama stratejisini kullanarak değerlendirmeye çalışmışlardır. Onlar sosyal medyanın nüfuzunun artışı ile sosyal medyanın tanıtılmasından önce temel düzeyde milliyetçi duyguların yüksek olduğu şehirlerde nefret suçlarının görülme sıklığını artırdığını bulmuşlardır. Aynı zamanda, milliyetçiliğin, daha önceden düşük olduğu şehirlerde sosyal medyanın nefret suçları üzerinde önemli bir etkisi bulunmamaktadır.

Müller ve Schwarz (2019: 4), sosyal medyanın kullanılabilirliğinin nefret suçunu tetiklemede oynayabileceği rolü araştırmışlardır. Onlar, 2015-2017 yıllarında Almanya'dan gelen verileri kullanarak, belirli bir günde Facebook'ta mülteci karşıtı duyarlılığın olduğunu göstermişlerdir. Örneğin, aşırı sağcı AFD partisinin Facebook sayfasındaki aktivite ile ölçülen, sosyal medya kullanımının yüksek olduğu yerlerde mültecilere yönelik şiddet içeren suçların daha yüksek oranda görülmesiyle ilişkilendirilmiştir. Bu araştırmanın diğer önemli kısmı, yerel internet kesintilerinin olduğu günlerde ve yerlerde ve Facebook'a erişimin ülke çapında kesintiye uğradığı günlerde bu etkinin ortadan kalktığını göstermektedir. Zhuravskaya vd. (2020: 427) vurguladığı gibi, kanıtlar aşırı seslerin sosyal medya aracılığıyla yayıldığını ve bunun nefret suçları için gerçek bir anlamı olduğunu göstermektedir.

3.5. YENİ-SOSYAL MEDYA VE SİYASİ İKNA

Yeni medyanın siyasi ikna meselesine gelecek olursak, yeni-sosyal medya ve haber kullanımı, tartışmalı siyasetin yaygınlığına katkıda bulunma potansiyeline sahiptir. Burada bireyler haberleri tüketirken, aynı anda sosyal ağlar aracılığıyla muhalefetlerini ve görüşlerini de ifade edebilirler. Gil vd.'nin (2018: 303) söyledikleri gibi, yeni bilgi olmadan, insanların görüşlerini yeniden gözden geçirmeleri pek olası değildir ve konu siyaset olduğunda, haber medyası, vatandaşların güvendiği yeni bilgilerin birincil kaynaklarından birisidir. Siyasi ikna veya yeni bilgilere maruz kalmak açısından birinin siyasi tutumlarını yeniden gözden geçirmesi, üç başlık altında yani:

Tutum kararsızlığı, (Levitan ve Visser 2009: 1057-1058) kişinin tutum ve görüşlerinin gücü ve tutarlılığı (Kim, Wyatt ve Katz 1999: 370-379) ve kişinin sosyal çevrelerinde karşılaştığı bilgilere dayanarak fikrini değiştirme eğilimi olarak araştırılmıştır (Wood, 2000: 550). Son elde edilen bulgular, siyasi meselelerle ilgili haber kullanımının siyasi ikna üzerinde doğrudan ve nispeten güçlü etkileri olabileceğini göstermektedir (Diehl, Weeks ve Gil de Zu niga, 2016: 1888-1889). Araştırmacılar doğrudan etkiler konusunda çeşitli yorumlar yapmışlardır. Örneğin, Feldman ve diğerleri (2012: 7), üç ana haber kanalındaki iklim değişikliği haberlerini incelemiştir ve bu kanalların izleyici sayısı ile küresel ısınma hakkındaki inançlar arasındaki ilişkiyi değerlendirme çalışmasında, bireylerin kendi partilerinin seçkinlerinden gelen ipuçlarını takip edebileceklerini söylemektedirler. Aynı zamanda Nelson vd. (1997: 223-224), haber medyasının gündem belirleme ve çerçevelemesinden etkilenebileceğinden söz eder.

Feldman (2011: 175-176), haber kullanımının, partizan eğilimlerine bakmaksızın, insanları ikna edebileceğini göstermektedir. Yeni-sosyal medyadaki siyasi bilgiler, özellikle ikna üzerinde güçlü bir etkiye sahip olabilir, çünkü sosyal medya formatlarında haberler, sosyal özellikler ve kamuoyu hakkında bilgilerle birlikte sunulmaktadır (Gil vd, 2018: 303) .

Bode (2016: 26), ağ bağlantılı alanlarda, bireylere genellikle yalnızca haber medyasındaki partizan ipuçlarına değil, aynı zamanda hikâyeyi yayınlayan kişisel sosyal bağlantılarından gelen ipuçlarına dayanan çelişkili düşünceler sunulduğuna vurgu yapmaktadır. Bu nedenle, yeni-sosyal medya ortamlarında siyasi haber kullanımı, kullanıcılara örtüşen ve çoğu zaman çelişen bilgi iletişimin boyutlarını sunmaktadır

(Kwon vd, 2014: 1356-1357). Yeni-soyal medyada haber kullanımı, yeni siyasi bilgilere maruz kalmak için ideal bir katalizör oluşturabilir. Sosyal bağlantılar aracılığıyla, potansiyel bilgi çeşitliliği, insanları nispeten daha kararsız ve dolayısıyla fikir değişikliğine daha açık hale getirebilir. Bu yüzden, Gil vd, (2018:303) sosyal medyada politik haber kullanımının, sosyal medyadaki politik ikna ile pozitif ilişkili olacağını savunmaktadırlar. İnsanlar yeni bilgilerle sadece haber medyası aracılığıyla değil, aynı zamanda sosyal ağlarındaki etkileşimler yoluyla da karşılaşmaktadırlar.

Uzmanlar, siyasi bilgilerin yayılması için kişilerarası ağların önemine uzun süre dikkat çekmiş olsalar da (Granovetter,1973: 1377-1378) Gil vd, (2018: 303), yeni bir bilim dalgası, çevrimiçi ve çevrimdışı sosyal ağların giderek daha fazla eşbiçimli (isomorphic) hale gelme yollarına odaklandığını söylemektedir (Barnidge ve Abril, 2016 Rojas, 2015). Çevrimdışı sosyal bağları büyük ölçüde çevrim içi platformlara çeviren yeni-soyal medya çevrim içi sosyal ağ siteleri sayesinde, çevrim içi ve çevrimdışı sosyal ağların yapısında ve bileşiminde tartışılabilir çok sayıda yakınsama mevcuttur (Heatherly vd. 2017: 1271-1289). Yeni-soyal medyanın siyasi bilgi kaynakları olarak öneminin arttığını gözleme önemlidir, günümüzdeki araştırmalar, özellikle bu platformları haber için kullananlar arasında siyasi anlaşmazlıklara maruz kalmayı teşvik edebileceğini göstermektedir (Heatherly, vd. 2017: 1283). Anket kanıtları ve "büyük veri" analizi, yeni-soyal medyanın insanları siyasi yelpazenin her iki tarafından haberlere maruz bıraktığını ve bunun sonucunda yeni-soyal medya kullanıcılarının normalde olabileceklerinden daha geniş bir dizi habere maruz kaldığını göstermektedir (Bakshy vd. 2015: 1130-1131; Barbera, 2014: 28-29; Barnidge, 2015: 211-217). Bu araştırmaların bulguları, kısmen de olsa, sosyal medya kullanıcılarının daha çeşitli ağlara kolay erişime sahip olma eğiliminde olmaları ve sonuç olarak daha çeşitli görüşlere maruz kalmalarını göstermektedir. Öte yandan, Gil vd.'nin (2018: 304) söylediği gibi, sosyal ağlarda siyasi

anlaşmazlıklarla daha fazla karşı karşıya kalmaya yönelik artan eğilim de önem taşımaktadır, zira siyasi farklılıklarla karşılaşmak siyasi iknayı daha olası kılmaktadır.

Huckfeldt vd.'nin (2004) öne sürdüğü gibi, bireyler yalnızca hemfikir oldukları bilgilerle karşılaşırlarsa sosyal etki daha az olasıdır.“ Siyasette sosyal iletişimin sık sık tasviri, çoğu vatandaşın siyasi olarak homojen gruplarda yer alması, siyasi görüş ve tutumlarını paylaşan bireylerle çevrili olması ve böylece siyasi anlaşmazlığı nadir bir olay haline getirmesidir ” (65-66).

Potansiyel olarak bu süreç, siyasi anlaşmazlıkların insanları önceki tutumları ve tercihleri konusunda daha kararsız hale getirme kapasitesine sahip olması ve bu kararsızlığın insanları yeni bilgilerin etkisine daha açık hale getirmesi nedeniyle oluşur (Mutz 2006: 94). Gil vd.'ne (2018: 304) göre, bu teorik perspektif göz önüne alındığında, çevrimiçi ve çevrimdışı tartışmalarda siyasi muhalefete maruz kalmanın, sosyal medyada siyasi iknaya açıklık ile olumlu bir şekilde ilişkili olacağını görebiliyoruz. Ona göre, siyasi tartışma anlaşmazlığı, sosyal medyadaki siyasi ikna ile olumlu yönde ilişkili olacaktır. Daha spesifik olarak, anlaşmazlığın insanları kamusal alanda karşılaştıkları çeşitli bilgilere karşı daha kararsız ve dolayısıyla daha açık hale getirdiği fikri, siyasi anlaşmazlığa maruz kalmanın, haberlere maruz kalma ile siyasi ikna arasındaki ilişkiyi yumuşattığını ima eder.

Siyasi iletişim araştırmacıları, medya kullanımının siyasi etkilerinin genellikle dolaylı olduğuna vurgu yapmışlardır. Bireyler haberler hakkında konuştuğunda, aynı zamanda tartıştıkları şey üzerinde daha fazla düşünmeyi etkileyen bilişsel süreçlerle

meşgul olurlar ve bu yansıma, motive edilmiş haber kullanımı veya ek politik tartışma gibi diğer davranışları yönlendirir (Cho vd. 2009: 71-81). Böylece, siyaseti elinde tutanlarla tartışmanın basit eylemi karşıt görüşler, bireyleri siyasi görüşlerinde daha az inatçı kılmalıdır, çünkü bu onları karşılaştıkları bilgiler hakkında düşünmeye zorlar (Mutz ve Martin 2001: 109-110). Gil vd.'ne (2018: 304) göre sosyal medya haber kullanımı ile sosyal medyadaki siyasi ikna arasındaki ilişki, siyasi tartışma anlaşmazlığı tarafından yönetilecektir. Tartışmalarında anlaşmazlık yaşayan bireyler için yeni-sosyal medya haber tüketimi ve politik ikna arasındaki pozitif ilişki daha güçlü olacaktır. Başka bir deyişle, insanların sosyal medyada karşı, ancak iyi niyetli ve medeni bilgilerle karşılaştıklarında inat etmek olasılığı daha düşüktür. Ancak ikna, büyük olasılıkla her iki faktör de söz konusu olduğunda ortaya çıkar. Başka bir deyişle, insanlar sosyal medya ortamlarında aldıkları haberler ve bilgiler hakkında iyi niyetli, sivil anlaşmazlıklara girdiklerinde görüşlerini yeniden gözden geçirme olasılıkları daha yüksektir. Gil vd.'ne (2018: 310) göre, bu sonuçlar, özellikle batı toplumlarında artan çekişme eğilimi ışığında, yeni-sosyal medyanın demokratik söyleme katkısına ilişkin nispeten iyimser bir görüş sunmaktadır.

3.6. YENİ-SOSYAL MEDYANIN SOSYO- EKONOMİ BOYUTU

Akademisyenler, iş dünyası, politikacılar ve haber medyası arasında yeni medyayı oluşturan altyapının, teknolojilerin ve uygulamaların ekonomik aktivitede özellikle elektronik ticaret (e-ticaret) ve işletmeler arası olarak bilinen faaliyetler yoluyla devrim yarattığı konusunda artan bir fikir birliği vardır. Kısmi veya anekdot niteliğinde de olsa,

giderek artan sayıda hesap, ticari uygulamalarda ve ekonomik organizasyonda bir devrimi belgeliyor (Pratt, 2000: 425).

Sosyal medyanın ekonomi üzerindeki etkisini mikro düzeyde dikkate alırsak, ekonomi üzerindeki potansiyel etkisi çok büyük görünmektedir. Yeni-sosyal medya, insanların hayatlarını düzenledikleri yeni bir çevrimiçi alan oluşturarak hemen hemen her kültüre nüfuz ediyor gibi görünüyor. Başlangıçta, birçok kullanıcıyı bu sitelere çeken şey, bağlantı ihtiyacıydı. Teknik uzmanlar bilgileri kodlamanın yollarını buldukça, bağlantı hızla değerli bir kaynak haline geldi. Belirli bir çevrimiçi toplum biçimini markalaştırmaya ve çevrimiçi pazarlarda kârlı hale getirmeye yardımcı olan algoritmalar - küresel bir sosyal ağ ve kullanıcı tarafından oluşturulan içerik pazarına hizmet etmektedir. Facebook, Twitter, YouTube ve LinkedIn gibi büyük ve etkili platformlar, sayısız daha küçük kâr amacı gütmeyen ve kâr amacı güden sitelerin yanı sıra kullanıcı ve para kazanma potansiyeli açısından büyük ilerlemeler kaydetti. Bu alanlar ve platformların birbirine bağlanması, yeni bir altyapının ortaya çıkmasına sebep oldu yani birkaç büyük ve çok sayıda küçük oyuncudan oluşan bir bağlayıcı medya ekosistemi ortaya çıktı. Ağ bağlantılı iletişimden “platformlu” sosyalliğe ve katılımcı kültürden bağlantı kültürüne dönüşüm, on yıllık nispeten kısa bir zaman diliminde gerçekleşti. Yeni-sosyal medya, katılımcıların topluluk eyleminin bir sonucu olarak, kullanım değeri kazanan katılımcı, bir ekonominin temellerini attı. İnsanlar yeni-sosyal medyada işbirliği yapmakta ve bunun karşılığında, bireylerin eylemi, yeni ve hatta beklenmedik sonuçlar doğurmaktadır. Bu oluşum, karlı bir iş olabilir ve firmalara gelir sağlayabilir, ancak aynı zamanda sosyal ilişkiler ve bireylerin refahı üzerinde de etkisi vardır (Papachristou,2013: 4-5).

Yeni-sosyal medya sadece bir şirketin ürün ve hizmetlerini pazarlamak için bir yer değil, aynı zamanda müşterilerin sorunlarını dinlemek ve çözmek için müşterilerle etkileşime geçmek için bir alandır. Günümüzde yeni-sosyal medya artık çoğu insanın iş hayatında önemli bir oyuncudur.

İnternet ve kamusal alan hakkındaki tartışmalarda, birçok yazar internetin siyasi iletişimi ilerletme potansiyelini veya sınırını vurgulamıştır, (örneğin, Benkler 2006; Dahlberg 2001, 2004; Dahlgren 2005, 2009; Papacharissi 2002, 2009) oysa daha küçük bir sayıda araştırmacı (Garnham, 1992) medyanın ve internetin ekonomi politığının yönlerinin doğrudan kamusal alan kavramıyla ilgili olduğunu vurgulamıştır (Fuchs, 2014: 183). Habermas'ın politik iletişimin ve politik ekonominin her iki yönünü de kamusal alan için kurucu olarak vurguladığını görmek önemlidir (Habermas,1989: 52). Habermas ayrıca politik ekonominin, kamusal alanın, üyeleri tarafından kaynaklara yani mülkiyet, entelektüel becerilere, hâkim olma sorunu olduğuna işaret eder.

“Ancak, ideal olarak elverişli iletişim koşullarında bile, ekonomik olarak bağımlı kitlelerden, kendiliğinden fikir ve irade oluşumuna bir katkı, ancak özel mülk sahiplerinin sosyal bağımsızlığına eşdeğer bir düzeye eriştikleri ölçüde beklenebilirdi” (Habermas, 1992: 434).

Habermas, Marx'ın çalışmalarının özellikle kamusal alanın ikinci boyutuyla ilgili olduğunu vurgular. Marx'ın eleştirisi, sivil toplumun kamusal alanı fikrinin başvurduğu tüm kurguları yıktı. Her şeyden önce, fırsat eşitliği için toplumsal ön koşullar açıkça eksikti, yani: beceri ve 'şans' sahibi herhangi bir kişinin mülk sahibi statüsüne ve

dolayısıyla kamusal alana, mülke ve eğitime erişim sağlayan özel bir kişinin niteliklerine kavuşmadığı. Marx'ın karşı karşıya kaldığı kamusal alan, kendi evrensel erişilebilirlik ilkesiyle çelişiyordu” (Habermas, 1989: 124). Burjuva kamusal alan, kendi sınırlarını ve dolayısıyla kendi içkin eleştirisini yaratır.

Fuchs'a (2014: 184) göre, internetin mi yoksa belirli internet platformlarının mı bir kamusal alan oluşturup oluşturmadığını tartışmak için hem politik iletişim düzeyini hem de politik ekonomi düzeyini dikkate almamız gerekmektedir. Ona göre, politik ekonomi düzeyini dikkate alırsak bu, bir kamusal alanın varlığından söz edip edemeyeceğimizi belirlemeye yardımcı olabilecek ve belirli sorular sormaya izin verecektir. Fuchs, dolaylı iletişimin politik ekonomik boyutunun analizini aşağıdaki sorular üzerinden ele alır:

“ 1:Mülkiyet: Medya organizasyonu ve kaynakları üzerinde demokratik bir mülkiyet var mı?

2:Sansür: Siyasi ve/veya ekonomik sansür var mı?

3: Dışlama: Kurumsal seçkinlerin veya eleştirel ve kapitalizm yanlısı bakış açılarının aşırı temsili var mı? Eleştirel bakış açıları ne dereceye kadar mevcut?

4: Siyasi içerik üretimi: Kimler içerik üretebilir? Üretilen içerik ne kadar görünür, alakalı ve etkilidir? ”

Kültürel üretimin içinde yer aldığı bağlamların çeşitliliğine dikkat etme konusunda uzun bir gelenek olmasına rağmen, politik ekonomi, araştırmaların odağını üretim koşullarına yerleştirmesi bakımından medya çalışmalarının çoğundan farklıdır. İlk olarak, kültür üretimi ne ölçüde maddi bir üretim pratiği olduğu meselesidir. Bu, medya

çalışmalarının içerikleriyle olduğu kadar metinlerin üretim koşullarıyla da ilgilenmediği anlamına gelmez (Lister vd, 2003: 173-174).

McChesney vd. (1998: 3), iletişimin ekonomi politiğinin teorik temelini şu şekilde ifade etmektedirler;

“İletişimin ekonomi politiğinin bilimsel olarak incelenmesi iki ana boyut içerir. İlk olarak, medya ve iletişim sistemlerinin toplumun daha geniş yapısıyla ilişkisinin doğasını ele alır, başka bir deyişle, medya ve iletişim sistemlerinin ve içeriğinin mevcut sınıf ve sosyal ilişkileri nasıl güçlendirdiğini, meydan okuduğunu veya etkilediğini inceler. İkincisi, özellikle sahiplik destek mekanizmalarının örneğin reklamcılık ve hükümet politikalarının medya davranışını ve içeriğini nasıl etkilediğine bakar. Bu sorgulama hattı, iletişimin üretim, dağıtım ve tüketimindeki yapısal faktörleri ve emek sürecini vurgular”.

Lister vd.'ne (2003: 174) göre, bu bağlamda politik ekonomi anlayışımız çok geniştir ancak bundan sonra gelenlerin merkezinde yeni medya üretim ve tüketiminin koşullarına ilişkin materyalist bir kavrayış vardır. Bu, mülkiyet, üretim ve tüketim ekonomisi ile rekabet ve devletin rolü, yeni medyayı nasıl deneyimlediğimizi ve bunların dünyamızı nasıl şekillendirdiğini belirleyen yasa ve düzenlemeler ile ilgilendiğimiz anlamına gelir. Kapitalist bir toplumda üretim, öncelikle, ancak bununla sınırlı olmamak üzere, kâr amaçlı mal ve hizmetlerin, yani metaların üretimi etrafında örgütlenir. Medya üretiminde kapitalist bir üretim modeli, kitaplar, televizyon programları, müzik CD'leri, web siteleri, CD-ROM'lar, DVD'ler, bilgisayar yazılımları vb. kültürel metaların yaratılmasına yol açar. Bu tür mallarla, kârlı dağıtımın sağlanabileceği yollar oldukça

karmaşık olabilir. Örneğin, ticari televizyonda bu, öncelikle reklam alanının satılabilmesi için izleyicileri güvence altına alarak olur.

Bu konuda, Dallas Smythe, gerçekte satılık olanın rakamları veya "reytingleri" izleyen izleyiciler olduğunu ileri sürmüştür (Smythe,1981: 237). Aslında bunu, bir girdinin sağladığı tıklama sayısı temelinde Google'ın iş modelinin gerçekte nasıl işlediğinde çok net bir şekilde görebiliriz (Van Couvering, 2004: 17-18).

Üretimde program veya program formatında satış, giderek daha fazla gerçekleşmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde, büyük stüdyolar uzun zamandır bir dizi uluslararası müşteriye satış için programlar üretmeye doğrudan dâhil olmuştur. Tüm bu durumlarda, piyasada gerçek parasal değeri olan bir metanın üretimi söz konusudur (Lister vd, 2003: 175).

Bolaño ve Viera'a (2015: 54) göre, yirminci yüzyılın ilk yarısında geliştirilen endüstriyel kapitalist örgütlenme modeli, farklı medyalar için eşit olmayan düzeylerde enformasyon, bilgi ve kültür üretti ve yaydı. İnternet, bilgi ve iletişim teknolojisi ve bir tür yeni endüstriden ziyade, tüm sanayileşmiş kültürel üretimin birleştiği bir alandır. Onlara göre internet, yeni teknolojilerin geliştirilmesinin ve küresel genişleme yoluyla yorumlanmasının bir sonucudur.

Bolaño'ya (2000: 153-154) göre, internetin yaratılmasıyla sonuçlanan teknolojik gelişme, kültür endüstrisi tarafından zaten bilinen başka bir modele, yani izleyici metasına dayalı yeni bir kâr modeli oluşturmanın ilk adımıydı. İzleyici metası,

kapitalistler arası bir piyasada işlem gören ticari ve devlet çıkarlarını aynı anda çekebilecek bir aracı üründür. Programların izleyicilere ücretsiz olarak sunulduğu, birçok internet hizmeti de kullanıcıların dikkatini çekmek için ücretsiz olarak sunulmaktadır. Bolaño, televizyonda olduğu gibi, izleyicinin bir ürün olduğunu söyler. “İzleyici alıcılar tam olarak mal ve hizmet satıcıları, yetkililer, politikacılar veya tek kelimeyle izleyici ile iletişim kurması gereken herkesi” kapsamaktadır(Bolaño, 2000, 154).

Monteiro'ya (2008: 12) göre, “Büyük ticaret şirketlerinin, medyanın ve eğlencenin internete göçü, uluslararası ağı başka bir kültür endüstrisi ve sosyal metalaştırma aracına dönüştürdü.” İnternette önce şirketler, müşterileri hakkında bu kadar çok bilgiyi takip etme ve saklama fırsatlarına sahip olmamıştı. Günümüzde tüketici verileri reklam verenleri takip etmektedir, tüketicilerin peşinden koşan reklamcıları değil. Bu tam olarak, yeni platformun fazla veri depolamasına izin vermesi nedeniyle mümkün olmaktadır ki daha sonra yeniden kullanılabilir ve istismar edilebilir (Fuchs, 2011: 216-217).

Bolaño ve Vieira'ya (2015: 55) göre internet şirketlerinin sunduğu herhangi bir ürün veya hizmetin ikili bir özelliği vardır. Bir yandan bilgi şirketleri tarafından üretilen metaldır, öte yandan ücretsiz olarak sunulursa da ticari dolaşım sürecinin son aşamasında reklamcıların sermayesini yeniden üretmenin araçlarıdır. Reklamcılar sisteme etkin bir şekilde sponsor olmaktadır. Dolayısıyla, internetin politik ekonomisi ile yirminci yüzyılın kültür endüstrileri arasında hiçbir fark olmadığı sonucuna varabilir. Onlara göre, her iki durumda da, “meta ikiliği” (“commodity duplicity”) kavramı (Bolaño 2000: 139) geçerli olmaktadır.

Bolaño ve Vieira'nın (2015: 56) söylediği gibi, internet için sermaye birikim sürecini yayıncılıktan farklı kılan şey, tam da izleyici metasını elde etme biçimidir. Televizyon reklamcıları, pasif bir izleyici modeli olan reklamlara yönelik potansiyel izleyici ilgisi hakkında istatistikleri satın alır. Bunun yerine internet şirketleri, kullanıcılar tarayıcıları aracılığıyla kendiliğinden veri sağladığında kişisel zevkleri, tercihleri, arzuları ve yolları hakkında, aktif bir hedef kitleden toplanan bilgileri sunabilmek ve rafine etmek gücüne sahipler. İnternet reklamcıları böylece ulaşmayı düşündükleri kitleleri daha doğru bir şekilde hedefleyebilirler.

Bolaño ve Vieira (2015: 57), Fuchs'un sosyal ağlar için sermaye birikim modelinde, herhangi bir kullanıcı faaliyeti ve nihayetinde onlar tarafından üretilen herhangi bir içerik, bilgi çalışanlarının izleyici metası olarak ürettikleri ve reklamcılara sattıkları bir hammadde, sadece internet şirketini ilgilendirmektedir. Yazılımlar, algoritmalar ve diğer entelektüel araçlar aracılığıyla kullanıcıların verilerini rafine ederek ekonomik değer üretenler yalnızca işçilerdir. Fuchs burada, kullanıcıların etkinliğinin değişim değeri (exchange-value) üretmediğini öne sürüyor. Bunun yerine, internet şirketlerinin SNS kullanıcılarını iki şekilde sömürdüğünü savunmaktadır. Birincisi; şirketler, arama motorunun kataloglama sistemi için hammadde olarak kullanıcı tarafından üretilen içeriği benimser. Kullanıcılar tarafından oluşturulan "ücretsiz" içerik olmadan Google, arama sonuçlarını asla alamaz. İkincisi; şirketlerin arama motorunda veya sosyal ağlar aracılığıyla kullanıcıların tarama alışkanlıklarını gözetlemesi, bu şirketlerin kullanımdan elde edilen bilgileri izlemesine, depolamasına ve değiştirmesine izin veren kullanıcıların zımni iznine dayanır. Bolaño ve Vieira'ya (2015: 57) göre, her şeyden önce bu süreç, bir tür sömürü, hatta Fuchs'un iddia ettiği iki tür sömürü değildir. Arama motorları, yalnızca kullanıcılar tarafından ücretsiz olarak üretilen bilgileri değil, aynı zamanda tarama izlerinde bulunan bilgileri de kullanılmaktadır. Bunlar, sürecin

sonunda izleyici metasını üretir. Dolayısıyla, “üreten tüketici” dediği şeyin eylemlerinde üretken bir çalışma yoktur. Bolaño ve Vieira (2015), aşağıdaki alıntıya atıfta bulunarak, Fuchs’un hatasını vurgulamaktadır:

“Yeni medya(Google) şirketleri, içerik üretimi ve işlem verileri için kullanıcılara ödeme yapmaz. Yeni medyanın birikim stratejisi, onlara hizmetlere ve platformlara ücretsiz erişim sağlamaktır, içerik ve veri üretmelerine izin vermek ve üçüncü taraf reklamcılara meta olarak satılan çok sayıda üretici tüketici biriktirmektir” (Fuchs, 2012a: 713).

Bolaño ve Vieira'ya (2015: 57) göre, SNS’ler, kablo TV örneğinde olduğu gibi, fiyat istisnaları ile tamamen ticari bir mantık izleseydi, kullanıcılar hizmete erişim için ödeme yapacaktı. Bununla birlikte, Google, kullanıcılara kendilerine sunulan ürün için ödeme yapmak zorunda kalmayacaktı, çünkü benimsenen finansman modeli, tıpkı standart televizyon yayını durumunda olduğu gibi, izleyici metasını satmaktan ibarettir. Son ikisi arasındaki temel fark, daha önce belirtildiği gibi, izleyici metasının kullanıcıların bilgilerinden oluşmasıdır. Bolaño ve Vieira'nın (2015: 58) söylediği gibi, sosyal ağlardaki üretken emek, tam olarak çalışanlar, mühendisler, araştırmacılar ve meta izleyicisinin oluşumunu mümkün kılan istatistikler, arayüzler ve algoritmalar üreten diğer birçok profesyonel tarafından yapılan işlerdir. Kullanıcılar tarafından üretilen içerik, sadece o iş rolü için gerekli olan ham maddedir. Bolaño ve Vieira (2015), Fuchs’un hatasını, kültür endüstrilerine içkin olan meta ikiliği sorununu görmemesi olduğunu söylüyorlar. Onlara göre, kullanıcılara bir ürün satılmaz, ancak kullanıcılar ve verileri reklamcılara meta olarak satılır.

Fuchs (2012a: 714), Google'ın hizmetlerinin meta olmadığını ve ücretsiz sunulduğunu söylemektedir. Ona göre, Google'ın sattığı mal, arama motoru gibi, Google hizmetleri değil, belki kullanıcılar ve verileridir. Bolaño ve Vieira (2015: 58) buna karşın, Fuchs'un, Google hizmetlerinin ücretsiz olduğunu söylediğinde, reklam verenlerin rolünü dikkate almadığını söylerler. Bu nedenle, kullanıcı için ücretsiz olsalar da, başkası onlar için para ödemektedir. Gerçekte meydana gelen şey daha karmaşıktır. Kullanıcı, SNS hizmetini ücretsiz olarak alır, çünkü süreci finanse eden bir "üçüncü ödeyen" vardır. Diğer bir deyişle, bireyler ödeme yapmaz, çünkü reklamcılar süreç için ödeme yapar, Herscovici'nin (2009) tabiriyle bu bir "dolaylı metalaştırma"dır". Bu durumda, sunucu insan veya elektronik, merkezi bir rol oynamaktadır ve pazarlama stratejilerini detaylandırarak ve bir abonelik karşılığında ürün veya hizmetleri sunarak dolaşım haklarını müzakere eder. Aynı zamanda, izleyici de tıpkı eski yayıncılık endüstrisi modelinde olduğu gibi, kendi değişim değeri, özgül kullanım değeri olan bir meta olarak üretilir. Bu arada, Google tarafından satılan, Fuchs'un yukarıdaki alıntıda önerdiği gibi, kullanıcıların kendileri değildir, çünkü reklam veren herhangi bir bireysel kullanıcıyı ve hatta tekil bilgilerini satın almaz. Reklamcılar, kategorilere dayalı olarak bir hedef kitle hakkında yalnızca bir miktar veri satın alır(Bolaño ve Vieira,2015:58).

Bolaño ve Vieira, O'Reilly (2006) ile kritik bir katılımcı-kullanıcı kitlesini hedefleyebilen ve onu dönüştürebilen şirketin veya kullanıcıların daha kesin olması için ürettiği bilgilerin kazanan olacağı konusunda hemfikirdirler. Onlara göre, kişiselleştirmeye/uygunluğa doğrudan yatırım yapma kapasitesi, bu pazarda rekabeti sürdürmek için çok önemlidir. Sengupta'nın (2013: 2) söylediği gibi, "Pazarlamacılar için daha fazla veri, reklamcılığın nihai hedefine ulaşmak anlamına gelebilir: yani doğru mesajı, doğru tüketiciye, doğru zamanda göndermek ". Yeni-sosyal medyanın ekonomi politikasının özelliklerini ve televizyon yayıncılığının ekonomik modeliyle ilgili

benzerliklerini ve farklılıklarını özetlersek, seyirci metasının üretimi, her iki sistemin de kalıcı çabasıdır. Bolaño ve Vieira'ya (2015: 59) göre, Fuchs bunu iyi algılamış olsa da, teorik okuması, eleştirel bir politik ekonomi için Anglo-Amerikan gündeminin temellerinde gördüğümüz aynı sakatlıklardan muzdariptir.

Staab ve Nachtwey (2016: 459), çağdaş dijital kapitalizmde piyasa ve emek kontrolü arasındaki ilişkiyi anlamak için ekonomideki kilit kurumsal oyunculara bakmanın önemli olduğuna vurgu yaparlar. Onlara göre, bu tür şirketler ekonominin geri kalanı için hızı belirliyor. Amazon, Google, Microsoft, Apple veya Facebook gibi dijital ekonominin kilit oyuncuları, mevcut üretim ve dağıtım biçimlerine yeni dijital stratejiler getirmenin yanı sıra, bir yıkım stratejisi(strategy of disruption) izliyor. Staab ve Nachtwey göre, bu şirketler piyasaları açmanın bilinen biçimlerini kelimenin tam anlamıyla atlıyorlar, bu şirketlerin asıl amaçları, yerleşik pazarların işlevsel mantığına radikal bir şekilde meydan okumaktır. Yıkıcı teknolojiler ve iş stratejileri, ekonominin daha geleneksel dallarını, Dyer Witheford (2015: 19) tabiriyle “dijital girdaba” (“digital vortex”) çekiyor.

Lugt (1983: 2–3) tarifine göre, “girdap çok sayıda malzeme parçacığının ortak bir merkez etrafında dönme hareketidir” maddenin 'girdaplılığı', bir eksen etrafındaki dönüş hızı veya 'açısal hız' ile verilir” . Dyer Witheford (2015: 22) kapitalist girdabı şöyle anlatıyor: “Kapitalist girdap kendi kendine genişleyen değerdir, yani paranın para kazanması, insan faaliyetleri de dâhil olmak üzere, girdapta dönen varlıklar ve faaliyetler, meta şeklini alır, paraya dönüştürülür, ardından yeni nesnelere ve eylemler olarak yeniden birleşir ve daha fazla paraya dönüştürülür”.

Staab ve Nachtwey'e (2016: 460) göre, sistematik olarak üretilen bu kopukluklar, emek piyasalarının, şirketlerin ve örgütlerin kurumsal düzenini, emek süreçlerini ve emeğin bir meta olarak önemini etkilemektedir. Kısacası, iş dünyasının çeşitli alanlarında değişim baskılarına yol açarak kurumsallaşma ve dönüşüm süreçlerini tetiklerler. Bu değişim baskısı, sırayla, birlikte ele alındığında yeni bir kapitalist ekonomi tipini teşvik eden yeni toplumsal düzenlerin ortaya çıkmasına neden olur. Staab ve Nachtwey'e (2016: 460) göre başta Google, Apple, Amazon, Facebook ve Microsoft olmak üzere önde gelen dijital ekonomi şirketlerinin ekonomik işlemleri iki farklı para birimi kullanır: para ve bilgi. Onlara göre Google veya Facebook hesapları başlangıçta ücretsiz olsa da, ancak kullanıcılar aslında şirketlerin birincil sermayesi olan kişisel bilgilerle ödeme yaparlar. Bu veri devleri, şirketlerinin hizmet ve üretim süreçlerini yapılandıran algoritmaları sürekli olarak optimize etmelerini sağlayan kullanıcı verilerini toplayarak pazardaki konumlarını iyileştiriyorlar. Onlar, bir yandan, kullanıcılar ve dijital üretim süreci arasındaki bu kalıcı geri bildirim döngüleri ve hizmetleri sürekli olarak iyileştirmek için müşterilerin istek ve tercihleri kullanılabilir olduğundan, kullanıcı deneyimlerinin değerini artırmaktadırlar. Diğer yandan, kullanıcı verilerine dayanan teknik süreçler, aynı zamanda, aslında Google veya Facebook gibi şirketlerin ana faaliyet alanı olan hedefli reklamcılık ve büyük veri uygulamalarının da temelini oluşturur. Rifkin'e (2015: 68) göre, dijital emtialar sıfır marjinal maliyet mantığını gerektirir. Staab ve Nachtwey'e (2016: 460) göre bu, bir piyasa rekabeti durumunda fiyatların, görünüşte sıfıra yakın olan üretim maliyetiyle eşleştiği noktaya yakın bir yere düşmesi gerektiği ve sonunda kar elde etmeyi imkânsız hale getirdiği anlamına gelir.

Dijital donanım giderek daha ucuz ve robotizasyon daha yaygın olarak kullanılabilir hale geldikçe, sıfır marjinal maliyet mantığı dijital ekonomiden temelde her sektöre yayılıyor. Rifkin, “işbirlikçi müştereklerin” baskın bir meta biçimi olarak

yükselişinde tarihsel bir kaçınılmazlık görürken (2015: 244-246), Mason (2015, 117), şirketlerin tekeller inşa ederek fiyat belirleme üzerindeki kontrolünü elinde tutmaya çalışabileceklerini savunuyor. Ancak Rifkin gibi Mason da açık kaynak ve akran üretiminin yükselişini durduramayacakları için bu girişimlerin sonunda başarısız olacağını savunuyor.

Staab ve Nachtwey (2016: 461), bu varsayımlara karşı, önde gelen dijital ekonomi şirketlerinin, piyasaları kontrol etmek ve fiyat belirleme gücünü elde etmek için belirli alanlarda tekeller inşa etme konusunda oldukça başarılı bir şekilde çalıştığını savunuyorlar. Onlara göre, önde gelen dijital ekonomi şirketlerinin, bunu, güçlü müşteri tutma yaratmak için sosyo-tekniik ekosistemler aracılığıyla sosyal bir kapanış oluşturarak yapıyorlar.

Staab ve Nachtwey (2016: 472) dijital ekonomi ile ilgili iki temel soru ileri sürüyorlar. Dijital ekonomi, gerçekten şirketlerin pazarlar üzerindeki tüm kontrolünü kaybettiği ve ardından giderek daha fazla metalaştığı bir duruma mı doğru ilerliyor? İkincisi, kapitalist emeğin gerçekten bir sonu var mı ya da en azından dijitalleşme eğilimine bağlı kapitalist sömürü tarzlarında bir azalma var mı? Onlar göre, ilk olarak, dijitalleşmenin önemli kurumsal oyuncular – özellikle Amazon, Google, Microsoft, Apple ve Facebook – aslında güçlü tekeller olmaya çalışıyorlar ve dijital platformların ağ etkilerini kullanarak, dijital ürünlerin sıfır marjinal maliyet mantığına yönlendirilen ölçeklendirme gücünü kullanarak ve müşteriyi elde tutmayı zorlamak için sosyo-tekniik ekosistemler inşa ederek bunu kısmen başardılar. İkincisi, önde gelen dijital ekonomi şirketlerinin arz tarafında kısmen eşbiçimli (isomorphic) yapılar geliştirme eğiliminde olduğu ve dolayısıyla bir oligopolistik (oligopolistic) pazar rekabeti durumu yarattığı

görüldüğünü söylemektedirler. Staab ve Nachtwey (2016: 466) Amazon'un örnek olay incelemesi ve ondan alınan teorik varsayımların, maliyet düşürme stratejilerinin özellikle dijital emek kontrolünün geliştirilmesini hedeflediğine dair kanıtlar sunuyorlar. Staab ve Nachtwey'e (2016: 472) göre, Mason gibi teorisyenlerin, doğru nedenlerle olmasa da, büyük dijital şirketlerin istikrarlı tekeller inşa etmekte başarısız olduklarını iddia etmekte haklı olabilirler. Ancak onlara göre, bu, kapitalist emeğin herhangi bir sonu anlamına gelmiyor gibi görünüyor. Daha ziyade, emek denetiminin sıkılaştırılmasını ve insan emeğinin yeni sömürü biçimleri için çağrıda bulunuyor gibi görünüyor. Onlara göre dijital kapitalizmin mevcut durumu, büyük dijital şirketler arasındaki, insan emeğinden değer çıkarılmasının uygulanmasına dayanan bir üstünlük mücadelesine benziyor. Dijital ekonomide kapitalizmin sonu gibi bir şey görünmemektedir. Aksine, onlara göre, kapitalizm, sanayi toplumlarının tarihinden iyi bilinen izleri takip ederek dijital teknolojilerin kullanımında olgunlaşıyor.

3.7. YENİ-SOSYAL MEDYANIN SOSYO- KÜLTÜREL BOYUTU

Yeni medyanın sosyo- kültürel konusunda Jan A. Fuhse (2018) Yeni Medya ve Sosyo-Kültürel Oluşumlar makalesinde yeni-sosyal medyanın toplumdaki sosyal ve kültürel oluşumları etkilediğini odaklanır. Ona göre, kültür ve ağlar, kültürel formların ağlara yayıldığı ve aynı zamanda onları şekillendirdiği iç içe geçmiş dokular olarak görülmektedir. Fuhse, yeni medyanın, ağlarda gerçekleşen iletişim koşullarını değiştirdiğini söylüyor. Ona göre, basılı materyallerden oluşan kitle iletişim araçları, radyo, televizyon ve internet, kişilerarası ağlardaki doğrudan iletişime ek olarak kültürel biçimleri yaymaktadır. Fuhse, yazılı medyanın, toplumsal ve ekonomik üretim koşulları

neniyle, önce elit kültürlerin, ardından yüksek dillerin ve ulusal kültürlerin ve son olarak da yaşam tarzı alt kültürlerinin gelişimini destekliyor.

“Radyo ve televizyonun yayın araçları, en azından 20. yüzyılın sonlarında artan uzmanlaşmalarından önce, karmaşık modern toplumlarda sosyal sınırların kalkmasına ve bilginin homojenleştirilmesine neden oldular. Bunun aksine, internet, uluslararası alt kültürleri besler ve kültürel parçalanmayı teşvik eder” (Fuhse, 2018: 73).

Fuhse (2018: 74) Harrison White’ın (2008) ilişkisel sosyolojisinden esinlenerek, kültür ve ağların yakından iç içe olduklarına vurgu yapar. Ona göre burada kültür, belirli bir sosyal bağlamda mevcut ve kullanımda olan sembolik formların repertuarına atıfta bulunur. Ülkeler, dostluk grupları, şirketler ve web forumlarının tümü farklı anlam biçimlerine sahiptir. Yeni medyaların ve yeni iletişim araçlarının ortaya çıkması, kültürel biçimlerin yayılma ve müzakere koşullarını değiştirir. Fuhse (2018: 74), ilk olarak, sosyal ağlar kavramını, sosyal yapılar ve sosyal ilişkiler ağları olarak düşünebildiğimizi varsayar. O, ikinci olarak, ağ kavramının, ilişki kalıplarını analiz etmek için belirli yöntemlere bağlandığını söyler.

Ona göre, geleneksel olarak, bu yöntemler resmidir ve ilişkilerin yapısını merkezilik, klik yapıları veya rol kalıpları açısından inceler. Ancak giderek artan bir şekilde ağları incelemek için nitel yöntemler de kullanılmaktadır. Kültür ve sosyal ağ, her şeyden önce, anlam düzeyini (kültür) ve ilişki modelini (ağ) incelemek için sosyal fenomenler için analitik kavramlardır. Harrison White etrafındaki ilişkisel sosyolojiyi takip edersek, kültür ve ağları birlikte incelemek zorundayız.

Fuhse (2018: 75), sosyal ağların, semboller, anlatılar, kategoriler ve kimlikler gibi anlam biçimleriyle iç içe olduğuna dikkat çeker. Ona göre, kültürel normlar yalnızca ağlarda ortaya çıkıp yayılmakla kalmaz, belki sosyal ağların kendileri, beklentilerin, kimliklerin ve anlatıların model ve kalıpları olarak görülmelidir. Fuhse, ilişki kalıplarını ve ağlarını yalnızca analitik olarak ayırt edebileceğimizi ve ayrı fenomenler olarak ayıramayacağımızı söyler. Fuhse, buna örnek olarak, aşk veya arkadaşlık gibi ilişki çerçevelerinin anlamının ağ bağlamına göre farklılık gösterebileceğini ve bu da bağlamlar arasında gerçekten karşılaştırılmayacak çok özel ağ yapılarına yol açacağını söyler.

Sembolik etkileşimcilik, kültür ve iletişim kanalları arasında çok daha önceden sistematik bir bağlantı olduğunu varsayar. Bu bağlamda, Tamotsu Shibutani 1955'te şöyle yazar:

“ Ortak bakış açıları -ortak kültürler- ortak iletişim kanallarına katılım yoluyla ortaya çıkar. Görünümdeki farklılıklar, farklı temaslar ve dernekler yoluyla ortaya çıkar; sosyal mesafenin korunması -ayrımçılık, çatışma veya basitçe farklı literatürü okumak yoluyla- farklı kültürlerin oluşumuna yol açar” (Shibutani, 1955: 565).

Fuhse (2018: 75), kültürün, iletişim kanallarına dayandığını ve iletişim kanallarının, kabileler, sosyal tabakalar, çevreler veya etnik gruplar arasında ayrılması, farklı kültürel repertuarları teşvik ettiğine vurgu yapar. Shibutani (1955: 567), normları ve değerleri, grup sembollerini ve saygınlık hiyerarşilerini bu tür farklı söylem evrenlerinin özellikleri olarak listeler. Sembolik etkileşimcilik aile, arkadaşlar, komşular ve meslektaşlardan oluşan birincil gruplara odaklanır. Bunlar, bireylere deneyimlerini anlamlandırmaları için sembolik etkileşim kalıpları sağlar. Ancak gruplar aynı zamanda

üyelerine grubun kültürel biçimlerini ve uygulamalarını benimsemeleri için baskı yaparak grup kültürlerinin kısmi bir homojenliğini sağlar.

Fuhse (2018:75), sembolik etkileşimci formülasyonların, sosyal yapılarda temel bir kültür anlayışına yol açtığından söz etmektedir ancak ona göre, çağdaş sosyo-kültürel oluşumların karmaşıklığının iki şekilde gerisinde kalmaktadırlar.

Birincisi; artık kişisel ilişki ağlarını gruplar halinde haritalayamayız. Grup kavramı göreceli homojenlik ve sınırlılık önerir - her ikisi de artık nadiren bulunur. Geç modernitede, çoğu birey çeşitli sosyal bağlamlarda yerleştirilmiştir. Bu nedenle sosyal ortamlar, gruplardan ziyade ağları -az ya da çok heterojenliğe ve farklı yapılara sahiptir. Kültür, gruplardan ziyade ağlara dayalı olarak daha iyi kavramsallaştırılır, zayıf bağların yanı sıra yoğun klik ağlarında seyahat eder. İkincisi; kişisel ilişkiler ağları, artık kültürel aktarım ve yeniden üretim için tek, hatta birincil araç değildir. En önemlisi, kültürel formlar kitle iletişim araçları, eğitim sistemleri ve devlet kurumları aracılığıyla yayılır, böylece kişisel bağ ağlarından kopuyor (Fuhse,2018: 76).

Kitle iletişim araçları ve kişisel ilişkiler ağları birlikte kültürel kalıpların gelişmesini ve yayılmasını sağlar. Etkileşimleri, eğitim sistemleri, yasal kurumlar, piyasalar vb. ile birlikte kültürel üretim ve yeniden üretimin karmaşık bir sosyal topolojisi ile sonuçlanır (Fuhse,2018: 76).

Fine ve Kleinman (1979) tarafından incelenen alt kültürler buna bir örnektir. Bir yandan, alt kültürün yaşam tarzını ve kimliğini somutlaştıran yoğun bağlantılı gruplara

sahiptirler. Öte yandan, bu yerel grup kültürleri, zayıf bağlar ve yayılma araçları aracılığıyla bağlantı kurmak zorundadır - aksi takdirde daha büyük bir alt kültürün parçası olmazlardı. Örneğin, birçok gazete bayisi dövmeler için özel dergiler satmaktadır. Muhtemelen bunlar, okuyucularının dövme sevgisini pekiştirmekle kalmıyor; ayrıca alt kültür üyelerinin kendilerini çoğunluk kültürünün dışında -görünüşte bireyler olarak- işaretlemelerine izin veren sebepler için planlar sunuyorlar. Rol oynama için çevrimiçi platformlar, eski etkin oyun topluluğuna ek olarak, aktivitenin çekiciliğini eğlenceli bir kendini ifade etme ortamına doğru genişletti (Fuhse,2018: 76). Fuhse'a (2015: 39-59) göre, burada bir iletişim teorisine gereksinim ortaya çıkmaktadır. Kültür ve ağları bir iletişim teorisine bağlayarak hem sosyo-kültürel oluşumların dinamiklerini hem de teknolojik medyanın rolünü ele alabiliriz.

Fuhse (2018: 77), bu perspektifte, kültür ve ağların nispeten istikrarlı beklenti kalıpları oluşturduğunu söyler. Onlar iletişim sırasında ortaya çıkarlar, çoğalırlar ve değişirler. Aynı zamanda, gelecekteki iletişimsel olaylar için fırsatları işaretleyerek iletişim sürecini yapılandırır. Tabi ki toplumsal ve kültürel beklentiler olayları tam olarak belirlemez. Ancak tüm iletişim, durumun tanımlarıyla, kültürel anlamlarla ve geçmişte kurulan sosyal ilişkilerle uğraşmak zorundadır; bu yapılar iletişimsel olaylara olası tepkileri etkileyecektir.

Fuhse (2018:77), iletişimsel olaylar zincirinin, beklentiler yoluyla koşullanmasını iki kavram tarafından zapt edildiğini söyler; kültür ve sosyal ağ. Ona göre ağ, iletişime katılan aktörlerin kimliklerini ilişkilendiren anlamın sosyal boyutuyla ilgilidir. Buna karşılık kültür, somut katılımcılardan soyutlayarak, anlamın olgusal boyutundaki düzenlilikleri kapsar. Bununla birlikte, bu genel anlam kalıpları, iletişimdeki

yayıma ve yeniden üretime bağlı olduklarından, bir ağ bağlamından diğerine farklılık gösterir.

Fushse'a (2018: 79) göre, medya teknolojilerinin sosyo-kültürel kümelenmeler üzerindeki etkileri, eldeki sosyal olgulara bağlıdır. Elbette ona göre, medya teknolojileri toplumsal yapıların ve kültürel biçimlerin gelişimini belirlemez. Ama ekonomik ve politik koşullar ve üretim ve yayımın maddi altyapıları ve baskın kullanım kalıpları ile birlikte medya teknolojileri, belirli sosyo-kültürel kümelerin gelişimini diğerlerinden daha olası kılmaktadır. Fushse, ilk adım olarak, tek yönde bire çok iletişimi gerçekleştiren gerçek kitle iletişim araçları ile kişiler arası iletişimi destekleyen mektup, telefon ve e-posta gibi kişisel iletişim araçlarını birbirinden ayırıyor. Ona göre, bu ayırım, birçok medya teknolojisinin her iki şekilde kullanıldığı için kabaca bir ayırmadır. Televizyon, filmler, yazılı medya ve dünya çapındaki web, bire çok iletişimi sağlar. Ona göre bunlar, tek bir göndericiden geniş kitlelere bilgi aktaran "arketipsel" ("archetypical") kitle iletişim araçlarıdır. Ancak genel olarak, kitle aracılı iletişim, bilgi (enformasyon), mesaj ve anlayıştan (understanding) oluşan üç seçkinin iç içe geçmesini yok etmektedir. Teknolojik aracılı birçok iletişim, mesajın önemini bilgi tarafı lehine kaybeder. Buna göre beklentiler, sosyal boyutta bir ağ şeklinde değil, esas olarak anlamın olgusal boyutunda kültür olarak oluşur. Sadece bu "sosyal etkileşimin zorunluluklarından uzaklaştırma", belirli insanların katılımından bağımsız olarak, bilginin ve kültürel kalıpların geniş bir şekilde yayılmasına izin verir (Fuhse:2018: 80). Bunun aksine, Lüders'in (2008: 698-99) söylediği gibi, e-postalar, telefon, mektuplar veya sohbetler kişisel medya olarak kullanılabilir. Bir arada bulunmadan da onlar aracılığıyla iletişim kurabiliriz.

Rainie ve Wellman'a (2012: 119) göre, internet iletişimi, mektuplardan ve telefonlardan bile daha fazla, önemli fiziksel mesafeler boyunca kişisel bağların korunmasına izin verir. Ancak Fuhse'e göre bu medya, yüz yüze iletişime kıyasla önemli sınırlamalara barındırmaktadır. Bu sınırlamalar aşağıda açıklanmıştır:

A: Fuhse (2018: 80), medya teknolojilerinin çoğu zaman iletişimde algı şansını azalttığını söylüyor. Menchik ve Tian'ın (2008: 360) söylediği gibi bir e-postaya tonlama veya ironik gibi sözel olmayan ifade biçimlerini dâhil edemeyiz. Gregory Bateson'a (1972/1987: 215) göre, jestler veya diğer sözlü olmayan işaretler, eş zamanlı sözlü iletişime belirli bir çerçeve (şaka, ironi vb.) atayan meta-iletişim için iletişimin çerçevesini oluşturur. Bu tür sözlü olmayan iletişim, sıklıkla iletişimin ilişki yönü ile ilgilidir. McFarland vd (2013: 1640-1643) flört durumlarında sosyal bağlanma analizlerinde erkeklerin ve kadınların, sosyal ilişkilerin gelişiminde kesintiler, kahkaha taklidi ve perde ve ses yüksekliğinin değişmesi dâhil olmak üzere bir dizi farklı dilsel ve aruz işareti gönderip yorumladığını buldular. Fuhse, bu zengin bilgilerin çoğunun, aracılı iletişimde kaybolduğunu söylemektedir.

B: Fuhse (2018: 81), iletişimde farklı katılımcılar arasında geri bildirim olasılığının çok önemli olduğuna vurgu yapar. Ona göre mektuplar, e-postalar ve mesajlaşma servisleri baskı, radyo, televizyon, web siteleri ve blogların aksine, göndericiden alıcıya hedefli bir iletişim sağlar. Ancak yüz yüze iletişimin yoğun bir şekilde ileri geri gitmesinden yoksunlar. Sacks vd.'nin (1974: 696) söylediği gibi gayri resmi konuşma, dikkatli bir yönetim gerektiren, sıra alma etrafında organize edilir. Fuhse'a (2018: 81) göre, yüz yüze iletişim, sırayla hareket etme ve jestler, mimikler ve minimum örtüşmelerdeki kısa yollu geri bildirimler yoluyla ortaklaşa anlam üretimini

kolaylaştırır. Ancak o, aynı zamanda katılımcılar üzerinde, hemen tepki vermeleri ve ilgi ve katılım göstermeleri için önemli bir baskıyı da beraberinde getirdiğini söylemektedir. Medya teknolojileri, ilgili geri bildirim kanallarına göre farklılık gösterir. Mektuplarda, e-postalarda, çevrimiçi sohbetlerde, internet forumlarında ve mesajlaşma hizmetlerinde sıra alma geçici olarak yayılır ve dilsel olmayan özellikleri dışarıda bırakır. Gazeteler, kitaplar, radyo, televizyon, web siteleri ve bloglardan oluşan birçok medya bu boyutun en uç noktasında yer alır. Fuhse, tartışma gönderilerinde veya izleyici derecelendirmelerinde olduğu gibi burada da geri bildirim düşük olduğunu söylüyor.

C: Medya iletişimlerinde iki veya daha fazla aktörün katılımı, kişisel ilişkilerin ağ yapısını etkiler (Fuhse,2018: 81). Mektuplar, kısa mesajlar ve telefon görüşmeleri genellikle iki kişi arasında gerçekleşir. E-postalar veya konferans aramaları daha büyük insan gruplarını kapsar. Sosyal ve fiziksel mesafeler arasında güçlü bağlar olabildiği gibi ağdaki yapısal boşlukları köprüleyen zayıf bağlar da mevcuttur (Granovetter, 1973: 1360-1380).

İnternetin, özellikle Web 2.0'ın desteklediği sosyo-kültürel oluşumlar, radyo ve televizyonla ilgili olanlardan önemli ölçüde farklıdır. İnternette web sitelerinden web sitelerine atlayan medyanın baskın seçimi olarak tarama, televizyonun kanal değiştirmesine benziyor gibi görünüyorsa da ancak internet çok daha fazla çeşitlilik sunmaktadır. İnternette, göz atma ve tarama, web sitelerinde kodlanmış referans yapılarına dayanır ve kendi ilgi alanlarını takip etse bile bunlar arasındaki karşılıklı ilişkilerin modelini izlemektedir. Kullanıcılar, tamamen farklı bir kanala atlamak yerine, genellikle internette aynı sembolik alt evrende kalırlar. İnternette içerik, basılı medya ve televizyondakinden çok daha aktif ve daha hedefli bir şekilde seçilmektedir. Bu eğlenceli

bulgular bazen yeni ilgi alanlarını ortaya çıkarıp veya üretebilir. İnsanlar, internette gezinirken, sadece orada ne olduğunu öğrenmezler, kendilerini ilgilendiren şeyin ne olduğunu da öğrenebilirler (Fuhse:2018: 89). Bu sebeple, McQuail'in (1997: 133-143) söylediği gibi, internet, kitle iletişim araçları izleyicilerinin kültürel olarak parçalanmasına yönelik önceden var olan eğilime katkıda bulunmaktadır.

Web sitelerinin üretimi için gerekli olan nispeten düşük çaba ve teknolojik bilgi buna daha da eklenir. Genellikle, yaşam tarzı alt kültürlerinin üyeleri internet varlıklarını, web forumlarını ve wikileri kendileri doldurur. Buna karşılık, televizyon, radyo ve yazılı medya çoğunlukla profesyonel olarak eğitilmiş tam zamanlı personel tarafından üretilir. İnternet içeriği daha çok, alt kültürlerden ve yaşam tarzı gruplarından, izleyici kesimlerinin kendi kendine örgütlenmesinde ortaya çıkmaktadır. Yeni-sosyal medya, Web forumları, wiki'ler ve sosyal ağ siteleri, kullanıcılarının etkileşimli olarak içerik oluşturmasına olanak tanımaktadır. Üreticiler ve kullanıcılar arasındaki sınır gitgide bulanıklaşmaktadır. Bu yeni platformlar, yazılı basında ve geleneksel web sitelerinde olduğu gibi yalnızca alt kültürler için sembolik materyal sunmakla kalmamakla beraber, ilgili anlamların müzakeresi için alan sunma potansiyeline de sahiptir. Kitle aracılı iletişimin yayılması, kabulü, müzakeresi ve geri bildiriminin tümü internette gerçekleşebilir. Fuhse'nin söylediği gibi, burada kullanıcıların katılımı ve kültürel sosyalleşme ile karakterize edilen paralel bir sosyal alanın inşasına tanık oluyoruz (Fuhse, 2018: 89).

İnternet yüz yüze etkileşim ağlarında önceden var olan alt kültürleri stabilize ederek, aynı zamanda yeni alt kültürlerin veya sanal toplulukların oluşumuna da izin vermektedir (Williams ve Copes, 2005: 85).

Fuhse'in (2018: 92) çalışmasına göre, kültür ve ağlar iletişimin “anıları” olarak gerçek boyuttaki anlam kalıpları ve sosyal boyutu ile hareket etmektedirler. Her ikisi de sonraki iletişim için fırsatları belirleyen beklentilerden oluşmaktadırlar. Beklentiler, toplumsal boyutta iletişim biçimi olarak aktörlere atfedilir. Fuhse (2018: 93), sosyal ağların, iletişim boyunca gelişen ve müzakere edilen anlamlı yapılar olduğunu söylüyor. Ona göre iletişim, çeşitli medya teknolojileri aracılığıyla yürütülüyorsa, bunun toplumsal kümelenmeler ve kültürel oluşumlar için önemli sonuçları olacaktır. Bu sonuçlar, bazen doğrudan eldeki medyanın niteliklerinden ve daha sıklıkla, baskın kullanım kalıplarından, ekonomik kısıtlamalardan, fırsatlardan ve belirli medya teknolojilerini tekelleştiren veya teşvik ederken diğerlerini engelleyen siyasi rejimlerden kaynaklanmaktadır. Fuhse'a (2018: 93) göre, medya teknolojileri, üretim ve kullanımlarının tarihsel olarak değişen ve duruma bağlı koşulları çerçevesinde farklı sosyo-kültürel kümelenmeleri beslemektedir.

Skoric ve Park (2014: 365), kültür ve iletişim arasındaki ilişkileri analiz etmek için yeni bir teorik çerçeve oluşturmayı amaçlamışlardır. Onlara göre, teknolojiler ve siyasi gelişmeler, esas olarak geçmişin iki büyük eserinin temelleridir. Yani Almond ve Verba'nın (1963) uyum (the congruence) tezi ve Pool (1983), özgürlük teknolojileri tezi (the technologies of freedom thesis) üzerine kurulmuştur. Bir yandan uyum tezi, kültür ve siyasi kurumları birbirine bağlayan önemli bir genel teorik çerçeve sağlar ve hükümetin istikrarının, kurumların kitlesel değerlerle uyumlu olup olmamasına bağlı olduğunu öne sürer.

Uyum tezine göre, kültür ve siyasi kurumlar arasındaki ilişki, kurumsal arz ile kitlesel demokrasi talebi arasındaki ilişki olarak tanımlanabilir (Welzel ve ark,2007:22-

25). Skoric ve Park (2014:365), Pool'un özgürlük teknolojileri tezinin iletişim teknolojilerini ve politik kurumları birbirine bağladığını ve yeni yatay iletişim ağlarının temel özgürleştirici ve demokratikleştirici özellikleri olarak erişilebilirliğini ve âdemi merkezîyetçiliğini vurguladığına dikkat çeker. Onlara göre, bu tez, yeni yatay iletişim ağlarının belirli özellikleri ile siyasi gelişme göstergeleri arasındaki ilişkiye ilişkin potansiyel olarak bir dizi test edilebilir hipotezler sunmaktadır. Inglehart ve Baker (2000: 19-51), toplumun dini ve tarihi mirasının, demokratik kurumların ve iyi yönetişimin gelişimini destekleyen çağdaş kültürel değerler üzerinde bir etkisi olduğu göstermişlerdir. Ayrıca, Max Weber'in çalışma geleneğini takip ederek Protestan değerleri ve kapitalizmin gelişimi üzerine ekonomik büyüme, dini, etnik ve tarihsel geleneklerden kaynaklanan toplumsal düzeydeki değerler ve inançlarla ilişkilendirilmiştir (Harrison ve Huntington, 2000:2). Buna örnek olarak, La Porta vd. (1999: 222-279), Hükümetlerin Kalitesi adlı çalışmalarında, otoriteyi, hiyerarşiyi ve insanın yanılabilirliğini vurgulayan dinlerin egemen olduğu toplumlarda, Katoliklik, İslam, Ortodoks..., daha yüksek düzeyde yolsuzlukla karşılaşmaktadır. Fukuyama (1995: 30), düşük kişilerarası güven seviyelerini, ticari işlemlerin yürütülmesindeki zorluklar ve büyük ölçekli ticari organizasyonları geliştirememeye ile ilişkilendirmiştir.

Skoric ve Park'a (2014:365) göre, yatay iletişim ağlarının yapısının kültürel olarak şekillenmesi konusunda, kültürel değerlerin, özellikle bir toplumda yaygın olan otorite ilişkileri kalıplarının (Eckstein,1969: 270) iletişim kalıplarına de yansıdığını söylenebilir. Buna bir örnek, hiyerarşik kültürlerin hiyerarşik olmayan iletişim kalıplarını ve teknolojilerini daha eşitlikçi olanlara göre daha az desteklemesidir.

Seçim özgürlüğü, kendini ifade etme ve katılıma yüksek değer veren siyasi kültürler, iletişim süreci üzerinde daha fazla kontrol sunan iletişim teknolojilerine yönelik talepler yaratmaktadır. Bu, bilgi alışverişi ve bilgi işleme için daha büyük fırsatları, daha büyük organizasyon ve ağ oluşturma kapasitelerini ve daha çeşitli bilgi kaynaklarına erişimi içerir. Kültürün, yatay iletişim de dâhil olmak üzere büyük altyapı sistemlerinin geliştirilmesi, modernizasyonu ve yeniden yapılandırılması söz konusu olduğunda hayati öneme sahip olan devlet bürokrasisinin yetkinliğini, verimliliğini ve bütünlüğünü etkilediği gösterilmiştir (Pittman, 2001: 1-39). Toplumsal değerlerin demokratik kurumlar ve yönetişimin kalitesi üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olduğuna dair çok az şüphe mevcuttur. Bu etki, teknolojinin etkin olduğu bilgi akışlarının aracılığı ile dolaylı da olabilir. Kültür, iletişim sistemlerinin yapısını şekillendirir ve sonuç olarak bir toplum içindeki bilgi akışları üzerinde bir etkiye sahiptir (Skoric ve Park 2014: 366).

Pye'nin (1963:4) de söylediği gibi, Bir iletişim sisteminin yapısı, onu saran sosyal vücudun iskeletine benzer. Maitland (1999: 272) , interaktif ağların küresel dağılımı konusunda, ekonomik ve piyasa yapısı faktörlerine ek olarak, etkileşimli yatay ağların yayılmasının bireycilik, cinsiyet eşitliği, ırkçılık, iletişim bağlamına verilen önem, uzun veya kısa vadeli yaşam yönelimi, güç mesafesi/hiyerarşi ve belirsizlikten kaçınma gibi kültürel değişkenlere bağlı olduğuna vurgu yapmaktadır. Uzmanlar, demokratik yönetim ve ekonomik refah için birincil öneme sahip olarak kültürler arası çeşitliliğin iki boyutunu yani geleneksele karşı seküler-rasyonel boyut ve hayatta kalma boyutuna karşı kendini ifade etme boyutu tanımladılar (Inglehart, 2000: 82-84; Inglehart ve Baker, 2000: 25). Geleneksele karşı seküler-rasyonel boyut, dinin, aile bağlarının, otoriteye saygının ve siyasi çatışmalardan kaçınmanın vurgulandığı toplumlar ile bu temaların çok daha az baskın olduğu toplumlar arasındaki farklılıkları yansıtır. Inglehart ve Baker'a (2000: 25-28) göre, geleneksel veya sanayi öncesi toplumlar kürtaj, boşanma ve

eşcinselliğe karşı düşük toleranslı bir sendromu paylaşırken erkek egemenliğine, ebeveyn otoritesine saygıya, aile bağlarını vurgulamaya ve dine güçlü bir vurgu yapmakla oldukça otoriterdirler. Skoric ve Park (2014: 366), bu değerlerin bilgi akışlarına eşitlikçi erişimi desteklemediğini ve internet gibi düz hiyerarşileri olan ve kontrol edilmesi veya sansürlenmesi zor olan iletişim araçlarının desteklenmediğini ileri sürer.

Ek olarak, Rogers'den (1995: 29-241) esinlenerek, otoriteye yönelik geleneksel yönelim yeni iletişim teknolojileri de dâhil olmak üzere herhangi bir yeniliğin yayılmasını teşvik etmesi muhtemel olmayan bir dizi değer ve inancı kapsamaktadır. Buradan yola çıkarak, Skoric ve Park (2014:366), geleneksele karşı seküler-rasyonel boyutun, yatay iletişim ağlarının erişilebilirliğini ve âdemi merkezîyetçiliğini artırmada veya bastırmada önemli bir rol oynadığının varsayımını mantıklı bulurlar. Kültürel çeşitliliğin hayatta kalmaya karşı kendini ifade etme boyutu, demokrasinin ortaya çıkışı ve istikrarı ile bağlantılıdır (Inglehart ve Welzel, 2005: 4-6-41). Skoric ve Park (2014), böyle bir kültürel sendromu, demokratik katkısını kısmen yatay, eşitlikçi ve merkezi olmayan bilgi akışlarını teşvik ederek yaptığını söylerler. İnternet gelişimi, kendini ifade etme kültürel sendromunun bir parçası olan kişiler arası güven, hoşgörü, kişisel özgürlük, post-materyalizm ve arkadaşlık ile ilgili toplumsal düzeydeki değerler ve inançlarla ilişkilendiren kanıtlar mevcuttur (Huang vd, 2003: 507-518). Çevrimiçi bir ortamda sözel olmayan fiziksel ipuçlarının olmaması nedeniyle, elektronik etkileşimlerde ve işlemlerde güven çok önemli bir faktör haline gelir. Vishwanath, (2003: 592-94), internet kullanımına ilişkin araştırmasında, çevrimiçi davranışın, kişiler arası güven ve belirsizlikten kaçınmadaki kültürel farklılıklardan önemli ölçüde etkilenebileceğini göstermektedir.

Skoric ve Park'a (2014) göre, yeni medya ve yatay ağların sunduğu kontrol ve seçim düzeyi, geleneksel dikey medyanın kapasitelerini fazlasıyla aşabilir, yeni teknolojiler, bilgi işleme ve iletişimin daha yüksek düzeyde âdemi merkezileşmesine izin verir. Skoric ve Park, seçim özgürlüğünün ve kişisel failliğin vurgulandığı toplumlarda, yeni iletişim ağlarının yapısında kendini gösteren özerklik talebi yaratıldığını vurgulamaktadırlar. Bu nedenle, onlar, bu değerlere daha fazla vurgu yapılmasının, kişiselleştirilmiş ve özerk iletişim için artan talebin eşlik etmesi, yatay iletişim ağlarının daha geniş erişilebilirliğine ve dijital teknolojilerin daha yüksek düzeyde âdemi merkezileşmesine yol açması beklenebilirliğinden söz ederler. Kültürel değerler, yatay ağların erişilebilirliği ve âdemi merkezileşmesi üzerindeki etkileri aracılığıyla siyasi gelişmeyi destekler.

Skoric ve Park'a (2014: 367) göre, medya teknolojileri çoğu kez, otoriter toplumlara modernize etme ve daha demokratik hale getirme konusunda içsel bir kapasiteye sahip olarak görülmüştür. Erken bilimsel çalışmaların çoğu, televizyon ve radyo gibi kitle iletişim araçlarının tanıtılmasının, hükümetlerden vatandaşlara ikna edici bilgileri yukarıdan aşağıya bir şekilde yayarak az gelişmiş toplumlarda ulus inşa etme çabalarına yardımcı olacağı fikri etrafında toplanmıştır (Schramm, 1964: 136-137). Yine de, birçok çalışmanın gösterdiği gibi, bu yalnızca kitle iletişim araçlarına maruz kalma ile bireysel modernleşme değişkenleri arasındaki bir korelasyondur ve medya sistemleri ile politik demokrasi gibi yapısal, toplumsal düzey değişkenleri arasındaki ilişki değildir. Ayrıca, gazeteler, filmler, radyo ve televizyonun, diktatörler tarafından propaganda amaçlı, yani gerçek katılım olmaksızın kamu desteği yaratmak için kullanıldıklarından, demokratikleştirici rollerinde genellikle tamamen başarısız oldukları bulundu (Lerner, 1958). Skoric ve Park (2014:367), medeni ve siyasi hakların reddedildiği toplumlarda, merkezi kitle iletişim sistemlerinin tamamen geliştirilebileceğini, aynı zamanda yatay

teknolojilerin, yani yerleşim telekomünikasyonunun az gelişmiş kaldığını gösteriyor. TV gibi geleneksel medya hala tam anlamıyla eşitlikçi ve katılımcı değildir. Yatay teknolojilerin bireylere olağanüstü bilgi işleme ve iletişim güçleri vererek çoğulculuğu ve sivil katılımı teşvik edebilecek özelliklere sahip olmasıdır (Neuman vd, 2012: 1022-1041). İletişim teknolojileri ve uygulamaları daha kullanıcı merkezli ve daha katılımcıdır ve önceki nesil teknolojilere göre daha fazla seçenek ve esneklik sağlar.

Özetle, Skoric ve Park (2014: 364), geleneksele karşı seküler-rasyonel boyut ve seçim özgürlüğü faktörünün yatay iletişim ağlarının erişilebilirliğinin önemli belirleyici olduğunu bulmuşlardır. Onların bulguları, yatay iletişim ağlarının kültürel şekillenmesine ilişkin tezi kısmen desteklemekte ve yapılarının kitlesel değerlere duyarlı olduğunu göstermektedir. Onlar araştırmalarında (2014: 372) seçim özgürlüğüne ve kişisel failliğe olan inancın yanı sıra seküler-rasyonel değerlere daha fazla desteğin, dijital erişim endeksi'nin güçlü belirleyicisi olduğunu vurgulamaktadırlar. Yine de bulguları, iletişim teknolojilerinin geniş çapta sahip olunan değerler ile siyasi kurumlar arasındaki uyumu desteklediğini, ancak bu fenomenin daha istikrarlı bir siyasi ortama yol açmayabileceğini öne sürmektedir. Onlara göre, yatay ağların kültürel çevreyi daha yakından yansıtmaya yeteneği, siyasi kurumlar tarafından kitlesel değerlerle uyumlu olmaları için sürekli bir baskı yaratması muhtemeldir.(Skoric ve Park,2014:374)

BÖLÜM IV

TÜRKİYE’DE YENİ DEMOKRASİ TARTIŞMALARI: KANAAT ÖNDERLERİ İLE YAPILAN GÖRÜŞMELERDEN ELDE EDİLEN BULGULAR

Tezin bu bölümünde dört farklı katılımcı grup -akademisyenler, gazeteciler, siyasiler ve STK’ lar- ile yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular ele alınacaktır. Toplamda on dokuz akademisyen, on dokuz gazeteci, altı siyasi ve beş STK ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Dört farklı gruba, ilgili literatür incelemesi sonucunda derlenen temel argümanlardan yola çıkılarak farklı sorular yöneltilmiştir. Bu bölümde dört farklı başlık altında bu sorulara verilen yanıtlardan derlenen bulgular ortaya konularak değerlendirilmesi yapılacaktır.

4.1. AKADEMİSYENLER İLE YAPILAN GÖRÜŞMELERDEN ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde yüz yüze, çevrim içi ve mail üzerinden düşüncelerini aktaran katılımcılar iletişim, kamu yönetimi, sosyoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk alanlarındandır. Her bir katılımcıya altı soru, daha önce belirtildiği gibi argüman şeklinde sorulmuştur. Araştırma kapsamında katılımcılardan söz konusu argümanlara katılıp katılmadıklarını gerekçelendirerek yanıtlamaları istenilmiştir. Katılımcılara sorulan sorular ve onlardan gelen yanıtlar katıldıkları ve katılmadıkları yönler temelinde ayrıştırılmış ve özetlenmiştir. (Yanıtların tam metnine tezin ek bölümünde ayrıca yer verilmiştir.)

Birinci grup içinde yer alan akademisyenlere yöneltilen ilk soru:

S1. Siyasal perspektiften bakan bir kesime göre, yeni-sosyal medya siyasal demokrasinin temellerini (düşünce-ifade özgürlüğü, sansürün engellenmesi, sivil toplum kuruluşlarının güçlenmesi, bilgi ve enformasyonun üretilip yayılması, vatandaşların devletin resmi ve profesyonel verilerine itiraz edip çelişkilerini ortaya koyması, sanal ortamda referandum yapılması, şeffaflık ve yolsuzluğun azalması, vatandaşların kendi geleceklerinin kendileri tarafından belirlenmesi, temsil sorunun çözülmesi, doğrudan-katılımcı demokrasiye geçiş, katılım oranının artması, toplumsal örgütlenme, azınlıkların seslerinin duyurulması gibi başlıklar altında) güçlendirmekte ve toplumsal kesimler arasında demokratik bir müzakere platformu oluşturmaktadır. Buna göre söz konusu argümantasyona katıldığınız ya da katılmadığınız yönleri gerekçelendirerek açıklar mısınız?

Bu soruya verilen yanıtlar içerisinde yeni-sosyal medyanın, yeni bir kamusal alan olarak görülebileceğini düşünen yani söz konusu argümanlara destek veren sekiz katılımcı, yeni-sosyal medyanın siyasal demokrasi için bir müzakere platformu oluşturabileceğini, yurttaşlık bilinci ve kültürünün gelişimi açısından alternatif bir mecra oluşturduğunu belirtmiştir. Bu katılımcılara göre yeni-sosyal medya, yurttaşların gerek kendilerini ifade etmeleri, gerekse siyasal düşüncelerini açıklamaları, paylaşımları ve yaymaları açısından kamusal bir müzakere alanı niteliği taşımaktadır. İlgili soruya destekler nitelikte yanıt verenler içinde dikkat çeken bir katılımcı yeni-sosyal medyanın, siyasi iktidarın denetlenmesi ve siyasal iktidara hesap sorulması açısından da kullanışlı bir alan olduğuna vurgu yapmıştır. Bu katılımcı, siyasal sosyalleşme konusunda, yeni-sosyal medyanın, etkili bir araç niteliği taşıdığını, siyasal karar alma sürecinde bireylerin

etkin bir aktöre dönüşmesine önemli ölçüde destek verdiğini dile getirmiştir. Bu katılımcıya göre bireylerin yeni medya yoluyla, siyasi partilerle daha aktif bir ilişkiye girebilmelerinin yanı sıra genel siyasete daha etkin bir biçimde katılabilmelerinin de önü açılmıştır.

Birinci soru kapsamında siyasal demokrasinin bu tür bir kamusal alanda kendine yer bulmakta zorlandığına vurgu yapan on bir katılımcı, söz konusu argümanlara kısmen veya tamamen katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kısmen destek veren katılımcılara göre, böylesi bir alan içerisinde siyasal demokrasi açısından demokratik müzakere olanaklarının artmış olmasına karşın yeni sorunlar da ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda kimi katılımcılar yeni-sosyal medyanın, ticari bir şirketin sözde bedava olarak kamuya açtığı sanal bir alan izlenimi verdiğine; kimi katılımcılar ise yeni-sosyal medyanın her türlü müdahaleye açık olması nedeniyle bu alanda dezenformasyonun kolaylıkla yayılabileceğine dikkat çekmiştir. Bu son görüşü destekler nitelikte bir katılımcı yeni-sosyal medyanın, özellikle geleneksel medyanın apaçık sermaye ve devlet kontrolünde olduğu toplumlarda bu medya tarafından gizlenen bilginin yayılmasına imkân sağladığını vurgulamıştır.

Yeni sorunlar bağlamında bir katılımcı, yeni-sosyal medya ekseninde başlı başına demokratik bir müzakere ve katılımcı demokrasi platformu yaratmanın hem teknik hem de politik açıdan zorluklarına işaret ederek soruna farklı bir boyut kazandırmıştır. Nitekim bu katılımcıya göre, demokratik müzakere ortamı, yeni-sosyal medyada olduğu gibi tek tek bireylerin kanaatlerini iletmesiyle değil, karşılıklı etkileşimin belirli bir işleyiş üzerinde uzlaşmış, belirli bir çerçevesi ve kuralları olan gerçek toplumsal ve siyasal zeminler üzerinde filizlenebileceği gerçeğidir.

Birinci soru kapsamında argümente edilen düşüncelerden tamamen farklılaşan görüşler de bulunmaktadır. Örneğin bir katılımcı, yeni-sosyal medya alanının kendinden önceki dönemden tümüyle farklı olduğunu ya da olacağını söylemek için başka değişkenlerin de dikkat alınmasına vurgu yapmıştır. Katılımcıya göre, özellikle Arap Baharı olarak anılan dönemin nasıl geliştiğine dikkatli bakmak bu açıdan yararlı olacaktır. Nitekim bu tarihsel deneyim yeni-sosyal medya alanının mevcut iktidar ilişkilerine bir seçenek oluşturma imkânına kavuştuğu noktada iktidar sahibi kurumlar tarafından hızlı bir şekilde denetim altına alındığını, tıpkı klasik suç kuramlarında olduğu gibi denetlenemez olan kısmı ise ortalama vatandaşlar için kriminalize edilerek erişime kapatıldığını göstermiştir.

Gerek literatür incelemesinde değinilen teorik tartışmalar gerekse katılımcıların bu soruya verdiği yanıtlar birlikte değerlendirildiğinde yeni-sosyal medyanın daha hızlı ve daha etkili bir iletişim aracı-ortamı olarak siyasetin şekillenmesinde ve siyasal kararların alınmasında yurttaşların etkili birer aktör haline gelmesinde belli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Araştırma kapsamında birinci soruya verilen yanıtlardan yeni-sosyal medyanın etkisinin çok güçlü bir biçimde önemsenmediği ya da genelde koşulsuz bir destek verilmediği ortaya çıkmıştır. Bunun tek istisnası, bir katılımcının, yeni-sosyal medyanın bilgi üretilip paylaşılması noktasında sınırsız olanaklar sunduğu, özellikle, bilgi ve enformasyon akışının güçlenmesinin seçmenleri daha bilgili yapacağı, dolayısıyla seçim kararlarının da daha rasyonel olacağı yönündeki görüşleridir. Ona göre, yeni-sosyal medyanın siyasal kültürün geliştirilmesi ve siyaset kurumunun işlevinin iyileştirilmesi açısından taşıdığı önem ve gereklilik, demokratik hayatın ve pratiklerin geliştirilmesi açısından bakıldığında toplumların lehine olan bir gelişmedir.

Buna karşın yeni-sosyal medyanın konusu etkisinin daha çok koşullu ya da kısmi bir kabul gördüğünü söylemek mümkündür. Bu koşullar açısından bakıldığında gerek ilgili yazında gerekse katılımcıların görüşlerinde yeni-sosyal medyanın sağlıklı işlemesi açısından, içinde bulunulan ülkede düşünce-ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, medya özgürlüğü, demokrasi ve hukuk devleti ilkelerinin olmasının gerekliliği öne çıkmaktadır. Nitekim katılımcıların bu hususta sıklıkla vurguladıkları nokta, bu ilkelerin hâkim olmadığı özellikle de bilgi akışını sağlayan servislerin ne ölçüde tarafsız olduğunun bilinmediği ülkelerde yeni-sosyal medyanın hâkim siyasi iktidarın kontrolündeki bir ideolojik aygıt, denetleme, sansür ve gözetim aracına dönüşme riskidir. Söz konusu riski besleyen ana dinamik ise yeni-sosyal medya kullanıcılarının böylesi bir ortamda demokratik bir siyasal kültüre ve bilince sahip olma olasılığının zayıflamasıdır. Katılımcılar buna gerekçe olarak yeni-sosyal medyanın ortaya çıkması ile sadece iletişimin araçsal koşullarının değiştiğine buna karşın hiçbir aracın tek başına demokratik bir ortamı getiremeyeceğine işaret etmişlerdir. Nitekim kimi katılımcılar teknolojik determinizm olgusuna ve kapitalist bir yapı sergilemesine işaret ederek yeni medyanın olanaklarını ve potansiyelini desteklemekle birlikte, toplumsal eşitsizliklerin sanal dünyada da devam ettiği hususunda hemfikir görünmektedirler. Nitekim azınlıkların ya da muhaliflerin kamusal sorunları egemenlerden bağımsız olarak tartışabilecekleri bir kamusal alan açabilmelerine olanak tanınmadıkça, yeni-sosyal medyanın siyasal demokrasinin güçlenmesine, yolsuzlukların azaltılmasına tek başına bir katkı veremeyeceği dile getirilmiştir.

Yeni-sosyal medya etkisine koşullu kabul veren katılımcıların işaret ettiği bir diğer husus yeni-sosyal medyada yaygın manipülasyon olgusudur. Yeni-sosyal medyada organize olmuş amaçlı grupların veya merkezlerin bu aracı/ortamı hem bir propaganda

hem de algı oluşturma aracı olarak rahatlıkla kullanabildiğine işaret eden katılımcılar, iyi bir yeni-sosyal medya okuryazarlığına duyulan ihtiyaca vurgu yapmışlardır. Kimi katılımcıya göre, yeni-sosyal medya, bir taraftan ortak aklın işletilmesi noktasında belli bir işlevi yerine getirmekte olmasına karşın diğer taraftan da söz konusu ortak aklın ortaya çıkma sürecini denetlemekten yoksun gözükmektedir. Bu noktada bir katılımcı ilginç bir görüş dile getirmiştir. Buna göre yeni-sosyal medyada yer alan bireylerin kendi gibi düşünenler olduğunu görüp bir anlamda katarsis¹ yaşayıp yaşamadığı ya da siyasal anlamda 'gazının alındığı' bir platform olup olmadığının da sorgulanması gerekliliğidir.

Yeni-sosyal medya etkisine koşullu kabul veren katılımcıların işaret ettiği bir diğer husus siyasal katılım konusudur. Kimi katılımcılar, demokrasi kavramının net ve kesin çizgilere sahip olmadığını ve bundan dolayı demokrasinin tanımlanmasının bizatihi bir sorun alanını teşkil ettiğine işaret ederek katılım olgusuna özellikle de zaman, mekân ve özne değişkenlerinin önemine vurgu yapmışlardır. Nitekim bir kullanıcı Türkiye'de ve dünyada ortalama %60 civarında internet ve buna paralel olarak sosyal medya kullanımının gerçekleştiğine dikkat çekmiştir (Tabii kullanım amacına göre katılımcının bu değerlendirmesi tam anlamıyla doğru olmamaktadır, zira eğlence, oyun vs. amaçlarda kullanılan yeni medya araçlarının oranını, siyasi amaçla kullanılanlardan ayırtırmak gerekir). Bu katılımcıya göre demokrasinin temel unsurlarından birisi de katılımdır ve yeni-sosyal medya eksenindeki çeşitli platformlar katılıma belli bir olanak sağlamaktadır. Ancak internet kullanım yaygınlığının herkesi kapsamaması, söz konusu olanağı olumsuz açıdan kısıtlamaktadır. Dünyada ve Türkiye'de neredeyse %40 oranında bir kitle yeni medya ortamında yer almamakta ve görüşlerini dile getirememektedir ki bu açıdan

¹ (Yunanca:Κάθαρσις) olarak da bilinen katarsis, Antik Yunan'da bir tür "ruh dönüşümü" olarak kabul edilen Katharsis, ruhun kötülüklerden arındırılması olarak benimsenmiştir. Aristo, katharsis hakkındaki düşüncesini, Poetica'da açıklarken, tiyatronun insana kendisini dışarıdan gösterdiği için arzuların arınmasını sağladığını söylemektedir.

bakınca bunun büyük bir dezavantaj olduğunu söylemek gerekir. Öte yandan, katılımcıya göre, toplumsal kesimler arasında sosyal medya üzerinden gerçekleşen ayrışmalar nedeniyle (zaten her kesim kendisine yakın olan forumları ve kanalları takip etmektedir) demokratik müzakerenin olması çok gerçekçi görünmemektedir. Yurttaşlar arasındaki katılım bağı daha çok konu ve siyasal söyleme onay verme veya vermeme odaklı olduğu için demokratik müzakere kanalı olarak yeni medyayı değerlendirmek doğru olmayabilir. Bu nedenle, aynı görüşteki insanları bazı platformlar birleştirebilir, yaygınlaştırabilir, ama karşıt görüşlerle veya devlet gibi bazı organlarla demokratik müzakerenin kurulması çok mümkün görünmemektedir.

Birinci soru içinde yer alan argümanlarla katılımcıların verdikleri yanıtlar dikkate alındığında yeni-sosyal medyanın birçok potansiyele sahip olduğu ve demokrasiye katkıda bulunma olanağının yüksek olduğunu görülmektedir. Bu yanıtlarla ilgili önemli başlıklar aşağıda sıralanmıştır:

- Yeni-sosyal medyanın siyasal demokrasi için bir müzakere platformu oluşturabileceği, yurttaşlık bilinci ve kültürünün gelişimi açısından alternatif bir mecra oluşturduğu söylenebilir.
- Yeni-sosyal medya, yurttaşların gerek kendilerini ifade etmeleri gerekse siyasal düşüncelerini açıklamaları, paylaşmaları ve yaymaları açısından kamusal bir müzakere alanı niteliği taşımaktadır.
- Yeni-sosyal medyanın, siyasi iktidarın denetlenmesi ve siyasal iktidara hesap sorulması açısından da kullanışlı bir alan olduğu söylenmektedir.
- Siyasal sosyalleşme konusunda, yeni-sosyal medyanın, etkili bir araç niteliği taşıdığı, siyasal karar alma sürecinde bireylerin etkin bir aktöre dönüşmesine önemli ölçüde destek verdiği söylenebilir.

- Yeni-sosyal medya, ticari bir şirketin sözde bedava olarak kamuya açtığı sanal bir alan izlenimi vermektedir.
- Yeni-sosyal medyanın her türlü müdahaleye açık olması nedeniyle bu alanda dezenformasyon kolaylıkla yayılabilmektedir.
- Yeni-sosyal medya, özellikle geleneksel medyanın apaçık sermaye ve devlet kontrolünde olduğu toplumlarda bu medya tarafından gizlenen bilginin yayılmasına imkân sağlamaktadır.
- Demokratik müzakere ortamı, yeni-sosyal medyada olduğu gibi tek tek bireylerin kanaatlerini ilemesiyle değil, karşılıklı etkileşimin belirli bir işleyiş üzerinde uzlaşmış, belirli bir çerçevesi ve kuralları olan gerçek toplumsal ve siyasal zeminler üzerinde filizlenebilmektedir.
- Yeni-sosyal medyanın bilgi üretilip paylaşılması noktasında sınırsız olanaklar sunduğu, özellikle, bilgi ve enformasyon akışının güçlenmesinin seçmenleri daha bilgili yapacağı, dolayısıyla seçim kararlarının da daha rasyonel olacağı belirtilmektedir.
- Yeni-sosyal medyanın ortaya çıkması ile sadece iletişimin araçsal koşullarının değiştiğine buna karşın hiçbir aracın tek başına demokratik bir ortamı getiremeyeceğine işaret edilmektedir.
- Azınlıkların ya da muhaliflerin kamusal sorunları egemenlerden bağımsız olarak tartışabilecekleri bir kamusal alan açabilmelerine olanak tanınmadıkça, yeni-sosyal medya siyasal demokrasinin güçlenmesine, yolsuzlukların azaltılmasına tek başına bir katkı veremeyecektir.
- Demokrasinin tanımlanması bizatihi bir sorun alanı teşkil etmektedir.
- Toplumsal kesimler arasında sosyal medya üzerinden gerçekleşen ayrışmalar nedeniyle demokratik müzakerenin olması çok gerçekçi görünmemektedir.

- Bilgi çarpıtma, troll, alt yapı ve teknik eksiklikler, mevcut devletlerin siyasi durumları, erişim konusunda eşitsizlik, devlet ve bu şirketlerin sahipleri tarafından manipüle edilmesi ve sansürlenmesi yeni-sosyal medyanın demokratik potansiyelini engellemektedir.

Sorulan soru ve verilen cevaplar göz önünde bulundurulduğunda, çoğu katılımcının bu argümanı yüksek bir itina ile dikkate aldığını söylemek mümkündür. Konuya hâkim olmak konusunda ise, katılımcılar, teorik açıdan çok bilinçli olmalarına rağmen pratikte çözüm bulmak ve meseleyi gerçek hayatta çözmek konusunda pek de yaratıcı ve çözüm odaklı görünmemektedir. Verilen çoğu yanıtta dünya literatüründen farklı ve özgün bir görüş bulunmamaktadır. Bu alanda çalışan çoğu katılımcı konuyu pratik anlamda ve sahaya inerek derinlemesine incelememiştir. Verilen örneklerin hemen hemen hepsinin dünya araştırmalarına dayalı örnekler olduğu başka bir gerçektir. Türkiye bağlamında demokrasi ve yeni medya arasındaki sorunları çözmeye yönelik kayda değer herhangi bir yöntem, çözüm, öneri bulunmamaktadır.

Birinci grup içinde yer alan akademisyenlere yöneltilen ikinci soru:

S2. Teknolojik determinizm perspektifinden bakanlar, yeni-sosyal medya ve yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu araçsal olanaklarla insanların karar vermesine, insanın karar verici bir birey olarak tanımlanmasına, bireylerin kendilerini ifade etmelerine ve içerik üretip paylaşmalarına ilişkin geçmişteki sınırlılıkların ortadan kalktığını düşünmektedirler. Kişilerin daha etkin ifade edici aktörlere dönüştüğünü iddia eden söz konusu argümantasyonda katıldığınız veya katılmadığınız yönleri gerekçelendirerek özetler misiniz?

Bu soruya verilen yanıtlar içerisinde, bireylerin içerik üretmelerindeki sınırın genişlemiş olması ve görece herkesin içerik üretir hale gelmesi savına vurgu yapmakla birlikte, özellikle kimi katılımcıların Post-truth meselesine işaret etmiş olmaları, bunun aslında problemlili bir durum olarak görüldüğünü göstermektedir. Kimi katılımcıların içerik üreten ve üretmeyen bireyler arasındaki farkın ortadan kalkmasıyla birlikte, hangi içeriğin güvenilir ve hangi içeriğin güvenilirmez olduğu tartışmasının öne çıktığına işaret etmeleri de dikkat çekicidir. Bu katılımcılara göre, bireyler bu durumda kendilerini daha güçlü ifade eden aktörlerden ziyade vasıfsız şovmenlere dönüşmektedirler.

Ayrıca böyle bir argümanın mutlaka teknolojik determinist bir perspektif içinden çıkması gerekmediğinin altını çizen bir katılımcı, yeni-sosyal medya ve yeni iletişim araçlarının insanların daha zahmetsizce içerik üretmesini ve yaygınlaştırmasını mümkün kıldığını söylemekle toplumsal dönüşümün ana dinamiklerini iletişim teknolojilerinin gelişimine indirgemek arasındaki farka vurgu yapmıştır. İlk planda bu argümana destek veren katılımcı, içerik üretiminin kolaylaşması ve hızlanmasının yanı sıra insanın karar verici bir birey olarak tanımlanması arasında doğrudan bir ilişki olmadığını dolayısıyla bu iki meselenin farklı düzlemlerde ele alınması gerektiğine işaret etmiştir.

Mevcut siyasal ve toplumsal alanı düzenleyen iktidar ilişkilerinin böyle bir alana nüfuz edebileceğini ve reklam vererek bu alanı konvansiyonel olanın uzantısı haline getirmesinin olanak dâhilinde olduğuna işaret eden bir katılımcının yanı sıra, diğer bir katılımcı da teknolojinin gelişmesiyle birlikte bireyler de gelişir gibi düz mantığın geçersiz bir varsayım olduğuna dikkat çekerek, bireyin iradesi, bilinci, kültürü, zihniyeti, ideolojisi vb. birçok etkenin bireyin tutum ve davranışlarını etkilediğinin altını çizmiştir. Bu bağlamda katılımcıların genelde her bireyin rasyonel olmasının ya da insanların her zaman rasyonel davranmalarının imkânsızlığına vurgu yaptığı görülmüştür. Katılımcılar

genelde yeni iletişim teknolojilerinin, insanları daha etkin aktörlere dönüştürmesinin otomatik olarak gerçekleşmeyeceği konusunda hemfikir durumdadırlar. Örneğin bireyin irade, istek ve eğilimine vurgu yapan bir katılımcıya göre, bu sayılan unsurlar olmadığı müddetçe yeni iletişim teknolojilerinin tek başına söz konusu dönüşümün gerçekleşmesine katkı vereceğini düşünmek abesle iştigal etmek olacaktır.

Bireyin içerik üretim gücünün, eğitim ve kültürel birikimlerle birlikte anlamlı olabileceğine vurgu yapan diğer bir katılımcı da “herkesin içerik üretiyor olmasının bu üretimin niteliğini dikkate almadan dönüştürücü ve geliştirici bir etkisinin olduğunu söylemenin mümkün olmadığına” işaret etmiştir. Nitekim bu katılımcının da vurguladığı gibi teknolojinin belirleyici olduğu ya da sonucun dönüştürücü-geliştirici veya geriletici olduğu varsayımları üretilen içeriğin niteliğine bağlıdır. Bunun yanı sıra, içeriğin herkes tarafından üretilmesinin ciddi bir enformasyon kirliliğini de beraberinde getirdiğini göz ardı etmemek gerekmektedir.

Kimi katılımcılar bu soruya farklı perspektifler içinden bakarak yanıt vermişlerdir. Örneğin temsili demokrasinin krizine vurgu yapan bir katılımcı, bu krizin, söylemler, katılım, temsil ve kararların rasyonalitesi başlıklarıyla ilgili olduğuna dikkat çekerek bu çerçevede yeni-sosyal medyanın, söz konusu krizin nedenlerine ilişkin iyileştirici öneriler sunduğunu ve bu sayede demokrasinin erozyonuna veya temsil krizine çareler bulunabileceğini belirtmiştir. Nitekim bu katılımcıya göre söz konusu sorunlara çözüm bulma doğrultusunda politik olanın girdi ve çıktısı arasında bir dengenin kurulabileceği beklentisi de olanaklar dâhilindedir. Soruya pozitif yaklaşan bu katılımcıya göre, yeni-sosyal medya, karar verme ve kendini ifade etme bağlamında geçmişten süregelen sınırlılıkları kısmen düzeltmiş, karar verme süreçlerinin içsel dinamiklerini ve politik seçkinlerin bu süreçteki etkilerini de ortadan kaldırmıştır.

Yeni-sosyal medyanın teknolojik olanakları perspektifinden soruya yaklaşan bir katılımcı ise bireye sunulan bu interaktif olanakların söz konusu araçların donanımsal ve yazılımsal olanaklarının izin verdiği ölçüde mümkün olduğuna vurgu yapmıştır. Bu katılımcıya göre, özellikle yazılımların sınırlılıkları ya da izin verdiği olanak düzeyinde yani yeni-sosyal medyanın algoritması ölçüğünde bir özgürlükten bahsedebilmek daha gerçekçi bir değerlendirme olacaktır.

Teknolojinin kendi başına insanların karar verme yeteneğini geliştirmediğine ve sosyal medya platformlarını veya yeni iletişim teknolojilerini kullanmadan önce de insanların iradelerini ortaya koyabildikleri siyasal-toplumsal olanakların olduğuna vurgu yapan bu katılımcı grubuna göre, söz konusu araçların insanlara daha geniş ortamda (aile, arkadaş, akraba grupları, siyasal gruplar dışında) yani kitlesel olarak kararlarını ve ürettikleri içerikleri paylaşma olanağı verdiğini söylemek daha gerçekçi bir yaklaşım olacaktır. Nitekim grup içerisinde bir katılımcı bireylerin ifade olanaklarının artmasının ve içerik üretip paylaşabilme olanaklarının çoğalmasının yanı sıra, bireylerin yönlendirmeye daha açık hale geldiklerinin de dikkate alınması gereğine işaret etmiştir.

Bu soru bağlamında dile getirilen argümana katılmayan daha doğrusu negatif bir yaklaşım sergilenen bir grup katılımcı, toplumun geneli açısından bireylerin daha etkin aktörlere dönüştüğü düşüncesinin, kesinlikle doğru olmadığını savunmuştur. Bu katılımcılar özellikle hâlihazırdaki siyasi ve iktisadi durumun buna izin vermediğini, ayrıca, siyasal baskıları da göz önünde bulundurmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Söz konusu katılımcılar yeni-sosyal medyanın bu kadar gelişmiş olmasına rağmen, dünyanın da giderek diktatörleşmesinin olayın aslında araçla bağlantılı olmadığını göstergesi olduğunu ifade etmişlerdir.

Yine bu grup içinde Türkiye örneğinden yola çıkan bir katılımcı, üretilen içeriğin kimler tarafından tüketildiğinin ve karşılık bulup bulmadığının dikkate alınması gerektiğini belirterek siyasilerin yeni-sosyal medya kullanımına işaret etmiş ve tek taraflı, etkileşimli olmayan bir kullanım pratiğinin geliştirildiği eleştirisi üzerinden mevcut kullanım pratikleri açısından bu argümanın savunulacak tarafı olmadığını söylemiştir.

Mevcut haliyle sosyal medya platformlarında kimlerin gerçekçi değerlendirmelerde bulunduğunu kimlerin sahte bilgilendirme yaptığını anlamanın -en azından normal bireyler için- çok mümkün olmadığı düşüncesinden yola çıkan bu grup içindeki kimi katılımcılar, bireylerin sanal ortamda potansiyel olarak kendilerini rahat ifade edebilme ve karar verebilme olanakları bulunmakla birlikte geçmişte kişilerarası iletişim ve yüz yüze fikir alışverişi pratiklerinin günümüzde buharlaşması sonucu bireylerin bu alanlarda tek başlarına ve anlık kararlar vermek zorunda kalabileceklerine vurgu yapmışlardır.

Bu soru bağlamındaki argümana destek vermeyen bir katılımcı ise yeni-sosyal medya platformlarında, dijital uçurum ve dijital okuryazarlık engellerinin varlığına dikkat çekmiştir. Bu katılımcıya göre, içerik üretimi herkesin yapabileceği bir şey değildir ve bu konuda, eşit erişim, eşit dijital okuryazarlık bilgisinin gerekliliğinin yanı sıra, etkinlik meselesinin ve etkin ifade engellerinin de dikkate alınması gerekmektedir.

İkinci soru çerçevesinde dile getirilen argümantasyona katılımcıların verdikleri yanıtlar dikkate alındığında, önümüze çıkan tablo yeni-sosyal medyanın, bireyler arasındaki doğrudan karşılıklı etkileşimin geçmişteki sınırlılıklarını ortadan kaldırdığını, ancak günümüze kadar bu potansiyelin tamamının kullanılmadığı yönünde bir

oydaşmanın olduğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda katılımcıların genelinin söz konusu argümana koşullu destek verdiği söylenebilir. Bu koşullu desteğe ilişkin ana başlıklar şöyle özetlenebilir:

- Yeni-sosyal medya ortamlarının kişilerarası müzakereden ziyade atışma ve kavga alanına dönüşmesi.
- Bu alanda güvenilir bilgiye ulaşımın zor olması, doğrulamak için herhangi bir ölçüt ve mercii bulunmaması.
- İçerik üretiminin kolaylaşması ve hızlanmasının, insanın karar verici birey olarak tanımlanması ile doğrudan ilişkilendirmenin gerçekçi bulunmaması.
- İktidar ilişkilerinin böyle bir alana nüfuz etme ve reklam vererek bu alanı konvansiyonel olanın uzantısı haline getirme riskinin hâlâ mevcut olması.
- Bireyin iradesi, isteği ve eğilimi dikkate alınmadan, yeni-sosyal medyanın potansiyel olanaklarının pozitif katkısı olacağını düşünmenin ya da insanların karar verme yeteneğini geliştireceğini beklemenin gerçekçi bulunmaması.
- Üretimin niteliği dikkate alınmadan teknolojinin belirleyici olduğu varsayımının otomatik olarak ilerletici ya da geriletici bir sonuç doğuracağı düşüncesinin destek bulmaması.
- “Herkesin içerik üretebilmesi” metaforunun ciddi bir enformasyon kirliliğini de beraberinde getirmesi.
- Yeni-sosyal medyanın bireye sunduğu interaktif olanakların bu araç-ortamların izin verdiği ölçüde mümkün olması.
- Bireylerin ifade olanaklarının artmasının ve içerik üretip paylaşabilme imkânlarının çoğalmasının, bireyleri yönlendirilmeye de daha açık hale getirmesi.

- Yeni-sosyal medyada üretilen içeriğin kimler tarafından tüketildiğinin veya karşılık bulup bulmadığının olanaklar söz konusu olduğunda dikkatlerden kaçması.
- Geçmişteki kişiler arası iletişimde ortaya konulan tartışma ortamının ve fikir teatisinde bulunmadığı yeni medyada bireylerin tek başlarına ve anlık kararlar vermeleri.
- Yeni-sosyal medya platformlarında, dijital uçurum ve dijital okuryazarlık engellerinin var olması.

İkinci soruya verilen yanıtlar değerlendirildiğinde katılımcıların çoğunun söz konusu argümantasyona bir önceki soruya göre daha eleştirel bir bakışla yaklaştıklarını ve konuya daha hâkim olduklarını söyleyebiliriz. Nitekim katılımcılar, Türkiye’de siyasilerin ve vatandaşların yeni-sosyal medya aktivitelerine işaret ederek, mevcut haliyle yeni-sosyal medya bağlamında da tek taraflı ve karşılıklı olmayan bir iletişim pratiğinin yaşandığı dile getirilmiştir. Ayrıca bu konuya verilen yanıtlara bakıldığında çoğu katılımcının bu argümana en azından Türkiye bağlamında katılmadığı gözlemlenmiştir. Söz konusu argümantasyonda teorik tartışmalara da yer veren çoğu katılımcı, sorunla ilgili çözüm konusunda beklentileri kısmen karşılayabilmiştir.

Birinci grup içinde yer alan akademisyenlere yöneltilen üçüncü soru:

S3. Konuya iletişim perspektifinden bakanlar, haberlerin yeni medyadan özellikle de sosyal medyadan takip edilmesi yönünde artan bir eğilim olduğu yönünde hemfikir görünmektedirler. Örneğin toplumsal kutuplaşma ve sosyal medya ilişkisini ele alan araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlardan birisi de sosyal medya kullanıcılarının kendileriyle benzer düşüncelere sahip olan kişileri ve grupları takip ediyor olmaları nedeniyle büyük ölçüde kendi düşünceleriyle uyumlu haberlerle karşılaştıkları ve bu

durumun siyasal söylemlerin kutuplaşmasına yol açtığıdır. Söz konusu argümantasyonda katıldığınız veya katılmadığınız yönleri gerekçelendirerek anlatır mısınız?

Haber takip etme nedeniyle oluşan kutuplaşmanın, geleneksel medya araçlarının daha aktif kullanıldığı dönemlerde bile görüldüğüne işaret eden kimi katılımcılar, sosyal medyanın ortaya çıkmasıyla bu kutuplaşmanın arttığına da yadsınamaz bir gerçek olduğunun altını çizmekle birlikte, bireylerin görüşlerinin şekillenme ve kutuplaşması konusunda da yeni-sosyal medyanın payına dikkat çekmiştir.

Kutuplaşma kavramını sorunlu bulan ve kavramın taraf olmayı olumsuz bir durum olarak göstermesine karşı çıkan başka bir katılımcının görüşüne göre, kutuplaşma siyasete içkin bir gerçek olmasıyla birlikte dayandığı esaslara ve tarafları temsil eden önelere bağlı olduğu halde, kutuplaşma dönüştürücü ve ilerletici olma kabiliyetine sahiptir.

Bu görüşü desteklemeyen ve kutuplaşmanın bir iletişim ya da kendini ifade etme biçimi olmadığını, bilakis kabullerin ve ön yargıların çok daha güçlü bir şekilde yeniden üretildiği ego-merkezli oyun bahçelerine benzediğini söyleyen diğer bir katılımcı, ayrıca, dünyanın farklı ülkelerinde yükselen aşırı-sağın da bu durumdan beslendiğine dikkat çekmiştir.

Yeni-sosyal medya şirketlerinin meseleye ticari açıdan bakmaları ve müşteri memnuniyetinin öne çıkması gerçeğinden yola çıkan bir katılımcı ise, kişinin katılımıyla yeni-sosyal medya şirketlerinin kişiye yankı duvarları ördüğünü ve çoğu kişinin haberleri sosyal medyadan almadığını varsayarsak, toplumun tamamen sosyal medya kaynaklı

haberlerle, yeni-sosyal medyanın yarattığı yankı duvarları içine hapsolmediğini, toplumsal dinamiklerin hâlâ işlediğini söylemiştir.

Benzer düşüncelere sahip olan kişilerin ve grupların takibi sonucunda, geçerlilik iddialarının zayıflayacağını söyleyen katılımcının yanı sıra, yeni-sosyal medyanın farklı grupları, toplumun çeşitliliklerini kapsadığı varsayımıyla yola çıkan grup içindeki diğer bir katılımcı, toplumdaki bölünmüşlüğü sosyal medya alanına da yansıdığından söz etmiştir. Söz konusu katılımcı, hayatın kendisinde bir toplumsal dönüşümün gerekliliğine vurgu yaparak, bu konuda sosyal medyadan medet ummanın, aşırı iyimserliğe ya da tekno-iyimserliğe dönüşme tehlikesine işaret etmiştir.

Bir katılımcı, insanların seçici algılar yoluyla kendi eğilimlerine uygun tercihler yaptıklarını, ancak bunun kutuplaşmaya yol açacağı ya da mevcut kutuplaşmayı artıracığı anlamına gelmediğini söylerken, diğer bir katılımcı, bu konuya benzer severlik açısından bakmış ve kutuplaşmanın zaten baştan var olan bir gerçek olduğunu belirtmiştir.

Konuya olumlu açıdan bakan başka bir katılımcı, yeni medya platformlarında farklı görüşleri dinlemenin ve bu görüşleri kişinin kendi görüşleriyle karşılaştırıp tartıp ölçmesinin mümkün olduğundan söz etmiştir.

Yeni-sosyal medya platformlarının algoritmalarının devreye girmesi neticesinde kutuplaşmanın ortaya çıktığını söyleyen katılımcıya karşı başka bir katılımcı ise yeni-sosyal medyada karşılıklı sözel atışmalar yoluyla kutuplaşmanın kısmen etkileneceğini, ancak geleneksel medyanın bazı kesimlere yer vermeyerek, bu kesimleri bir nevi ötekileştirerek, kutuplaştırıcı bir rol oynadığını ifade etmiştir.

Kutuplaşma olgusunda göz önünde bulundurmamız gereken temel noktalardan bir diğeri bu tür bir homojenliğin doğru düşünmeye oldukça zarar verebileceğidir. Bununla birlikte, katılımcı, yeni medyada oluşan kutuplaşmanın, nefret söyleminin üretiminde, aşırılık içeren paylaşımların yaygınlaşmasında, hatta fanatizm için uygun zemin hazırlanmasında büyük bir rolü olduğunu vurgulamıştır.

Üçüncü soruda katılımcılara sunulan argümantasyon ve verilen yanıtlar dikkate alındığında, önümüze çıkan tablo, yeni-sosyal medyanın kutuplaşmanın yaratıcı unsuru olmadığını ancak kutuplaşmayı tetiklediğini ve arttırdığını göstermektedir. Ayrıca kutuplaşmaya olumlu taraftan bakan katılımcılar bu konuyu dezavantaj olarak nitelendirmemektedirler. Grup içinde üç katılımcı ise kutuplaşma olgusunun yeni medya algoritmalarından kaynaklandığını söylemektedir. Bu yanıtların özetlerini aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür:

- Kutuplaşmanın toplumda ve geleneksel medyada daha önceden var olması.
- Yeni-sosyal medyanın kutuplaşmanın sebebi olmadığı belki mevcut kutuplaşmanın sonucu olabileceği ve kutuplaşmayı beslemesi.
- Bireyleri kutuplaştırma yeni-sosyal medyanın bir özelliği olmaması.
- Yeni-sosyal medyanın yankı odalarını harlayan ve büyümesini sağlayan araçlar olarak işlev görmesi.
- Yeni-sosyal medya platformlarının algoritmalarının devreye girmesi neticesinde kutuplaşmanın ortaya çıkması.
- İnsanların seçici algılar yoluyla kendi eğilimlerine uygun tercihler yapmaları ve bu eğilimin kutuplaşmayı artıracığı ya da buna yol açacağı anlamına gelmemesi.
- Toplumdaki bölünmüşlüğü yeni medya alanına yansımaları.
- Yeni-sosyal medya şirketlerinin meseleye ticari açıdan bakmaları ve bu konuda müşterinin memnuniyetinin öne çıkması.

Yukarıdaki argümanın yanıtlarına bakarak, katılımcıların özgün ve farklı görüşleri bulunduğunu söyleyebiliriz, ancak ilk soruda olduğu gibi bu soruda da katılımcılar tarafından verilen reel hayatta bu gerçekleri yansıtan az sayıda örnekle karşılaşmıştır. Ayrıca bu konuyu sorunlu bir durum olarak nitelendirenlerin buna bir çözüm önermemeleri, Türkiye’de bu konunun derinlemesine çalışılmadığını göstermektedir.

Birinci grup içinde yer alan akademisyenlere yöneltilen dördüncü soru:

S4. Konuya sosyolojik açıdan bakanlar sosyo-demografik sorunların (yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, etnik gruplar ve ideolojik görüş gibi) yeni-sosyal medya platformlarında daha etkin ve demokratik yoldan çözülme olanağından sıklıkla söz etmektedirler. Söz konusu argümantasyonda katıldığınız veya katılmadığınız yönleri gerekçelendirerek özetler misiniz?

Bu soruyu yanıtlayan bir katılımcı, yeni medyanın birçok sorun hakkında farkındalık oluşturmasının mümkün olduğunu, buna rağmen kamuoyunda tartışmalı olabilecek problemlerde faydalı olamayacağını söylemiştir. Yeni medyanın faydalarını bireylerin “içlerini dökme eylemi” olarak nitelendiren söz konusu katılımcıya göre, sorunların kalıcı olarak çözülmesi son aşamada yüz yüze görüşme yoluyla gerçekleşecektir. Bu düşünceye ek olarak, diğer bir katılımcı, kimlik eksenindeki çatışma ve “uyum” sorunlarının yeni medya aracılığıyla daha rahat çözümlenebileceği şeklinde bir varsayımın ne somut bir örneğinin ne de bunu doğrulayan bir araştırmanın mevcut olduğuna işaret etmiştir.

Sorunların görünür kılınması, sorunlara çözüm arayışı için tartışma ve müzakere alanı oluşturulması, devamında gündem oluşturulması, örgütlenilmesi, seslerin

duyurulması ve sorunun karar alıcıların gündemine taşınması konusunda yeni medyanın katkısına atıfta bulunan katılımcının görüşüne göre, toplumun dikkatinin çekilmesi, sorunun görünür kılınması, örgütlü ve güçlü bir biçimde dillendirilmesi, konunun siyasal mecraya ulaşmasına ve çözüm üretilmesine katkı sağlayacaktır. Bunun yanı sıra katılımcı, tüm bunların özgür, demokratik ve hukuk devleti niteliği taşıyan ülkeler için geçerli olduğunun da altını çizmiştir.

Önceki dönemlerde güçsüz veya desteksiz toplumsal kesimlere bir olanak sunan yeni medyanın potansiyeline dikkat çeken bir diğer katılımcıya göre, sorunun çözümü ve sorunun dile getirilme potansiyeli, muhatapların onu dikkate almasına koşuttur.

Yeni medyanın sosyo-demografik sorunların tartışılmasına alan oluşturmaya karşın sağlıklı bir müzakere ve tartışmanın bu alanlarda pek mümkün görünmediğini, ayrıca yeni medya platformlarında toplumların çok az konuda hemfikir olduğunu ve bu nedenle son kertede toplumun bu sorunlarla gerçek yaşamda yüzleştiğini ve çözmeye çalıştığını düşünen iki katılımcının görüşüne ilave olarak, internetin uluslararası ağ olmasının, içinde etkin güçleri barındırma ve ticari bir faaliyet alanı oluşturma tehlikesini de beraberinde getirdiği ve bunun sağlıklı bir demokratik atmosfer yaratma olasılığını engellediği de ifade edilmektedir.

Politik olarak uçta yer alan grupların bu temalar üzerinden yeni içerikler üreterek sosyo-demografik sorunları yaygınlaştırdıklarına işaret eden diğer bir katılımcının eleştirel bakış açısına göre, bu yaygınlaşma sorunların çözümünden ziyade yeniden inşası anlamına gelmektedir.

Sosyo-demografik sorunların her kesim için aynı öneme sahip olmadığı, etnik ve ideolojik sorunların diğer etnik ve ideolojik taraflarca kabul edilmeyeceği ve böylece demokratik bir tavrın ortaya çıkmayacağı varsayımı ile yola çıkan başka bir katılımcıya göre, bu sorunların yeni-sosyal medyada daha etkin çözülme olanağı bulunsa da bu alanlarda her birinin eşit ölçüde tartışıldığı, gündeme getirildiği ve çözüldüğü söylenemez. Aynı katılımcı, karşılıklı saygı ve eşit haklara sahip olmayan toplumlarda bu meselelerin çözülmesinin söz konusu bile olmayacağını da vurgulamıştır.

Bu tür sorunlara mikro düzeyde (iktidar tarafından) çözüm sağlandığına ancak makro düzeyde sorunların hiçbir şekilde çözülmeyeceğine dikkat çeken diğer bir katılımcının düşüncesine göre, bu tür sorunlar yeni medya üzerinden çözülemez ve günümüzde insanların korku kültürü içinde yaşamaları ve dünyanın demokratikleşme yerine diktatörleşme doğrultusunda ilerlemesi bunun bir ispatıdır. Bununla birlikte, yeni medya kullanımı bağlamında demografik özelliklerden kültürel özelliklere kadar birçok eşitsizliğe şahit olmamız yadsınamaz bir gerçektir. Sosyo-demografik sorunların yeni medyada daha da derinleştiğini, örneğin yaşla ilgili ortaya çıkan eşitsizliklerin, özellikle yaşlıların gençlere göre kullanım pratiklerinin daha az olmasının, yaşlıların dijital teknolojilere adaptasyonunun zayıf kalmasının çevrim içi siyasal müzakerede bir eşitsizlik yarattığını söyleyen katılımcıya göre, engelliler, kadınlar ve azınlıklar gibi dezavantajlı grupların da sosyal medyada suskunluk sarmalına takıldıkları görülmektedir.

Sosyo-demografik sorunların yeni medya aracılığıyla çözülme olanağı konusuna değinen katılımcıya göre söz konusu çözüm, bilişim uçurumu nedeniyle zordur. Örneğin; yaşlı, kadın, fakir, kırsal bölgede yaşayan, eğitim düzeyi düşük ve engelli kişilerin katılım sorunu, ayrıca dil sorunları olabilmektedir. Buna ek olarak, yeni-sosyal medya platformlarında yaş ve cinsiyet konusunda doğal ve biyolojik sınırlıklara dikkat çeken

diğer bir katılımcı, bu sorunların bu alanda çözümlenmediği görüşündedir. Bununla birlikte, etnik gruplar ya da farklı ideolojik görüşler konusuna vurgu yapan başka bir katılımcı, yeni medyanın bu konularda nefret söylemlerinin üretilmesine sebebiyet verdiği dikkat çekmiştir.

Konuya olumlu yönden bakan katılımcılara göre, yeni medyada katılım ve etkileşimin kolay olması sosyo-demografik sorunların çözülmesinin daha hızlı gerçekleşmesine, ayrıca sorunların sanal ortamda hızlı bir şekilde tartışılmasına ve birtakım anketlerle veya çözüm önerileriyle sonuca ulaştırılmasına olanak tanımaktadır. Ancak kişilerin gerçekçi görüşlerini her zaman doğru bir şekilde yansıtmayan yeni-sosyal medya, alınan kararların bazen beklenenin dışında ve tamamen gerçekdışı olmasıyla sonuçlanabilir.

Dördüncü soru içinde yer alan argümanları ve katılımcıların verdikleri yanıtları dikkate alacak olursak, önümüze çıkan perspektif, yeni medya yoluyla sorunların görünür kılınmasının, çözüm arayışı çerçevesinde tartışma ve müzakere alanı oluşturulmasının, gündem oluşturulmasının, örgütlenme, sesleri duyurma ve sorunları karar alıcıların da gündemine taşıma imkânı sağlanmasının mümkün olduğudur. Verilen yanıtların önemli başlıkları özetle şöyledir:

- Sosyo-demografik sorunların kalıcı çözümünün son aşamada yüz yüze görüşme yoluyla olması.
- Kimlik eksenindeki çatışma ve “uyum” sorunlarının yeni medya aracılığıyla daha rahat çözümlenebileceği şeklinde bir önermeye dair herhangi bir somut örneğin ve bunu doğrulayan herhangi bir araştırmanın mevcut olmaması.
- Böyle bir argümanın özgür, demokratik ve hukuk devleti niteliği taşımayan ülkeler için geçerli olmaması.

- Yeni medya, önceki dönemlerde güçsüz veya desteksiz toplumsal kesimlere bir olanak sağlamış olsa da tek başına sorun çözme/sorun dile getirme potansiyelinin, muhatapların onu dikkate almasına koşut olması.
- Yeni-sosyal medyada sağlıklı bir müzakere ve tartışmanın pek mümkün görülmemesi.
- İnternetin, uluslararası ağ olması nedeniyle içinde etkin güçleri barındırması ve ticari bir faaliyet alanı olması, bu alanda sağlıklı bir demokratik atmosfer yaratma olasılığının çok düşük olması.
- Uçta yer alan grupların bu temalar üzerinden yeni içerikler üreterek sosyo-demografik sorunları yaygınlaştırmaları ve bu yaygınlaşmanın sorunların çözümünden ziyade yeniden inşası anlamına gelmesi.
- Sorunlarının her kesim için aynı önemde olmaması, etnik ve ideolojik sorunların tüm etnik ve ideolojik taraflarca kabul edilmesinin ve demokratik bir tavrın ortaya çıkmasının beklenmesinin çok da gerçekçi görülmemesi.
- Sosyo-demografik sorunların yeni-sosyal medyada daha etkin çözüme olanağının yanı sıra, bu sorunların her birinin yeni-sosyal medyada eşit ölçüde tartışıldığını, gündeme getirildiğini ve çözümlendiğini söylemenin mümkün olmaması.
- Yeni-sosyal medya kullanımı bağlamında demografik özelliklerden kültürel özelliklere kadar birçok eşitsizliğin olması.
- Dezavantajlı grupların, örneğin engelliler, kadınlar ve azınlıkların, sosyal medyada suskunluk sarmalına takılmaları.
- Sosyo-demografik sorunların yeni medyada çözülmesinin bilişim uçurumu nedeniyle zor olması.
- Yeni-sosyal medyanın, etnik gruplar ya da farklı ideolojik görüşler konusunda nefret söylemlerinin üretilmesine sebep olması.

- Yeni-sosyal medyanın kişilerin gerçekçi görüşlerini her zaman doğru bir şekilde yansıtmaması.
- Sosyo-demografik sorunların yeni-sosyal medya platformlarında, yaş ve cinsiyet konusundaki doğal ve biyolojik sınırlıklardan dolayı çözülmemesi.

Bu argümana verilen yanıtlar ve katılımcılar değerlendirildiğinde, katılımcıların çoğunun konuya ilişkin iyimser bakışları olduğunu söylemenin pek mümkün olmadığı görülmüştür. Çözüm arayışı ve öneriler konusunda katılımcılar sorunu bu ortamda çözmek ve değerlendirmek yerine çareyi bu alanın dışında aramaktadırlar. Katılımcılar sosyal medyayı sadece sorunları dile getirme alanı olarak görmektedirler ve çözüm için bu alanın dışına çıkmanın gerektiğini vurgulamaktadırlar. Söz konusu argümanla ilgili yanıtlara bakılırsa, Türkiye bağlamında çok fazla örnek, öneri ve özgün bir görüşün olduğu da söylenemez. Konu Türkiye’de daha derinlemesine çalışması gereken bir meseledir.

Birinci grup içinde yer alan akademisyenlere yöneltilen beşinci soru:

S5. Demokratik ilkelere dayalı bir ekonomi sisteminin toplumun refahını öncelediğini düşünerek yeni medya ve yeni iletişim teknolojilerinin bu konuda demokratik ve eşit bir iktisadi yaşamın oluşumuna önemli katkıda bulunabileceği iddiası da son dönemlerde daha yaygın dillendirilmeye başlamıştır. Söz konusu argümantasyonda katıldığınız/katılmadığınız yönleri gerekçelendirerek özetler misiniz?

Her şeyin ağlarla birbirine bağlı olduğuna ve yeni iletişim teknolojilerinin günümüz ekonomisinin vazgeçilmez bir unsuru haline geldiğine vurgu yapan bir katılımcı, son yıllarda dijital kripto paraların bu iletişim araçları vasıtası ile ortaya çıktığına işaret etmekte, devlet güvencesi olmayan bu ve bunun gibi para birimlerinin

insanlığa uzun vadede ne gibi etkiler yaratabileceğinin hâlâ meçhul olduğunu düşünmektedir.

Demokratik ve eşit bir iktisadi yaşamın kurulması açısından, hâkim üretim tarzının radikal bir şekilde aşılması gerekliliğine dikkat çeken diğer bir katılımcı, böylesine köklü bir değişimin sosyal medya platformlarında mümkün olmadığını, belki üretimin ve “yeniden üretimin” gerçekleştiği ve çelişkilerinin yansıdığı gerçek toplumsal ilişki alanlarında somutlanan toplumsal mücadelelerle gerçekleşeceğini söylemiştir.

Hayatın kendisini düzenleyen iktidar ilişkileri değişmediği sürece bu yeni teknolojilerin mevcutta olan durumun birer uzantısı haline geleceği olasılığından söz eden katılımcının yanı sıra, yeni medyanın devrimsel yönünün zaman içinde evrimsele evirildiği yönünde başka bir görüş de öne çıkmaktadır. Bu görüşe göre, egemen olan devlet, sermaye sahibi, lobiler, güçlü kurumlar vb. zaman içinde yeni medyanın potansiyelini anlayarak, ona göre konumlanmışlardır.

Yeni medyanın ekonomik ve siyasal faaliyetlerinin sağlıklı işleyişine vurgu yapan grup içindeki bir katılımcı bu katkının yapısal dönüşümlerin ve düzenlenmelerin sayesinde gerçekleşeceğine de dikkat çekmiştir. Yeni medyanın ilk görevinin bu platformları sunan şirketlerin kârlarını artırmak olduğu gerçeğinden yola çıkan diğer bir katılımcı, kullanıcıların bu kâra katılmadıklarını ve yalnızca analiz edilen, toplanan ve reklam verenler tarafından potansiyel müşteriler olarak ele alındıklarını söylemiştir. Bu görüşe göre, küresel Neo-liberal bir ortamda ekonomi sisteminin, toplumun refahını öncelendiği savı bir umut olmaktan ileriye gitmemektedir.

Ekonominin, üretimin, tüketimin ve iletişimin eşitlikçi bir biçimde yaygınlaştırılmasında yeni medyayı öncelikli olarak düşünmenin doğru bir fikir olmadığını savunan katılımcıya göre, verili toplumsal düzenin yarattığı sorunları, yeni-sosyal medyayla çözebilmek pek olası gözükmemektedir.

Kimi katılımcının yeni-sosyal medyanın toplumdaki eleştirel potansiyelinin açığa çıkararak ekonomiye ve iktisadi eşitliğe katkı sağlayabileceği düşüncesine karşın, bir katılımcı iletişim teknolojilerinin sadece tüketim alışkanlıklarımızı daha doğrusu tüketim pratiklerimizi değiştirdiğini söylemiştir.

Dijital kapitalizmin göz önünde bulundurulması gerekliliğine dikkat çeken bir diğer katılımcıya göre, bu ortamların büyük küresel şirketlerin elinde olduğunu ve onların istediği şekilde işletildiğini unutmamak gerekir. Bununla birlikte konuya kapitalizm perspektifinden bakılırsa, yeni medyanın eşit bir iktisadi yaşama izin vermesi pek de olası gözükmemektedir. Yeni medyanın, açıkça bir pazar platformu olduğuna, pazar prensiplerinin burada da işlediğine ve geleneksel pazarda olduğu gibi, büyüklerin küçükleri yediğine tanık olmaktadır.

Ekonomik açıdan yüksek teknolojiyi üreten ülkelerle üretemeyenler arasındaki gelişmişlik farkına işaret eden bir katılımcıya göre, söz konusu teknolojilerin üretildiği ve yaygın olduğu ülkelere bakılırsa bu ülkelerde demokratik bir sistemin hâkim olduğu ancak yine de eşit iktisadi bir yaşamın oluşturulmadığı görülmektedir.

Başka bir katılımcı da yeni iletişim teknolojilerinin toplumun ekonomik açıdan belli bir denklığe veya aynı seviyelere gelmesini sağlayacağına dair önemli bir bulgunun bulunmadığına dikkat çekmiştir. Demokratik ilkelere dayalı bir ekonominin en önemli

ilkelerinden olan şeffaflık ve hesap verebilirlik kavramının eşit ve adil bir ekonominin oluşmasında önemli olduğuna vurgu yapan katılımcıya göre, bu bağlamda bilgilerin paylaşılmasıyla birlikte yeni medyadan konuyla ilgili geribildirimlerin alınması, konunun daha rahat rıza elde etmesi açısından değer taşımaktadır. Ona göre, bu yönüyle bu görüş olumlu değerlendirilse de bulgular, eşit ve adil bir iktisadi yaşamın oluşturulmasının birtakım kamusal politikaların doğru uygulanması ile gerçekte mümkün olabilecektir. Söz konusu meseleyi yeni medyada tartışmaya açmak her ne kadar demokratik bir usul olsa da alanın uzmanlarının vereceği kararlar çok daha etkili olmaktadır. Dolayısıyla katılımcıya göre, adil ve eşit bir ekonomik ortamın oluşturulması konusunda, konunun uzmanı olmayan pek çok kişinin görüşleri doğrultusunda tek başına değerlendirme yapmak doğru olmayacak, nihai aşamada sorunun çözümü belki de konuyla hiç ilgisi olmayan bir kitlenin düşünceleriyle değil uzmanların sağlıklı karar vermesiyle olacaktır.

Yeni medya şirketlerinin tekelliği ve iktisadi açıdan bunun iyiye işaret etmediğini ve rekabetin gerekliliğine dikkat çeken diğer bir katılımcıya göre, bu şirketlerin doğasında olan tekellik, verimlilik kaybına yol açmaktadır. Ona göre, konuya bu açıdan bakılırsa, bu platformlar daha çok ulusların yoksulluğuna sebebiyet vermektedir, ayrıca bu platformlar mikro düzeyde ekonomiyi etkiliyor olmalarına rağmen makro düzeyde daha çok yoksullaştırıcı bir özelliğe sahiptirler. Bu fikre karşı kadınların ve engellilerin iş gücüne vurgu yapan diğer bir katılımcı, yeni medyanın kadınların iş gücünün artması, engellilere iş imkânı sağlanması ve yeni iş alanlarının açılması yönünde olumlu iktisadi etkileri olduğunu savunmuştur.

Beşinci soruya verilen yanıtları gözden geçirmek gerekirse, çoğu katılımcının bu argümana katılmadığını ve ekonomik eşitliğin sosyal medya aracılığı ile sağlanmadığını

söylemek gerekmektedir. Buna ek olarak verilen yanıtların önemli başlıklar aşağıda yer almaktadır:

- İktisadi eşitsizliğin yeni medyadan ziyade gerçek hayatta ve uzmanlar tarafından ele alınması gerekliliği.
- Yeni medyada bu sorunun çözülmemesi, aksine yeni medyanın eşitsizliğin ve uçurumun büyümesine sebep olması.
- Yeni medyanın kadınlara ve engellilere iş imkânı sağlaması ve yeni iş alanlarının açılması.
- Bu platformların mikro düzeyde ekonomiyi etkiliyor olması ve makro düzeyde daha çok yoksullaştırıcı bir özelliğe sahip olması.
- Yeni medya şirketlerinin tekelliği ve bunun iktisadi açıdan iyi bir şey olmaması, rekabet olmasının gerekmesi.
- Bilgilerin paylaşılmasıyla birlikte yeni medyadan konuyla ilgili geribildirimlerin alınması, konunun daha rahat rıza elde etmesi açısından değerliliği.
- Yeni iletişim teknolojilerinin toplumu ekonomik açıdan belli bir denklige veya aynı seviyelere getireceğine dair herhangi bir bulgunun bulunmaması.
- Bu teknolojilerin üretildiği ve yaygın olduğu çoğu ülkede demokratik bir sistemin hâkim olması, yine de eşit iktisadi bir yaşamın oluşturulmaması.
- Kapitalizm bakış açısından, yeni medyanın eşit bir iktisadi yaşama izin vermemesi.
- Yeni-sosyal medyanın, toplumdaki eleştirel potansiyelin açığa çıkması ile ekonomiye ve iktisadi eşitliğe katkı sağlayacağı.
- İletişim teknolojilerinin sadece tüketim alışkanlıklarımızı daha doğrusu tüketim pratiklerimizi değiştirmesi.
- Verili toplumsal düzenin yarattığı sorunları medyayla çözenin imkânsızlığı.

- Küresel Neo-liberal bir ortamda ekonomi sisteminin toplumun refahını öncelediği savının bir umut olmaktan ileriye gitmemesi.
- Yeni-sosyal medyanın ekonomik ve siyasal faaliyetlerin sağlıklı işleyişine katkı oluşturabilmesi, yapısal dönüşümlerin ve düzenlenmelerin olmasının gerekmesi.
- Yeni-sosyal medyanın devrimsel yönünün zaman içinde evrimsele dönüşmesi.
- Hayatın kendisini düzenleyen iktidar ilişkileri değişmediği sürece bu yeni teknolojilerin mevcutta olan durumun birer uzantısı haline gelmesi.
- Demokratik ve eşit bir iktisadi yaşamın kurulması açısından, hâkim üretim tarzının radikal bir şekilde aşılması ve bu değişimin yeni medya yolu ile yapılamaması.

Verilen yanıtların ve katılımcıların düşüncelerinin değerlendirmesi konusuna gelecek olursak, katılımcıların konuyu farklı açılardan değerlendirdiklerini söyleyebiliriz. Bir önceki soruda olduğu gibi sorunu yeni medya içinde değil belki dışında, makro düzeyde çözmeye yönelik bir çaba görmekteyiz. Katılımcılar yeni medyanın gerçek bir (iktisadi) alan olduğunu düşünmeyerek, bu alanın sadece yansıma ya da piyasaya aracılık etme işlevi gördüğünü varsaymaktadırlar.

Birinci grup içinde yer alan akademisyenlere yöneltilen altıncı soru:

S6. Toplum ve bireyler açısından farklı alanlarda eşit ve benzer fırsatlar yaratan bir kültürel demokrasinin yapılandırılması gerekliliğine işaret ederek, yeni-sosyal medyanın yaygın-aktif kullanımını bu anlamda fırsat olarak değerlendiren çevrelerin söz konusu argümantasyonunda katıldığınız veya katılmadığınız yönleri gerekçelendirerek özetler misiniz?

Bu argümana verilen olumlu yanıtlarda katılımcılar, yeni medya teknolojilerinin kültürel demokrasiye birçok faydası olduğunu, örneğin akademik yayınlara anında erişebilmek, pek çok tartışmayı eş zamanlı takip edebiliyor olmak, çevrim içi konferanslara katılabilmek ve kültürel metaları talep eden bireylere katkı sağlamak açısından faydalı olduğunu kabul etmekle birlikte, bu ortamlarda doğru bilgiye ulaşmanın görüldüğü kadar kolay olmayacağına vurgu yapmışlardır. Ayrıca yeni medya teknolojileri, kültürel ürünlere ulaşım sağlasa da diğer yandan bu ürünlerin kültürel değerlerini koruyabilme konusunda pek başarılı oldukları söylenemez. Nitekim bir katılımcıya göre, mesele yeni medya teknolojilerini takip etmekten ya da sosyal medyayı aktif olarak kullanmaktan ziyade, bu araçların nasıl kullanıldığını bilmek ve öğrenmektir.

Etik kuralların önemine dikkat çeken ve toplumun yeni medyada etik kurallara dayanarak bu alanların yaygınlaştırılmasını gerekli gören bir başka katılımcıya göre, yeni medyanın bu nitelikte kullanımı, ancak insan haklarına saygılı, demokrasi kültürü ve bilincine sahip kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Demokratikleşme konusuna gelecek olursak, kimi katılımcının görüşüne göre, bu teknolojiler bu amaçla bir işlev kazansa da bunu belirleyecek olan siyasal ve toplumsal hayatı düzenleyen iktidarın yapısı olacaktır. Nitekim söz konusu alanda demokratikleşme sağlanmadan bu araçlardan bir şey beklemek doğru olmayacaktır. İçinde bulunulan devletin hukuk devleti ve demokratik bir devlet olması, yeni medyanın kültürel bir demokrasinin oluşumuna katkı sağlaması için zorunludur.

Kültürel eşitliğin çok katmanlı bir mesele olduğunu ve yalnızca internete indirgenemeyeceğini, eğitimde, ekonomide, sağlıkta ve devlet hizmetlerine erişimde fırsat eşitliği olmadan internette fırsat eşitliği yaratmanın imkânsız olduğunu söyleyen

diğer bir katılımcıya göre, yüksek sermayeli bir şirketin internette profesyonel ekipler ve donanımlı ofisler, yüksek maliyetli aboneliklerle yapacağı habercilikle, can çekişmekte olan bir yerel gazetenin internete taşınması arasında ciddi farklar vardır, İnternete taşınmak konusunda eşit olsalar da başka meselelerde aralarında ciddi farklar bulunmaktadır.

Söz konusu argümana ilişkin katılımcıların yanıtlarından elde edilen bulgular, yeni medyanın özgün niteliklerine rağmen kültürel demokrasi açısından varoluşsal görünen tanınma sorununu bütünüyle çözebilme yönünde bir güce de sahip olmadığını aşikâr olduğudur. Bu sorun, bireyin ya da grubun özgün taraflarının kabul edilmesini hedefleyen farklılık politikalarının yaygınlaştırılması aracılığıyla ele alınmalıdır. Yeni medya özgür ve tarafsız olmak şartıyla kültürel demokrasinin oluşumuna katkı sağlamaktadır. Söz konusu meselede aracı suçlamaktan ziyade bu aracı kullananlara, bu araç üzerinde tahakküm kuranlara dikkat etmenin doğru bir yol olduğunu söyleyen kimi katılımcıya göre, yeni medya ortamları, aşırı kapitalist ilişkiler ağı içerisinde olduğundan, bu soruda söylenen ya da düşünülen potansiyelin yerine getirilmesi olanaklı değildir. Görünürde ne kadar potansiyeli yüksek bir araç olsa da kullanımı bu potansiyeli ortaya çıkaracak yönde değildir.

Toplumsal yaşantı konusuna değinen bir diğer katılımcıya göre, yeni medya teknolojileri tüm dünyanın kültürel ve toplumsal yaşantısını dönüştürmüştür. Nitekim tek tipleşme ve neredeyse kültürel farklılıkların yok olarak standardize olduğunu görmekteyiz. Ona göre, Instagram, Youtube gibi özellikle görselliğe dayanan platformlardaki içeriklerin tüm dünyada neredeyse aynı olduğunu söylemek mümkündür.

Kültürel gelişimin bilgi paylaşımı boyutunun zenginleşmiş olmasına rağmen yeni medya platformlarında bilginin doğruluğu, güncelliği ve doğru bağlama oturtulup oturtulmadığı tespiti zor olduğuna işaret eden katılımcının yanı sıra, kültürel demokrasinin gelişebilmesi için gerekli olan farklı görüşteki insanlar arası verimli tartışmaların yapılabilmesi açısından yeni medya platformlarının çok başarılı bir sınav vermediği başka bir katılımcının görüşünde yer almaktadır. Ayrıca, ifade özgürlüğü açısından bu konunun ülkelere göre değişiklik gösterdiği yanıtlardan elde edilen başka bir bulgudur.

Söz konusu argümana verilen yanıtları özetlersek:

Yeni-sosyal medya teknolojilerinin kültürel demokrasiye birçok faydasının olduğunu kabul etmekle birlikte;

- Bu ortamlarda doğru bilgiye ulaşmanın görüldüğü gibi kolay olmaması.
- Yeni medya teknolojilerinin bir yandan kültürel ürünlere ulaşmak konusunda olanak sağlarken diğer yandan onların kültürel değerlerini koruyabilme konusunda pek başarılı olmaması.
- Yeni-sosyal medya teknolojilerini takip etmekten ya da sosyal medyayı aktif olarak kullanmaktan ziyade, bu araçların nasıl kullanılacağına bilinmesi ve öğrenilmesi.
- Toplumun yeni medyada etik kurallara dikkat ederek bu alanların yaygınlaştırılması.
- Siyasal ve toplumsal hayatı düzenleyen iktidarın yapısında demokratikleşme sağlanmadan bu araçlardan bir şey beklemenin doğru olmayacağı.
- İçinde bulunulan devletin hukuk devleti ve demokratik bir devlet olmasının, yeni medyanın kültürel bir demokrasinin oluşumuna katkı sağlaması için zorunlu koşul olması.

- Kùltürel eşitliğin çok katmanlı bir mesele olduğu ve yalnızca internete indirgenemeyeceği.
- Yeni medyanın, özgün niteliklerine rağmen, kùltürel demokrasi açısından varoluşsal görünen tanınma sorununu bütünüyle çözebilme yönünde bir güce sahip olmaması.
- Yeni medyanın, özgür ve tarafsız olmak şartıyla, kùltürel demokrasinin oluşumuna katkısının olması.
- Bu meselede aracı suçlamaktan ziyade, bu aracı kullananlara, bu araç üzerinde tahakküm kuranlara dikkat etmenin doğru olacağı.
- Yeni medyanın tek tipleşmeye ve neredeyse kùltürel farklılıkların yok olacağı kadar standardize olmaya yol açması.
- Kùltürel gelişimin bilgi paylaşımı boyutu zenginleşmiş olmasına rağmen, bilginin doğruluğunun, güncelliğinin ve doğru bağlama oturtulup oturtulmadığının tespitinin güç olması.
- Kùltürel demokrasinin gelişebilmesi için gerekli olan farklı görüşteki insanlar arası verimli tartışmaların yapılabilmesi konusunda yeni medya platformlarının çok başarılı bir sınav vermemesi.
- İfade özgürlüğü açısından konunun ÷lkelere göre değişiklik göstermesi.

Sorulan sorular ve verilen cevaplar toplu olarak göz önünde bulundurulduğunda, hemen hemen tüm sorulan argümanlarda, farklı katılımcılar tarafından farklı görüşlerin ortaya koyulduğunu belirtmek gerekir. Katılımcıların çoğu, soruları büyük bir itina ile cevaplamışlardır. Türkiye özelinde çok fazla özgün görüşle karşılaşılmasa da verilen cevaplar içerisinde çelişki görülmemektedir.

4.2. GAZETECİLER İLE YAPILAN GÖRÜŞMELERDEN ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde çeşitli haber ajanslarına mensup on dokuz gazeteciye, teorik çerçevede elde edilen bilgilerden yola çıkılarak, argüman şeklinde üç soru hazırlanmış ve yöneltilmiştir. Gazetecilere sorulan sorular akademisyenlerin sorularına kıyasla daha sade bir şekilde hazırlanmıştır. Görüşmeler mail üzerinden ve çevrim içi olarak gerçekleşmiştir.

İkinci grup içinde yer alan gazetecilere yöneltilen ilk soru şöyledir:

S1. Siyaset bilimciler, yeni-sosyal medyanın siyasi gelişme konusunda (katılımın artması, doğrudan temsil, toplumlarda genel ve kısmi yapısal reformlara destek, müzakereci siyasal diyalog) olumlu sayılabilecek etkileri olduğunu belirtmektedirler. Söz konusu argümantasyonda katıldığınız veya katılmadığınız yönleri gerekçelendirerek açıklar mısınız?

Yeni medyanın kitlelere ulaşma ve kamuoyu oluşturmada oldukça etkili olduğunu belirten grup içindeki bir katılımcıya göre, bu işlev yerine getirilirken bütçeleri sarsmayacak bir maliyetin oluşması, kitle iletişim araçları arasında yeni-sosyal medyayı daha cazip kılmaktadır. Bu düzeyde toplumu etkileme gücüne sahip olan yeni-sosyal medyanın, siyasi zeminde doğrudan “temsil hakkının” da yerine getirilmesine aracılık ettiği tartışmaya açık olsa da taleplerin dile getirilmesi ve bu doğrultuda icra makamlarının hareket geçmesini sağlaması olumlu sayılabilecek bir imkândır. Taleplerini ya da şikâyetlerini ilgili birimlere ulaştırmakta zorluk çekenlerin sosyal medyayı araç olarak kullanması ve bu çabanın ardından sonuca ulaşması olumlu bir gelişmedir. Bunun

yanı sıra katılımın artması konusunda yeni medyanın, siyasette bir yerde hiyerarşik yapıyı da kaldırdığını ve devre dışı bıraktığını söyleyen diğer bir katılımcının görüşüne karşı, kimi katılımcıya göre, yeni-sosyal medya giderek her ne kadar bir kamusal alan niteliği kazanmış olsa da gerek eksik ve yanlış bilgilendirme/paylaşım, gerekse sahte hesaplar aracılığıyla doğrudan propagandaya zemin oluşturmakta ve siyasi davranışa olumlu katkı sağlamamaktadır. Buna ek olarak, yeni medyada dezenformasyonun kolayca yapılmasını “acı bir gerçek” olarak nitelendiren bir katılımcının görüşüne katkı sağlayan diğer bir katılımcı, yeni-sosyal medyada bilgilerin denetlenmesinin ya da teyit edilmesinin de güç olduğundan söz etmektedir. Ona göre, bunun yanı sıra yeni medyanın halkın siyasi katılımını arttırdığı yönündeki görüşlere katılmak zor görünmektedir. Katılımcı, bugünün Türkiye’ sine dikkat çekerek, yeni-sosyal medyanın müzakereci siyasal diyaloga açık kapı bıraktığını söylemenin oldukça zor olduğunu, ayrıca ülkede, milyonlarca oy alıp halkı temsil eden muhalefet partilerinin bile siyaset müzakeresinde yer almadığını hatırlatmış ve yeni-sosyal medyanın bu müzakere süreci içerisinde yer almasını beklemenin güç olduğunu belirtmiştir.

Yeni medyanın, zaman ve mekân engelini kaldırdığını, siyasal katılımı kolaylaştırdığını ve etkileşimli özellikleri ile katılımı rasyonel müzakere süreçlerine dayandırdığını söyleyen bir katılımcıya göre gerek bu olanakların gerekse yeni-sosyal medyanın soruda değinilmiş olan diğer konularda olumlu etki yapma potansiyelinin tam olarak kullanıldığını söylemek mümkün görünmemektedir.

Diğer bir katılımcıya göre ise, insanların herhangi bir konuda bir süzgece tabi olmadan görüşlerini ifade etmeleri, o konuya dair organik bir veri sağlamaktadır. Ayrıca çoğu zaman yeni medyadan verilen tepkilerin, o konuya dair başka tepki biçimleriyle de birleşince dönüştürücü bir etkiye yol açması mümkündür. Buna örnek olarak katılımcı,

toplumun geniş kesimlerinin iktidar ile mutabık olmadığı yeni bir düzenleme girişiminden bir gazetecinin görevi başındayken gözaltına alınmasına kadar uzanan bir dizi olay için bunu söyleyebileceğimizi düşünmektedir.

İleri demokrasinin söz konusu olduğu ülkeler açısından bu argümana katılmanın olanak dâhilinde olduğuna vurgu yapan katılımcıya göre, demokratik süreçlerin daha sorunlu yaşandığı ülkelerde yeni-sosyal medya da bundan payını almaktadır. Müzakereci siyasal diyalogun yeni-sosyal medyada halen olmadığı, ancak yeni-sosyal medyanın baskı kurulması, seslerin güçlü biçimde duyurulması gibi konularda geniş bir katılım imkânı sunduğu bir gerçektir. Ayrıca katılımcı, burada pozitif bir katılım ve destekten söz etmenin de pek mümkün görünmediğinin altını çizmiştir.

Kutuplaşma meselesine vurgu yapan katılımcı, yeni medya ve sosyal medyanın özellikle çoğulcu demokrasinin giderek azaldığı siyasal yapılarda azınlığın sesini duyurabildiği ve bu açıdan önemli bir alan olduğu varsayımı ile birlikte kutuplaşmanın da aynı mecralarda net bir biçimde görünürlük kazandığını ve linç kültürünün, muhbirliğin vs. ortaya çıktığını da söylemiştir.

Yeni medyada paylaşılan içeriklerin medya sahiplerinin ticari kaygıları doğrultusunda zaman zaman editör müdahalesine maruz kalmasının veya sansürlenmesinin olasılıklar dâhilinde olduğuna vurgu yapan kimi katılımcıya göre, bu açıdan bakıldığında sosyal medya, her siyasi görüşün özgürce paylaşılabilirdiği bir mecra ya da bireylere tamamen özgür bir siyasi diyalog ortamı sunan bir araç olarak nitelendirilemez.

Müzakereci diyalog gibi görünen süreçlerin, toplumu sosyal medya üzerinden oyalamaya ve yurttaşların “gazını almaya” dönüşebileceğine dikkat çeken diğer bir katılımcıya göre, bununla birlikte, yeni medya üzerinden yürütülen tartışmalar ve internet üzerinden yürütülen kampanyalar kimi zaman icra makamındakileri harekete geçmeye zorlamaktadır. Ayrıca, örgütlülüğün giderek zayıfladığı bir ortamda insanlar, sosyal medyada biricik hissini hazzını yaşamaktadırlar. Katılımcı, öte yandan örgütlü hareket etmeden kazanım elde etmenin yerini, takipçi sayısı artırma çabasının aldığına da vurgu yapmıştır. Buna ek olarak diğer bir katılımcıya göre, gazetecilerin muhatapları ile kurduğu ilişki çıkara dayalı değilken, bu mecralarda habercilik yapanların okur/izleyici yerine “takipçileri” koyması, burada paylaşılan haberlerin sorgulanır hale gelmesini de beraberinde getirmektedir. Bu durumda gazeteci bizzat kendisini bir tüketim nesnesine dönüştürebilmektedir. Ayrıca, yeni medyada haber üretmenin yerini demeç gazeteciliği almıştır.

Katılımın artmasına karşılık doğrudan temsil, reformlara destek, müzakereci siyasal diyalog konularında yeni medyanın geleneksel medyadan çok farklı süreçlere kapı açtığını söyleyen katılımcının yanı sıra, yeni-sosyal medyanın siyasi gelişmeye etkisinin tüm dünyada aynı olmadığına vurgu yapan diğer bir katılımcı, bu soruya ancak ülkelere göre yanıt verilebileceğini söylemektedir. Aynı veya benzer yönetim şekillerinde bile farklı ülkelerde farklı sonuçlar ortaya çıktığına dikkat çeken katılımcı, yeni medya yoluyla siyasi gelişmenin artması ile birlikte popülizmin de etkisiyle kutuplaşmanın derinleştiğini de söylemiştir. Ona göre, böyle bir kutuplaşma ülkedeki müzakereci siyasal diyalogu engelleyebilmektedir.

Yeni medyanın yaşanan siyasi gelişmelerde provokasyona açık olmasını bir dezavantaj olarak nitelendiren katılımcıya göre, bu durum yeni medyanın siyasi

gelişmelere olumsuz bir etkisi olduğunu göstermektedir. Kaynağı belli olmayan veya kimi zaman sahte hesaplar tarafından sosyal medyada yer alan bilgiler, siyasi gelişmelerde yanıltıcı provokasyona neden olan daha başka gelişmelerin yaşanmasını da beraberinde getirmektedir. Bunun yanı sıra kimi katılımcıya göre, sokakların örgütlenmeye ve hak aramaya kapatıldığı zamanlar, hak arama merkezleri ve noktaları sosyal medya ve yeni medya alanlarına evirilmektedir.

Söz konusu argümana ve katılımcıların verdikleri yanıtlara bakılırsa, yeni medya, kitlelere ulaşmada ve kamuoyu oluşturmada oldukça etkili görülmektedir. Sosyal medya, zaman ve mekân engelini kaldırarak siyasal katılımı kolaylaştırma ve etkileşimli özellikleri ile katılımı rasyonel müzakere süreçlerine dayandırma olanaklarını da sağlamaktadır. Bu soru ile ilgili verilen yanıtların önemli başlıkları şöyledir:

- Taleplerini ya da şikâyetlerini ilgili birimlere ulaştırmakta zorluk çekenlerin sosyal medyayı araç olarak kullanması ve bu çabanın ardından sonuca ulaşması.
- Katılımın artması konusunda, yeni medyanın, siyasette bir yerde hiyerarşik yapıyı da kaldırması ve devre dışı bırakması.
- Yeni medyanın gerek eksik ve yanlış bilgilendirme/paylaşım gerekse sahte hesaplar aracılığıyla doğrudan propagandaya zemin oluşturmaması ve siyasi davranışa olumlu katkı sağlamaması.
- Yeni-sosyal medyada dezenformasyon yapmanın çok kolay olması.
- İnsanların herhangi bir konuda bir süzgece tabi olmadan görüşlerini ifade etmeleri ve o konuya dair organik bir veri sağlaması.
- Demokratik süreçlerin daha sorunlu yaşandığı ülkelerde yeni-sosyal medyanın da bundan payını alması.
- Yeni-sosyal medyanın baskı kurulması, seslerin güçlü biçimde duyurulması gibi konularda geniş bir katılım imkânı sunması.

- Yeni-sosyal medya ve sosyal medyanın, özellikle çoğulcu demokrasinin giderek azaldığı siyasal yapılarda azınlığın sesini duyurabilmesi ve önemli bir alan açması.
- Yeni-sosyal medyada paylaşılan içeriklerin medya sahiplerinin ticari kaygıları doğrultusunda zaman zaman editör müdahalesine maruz kalabilmesi veya sansürlenebilmesi.
- Yeni-sosyal medya üzerinden yürütülen tartışmaların ve internet üzerinden yürütülen kampanyaların kimi zaman icra makamındakileri harekete geçmeye zorlaması.
- Örgütlü hareket ederek kazanım elde etmenin yerini takipçi sayısı artırma çabası alması.
- Gazetecilerin muhatapları ile kurduğu ilişki çıkara dayalı değilken bu mecralarda habercilik yapanların okur/izleyici yerine “takipçileri” koyması ve bu nedenle burada paylaşılan haberlerin sorgulanır hale gelmesi.
- Katılımın artmasına karşılık doğrudan temsil, reformlara destek, müzakereci siyasal diyalog konularında yeni medyanın geleneksel medyadan çok farklı süreçlere kapı açması.
- Yeni-sosyal medyada tartışılan konuların gazeteciler için hazır demeç niteliği taşıması.
- Yeni-sosyal medya yoluyla siyasi gelişmenin artması ve popülizmin de etkisiyle kutuplaşmanın derinleşmesi.
- Yeni-sosyal medyanın siyasi gelişmeye etkisinin tüm dünyada aynı olmadığı, bu soruya ancak ülkeler göre yanıt verilebilmesi ve aynı veya benzer yönetim şekillerinde bile farklı ülkelerde farklı sonuçların ortaya çıkabilmesi.
- Yeni medyanın, yaşanan siyasi gelişmelerde provokasyona açık olması.

- Sokakların örgütlenmeye ve hak aramaya kapatıldığı zamanlarda hak arama merkezleri ve noktalarının sosyal medya ve yeni medya alanlarına evrilmesi.

Katılımcıların verdiği yanıtlardan yola çıkarak bir değerlendirme yapıldığında, çoğu katılımcının bu argümana katıldığını, ancak bu araçların verimliliğini dışarıdaki yönetim, siyaset ve toplumun durumuna bağladıklarını söyleyebiliriz. Argümanı dikkate almak konusunda çoğu katılımcının soruya özenle cevap verdiğini söylemek mümkündür. Gazeteci bakış açısıyla konuya bakıldığı için yanıtlarda daha çok haber konusuna odaklılık görülmektedir. Çoğu katılımcının konuya kendi alanında hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Çözüm konusuna gelince, kayda değer bir çözüm ve önerinin ortaya çıkışından söz etmek zordur. Türkiye bağlamında verilen örnekler daha çok mevcut durumun kötülüğüne işaret etmektedir.

İkinci grup içinde yer alan gazetecilere yöneltilen ikinci soru:

S2. Günümüzde çok sayıda akademik çalışmanın bulgularından da yansıdığı üzere yeni medya, karşılıklı etkileşime olanak tanıyan yapısı ile ifade özgürlüğünün kullanılması ve hak arayışlarının yaygınlaşması bağlamında öne çıkan olanakların başında gelmektedir. Öte yandan medyanın kişi, grup, politik mekanizmalar veya çıkar odakları tarafından birey, topluluk, kurum ve kuruluşları karalama, iftira, ırkçılık, çocuk istismarı, dolandırıcılık, sahte haber yayma ve benzeri biçimlerde kullanımı, özdenetim ve çeşitli düzenlemeleri gerekli kılmıştır. Bu bağlamda ifade özgürlüğü ve hak arayışı daha karmaşık ve paradoksal bir yapıya doğru evrilmiştir. Söz konusu argümantasyonda katıldığınız ya da katılmadığınız yönleri ve olası çözümlerini gerekçelendirerek açıklar mısınız?

Ortada sanıldığı kadar karmaşık bir durumun olmadığını söyleyen grup içindeki bir katılımcıya göre, yeni-sosyal medyanın hükümetlerce denetim altında tutulmak istenmesini ifade özgürlüğü karşıtlığı şeklinde yorumlayan bir kesim bulunmaktadır, ancak hiçbir özgürlüğün sınırsız olmadığı gerçeğini de unutmamak gerekmektedir. Sosyal medya araçlarının da tıpkı geleneksel medya organları gibi kendilerine tanınan yasal çerçevelerde hareket etmeleri ve kullanıcıların buna göre içerik oluşturmaları gerektiğini söyleyen katılımcı, bunun toplumsal uzlaşma adına olumlu bir kazanım olduğunu da ifade etmiştir. Ona göre, sahte hesaplarla insanların kişilik haklarına saldırı yapılması ya da kamuoyunun yanlış yönlendirilmesi ifade özgürlüğü talebi olarak değerlendirilemez. Bununla birlikte, çocuk istismarı, dolandırıcılık ve iftira gibi insanları derinden sarsabilecek manipülatif paylaşımlara karşı hoşgörü, bu sürecin mağdurlarının temel haklarının çiğnenmesi anlamına gelecektir. Yasal ve öz denetimin sosyal medyada gerekli olduğuna dikkat çeken katılımcı, yeni-sosyal medya araçlarını elinde tutan küresel şirketlerin temel gayesinin, dünyanın her yerindeki kullanıcıların ifade özgürlüğünü doyasıya yaşaması için olanak sağlamak olmadığını da altını çizmiştir.

Buna ek olarak, özdenetim ve çeşitli düzenlemelerin gerekli olduğunu ve bunun yanı sıra ifade özgürlüğünün de sınırı olmasını ve başkasının hak ve özgürlüklerini ihlal etmemesini vurgulayan diğer katılımcı, bu alanda hukuki ve kanuni düzenlemelerin şart olduğunu söylemektedir. Katılımcı, Türkiye'nin içinde bulunduğu kutuplaştırıcı siyasi atmosferden dolayı (örneğin, kanun yapıcı bir çocuk taciziyle ilgili söz konusu kanunu umursamazken, politik eleştiride bulunacak bir muhalif hakkında aynı kanunu çok rahat uygulayabileceği) bu konunun her zaman suistimale açık olduğunu vurgulamıştır. Kurumsal denetimin, yeni-sosyal medyanın gerçek anlamda ifade özgürlüğünü ortadan kaldıracı görüşünden hareketle, bu mecradaki sorunların toplumun kendi iç denetim mekanizmalarıyla çözülmesini daha rasyonel bir çözüm olarak nitelendiren katılımcıya

göre, post modern yaklaşımlardan uzaklaşarak, rasyonel bakış açısını geliştirerek ve bu bağlamda toplumun gerçek bilgi ve hurafeyi eşdeğer tutan yaklaşımlarını bir kenara bırakarak, toplumsal ve psikolojik zeminin oluşmasıyla, sosyal /yeni medyanın kendi içinde doğal bir kontrol mekanizması oluşturmak mümkündür.

Yeni medyayı kullananların, bilgileri kendi süzgecinden geçirerek kullanması ya da güvenilirliği yüksek kişilerin yazdığı mesajları dikkate almasını tek çözüm olarak gören katılımcıya göre, yeni-sosyal medyanın genel bir denetime tabi tutulması sonrasında fikir özgürlüklerinde birtakım sıkıntılar ortaya çıkacaktır. Bununla birlikte diğer bir katılımcıya göre, sosyal medya ve yeni iletişim teknolojilerinin alan açtığı yeni medya süreçleri aynı zamanda iyi editörlüğün önemini de açığa çıkarmaktadır.

Türkiye örneğinden yola çıkarak, sosyal ve yeni medyaya yönelik düzenlemelerin bu amaçla değil, siyasal iktidarı hedef alan söylemleri kısıtlamak, iktidarın eylemlerine yönelik söylemlerin önüne geçmek amacıyla sıkı biçimde kullanıldığını söyleyen başka bir katılımcının yanı sıra, kimi katılımcı burada, paradokstan ziyade bir açıktan söz etmektedir. Katılımcıya göre çok kültürlülük ve küreselleşmenin etkisiyle insan hakları odağında tartışma unsuru olabilecek konular daha görünür bir hal almıştır ve hukuki ya da sosyal bağlamda açıklar ortaya çıkmıştır.

Özgürlüğün, sanal mecralardaki birlikteliklerle değil, reel hayattaki birlikteliklerle elde edilebileceğini belirten kimi katılımcılar, özgürlükçü, eşitlikçi, demokratik kültürün yaygınlaşmasıyla bu mecraların kötüye kullanılmadan kurtarılabileceğinin altını çizmiştir. Bununla birlikte bir katılımcı, şiddete teşvik etmeyen tüm düşüncelerin serbest olmasının yanı sıra çocuk istismarı ve özel hayatın gizliliği gibi alanlarda denetim ve düzenlemenin kaçınılmaz olduğuna da vurgu yapmıştır.

Yeni-sosyal medyada ortaya konulan ifade özgürlüğü ve hak arayışlarının denetiminin bağımsız kurum ve kuruluşlar tarafından yapılması gerektiğini vurgulayan kimi katılımcılar ise, yeni medyada yaşanan ifade özgürlüğü ve hak arayışları kavramlarını karmaşık yapıdan kurtarmak adına bağımsız denetim mekanizmaların devreye girmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Söz konusu argümana verilen yanıtları derlediğimizde, hemen hemen tüm katılımcılar sosyal medyanın potansiyel avantajlarına vurgu yapmakla birlikte, denetimin gerekliliğine de dikkat çekmişlerdir. İfade özgürlüğü konusunda, nefret ve şiddet içeren söylemler dışında, katılımcıların çoğu sınırsız ifade özgürlüğünü desteklemektedir. Bu soruya verilen yanıtlardan elde edilen önemli başlıklar aşağıda sıralanmıştır:

- Yeni-sosyal medya araçlarının da tıpkı geleneksel medya organları gibi kendilerine tanınan yasal çerçevelerde hareket etmeleri ve kullanıcıların da buna göre içerik oluşturmalarının toplumsal uzlaşma adına olumlu olacağı.
- Sahte hesaplarla insanların kişilik haklarına saldırı yapılmasının ya da kamuoyunun yanlış yönlendirilmesinin ifade özgürlüğü talebi olarak değerlendirilmemesi.
- Yasal ve öz denetimin sosyal medyada şart olması.
- Küresel yeni medya şirketlerinin temel gayesinin dünyanın her yerindeki kullanıcıların ifade özgürlüğünü doyasıya yaşaması için olanak sağlamak olmaması.
- Bu alanlarda hukuki ve kanuni düzenlemelerin şart olması.
- Bu mecradaki sorunların toplumun kendi iç denetim mekanizmalarıyla çözülmesinin daha rasyonel olması.

- Yeni-sosyal medyayı kullananların, bilgileri kendi süzgecinden geçirerek kullanması ya da güvenilirliği yüksek kişilerin yazdığı mesajları dikkate alması.
- Yeni-sosyal medya ve yeni iletişim teknolojilerinin alan açtığı yeni medya süreçlerinin aynı zamanda iyi editörlüğün önemini de açığa çıkarması.
- Yeni-sosyal medyaya yönelik düzenlemelerin bu amaçla değil, siyasal iktidarı hedef alan söylemleri kısıtlamak, iktidarın eylemlerine yönelik söylemlerin önüne geçmek amacıyla sıkı biçimde kullanılması.
- Çok kültürlülük ve küreselleşmenin etkisiyle insan hakları odağında tartışma unsuru olabilecek konuların daha görünür bir hal alması.
- Özgürlüğün sanal mecralardaki birlikteliklerle değil reel hayattaki birlikteliklerle elde edilebilmesi.
- Şiddete teşvik etmeyen tüm düşüncelerin serbest olmasının yanı sıra, çocuk istismarı ve özel hayatın gizliliği gibi alanlarda denetim ve düzenlemenin kaçınılmaz olması.
- Yeni-sosyal medyada ortaya konulan ifade özgürlüğü ve hak arayışlarının denetiminin bağımsız kurum ve kuruluşlar tarafından yapılması.
- Yeni-sosyal medyada yaşanan ifade özgürlüğü ve hak arayışları kavramlarının karmaşık yapıdan kurtulması için bağımsız denetim mekanizmalarına ihtiyaç duyulması.

Söz konusu argümana katılan gazetecilerin aktardıkları düşünceleri analiz etmek gerekirse, çözüm ve öneri açısından çoğu katılımcı farklı düşünceler sunsa da önerilerini açıklamak konusunda başarılı gözükmemektedirler. Örneğin, denetim üzerinde duran çoğu katılımcı bu denetimin nasıl olacağı ve ne şekilde işleyeceği konusunda bir düşünceye sahip görünmemektedir. Katılımcılar konuya hâkim olmalarına rağmen,

çözüm arayışında eksiklerdir. Öte yandan, argüman katılımcılar tarafından itina ile cevaplanmıştır.

İkinci grup içinde yer alan gazetecilere yöneltilen üçüncü soru:

S3. Yeni medya nezdinde dile getirilen kamusal alan tartışmalarına iletişim perspektifinden bakanlar haberlerin yeni medyadan, özellikle de sosyal medyadan takip edilmesi yönünde artan bir eğilim olduğu yönünde hemfikir görünmektedirler. Örneğin, toplumsal kutuplaşma ve sosyal medya ilişkisini ele alan araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlardan birisi de sosyal medya kullanıcılarının kendileriyle benzer düşüncelere sahip olan kişileri ve grupları takip ediyor olmaları nedeniyle büyük ölçüde kendi düşünceleriyle uyumlu haberlerle karşılaştıkları ve bu durumun siyasal söylemlerin kutuplaşmasına yol açtığıdır. Söz konusu argümantasyonda katıldığınız veya katılmadığınız yönleri gerekçelendirerek anlatır mısınız?

Kullanıcıların, kendi görüşlerine yakın kişi ya da grupların hesaplarını takip etmelerini “doğal bir tercihin dışı vurulması” olarak nitelendiren bir katılımcıya göre, bu sebeple, söz konusu eğilimin, toplumsal kutuplaştırmayı beraberinde getirdiği kesin bir dille söylenemez. Katılımcıya göre, yeni medya sanıldığı kadar toplumsal bölünmüşlüğe neden olmadığı gibi, siyasal ve kültürel farklılıkları da daha görünür hale getirmektedir. Buna ek olarak, kutuplaşmanın temel sebebini ülkedeki politik oluşumların birkaç kimlikli siyasete sıkışmış olmasından kaynaklandığını söyleyen diğer bir katılımcının yanı sıra, toplumlarda kutuplaşmanın siyasal iktidarlar tarafından beslendiğine vurgu yapan başka bir katılımcı, yeni-sosyal medyanın kutuplaştırıcı etkisinin sınırlı olduğunu belirtmiştir. Yankı odasında olmanın bireylerin kendilerine olan güvenlerini canlı

tutmaları ve yalnızlık hissine kapılmamaları açısından önemli olduğu bilgisinden yola çıkan katılımcıya göre, yeni medya kullanıcıları dışarıdan beslenmediği müddetçe kutuplaşmanın etkisi sınırlı olmaktadır. Kutuplaşmanın toplumda oluştuğunu, derinleştiğini ve yeni medya araçlarında da benzer bir üretim ve tüketim ilişkisi içine girdiğini söyleyen katılımcıya göre, kutuplaşma konusunda popülist liderlerin de çok büyük rolü görülmektedir.

Ekonomik krizlerin yaşandığı dönemlerde toplumsal kutuplaşmaların daha da arttığını söyleyen katılımcın yanı sıra iki katılımcı, kutuplaşmanın yeni medyanın yapısal bazı sorunlarından kaynaklandığını ifade etmiştir. Onlara göre, beğeniler üzerine kurulan yeni medya algoritmaları kutuplaşmayı artırmaktadır. Yeni medya platformlarının sadece insanları her anlamda mutlu etmekten ve sadece görmek istenilen haberlerin görülmesini ve çoğu zaman doğruya değil de bireyin aradığı doğruya ulaşmasını sağlamaktan yana olduğu başka bir gerçektir.

Söz konusu argümana verilen yanıtlardan yola çıkacak olursak on katılımcı sosyal medyanın kutuplaşmaya sebep olduğunu söylemekte, dokuz katılımcı ise bu meselenin sadece sosyal medyadan kaynaklanmadığını, başka faktörlerle de ilişkili olduğunu savunmaktadır. Konuya ilişkin yanıtların önemli başlıkları aşağıda özetlenmiştir:

- Yeni-sosyal medya kullanıcılarının, kendilerine yakın gördükleri kişi ya da grupların hesaplarını takip etmeleri doğal bir tercihin dışı vurulmasının göstergesidir. Bu şekilde bir eğilimin, toplumsal kutuplaşmayı beraberinde getirdiğini kesin bir dille söylemek mümkün değildir.
- Yeni-sosyal medya, sanıldığı kadar toplumsal bölünmüşlüğe neden olmamakla birlikte, siyasi ve kültürel farklılıkları daha görünür hale getirmektedir.

- Kutuplaşmanın temel sebebi, ülkedeki politik oluşumların birkaç kimlikli siyasete sıkışmış olmasıdır.
- Toplumlarda kutuplaşma siyasi iktidarlar tarafından beslenmediği sürece, yeni-sosyal medyanın buna etkisi sınırlıdır.
- Yankı odasında olmak, bireylerin kendilerine olan güvenlerini canlı tutmaları ve yalnızlık hissine kapılmamaları açısından önemlidir.
- Yeni-sosyal medya kullanıcıları dışarıdan beslenmediği müddetçe, kutuplaşmanın etkisi sınırlıdır.
- Kutuplaşma, yeni-sosyal medyanın yapısal bazı sorunlarından ortaya çıkmıştır.
- Beğeniler üzerine kurulan yeni medya algoritmaları kutuplaşmayı arttırmaktadır.
- Kutuplaşmanın toplumda oluştuğunu, derinleştiğini ve yeni medya araçlarında da benzer bir üretim ve tüketim ilişkisi içine girdiğini söyleyebiliriz.
- Kutuplaşma konusunda popülist liderlerin çok büyük rolü vardır.
- Yeni-sosyal medya platformlarının sadece insanları her anlamda mutlu etmekten ve sadece görmek istenilen haberlerin görülmesini ve çoğu zaman doğruya değil de bireyin aradığı doğruya ulaşmasını sağlamaktan yana olduğunu söyleyebiliriz.

Bu argümanda verilen yanıtlara bakılırsa, katılımcıların konuya hâkim olduklarını, daha önce böyle bir olayla karşılaştıklarını ve bu konu üzerinde düşündüklerini söyleyebiliriz. Cevaplar katılımcıların soruya dikkatlice ve itinayla yanıt verdiklerini göstermektedir. Teorik çerçevede de tartışıldığı üzere, katılımcılar yeni medyanın bu konu ile ilgili tetikleyici ve arttırıcı rolü bulunduğunu söylemektedirler.

4.3. STK'LAR İLE YAPILAN GÖRÜŞMELERDEN ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde STK'lar ile yapılan görüşmelerden ortaya çıkan veriler analiz edilecektir. Toplamda beş farklı sivil toplum kuruluşu ile yapılan görüşmelerde üç soru argüman şeklinde sorulmuştur. Görüşmeler daha çok, demokrasi ve insan hakları üzerinde çalışan STK'lar ile gerçekleştirilmiştir.

Üçüncü grup içinde yer alan STK'lara yöneltilen ilk soru:

S1. Literatürde yer alan çalışmalar çerçevesinde sosyal medyanın sivil toplum kuruluşları için önem taşıdığı ve sivil toplum kuruluşlarının sosyal medyayı farklı amaçlar çerçevesinde kullandıkları görülmektedir. Siyaset bilimciler, yeni medya ve sosyal medyanın demokratik gelişmeler konusunda (kamuoyunun daha iyi bir şekilde bilgilenebilmesi, toplumun aydınlanması, katılımın artması, doğrudan temsil, toplumlarda genel ve kısmi yapısal reformlara destek, müzakereci siyasal diyalog) olumlu sayılabilecek etkileri olduğunu belirtmektedirler. Söz konusu argümantasyonda katıldığınız ya da katılmadığınız yönleri gerekçelendirerek açıklar mısınız?

Söz konusu argümana verilen yanıtlara baktığımızda, yeni medyanın demokratik sivil toplum kuruluşları için kamuoyuna ulaşmak ve toplumla etkileşim yaratmak açısından önemli araçlar olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca katılımcılara göre, bu kuruluşlar açısından çalışmaların kamuoyu tarafından duyulması, katılımcı sayısına büyük oranda etki etmese de farkındalık yaratmak açısından fayda sağlamaktadır.

Yeni-sosyal medyanın sivil toplum kuruluşları için oldukça olumlu etkileri olduğunu söyleyen grup içindeki bir katılımcı, sosyal medyayı kullanmadan önce birçok sivil toplum örgütünün kendi faaliyet alanları içinde zaman ve mekân engeline takılarak sınırlı sayıda kişiye ulaşabildiğini ve bir konuda sesini duyurabilmek için ana akım medyaya erişmeye ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Ancak yeni-sosyal medya kanallarının kullanımı ile birlikte STK'lar artık seslerini hem Türkiye'de hem de dünyada duyurabilme şansı elde etmişlerdir. Büyük kanallar tarafından göz ardı edilen konular bir anda sosyal medya aracılığıyla ülkenin gündemine oturabilmekte ve o konuda kamuoyu oluşturulabilmektedir. Ayrıca yeni-sosyal medya sivil toplum örgütlerinin savunuculuk faaliyetlerini gerçekleştirmeleri ve hedef kitlelerine erişebilmeleri açısından da büyük önem taşımaktadır.

Bu konuya, toplumun ülke yönetimine katkısı, bilgilendirme hakkı ve bilinçli seçim açılımlarından bakılması gerektiğini vurgulayan kimi katılımcıya göre, doğrudan temsilin mümkün olmadığı günümüzde seçmenin bilinçli oy kullanmasını sağlayan bu bilgilendirme süreci demokrasinin tabana yayılmasını sağlamakta ve demokrasiyi güçlendirmektedir.

Bunu yanı sıra dijital iletişim teknolojileri ve sosyal ağların bir yandan demokratik mücadeleye katkı sunarken, diğer yandan otoriter rejimlerin sürekliliğine katkı yaptığını söyleyen başka bir katılımcıya göre, bu paradoksu aşmak için toplumsal unsurlar arasındaki diyalog kanallarını açacak imkânları yaratmak gereklidir. Yeni-sosyal medya üzerinden kurulan iletişimin sivil toplum kuruluşlarına katkılarının yanında aşılması mümkün bazı handikapların varlığına işaret eden katılımcıya göre, buradaki sorun, iletişimin bu kanallarla sınırlandırılmış bir hal almasıdır. Yani, telefon ya da bilgisayar aracılığıyla, el altında bulunması durumunda hiçbir özel çaba gerekmeksizin bağlanılarak

paylaşımına dâhil olunması ve buradan dâhil olunan etkileşimin hedef ve amacının minimum düzeye inerek rutinleşmesidir. Bu önemli etkilerin yanı sıra bu mecraların sivil örgütler için olumsuz sayılabilecek yanları da bulunmaktadır. Bunların en başında otoriteler tarafından sürekli gözetim altında olmanın ve sosyal ağlarda yapılan paylaşımlardan dolayı çeşitli yaptırımlara maruz kalmanın geldiğini söyleyebiliriz.

Söz konusu argümana verilen yanıtlara bakılırsa çoğu katılımcı yeni medyanın sivil toplum kuruluşları için çok fayda ve katkı sağladığını düşünmektedir. Soruya verilen yanıtların önemli başlıklarını özetlemek gerekirse:

- Yeni-sosyal medya, demokratik sivil toplum kuruluşları için, kamuoyuna ulaşmak ve toplumla etkileşim yaratmak açısından önemli bir araçtır.
- Bu kuruluşlar açısından, çalışmaların kamuoyu tarafından duyulması, katılımcı sayısına büyük oranda etki etmese de farkındalık yaratmak açısından fayda sağlamaktadır.
- Büyük kanallar tarafından göz ardı edilen konular bir anda sosyal medya aracılığıyla ülkenin gündemine oturabilmekte ve o konuda kamuoyu oluşturabilmektedir.
- Yeni-sosyal medya, sivil toplum örgütlerinin savunuculuk faaliyetlerini gerçekleştirmeleri ve hedef kitlelerine erişebilmeleri açısından çok önemli bir etkiye sahiptir.
- Doğrudan temsilin mümkün olmadığı günümüzde seçmenin bilinçli oy kullanmasını sağlayan bu bilgilenme süreci, demokrasinin tabana yayılmasına ve güçlenmesine katkı sağlayacaktır.
- Dijital iletişim teknolojileri ve sosyal ağlar bir yandan demokratik mücadeleye katkı sunarken, diğer yandan da otoriter rejimlerin sürekliliğine katkı yapmaktadır.

- İletişimin bu kanallarla sınırlandırılmış bir hal alması; telefon ya da bilgisayar aracılığıyla hiçbir özel çaba gerektirmeksizin bağlanılarak paylaşımına dâhil olunması ve buradan dâhil olunan etkileşimin hedef ve amacının minimum düzeye inerek rutinleşmesini söyleyebiliriz.

Üçüncü grup içinde yer alan STK'lara yöneltilen ikinci soru:

S2. Günümüzde çok sayıda akademik çalışmanın bulgularından da yansıdığı üzere yeni medya, karşılıklı etkileşime olanak tanıyan yapısı ile düşünce ve ifade özgürlüğünün kullanılması, hak arayışlarının yaygınlaşması bağlamında öne çıkan olanakların başında gelmektedir. Dijital eylemcilik; bireylerin insan hakları, çevre, hayvan hakları gibi çeşitli konular ile ilgili duygu ve düşüncelerini dijital bir platformunun kullanımıyla çevrimiçi ortamlarda eylemleştirmeleri olarak tanımlanmaktadır. Gelişen teknolojilerden ve internetten güç alan dijital eylemcilik; düşük maliyetli olma, geniş kitleler ile hızlı, kolay ve çok sesli bir biçimde etkileşim kurulmasını sağlama özellikleri ile toplumsal hareketlerde etkili olmaktadır. Söz konusu argümantasyonda katıldığınız ya da katılmadığınız yönleri ve olası çözümlerini gerekçelendirerek açıklar mısınız?

Söz konusu argümana verilen yanıtları analiz ettiğimizde, dijital eylemciliğin, dijital ortamda ses getirmekle birlikte birçok konuda da sonuç getirmediğine dikkat çeken görüşler görülmektedir. Eylemin dijital ortamda duyurulmasının fiziki olarak yapılacak eyleme katılımı arttırma potansiyeli inkâr edilmese de sorunların muhataplarının dijital eylemlerden çok fazla etkilendikleri söylenemez. Katılımcılara göre, eylem somut ve fiziki olmak zorundadır ve bir eylemde sonuca ulaşmak için salt dijital eylem yerine dijital platform destekli fiziki eylemler gereklidir.

Yeni-sosyal medya yolu ile bir hak ihlali karşısında bir araya gelmenin daha da kolaylaşmış ve hızlanmış olduğuna vurgu yapan kimi katılımcıya göre, STK'lar tarafından gündeme getirilen ve etrafında kamuoyu oluşturulan önemli konuların otoriteler tarafından da dikkate alınması olanak dâhilindedir ve yeni medyanın aracılık ettiği bu yeni örgütlenme biçimleri toplumsal hareketlere de yeni ve etkili bir yön çizmektedir.

Yeni-sosyal medyanın sağladığı imkânlarla “masa başı aktivisti” veya “klavye şövalyesi” olma tehlikesine karşı da dikkatli olmamız gerektiğini söyleyen bir katılımcıya göre, bu tür çalışmaların çıkış noktası “dijital eylemcilik” olsa da doğrulama ve katılımcılık olmaması durumunda platonik bir gayretten öteye gidilememektedir.

Bu tür teknolojilerin aynı zamanda yeni birikim rejimlerine de yol açacağına ve kullanıcıların verilerinin depolanarak bu büyük verilerin ticari amaçlarla kullanılacağına da dikkat çeken başka bir katılımcı, kullanıcılarının en mahrem bilgilerini otoriter rejimlerin istihbarat kuruluşlarıyla paylaşılmayacağını asla bir garantisi olmadığını vurgulamıştır. Ona göre, bu handikabı aşmak için zaman içinde bu tür uygulama ve teknolojileri ticari kaygı taşımayan açık yazılım unsurları haline getirmek gereklidir.

Sanal bir kimlik oluşturmak ve eylemciliğin kaçınılmaz sınırsızlığını sınırlamak gibi çeşitli dezavantajlı durumlara karşın, dijital eylemciliğin dışında kalmanın ya da bu tür bir eylemciliğin yok saymanın mümkün olmadığına dikkat çeken bir katılımcıya göre, çeşitli değerlerin, hassasiyetlerin ve görüşlerin ortaya konulmasına imkân vermek kaçınılmaz bir gerçektir.

Söz konusu argümana verilen yanıtlara bakacak olursak, yeni medya yoluyla eyleme katılarak bu tür eylemlere yardımcı olunabileceğini, ancak son kertede bu eylemlerin sanal ortam dışında sonuca ulaşabileceğini söylemek gerekmektedir. Bu konuyla ilgili verilen yanıtların önemli başlıkları aşağıdaki gibidir:

- Dijital eylemcilik, dijital ortamda ses getirmekle birlikte, birçok konuda sonuç vermemektedir.
- Eylemin dijital ortamda duyurulmasının fiziki olarak yapılacak eyleme katılımı artırma potansiyeli bulunmaktadır.
- Sorunların muhataplarının dijital eylemlerden çok fazla etkilendiklerini söylemek zordur.
- Eylem, somut ve fiziki olmak zorundadır ve bir eylemde sonuç alınabilmesi için salt dijital eylem yerine dijital platform destekli fiziki eylemler gereklidir.
- Yeni-sosyal medya ile bir hak ihlali karşısında bir araya gelmek daha da kolaylaşmış ve hızlanmıştır.
- STK'lar tarafından gündeme getirilen ve etrafında kamuoyu oluşturulan önemli konular otoriteler tarafından da dikkate alınmaktadır.
- Yeni-sosyal medyanın aracılık ettiği yeni örgütlenme biçimleri toplumsal hareketlere de yeni ve etkili bir yön çizmektedir.
- Yeni-sosyal medyanın sağladığı imkânlarla “masa başı aktivisti” veya “klavye şövalyesi” olma tehlikesi vardır.
- Bu tür teknolojiler aynı zamanda yeni birikim rejimlerine de yol açmaktadır.
- Bu tür uygulama ve teknolojileri ticari kaygı taşımayan açık yazılım unsurları haline getirmek gerekmektedir.
- Çeşitli değerlerin, hassasiyetlerin ve görüşlerin ortaya konulmasına imkân vermek kaçınılmaz bir gerçektir.

Bu argümanla ilgili katılımcıların konuyu derinlemesine tartışmaları konu üzerinde hâkim olduklarını göstermektedir. Katılımcılar kendi kuruluşları açısından konuya baktıkları için yanıtlarda farklı görüşler sergilenmiştir. Katılımcılar, çok fazla öneride bulunmamışlardır. Bununla birlikte, Türkiye bağlamında konuyla ilgili bir çözüm de önermedikleri görülmüştür.

Üçüncü grup içinde yer alan STK'lara yöneltilen üçüncü soru:

S3. İletişim perspektifinden bakanlar sivil toplum kuruluşlarının sosyal medyayı çeşitli kamularla etkileşim kurmak için stratejik iletişim çerçevesinde kullandıkları; bu süreçte ise sosyal medyanın açıklık, katılım, diyalog, tartışma, bağlanabilirlik ve topluluk özelliklerinden yararlanmaktadırlar. Sosyal medyanın temel özellikleri sayesinde, sivil toplum kuruluşlarının çeşitli kamularla etkileşim kurabilecekleri uygun bir ortam oluşmaktadır. Sivil toplum kuruluşları ve kamular arasında etkileşim yoluyla oluşturulan bağ, örgütün hedeflerine daha etkili ve sürdürülebilir bir biçimde ulaşması açısından da önem taşımaktadır. Söz konusu argümantasyonda katıldığınız ya da katılmadığınız yönleri ve olası çözümlerini gerekçelendirerek açıklar mısınız?

Bu soruya verilen yanıtlara bakıldığında, yeni-sosyal medyanın etkin ve verimli kullanıldığında DKÖ ve STK'ların kamularla etkileşiminde önemli olacağını, bunun yanı sıra DKÖ ve STK'ların hedeflerine etkili ve sürdürülebilir şekilde ulaşmaları konusunda da katkısının önem taşıyacağını söyleyebiliriz. Ancak kimi katılımcıya göre, çalışmalarını doğrudan insan ilişkileri ile sürdürmek durumunda olan örgütlenmelerde yeni-sosyal medyanın, örgütün kalıcı ve sürdürülebilir yapısının oluşturulmasında çok da etkili olmayacağını söylemek gerekir. Bir katılımcıya göre, bu kuruluşların yapısı doğrudan

ilişkileri gerekli kılmaktadır. Ayrıca üyelerin yaş ortalaması da sosyal medya veya dijital ortam üzerinden çalışma yapmayı zorlaştırmakta ve şu an için tercih edilen bir yöntem olmaktan uzak kalmaktadır. Kısacası katılımcı, yeni-sosyal medyanın, eylemliliğe katkısı olduğunu ancak örgüt yapısına katkısının şu an için hissedilir ölçekte olmadığına işaret etmiştir.

Her sivil toplum örgütünün önemli bir amacı, mücadelesi ve bu mücadeleyi birlikte gerçekleştirmek istediği bir hedef grubu olduğuna vurgu yapan diğer bir katılımcıya göre, bu gruba erişmek adına iletişim faaliyetlerinin doğru planlaması, doğru bir dil ve anlatımla diyalog kurulması çok önemlidir. Bunun yanı sıra bir sivil toplum örgütünün varlığını sürdürebilmesi açısından mücadele verdiği konuyu geniş kamuya duyurması ve kendileriyle aynı ortak paydada olan insanlarla bir arada mücadele etmesi gereklidir. Bu nedenle kamu ile sürekli iletişim halinde kalabilmek, mücadelenin her aşamasını onlarla paylaşabilmek, onları da bu sürece dâhil edebilmek ve fiziksel olarak farklı mekânlarda bile olsa onlarla bir arada olabilmek sivil toplum kuruluşlarının hedeflerine daha etkili bir şekilde ulaşması ve varlığını sürdürmesi için çok önemlidir ve sivil toplum örgütleri böylesi bir iletişimi de ancak sosyal medyanın aktif kullanımı ile dinamik tutulabilirler.

Sosyal ağların ticari faaliyetleri olan kuruluşlar olduğuna ve büyük ölçüde de son kullanıcıların bilgilerinden oluşturduğu büyük veriyi ticari kuruluşlara satarak onların reklam faaliyetlerinin maksimum fayda mantığıyla yürütülmede olduklarına dikkat çeken grup içindeki bir katılımcıya göre, bu açıdan bakınca, bu maksatla yürütülen veri toplama ve depolama faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan algoritmalar, sınırlı ve belirli gruplara giden kalıcı patikalar yaratmaktadır. Bu patikalar ve sınırlı hedef kitleye yönelik STK'ların yürüttüğü bilgilendirme faaliyetinin de sınırlı olduğunu beraberinde

getirmektedir. Böylece STK'ların farklı kamulara açılarak, faaliyet alanını ve amacını farklı kamularla paylaşabilmesi de sınırlı hale gelmektedir.

Diğer bir katılımcıya göre, sosyal medyanın hangi amaçla kullanıldığı onun özüdür. Sosyal medyanın amaçları dışında kullanılmasının sivil toplum kuruluşuna zarar vereceği kuşkusuzdur. Bununla birlikte kimi katılımcıya göre, STK-hedef kitle iletişiminin geçirdiği dönüşüm kabul edilmeli ve bu araçlar yeni iletişim biçimimizin vazgeçilmez araçları olarak değerlendirilmelidir.

Söz konusu argümana verilen yanıtların önemli başlıkları aşağıdaki gibidir:

- Yeni-sosyal medya etkin ve verimli kullanıldığında DKÖ ve STK'ların kamularla etkileşiminde önemli bir etki yaratır.
- Hedeflerine etkili ve sürdürülebilir şekilde ulaşmaları konusunda yeni medyanın katkısı önemlidir.
- Çalışmalarını doğrudan insan ilişkileri ile sürdürmek durumunda olan örgütlenmelerde yeni-sosyal medya, örgütün kalıcı ve sürdürülebilir yapısının oluşturulmasında çok da etkili olmamaktadır.
- Bu kuruluşların yapısı doğrudan ilişkileri gerektirir.
- Üyelerin yaş ortalaması sosyal medya veya dijital ortam üzerinden çalışma yapmayı zorlaştırır ve şu an için tercih edilen bir yöntem olmaktan uzaktır.
- Yeni-sosyal medyanın eylemciliğe katkısı bulunur, ancak örgüt yapısına katkısı şu an için hissedilir ölçekte değildir.
- Bir sivil toplum örgütünün varlığını sürdürebilmesi, mücadelesini verdiği konuyu geniş kamuya duyurması ve kendisiyle ortak paydada olan insanlarla bir arada mücadele vermesine bağlıdır.

- Sivil toplum kuruluşlarının, yeni-sosyal medyayı amaçları dışında kullanmaları bu kuruluşlara zarar verecektir.

Söz konusu argümanda katılımcıları değerlendirmek gerekirse, çoğu katılımcının konuya hâkim olduğunu, soruyu dikkatlice cevapladıklarını ve kendi kuruluşlarına göre yorumladıklarını söyleyebiliriz. Ancak katılımcılar bu tür kuruluşlarda sosyal medyanın belirleyici ve etkili güce sahip olduğuna inanmamaktadırlar. Katılımcılar sanal ortamdaki ziyade bu kuruluşların gerçek ve fiziki hayatta hedeflerini gerçekleştirebileceklerini düşünerek yeni medyayı bir alandan ziyade bir araç olarak görmektedirler.

4.4. SİYASİLER İLE YAPILAN GÖRÜŞMELERDEN ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde, üç farklı partiden (Saadet Partisi, Yeniden Refah Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi) altı siyasi kişiye dört soru sorulmuştur.

Dördüncü grup içinde yer alan siyasilere yöneltilen ilk soru:

S1.Siyaset bilimciler, yeni medya ve sosyal medyanın siyasi gelişme konusunda katılımın artması -bilginin özgürce yayılması ve edinilmesi (yani e-imbânlar sağlaması), kamuoyu ve onun yönelimi üzerindeki yaygın etkisi (e-dâhil etme & e-müzakere), aşağıdan yukarıya fikir akışına olanak sağlamak (e- yetki & izin verme), toplumlarda genel ve kısmi yapısal reformlar, e-demokrasi ve seçimlerin organizasyonu gibi- üzerinde olumlu sayılabilecek etkileri olduğunu belirtmektedirler. Söz konusu argümantasyonda katıldığınız ya da katılmadığınız yönleri gerekçelendirerek açıklar mısınız?

Katılımcılar, söz konusu argümanla ilgili, siyaset açısından en büyük zorluğun sürekli oylama yaparak halkın fikrini toplayabilmek olduğu düşüncesinden yola çıkarak, internet imkânlarının artmasının ve toplumun her kesiminin fikrini hızlı bir şekilde görülebilmesinin karar verme süreçlerinde siyasetçilerin önlerini açtığından söz etmişlerdir. Ancak internet üzerinden yapılan işlerin manipülasyona açık olması ve veri güvenliğinin kolayca sağlanamaması bu alanların dezavantajı olarak nitelendirilmektedir. Katılımcılara göre, güvenlik önlemlerinin artması durumunda e-uygulamalar siyaset alanında, demokrasinin daha da gelişmesine yardımcı olacaktır.

Dijital platformların demokrasinin ve siyasetin gelişmesi açısından önemine vurgu yapan bir katılımcı, e-imkânların ve e-demokrasi platformlarının yaygınlaşmasının demokrasi açısından değerli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, toplumsal meselelerde ve seçimlerde de bu tip uygulamaların devreye girmesinin faydalı olacağını ve seçim maliyetlerini düşürmek adına e-uygulamaların yaygınlaşmasının da önemli olduğunu altı çizilmiştir.

Konuya ekonomik açıdan bakan bir katılımcıya göre, artan maliyet sebebi ile internetin yakında lüks hale gelmesi olanak dâhilindedir.

Baskıcı rejimlerin medyayı kontrol altına aldığı ve gündem yaratma eğilimlerinin olduğu bir dünyada, e-demokrasinin ortaya çıkardığı yeni dijital kamusal alanlarla yeni bir alternatif oluşturarak, özellikle muhaliflerin kendi gündemlerini yaratma şansı tanıyarak muhalefetin sesini duyurmasına olanak tanıyabiliyor olması, katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Hesap sorulabilirlik veya hükümetin hesap verebilmesi açısından da e- demokrasinin önemli olduğu, dikkat çekilen başka bir konudur. Ancak, e-demokrasi açısından en büyük sorunlardan birinin dijital dünyada yaratılan sahte haberler

ve bu haberlerin yayılma hızı olduğunu da unutmamak gerekmektedir. Katılımcılara göre, demokrasinin en temel kuralı olan bilgi edinme hakkı, bilgi kirliliği ile sekteye uğramıştır.

Yeni-sosyal medya ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin bireylerin birbirleri ile olan ilişkilerinin yanı sıra yöneten-yönetilen, birey-devlet arasındaki ilişkilerin de yeniden şekillenmesi gerektiğini vurgulayan bir katılımcıya göre, demokratik katılım süreçlerinin çeşitlenmesi, toplumsal konuların tartışıldığı mecraların farklılaşması, sosyal medya, kamu otoritesi üzerinde etkin bir konuma gelmesi, devletlerin zaman ve mekândan bağımsız hizmet anlayışının da önem kazanması başka olumlu yanlar olarak sayılabilir.

Yeni-sosyal medyanın toplumsal hayat kadar siyaset hayatına da ciddi etkileri olduğunun yadsınamaz bir gerçek haline geldiğine dikkat çeken diğer bir katılımcının düşüncesine göre, geleneksel medyanın tekelleşmesinde, bir takım siyasi partilerin sesi duyurulurken diğerlerinin sesinin kısılması gibi anti demokratik tavırlara karşı sosyal medya her siyasi partinin oy oranına bakmaksızın yaptığı çalışmalarla sesini duyurabildiği, seçmen kitlelerine ulaşabildiği özellikle de sosyal medyayı kullanan gençlere bu mecradan kendisini anlatabildiği bir platform haline gelmiştir.

Yukardaki argümana verilen yanıtlardan yola çıkarak, katılımcılar yeni medyanın siyasete, siyasi kuruluşlara ve partilere büyük katkısı olduğunu söylemektedirler. STK'ların aksine siyasilerin yeni-sosyal medyayı araçtan ziyade bir alan olarak gördüklerini söylemek mümkündür. Bu soruya verilen yanıtların önemli başlıkları aşağıdaki gibidir:

- İnternet imkânlarının artması ve toplumun her kesiminin fikrinin hızlı bir şekilde görülebilmesi karar verme süreçlerinde siyasetçilerin önlerini açmaktadır.

- İnternet üzerinden yapılan işler manipölasyona açıktır ve veri güvenliği kolay sağlanamamaktadır.
- Güvenlik önlemlerinin artması durumunda e-uygulamalar siyaset alanında, demokrasinin daha da gelişmesine katkıda bulunacaktır.
- Toplumsal meselelerde ve seçimlerde de bu tip uygulamaların devreye girmesi faydalı olacaktır.
- Seçim maliyetlerini düşürmek adına e-uygulamaların yaygınlaşması önemlidir.
- Artan maliyet sebebi ile internetin yakında lüks hale gelmesinin olanak dâhilindedir.
- E-demokrasinin ortaya çıkardığı yeni dijital kamusal alanlarla yeni bir alternatif oluşturarak özellikle muhaliflere kendi gündemlerini yaratma şansı tanıyarak muhalefetin sesini duyurmasına olanak tanıyabilir.
- Hesap sorulabilirlik veya hükümetin hesap verebilmesi açısından da e-demokrasini önemi büyüktür.
- Dijital dünyada yaratılan sahte haberler ve bu haberlerin yayılma hızı oldukça yüksektir.
- Demokrasinin en temel kuralı olan bilgi edinme hakkı bilgi kirliliği ile sekteye uğramaktadır.
- Yeni-sosyal medya ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin, bireylerin birbirleri ile olan ilişkilerinin yanı sıra yöneten-yönetilen, birey-devlet arasındaki ilişkilerin de yeniden şekillenmesi gerekmektedir.
- Demokratik katılım süreçleri çeşitlenmektedir.
- Toplumsal konuların tartışıldığı mecralar farklılaşmaktadır.
- Yeni-sosyal medya, kamu otoritesi üzerinde etkin bir konuma gelmektedir.
- Devletlerin zaman ve mekândan bağımsız hizmet anlayışı önem kazanmaktadır.

- Seçmen kitlelerine ulaşabilen özellikle de sosyal medyayı kullanan gençlere bu mecradan kendisini anlatabilen bir platformdur.

Söz konusu argümana katılan siyasileri değerlendirmek gerekirse, konuya olumlu baktıklarını ve kendi partileri içinde böyle uygulamaların yaygın kullanıldığını görmekteyiz. Söz konusu alanda olan dezavantajlara vurgu yapan katılımcılara bakılırsa, bu sorunlara karşın herhangi bir çözüm düşünmemektedirler. Katılımcılar bu alanlarda sadece kendi partilerine yararlı olan kısımlara vurgu yapmaktadırlar. Demokrasiye katkıda bulunmak konusunda ise, herhangi bir özgün düşüncenin ya da önerinin varlığından söz edilemez.

Dördüncü grup içinde yer alan siyasilere yöneltilen ikinci soru:

S2. Araştırmacılara göre, günümüzde e-devlet kavramsallaştırmasının dayandığı koşullar ve bunların üzerine inşa edilen projelerinin uygulanabilirliği oldukça yaygınlaşmış olmasına rağmen, e-demokrasi henüz hak ettiği ölçüde yaygınlaşmamıştır. Dahası topluma hizmet vermenin ötesine geçememektedir. Bu noktada değinilen en büyük sorun ise bilgi ve iletişim teknolojilerinden tüm halkların eşit şekilde faydalanmaması yani dijital uçurum olarak tanımlanmaktadır. Bu sorun, e-demokrasinin gelişiminde kültürel bilincin oldukça yetersiz kalmasına yol açmaktadır. Bunun yanında siyasi otoriterlerin isteksizliği, teknolojik ve ekonomik altyapıdaki sorunlar da mevcuttur. Söz konusu argümantasyona katıldığınız ya da katılmadığınız yönleri ve olası çözümlerini gerekçelendirerek açıklar mısınız?

Bu soruya verilen yanıtları özetlemek ve analiz etmek gerekirse, siyasilere göre, Türkiye bağlamında her şeyden önce tüm vatandaşların internete erişimini sağlamak gerekmektedir. Ayrıca, e-uygulamalarda milli yazılımlar geliştirme konusunda hâlâ

yetersiz seviyede olunduğunun yadsınamaz başka bir gerçek olduğuna işaret edilmektedir. E-demokrasinin önemine vurgu yapan grup içindeki bir katılımcı, siyaset aktörlerinin ve vatandaşların tam olarak internete güvenmediklerine de dikkat çekmiştir. Katılımcıya göre, güven sorununun çözülmesi durumunda bu uygulamaların hızlı bir şekilde yayılması ve verimli bir şekilde uygulanması olasıdır.

Baskıcı rejimlerin tüm dünyada e-demokrasi uygulamalarının önüne geçtiğini söyleyen diğer bir katılımcıya göre, bu teknolojilerin yayılması halinde bile dünyada artan otoriterleşme devletleri içe kapatmaya başlamıştır. Ona göre, demokrasinin kamusal alandaki uygulamalarının köreldiği gibi e-demokrasi imkânlarının da yaygınlaşmasının bu sebepten dolayı mümkün olmadığını görmekteyiz.

E- demokrasinin gelişiminin süreç içinde teşvik edilmesi ve bu teşvikin de öncelikle katılım süreçlerinin kuvvetlendirilmesi üzerinden kurgulamasını doğru bir yaklaşım olarak nitelendiren başka bir katılımcının yanı sıra, kimi katılımcı, iletişim ve ulaşımın gelişmesiyle sosyokültürel ve sosyoekonomik döngünün değişime uğradığını söylemektedir. Bu yeni yapılanmadan bireylerin eşit olarak yararlanabilmesi için gerekli teknik ve ekonomik şartların iyileştirilmesi ayrıca, kültürel bilincin yerleştirilmesi devlet otoritelerinin yükümlülüğündedir, bu doğrultuda e-devletin keskin bir dönüşüme yol açtığını iddia etmek olanaksızdır.

Söz konusu argümana verilen yanıtları dikkate alacak olursak, siyasi katılımcılar, Türkiye'deki alt yapının sorunlarını, dijital eşitsizliği, haber kirliliğini ve yeni medyalara karşı güven düşüklüğünü e-demokrasinin yayılımının önündeki en büyük engel olarak görmekte-dirler. Verilen yanıtların önemli başlıkları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Türkiye bağlamında her şeyden önce tüm vatandaşlara internet erişimi sağlamak önemlidir.
- Türkiye, e-uygulamalarda milli yazılımlar geliştirme konusunda hâlâ yetersiz seviyededir.
- Güven sorunun çözülmesi durumunda bu uygulamaların hızlı bir şekilde yayılması ve verimli bir şekilde uygulanması gerekmektedir.
- Demokrasinin kamusal alandaki uygulamalarının köreldiği gibi e-demokrasi imkânlarının da yaygınlaşması bu sebepten dolayı mümkün olmamaktadır
- E- demokrasinin gelişiminin süreç içinde teşvik edilmesi ve bu teşvikin de öncelikle katılım süreçlerinin kuvvetlendirilmesi üzerinden kurgulaması doğru bir yaklaşım olacaktır.
- İletişim ve ulaşımın gelişmesiyle sosyokültürel ve sosyoekonomik döngü değişime uğramıştır.
- Yeni yapılanmadan bireylerin eşit olarak yararlanabilmesi için gerekli teknik ve ekonomik şartların iyileştirilmesi, kültürel bilincin yerleştirilmesi devlet otoritelerinin yükümlülüğündedir.

Bu argümana katılan siyasileri değerlendirmek gerekirse, e-demokrasinin gelişimi konusunda öne çıkılan engeller ve önerilen çözümleri görmekteyiz. Ayrıca siyasilerin yeni medyaya çok fazla güvenmediklerini söylememiz gerekmektedir. Katılımcılar konuyu daha çok teknik altyapı, katılım ve eşitlik başlıkları altında değerlendirmişler. Konuya bilinçli bir şekilde yaklaşan katılımcılar Türkiye bağlamında erişim ve alt yapı konusunda yetersiz olduğumuz görüşündedirler.

Dördüncü grup içinde yer alan siyasilere yöneltilen üçüncü soru:

S3. Günümüzde çok sayıda akademik çalışmanın bulgularından da yansıdığı üzere yeni medya, karşılıklı etkileşime olanak tanıyan yapısı ile ifade özgürlüğünün kullanılması ve hak arayışlarının yaygınlaşması bağlamında öne çıkan olanakların başında gelmektedir. Öte yandan medyanın kişi, grup, politik mekanizmalar veya çıkar odakları tarafından birey, topluluk, kurum ve kuruluşları karalama, iftira, ırkçılık, çocuk istismarı, dolandırıcılık, sahte haber yayma ve benzeri biçimlerde kullanımı, özdenetim ve çeşitli düzenlemeleri gerekli kılmıştır. Bu bağlamda ifade özgürlüğü ve hak arayışı daha karmaşık ve paradoksal bir yapıya doğru evrilmiştir. Söz konusu argümantasyonda katıldığınız ya da katılmadığınız yönleri ve olası çözümlerini gerekçelendirerek açıklar mısınız?

Bu argümana katılmayan bir katılımcı, yeni-sosyal medyanın artık özgür düşüncenin ve hak arayışının bir mecrası olmadığını söylemiştir. Katılımcıya göre, devletlerin artık sosyal medyaları büyük ölçüde kontrol altına aldıkları yadsınamaz bir gerçektir. Bu görüşe karşın, başka bir katılımcı konuya olumlu yaklaşmıştır; yeni-sosyal medya yurttaşların siyasete katılmasının önünü tamamen açmıştır ve yeni dünyada artık tek bir doğru ve gerçeğin olmadığını, herkesin kendi doğrularını ve gerçekliğini sosyal medyada yansıtmakta özgür olduğunu beyan etmektedir. Bu görüşe ek olarak, grup içindeki bir katılımcıya göre, günümüzde geleneksel medyada haberin veya içeriğin kaynağı kurumlar iken yeni medya platformlarında kaynak bireylerin kendileridir. Ona göre, özellikle sosyal medyada mağduriyetlerini bildiren bireylerin hak aradıklarına şahit olmaktadır. Katılımcı, yeni-sosyal medya platformlarının toplumsal dinamikleri harekete geçirdiğinin ve kitleleri dinamize ettiğinin altını çizmiştir.

İfade özgürlüğünün korunmasının güçlü bir adalet sistemi kurulması ile mümkün olacağına dikkat çeken kimi katılımcıya göre, hak ve özgürlüklerin güvencesi olan

düzenlemeler olmadan ve adalet sistemi kurulmadan teknolojik gelişmelerin sunduğu olanakların kullanımından kaynaklı sorunların giderilmesi ya da giderilememesi büyük bir önem arz etmemektedir. Bir katılımcı, burada önemli olanın sistemin kendisi ya da sistemin araçları ve yöntemleri olmadığını vurgulamıştır. Bu noktada, artık klasik ifade özgürlüğünü sınırlama tartışmalarının işe yaramadığını, klasik çözümler yerine karmaşık ve yeni mekanizmalara ihtiyaç duyulduğunu söyleyen diğer bir katılımcının yanı sıra başka bir katılımcıya göre, ülkede adaletin tesis edilmesi durumunda vatandaşlar adaleti yeni-sosyal medya yerine adliye koridorlarında arayacaklardır. Ona göre, siyasi iktidarların çifte standartlı yaklaşımları ve muhalif sesleri kısma gibi otoriter tavırları gerek sosyal medyada gerekse geleneksel medyada düşünce ve ifade özgürlüğüne zarar vermektedir.

Söz konusu argümana verilen yanıtlar dikkate alınırsa, iki katılımcı tam anlamıyla bu argümana katılmaktadır, diğer katılımcılar ise konuya başka mecradan bakmak veya temelden argüman reddetmek eyleminde dirler.

Bu soruya verilen yanıtların önemli başlıklarını özetlemek gerekirse:

- Yeni-sosyal medya platformları toplumsal dinamikleri harekete geçirmekte ve kitleleri dinamize etmektedir.
- Ülkede adaletin tesis edilmesi durumunda vatandaşlar adaleti yeni-sosyal medya yerine adliye koridorlarında arayacaklardır.
- Siyasi iktidarların çifte standartlı yaklaşımları ve muhalif sesleri kısma gibi otoriter tavırlar sergilemeleri gerek sosyal medyada gerekse geleneksel medyada düşünce ve ifade özgürlüğüne darbe vuracaktır.
- Artık klasik ifade özgürlüğünün sınırlanması tartışmaları işe yaramamakta, klasik çözümler yerine karmaşık ve yeni mekanizmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

- İfade özgürlüğünün korunması konusu, öncelikle güçlü bir adalet sistemini kurmakla mümkün olacaktır.
- Sistemin kendisi ya da sistemin araçları ve yöntemleri önemli değildir.
- Hak ve özgürlüklerin güvencesi olan düzenlemeler olmadıkça ve adalet sistemi kurulmadıkça, teknolojik gelişmelerin sunduğu olanakların kullanımından kaynaklı sorunların giderilmesi ya da giderilememesi büyük bir önem arz etmemektedir.
- Yeni-sosyal medya artık özgür düşüncenin ve hak arayışının bir mecrası değildir, devletler artık sosyal medyaları büyük ölçüde kontrol altına almışlardır.

Söz konusu argümanla ilgili katılımcıları değerlendirmek gerekirse, konunun tam anlamıyla irdelenmediğini görmekteyiz. Nitekim iki katılımcı bu argümanı doğru bulmamaktadırlar ve diğer katılımcılar ise, bu soruna karşı yeni düzenlemeler getirmesini savunurken bu konuyla ilgili herhangi bir tavsiye ve öneride bulunmamaktadırlar, söz konusu bu sorunla ilgili düzenlemelerin kimin tarafından ve hangi amaçla yapılacağına dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Ayrıca devletin çifte standartların işaret eden bir katılımcı bu meseleye çözüm bulma konusunda yetersiz kalmaktadır.

Dördüncü grup içinde yer alan siyasilere yöneltilen dördüncü soru:

S4. Uzmanlara göre sosyal medya platformları, siyasi temsil bağlamında ortaya çıkan meşruiyet krizlerini ortadan kaldırma ve doğrudan demokrasiye temel oluşturma potansiyeline sahiptir. Bu noktada sözü edilen gelişmelerin başında vatandaşların siyasi ve hükümet meselelerine yeni medya yoluyla doğrudan katılmaları, görüş, öneri, şikâyet ve taleplerini bu platformlar üzerinden siyasi partilere, iktidara yöneltip politika oluşturma sürecine katılmaları gösterilmektedir. Söz konusu argümantasyonda katıldığınız ya da katılmadığınız yönleri gerekçelendirerek açıklar mısınız?

Yeni-sosyal medyanın katılımı artırdığı ve vatandaşların siyasiler ile etkileşimde oldukları varsayımıyla birlikte siyasetin yüz yüze iletişimle yapıldığına ve bu konuda sosyal medya kanallarının ikincil olduğuna vurgu yapan bir katılımcıya göre, siyasetçinin gerçek sorunları görmek ve çözmek için sokağa inmesi ve vatandaşla yüz yüze gelmesi gerekmektedir.

Söz konusu argümanda internet ve yeni medya iletişiminin etkisine dikkat çeken diğer bir katılımcıya göre, sosyal medya ağlarına siyasi iktidarlar tarafından getirilen kısıtlamalar ve işleyişi yavaşlatan uygulamalar, internet iletişiminin geniş kitleler üzerindeki gücünü göstermektedir.

Bu argümana öneri sunan başka bir katılımcıya göre ise, blockchain uygulamasının artması ve seçim güvenliğinin sağlanması durumunda hem manipülasyon endişelerinin azaldığına hem de siyasi süreçlere katılımın oldukça kolay olduğuna şahit olunacaktır. Katılımcı, bu durumun özellikle gelecekte politika oluşturma süreçlerine katılım olgusunu büyük oranda etkileyeceğini savunmuştur. Siyasi otoriteler tarafından teknik alt yapı sorunlarının giderilmesi ve demokrasi kültürünün yerleşmesi açısından demokrasinin kurumsallaşması gerektiğini söyleyen katılımcıya göre, kamu hizmetlerinin önemli bir kısmının elektronik ortam üzerinden vatandaşın hizmetine sunulması devlet otoritesinin demokrasiye katkısı açısından önem arz etmektedir.

Özetle, katılımcıların verdikleri yanıtlarda, yeni medyanın katılımı artırdığı ve vatandaşların siyasiler ile etkileşimde oldukları varsayımıyla birlikte aşağıdaki noktalar ön plana çıkmaktadır:

- Siyaset yüz yüze iletişimle yapılmalıdır ve bu konuda yeni medya kanalları ikincil konumdadır.
- Siyasetçilerin gerçek sorunları görmek ve çözmek için sokağa inmeleri ve vatandaşla yüz yüze gelmeleri zorunlu bir durumdur.
- Yeni-sosyal medya ağlarına siyasi iktidarlar tarafında getirilen kısıtlamalar ve işleyişi yavaşlatan uygulamalar, internet iletişiminin geniş kitleler üzerindeki gücünü göstermektedir.
- Blockchain uygulamasının artması ve seçim güvenliğinin sağlanması durumunda da hem manipülasyon endişelerinin azaldığı hem de siyasi süreçlere katılımın oldukça kolay olduğu bir sürece şahit olunacaktır.
- Siyasi otoriteler tarafından teknik alt yapı sorunlarının giderilmesi ve demokrasi kültürünün yerleşmesi açısından demokrasinin kurumsallaşması sağlanmalıdır.
- Kamu hizmetlerinin önemli bir kısmının elektronik ortam üzerinden vatandaşın hizmetine sunulması devlet otoritesinin demokrasiye katkısı açısından önem arz etmektedir.

Söz konusu argümanla ilgili katılımcıları değerlendirmek gerekirse, hemen hemen tüm katılımcıların bu argümanın doğruluğuna katıldıklarını ve bu mecrada öne çıkılan engellere çözüm ve öneri sunduklarını söyleyebiliriz. Katılımcılar konuya bilinçli bir şekilde yaklaşmışlar.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Modern ve geç modern toplumların çoğunda demokrasinin mevcut durumu ve yenilenme gereksinimi hakkında derin tartışmalar sürmektedir. Akademisyenler, gazeteciler, politikacılar, Sivil Toplum Kuruluşları ve vatandaşlar toplumun demokratik karakterinin korunmasını ve geliştirilebilecek yöntemlerini aramaktadırlar. Bunun yanı sıra, demokrasinin karmaşıklığı ve çok boyutluluğu, günümüzde demokrasinin durumunun değerlendirilmesini ve ona şekil veren aktörlerin kavranmasını zorlaştırmıştır. Medyanın, demokrasinin normatif vizyonunun küreselleşmesine verdiği katkı ortadadır. Bu bağlamda medyanın bütün ve birleşik bir toplumsal güç olarak değil, karmaşık bir kurumlar dizisi olarak işlev yaptığını görmemiz daha gerçekçi bir yaklaşım olacaktır. Şüphesiz medya, demokrasinin dönüşümü ve yeniden yapılanmasında kilit role sahiptir. Demokrasinin daha katılımcı yönde gelişimi, medyanın da devrimsel nitelikte bir dönüşüm geçirmesiyle ilişkilidir. Medyanın demokrasinin bu gelişimindeki rolünü anlamak, medyanın yapısal koşullarının nasıl değiştiğini kavramaktan geçmektedir. Castells'in (1997) söylediği gibi medya, demokrasiyi dönüştürmektedir zira bugün siyasi hayatın kendisi medyanın ilgi alanı içinde çok geniş bir şekilde yer almaktadır.

Günümüzde yeni-sosyal medya artık birçok ülkede; haber alma, propaganda, eğlence, sosyal hareketler, kültürel alışverişler, protestolar, gündem belirleme ve ticari etkinlikler için kullanılmakta olan araçlar olarak geniş kabul görmektedir. Bunun yanı sıra, yeni medyanın bir kamusal alan oluşturma potansiyeli ve bu alanlarda müzakere ve muhakemenin yapılması birçok araştırmacı tarafından inceleme konusu olmuştur.

Yeni-sosyal medyanın dünya çapında bu kadar yaygın bir şekilde kullanılması ve bu kullanımdan ortaya çıkan olumlu veya olumsuz kültürel, siyasi ve ekonomik sonuçlar günümüzde yeni-sosyal medya üzerindeki araştırmaların önemini artırmaktadır. Bunun yanı sıra demokrasinin yeni yüzü olan dijital demokrasi veya e-demokrasi olguları da büyük ölçüde yeni-sosyal medyaya endeksli bir proje oluşum olarak tanımlanmaktadır.

Bu çalışma, yeni-sosyal medya ile yeni kamusal alanın oluşumunu ve yeni-sosyal medya üzerine inşa edilen e-demokrasinin özelliklerini, içerdiği olanak ve sınırlılıkları e-demokrasi projesinin gereksinimlerini irdelemektedir. Bu amaçla yeni-sosyal medyanın ana dinamikleri olan sosyo-kültürel, sosyo-ekonomi ve sosyo-siyasi boyutlar ele alınmıştır. Tezin bu bölümünde, teorik çerçeveden elde edilen bulgularla kanaat önderleriyle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular karşılaştırmalı olarak değerlendirmeye alınmıştır.

YENİ KAMUSAL ALAN YENİ-SOSYAL MEDYA

Bu tezin ana konusu ve gövdesini oluşturan, yeni-sosyal medyanın yeni kamusal alan olarak tanımlanmasıdır. Bu konu ile ilgili teorik ve pratik incelemelerden elde edilen bulgular, modern kamusal alanı, Habermas'ın “Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü” adlı eserinde tanımladığı gibi birleşik bir kamusal alan olmaktan ziyade, farklı boyutlarda, örtüşen ve birbirine bağlı kamusal alanlar olarak değerlendirmemizin daha gerçekçi olduğuna işaret etmektedir. Bu durumda, modern kamusal alanı Habermas'ın idealize ettiği kafeler veya salonlardan oluşan kamusal alanlardan farklı bir alan olarak ele

almamız gerekmektedir. Nitekim ağlara bağlı bu yeni kamusal alanı, sadece rasyonel müzakereci bir söylem yeri olarak görmek pek gerçekçi olmayacaktır. Dolayısıyla ağ bağlantılı kamusal alanı, aktif vatandaşların işbirliği yapabilecekleri, görüşlerini ifade edebilecekleri ve akran üretimi modelinde toplum üzerinde ‘bekçi köpeği’ olarak hizmet edebilecekleri çevrim içi bir platform olarak tanımlamak daha doğru bir yaklaşım olarak gözükmektedir. O halde yeni-sosyal medyanın, müzakereci ve katılımcı bir demokrasi anlamında bireysel siyasi aktivizme açık ve özgürlükçü temel iletişim platformlarından biri haline geldiğini söyleyebiliriz. Açıklığı ve serbest erişiminden dolayı, yeni-sosyal medyanın, yazılı kitle iletişim araçlarına ve geleneksel medyaya göre daha zengin ve geniş bir kamusal alan oluşturduğunu varsaymak mümkündür.

Yeni-sosyal medya üzerine kurulmuş olan yeni kamusal alan, geçmişteki kamusal alanda sıklıkla temsil edilen nüfus grupları aracılığıyla önemli ölçüde genişletme potansiyeline sahiptir. Ancak geçmişteki (idealist) kamusal alan anlayışı ile yeni (dijital) kamusal alan olgusu arasında giderek artan bir farklılık da göze çarpmaktadır. Kamusal alandan ayrı düşünülemez olan medyanın, hem geleneksel hem de dijital biçimleriyle geliştirilen yeni yöntemler aracılığıyla kamusal tartışmanın merkezinde yer aldığını söyleyebiliriz. Fakat yeni-sosyal medya üzerinde inşa edilen kamusal alan (dijital kamusal alan), geçmişteki (idealist) kamusal alan anlayışında olduğu gibi toplumun ayrı özerk bir alanı değildir. Özellikle dijital bilgi ve iletişimin yaygın yerleşik olduğu toplumlarda yeni (dijital) kamusal alanı, toplumsal ilişkilerin bir boyutu, yönü hatta ortamı olarak tanımlamak daha gerçekçi bir yaklaşım olacaktır. Bu bağlamda yeni-sosyal medyanın siyasal demokrasi için bir müzakere platformu oluşturabileceğini, yurttaşlık bilinci ve kültürünün gelişimi yanında yurttaşların gerek kendilerini ifade etme gerekse siyasal düşüncelerini açıklama, paylaşma ve yayma açısından alternatif bir mecra oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bu arada yeni-sosyal medyanın, siyasi iktidarın

denetlenmesinin yanı sıra siyasal sosyalleşme açısından kullanışlı bir alan olduğunu, siyasal karar alma sürecinde bireylerin etkin bir aktöre dönüşmesine önemli ölçüde destek verdiğini söylemek mümkündür. Nitekim geleneksel medyanın sermaye ve devlet kontrolünde olduğu toplumlarda yeni-sosyal medyanın, kamudan gizlenen bilginin yayılmasına olanak sağladığı görülmektedir. Gerek literatür incelemesinde değinilen teorik tartışmalar, gerekse katılımcıların verdiği yanıtlar birlikte değerlendirildiğinde, yeni-sosyal medyanın daha hızlı ve daha etkili bir iletişim aracı-ortamı olarak siyasetin şekillenmesinde ve siyasal kararların alınmasında yurttaşların etkili birer aktör haline gelmesinde belli bir etkiye sahip olduğuna vurgu yapılmıştır.

Bununla birlikte yeni-sosyal medya, katılımcılara daha açık olan, zaman ve mekâna çok bağlı olmayan geleneksel çevrim dışı kamusal alana çevrim içi bir alternatif sunsa da ağ bağlantılı kamusal alanda giderek artan bir parçalanma ve izolasyon söz konusudur.

Yeni-sosyal medya, grup içinde kalmayı tercih eden üyelerin ilgi, görüş ve değerlerine göre farklı toplulukların şekillenmesini sağlamaya katkı vermeye birlikte genel gündemi etkileme veya evrensel kamusal alanın bir parçası olma yönünde sınırlılıklar içermektedir. Ayrıca yeni-sosyal medyanın, özellikle internetin, dijital bir kamusal alanın oluşturulmasına gerek teorik, gerekse metodolojik veya pratik açıdan yeni zorluklar doğurduğu görülmektedir. Burada unutulmaması gereken başka önemli bir husus, ağın doğasının milyonlarca dolar değerindeki büyük özel şirketler tarafından oluşturulan ve onların kurumsal çıkarlarına hizmet etmesi amaçlanan bir proje olduğudur. Bununla birlikte, yeni-sosyal medyanın her türlü dış müdahaleye açık olması nedeniyle bu alanda dezenformasyonun kolaylıkla yayılabileceğine dikkat etmek gerekir.

Azınlıkların ya da muhaliflerin kamusal sorunları egemenlerden bağımsız olarak tartışabilecekleri bir kamusal alan açabilmelerine olanak tanınmadıkça, yeni-sosyal medya siyasal demokrasinin güçlenmesine, yolsuzlukların azaltılmasına tek başına bir katkı vermesi oldukça zor görünmektedir. Bilgi çarpıtma, troll faaliyetleri, alt yapı ve teknik eksiklikler, mevcut devletlerin siyasi durumları, erişim konusunda yaşanan eşitsizlik, devlet ve bu şirketlerin sahipleri tarafından yapılan yönlendirmeler ve sansür uygulamaları yeni-sosyal medyanın demokratik potansiyelini sınırlandırmaktadır. Özetle bu konuda bulgular, yeni-sosyal medya platformlarında, dijital uçurum ve dijital okuryazarlık engellerini de göz önünde bulundurarak, çağdaş yeni-sosyal medyanın bir bütün olarak kamusal alan niteliğini taşımadığı varsayımını daha gerçekçi bir yaklaşım olarak görülmesi yönündedir.

YENİ-SOSYAL MEDYA DA BİREYSEL İÇERİK ÜRETİMİ

Bu konuda, araştırma bulguları içerik üreten ve üretmeyen bireyler arasındaki farkın ortadan kalkmasıyla birlikte, hangi içeriğin güvenilir ve hangi içeriğin güvenilir olmadığına ilişkin tartışmaların öne çıktığını, içerik üretiminin kolaylaşması ve hızlanmasının yanı sıra insanın karar verici bir birey olarak tanımlanması arasında doğrudan bir ilişki olmadığını, yeni iletişim teknolojilerinin insanları daha etkin aktörlere dönüştürmesinin otomatik olarak gerçekleşmeyeceğini ortaya koymuştur. Bununla birlikte bulgular, bireylerin içerik ürettiği olmasının bu üretimin niteliğini dikkate almadan dönüştürücü ve geliştirici bir etkisinin olduğunu söylemenin pek de mümkün olmadığını, teknolojinin belirleyici olduğu ya da sonucun dönüştürücü-geliştirici veya geriletici olduğu varsayımının üretilen içeriğin niteliğine bağlı olduğuna, herkesin içerik üretebilmesi metaforunun ciddi bir enformasyon kirliliğini de beraberinde getirdiğini,

bireylerin ifade olanaklarının artması ve içerik üretip paylaşabilme imkânlarının çoğalması, bireyleri yönlendirilmeye de daha açık hale getireceğini, üretilen içeriğin kimler tarafından tüketildiği veya karşılık bulup bulmadığı, olanaklar söz konusu olduğunda dikkatlerden kolayca kaçabildiğini göstermektedir. Kısacası bu konuda içeriklerin niceliğinde ziyade niteliğine, içeriklerin güvenilirliğine, içerik üretiminin bireyin özgürlüğü ile doğrudan bağlantılı olmadığına ve bilgi kirliliğine dikkat etmek elzemdir.

DİJİTAL MÜZAKERECİ DEMOKRASİ

Bu konu ile ilgili asıl sorun, yeni medyada, diyalog gibi bir aracın uygulanabilir olup olmamasıdır. Katılımcılar bu konuda, sorunun internet ortamında kaynaklanmadığını, buna karşın daha çok bu araçların uygulama şekli ve uygulama niyetiyle ilgili olduğunu dile getirmişlerdir. Nitekim internet ve yeni-sosyal medyanın demokratik müzakereyi destekleyebileceği konusunda kayda değer bir iyimserlik olmasına karşın bulgular genel olarak, sosyal ağ sitelerinin müzakereci demokrasiye olumlu katkıda bulunduğu varsayımını desteklememektedir. Müzakere pratiği teorik ve metodolojik çeşitliliği sebebiyle, dijital dünyanın karmaşıklığı için iyi bir normatif paradigma, gözlemsel araştırmalar, laboratuvar ve saha deneylerini harmanlayan test edilebilir hipotezler sağlamıştır. Buna karşın, sosyal medyada ideal tarzda müzakere beklemenin çokta gerçekçi olmadığını söyleyebiliriz. Zira sosyal medya, müzakereci sistem içinde bir bilgilendirme(bilgi edinme) işlevi görmektedir ve sahte haberler tarafından tehdit edilen tam da bu işlevdir. Ayrıca, interneti, etkileşimi teşvik eden araç olarak görmek mümkündür. Demokratik müzakere ortamı, yeni-sosyal medyada olduğu gibi tek tek bireylerin kanaatlerini iletmesiyle değil, karşılıklı etkileşimin belirli bir işleyiş

üzerinde uzlaşmış, belirli bir çerçevesi ve kuralları olan gerçek toplumsal ve siyasal zeminler üzerinde filizlenebilmektedir. Ancak günümüzde yeni-sosyal medya ortamlarının kişilerarası müzakereden ziyade atışma ve kavga alanına dönüştüğüne şahit olmaktadır. Bu alanda katılımcıların da üzerinde uzlaştığı düşünce müzakereci demokrasi ortamının oluştuğunu söylemenin şimdilik pek gerçekçi gözükmediğidir. Kısacası konuyla ilgili bulgular, yeni medya ortamında rasyonel bir müzakere imkânını sağlanmayacağı yönündedir, nitekim yeni medya bir bilgilendirme aracı ve ortamı olarak yanlış ve sahte haberler tarafından tehdit edilmektedir ve bu konu bu ortamlarda doğrudan müzakere sürecine tehdit oluşturmaktadır.

DİJİTAL DEMOKRASİ (E-DEMOKRASİ)

Bu konuda, araştırma bulguları, literatür incelemesinin genelinden yansıyan ütopyik iyimserlikten kaçınmak gerektiğine, dijital teknolojinin ve yeni-sosyal medyanın tek başına demokratikleştirici bir güce sahip olmadığına işaret etmektedir. Bu başlık altında İnternet temelli herhangi bir dijital projenin, evrensel olarak erişilebilir olmayacağı konusu da bir gerçeklik olarak önümüzde durmaktadır. Nitekim e-demokrasinin başarılı bir şekilde işlemesi için önünde çok sayıda engel (siyasi, katılımcı, örgütsel ve teknolojik) bulunmaktadır. Genelde e-demokrasi projelerinin daha çok maliyetleri düşürme ve mevcut siyasi süreçlerin verimliliğini artırmaya odaklandığını ya da amaca yönelik inşa edilmiş e-demokrasi platformlarının dışında gerçekleşen sivil katılımı analiz etmeye dönük olduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda mevcut e-demokrasi yaklaşımının İnternet'i çevrim dışı dünyanın normlarına ve beklentilerine göre normalleştirdiğini söyleyebiliriz. Başka bir deyişle e-demokrasi genel anlamda kamuoyunu canlandırmada, katılımı kitlesele bir yenilenmeyi teşvik etmede,

demokrasinin temel sorunlarına meydan okumada, siyasette şeffaflığı sağlamada veya siyasi süreçlerde temelden reform yapmakta pek de başarılı gözükmemektedir.

Ancak, e-demokrasi dışlanmayı azaltma konusunda, sosyal bütünleşmeyi ve sosyal uyumu teşvik etme de ki potansiyel rolü sosyal istikrara katkıda bulunabilir. Güven eksikliğine, azalan katılıma veya demokratik bilgiye erişimdeki eşitsizlikler gibi sorunların dijital araçlarla düzeltilebileceği olasıdır. E-demokrasiyi, dolayısıyla temsil sistemini daha katılımcı bir biçime dönüştürmek için bir araç olarak görmek mümkündür. Ancak demokratik sürece ve demokratik kurumlara daha fazla katılımı sağlamak ve siyasete azalan ilgiyi yeniden canlandırma adına e-demokrasinin tanıtılması ve geliştirilmesi, tüm paydaşların bilinçli bir çabasını ve kararlı liderliği gerektirmektedir. Bu bağlamda katılımcılar e-demokrasinin temel olarak hedefleri; şeffaflık, hesap verebilirlik, yanıt verebilirlik, katılım, müzakere, kapsayıcılık, erişilebilirlik, yetki ikamesi ve demokrasiye güven gibi husuların altını çizmişlerdir. Bununla birlikte e-demokrasinin, siyasi aktörlerin yalnızca kısmen kontrol edebileceği aracılı koşullar altında gelişebileceğini söylememiz gerekir. İdeal bir e-demokrasinin sahip olması gereken özellik, aşağıdan yukarıya bir e-demokrasi biçimini tatbik etmenin uygulanabilir ve etkili bir yolunu tanımlamak ve bunu uygulamaktan geçer. Ayrıca, dijital iletişim teknolojilerinin demokratik olanakları üzerine eleştirel bir düşüncenin inşası önem taşımaktadır. Özellikle hesap sorulabilirlik veya hükümetin hesap verebilmesi ve yeni-sosyal medya yoluyla demokratik katılım süreçlerinin çeşitlendirilmesi açısından e-demokrasinin önemi büyüktür. E-uygulamalar konusunda e-ticaretin diğerlerine göre (e-demokrasi, e-devlet, e-belediye...) daha başarılı olduğunu görmekteyiz ve e-demokrasinin eksikleri e-ticaretle karşılaştırılarak giderilebilmektedir. Konuyu toparlamak gerekirse yukardaki ifadelerden anlaşıldığı üzere e- demokrasi bir pratikler seti olarak yeni bir oluşumdan ziyade liberal demokrasinin dijital ortamdaki tezahürü olarak

nitelendirilmiştir. Sermaye sisteminin, devletelerin ve şirketlerin bu alanlara müdahilesi acı bir gerçek olarak önümüzde durmaktadır. Bu tür müdahileler ve suiistimaller ortadan kalkmadığı sürece her hangi bir e- demokrasi projesini başarılı olduğundan söz etmek bir şey ifade etmemektedir. Ayrıca zayıfların, marjinallerin ve madun sınıfların bu araçları kullanması daha güçlü sermaye sahibi devletler, şirketler ve aktörlerle karşılaştırılmayacak kadar düşüktür ve gerçek hayattaki güçlüler ve nüfuz sahipleri bu alanda da güçlerini ve nüfuzlarını göstermektedirler. Başarılı bir e- demokrtasi sistemi eski demokrasilerin ikamesi olmakla değil, belki bu alanlar üzerinde inşa edilmiş yeni bir demokrasi paradigması ile mümkün olacaktır. Bu amaca ulaşmak adına devletler ve sermayeden bağımsız, ancak kendi içinde kanunları ve kuralları var olan bir sistemi kurmak gereklidir.

YENİ-SOSYAL MEDYANIN SOSYO-EKONOMİK BOYUTU

Yeni-sosyal medya ve yeni iletişim teknolojilerinin ekonomik açıdan demokratik ve eşit bir iktisadi yaşamın oluşumuna önemli katkıda bulunabileceği iddiası üzerinde durulmayı fazlasıyla hak etmektedir. Literatür incelemesinden ve görüşmelerden elde edilen bulgular, yeni-sosyal medyanın ekonomi üzerinde mikro düzeyde potansiyel etkisinin çok büyük olduğunu ortaya koymaktadır. Bu konuda, Facebook, Twitter, YouTube ve LinkedIn gibi büyük ve etkili platformlar ve sayısız daha küçük kâr amacı güden yâda gütmeyen sitelerin yanı sıra bireysel kullanıcıların para kazanma potansiyeli giderek artmaktadır. Ancak makro düzeyde bakılınca, dijital ekonomide tekelleri kapitalizmin sonu geleceği gibi görünmemektedir. Aksine, küresel kapitalizm, sanayi toplumlarının tarihinden iyi bilinen izleri takip ederek dijital teknolojilerin

yeteneklerinden yararlanma konusunda giderek daha fazla deneyim kazanmaktadır. Dolayısıyla kapitalizmin bir teknolojik ve organizasyonel yetenek olarak yeni-sosyal medyadan daha önce olduğu gibi toplumsal hâkimiyetini sürdürmede yararlanacağını söylemek daha gerçekçi bir bakış olacaktır. Dijital kapitalizmi, kapitalist gelişmenin yeni bir aşaması olmaktan ziyade, dijital teknolojinin aracılığıyla yeniden şekillendirilen kapitalizmin organizasyonel boyutu olduğunu söyleyebiliriz (Fuchs, 2021: 10). Günümüzde, güç ve sermaye birikiminin, sınıf ve siyasi mücadelelerin, hegemonyanın, ideolojinin, metalaştırmanın ve küreselleşmenin toplumsal süreçlere dijital teknolojilerin, dijital bilgi ve dijital iletişim aracılığıyla yayıldığına tanık olmaktadır.

Bunun yanın sıra büyük teknoloji şirketlerin tekelliği bu amaca ulaşmanın pekte gerçekçi olmadığına işaret etmektedir. Nitekim demokratik ve eşit bir iktisadi yaşamın kurulması açısından, hâkim üretim tarzının radikal bir şekilde aşılması gereklidir. İktisadi eşitsizliğin yeni medyadan ziyade gerçek hayatta ve uzmanlar tarafından ele alınması gerektiği başka önemli ve dikkate alınması gereken bir konudur. Ayrıca, yeni iletişim teknolojilerinin toplumu ekonomik açıdan belli bir denklige veya aynı seviyelere getireceğine dair herhangi somut bir bulgu bulunmamaktadır. Bununla birlikte, yeni medya teknolojilerin üretildiği ve yaygın olduğu çoğu ülkede demokratik bir sistemin hâkim olmasına rağmen, yine de eşit iktisadi bir yaşamın oluşturulduğu görülmemektedir.

Yeni-sosyal medya teknolojilerinin sadece tüketim alışkanlıklarımızı ve tüketim pratiklerimizi değiştirdiğini söylemek ne kadar kötümser bir bakış açısı olsa da görece kabul görmektedir. Nitekim katılımcıların büyük çoğunluğu hayatın kendisini düzenleyen iktidar ilişkileri değişmediği sürece bu yeni teknolojilerden medet ummanın pek de gerçekçi olmadığına vurgu yapmışlardır. Yeni medyanın ekonomik kalkınmaya ve demokratikleşmeye ve ayrıca demokratik ön koşullara ve yoksulluğun azaltılmasına

katkıda bulunma potansiyeli olmasına rağmen günümüzde bu etki toplumdun geniş kesimlerince hissedilir seviyede değildir. Kısacası bu konu ile ilgili elde edilen bulgulara bakılırsa eşit iktisadi bir yaşamın yeni medya yoluyla sağlanmadığını ve bu araçların bu konuda pekte etkili bir rolü olmadığını, dahası bu konu gerçek hayatta ve sınıf mücadeleleri ile çözülmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Ayrıca, daha öncede vurgulandığı gibi gerçek hayatta güç ve sermaye sahipleri bu alanda güçlü bir şekilde hayatlarına devam etmektedirler ve kapitalist sistem burada hız kesmeden yoluna devam etmektedir.

YENİ-SOSYAL MEDYANIN SOSYO-KÜLTÜREL BOYUTU

Bu konuda literatür incelemesinden ve görüşmelerden elde edilen bulgular, yeni medya teknolojilerinin kültürel demokrasiye birçok faydası olduğunu, ancak bu ortamlarda doğru bilgiye ulaşmanın zor olduğunu, yeni medyanın, kültürel değerleri koruyabilme konusunda pek başarılı olmadığını ortaya koymuştur. Ayrıca, söz konusu teknolojiler bu amaçla bir işlev kazansa da bunu belirleyecek olan siyasal ve toplumsal hayatı düzenleyen iktidarın yapısı, takınacağı tavır ve izleyeceği politikalar olacaktır. Kültürel eşitliğin çok katmanlı bir mesele olduğu ve yalnızca internete indirgenemeyeceği; bu meselede aracı suçlamaktan ziyade, bu aracı kullananlara, bu araç üzerinde tahakküm kuranlara dikkat etmenin doğru olacağını söylemeliyiz. Yeni medyanın tek tipleşmeye ve neredeyse kültürel farklılıkların yok olacağı kadar standardize olması bu alanın yarattığı bir tehlikedir. Bunlara ek olarak, medya teknolojilerinin çoğu zaman iletişimde algı şansını azalttığını, yeni medyanın, kitle iletişim araçları izleyicilerinin kültürel olarak parçalanmasına yönelik önceden var olan eğilime katkıda bulunduğunu, İnternet içeriği daha çok, alt kültürlerden ve yaşam tarzı gruplarından, izleyici kesimlerinin kendi kendine örgütlenmesinde ortaya çıktığını,

İnternetin yüz yüze etkileşim ağlarında önceden var olan alt kültürleri stabilize ederek, aynı zamanda yeni alt kültürlerin veya sanal toplulukların oluşumuna da izin verdiğini söyleyebiliriz. İnternet gelişimi, kendini ifade etme kültürel sendromunun bir parçası olan; kişiler arası güven, hoşgörü, kişisel özgürlük, post-materyalizm ve arkadaşlık ile ilgili toplumsal düzeydeki değerler ve inançlarla ilişkilendiren kanıtlar mevcuttur. Çevrim içi davranışın, kişiler arası güven ve belirsizlikten kaçınmadaki kültürel farklılıklardan önemli ölçüde etkilenebileceğini göstermektedir. Kültürel değerler, yatay ağların erişilebilirliği ve âdemi merkezîyetçiliği üzerindeki etkileri aracılığıyla siyasi gelişmeyi desteklemektedir. Yatay ağların kültürel çevreyi daha yakından yansıtmaya yeteneği, siyasi kurumlar tarafından kitlesel değerlerle uyumlu olmaları için sürekli bir baskı yaratması olarak dâhilindedir.

Sosyo demografik sorunların yeni-sosyal medya aracılığı ile çözülmesi konusuna gelince, bulgular, toplumun dikkatinin çekilmesi, sorunun görünür kılınması, örgütlü ve güçlü bir biçimde dillendirilmesi, konunun siyasal mecraya ulaşmasına ve çözüm üretilmesine katkı sağlayacağı yönündedir. Ayrıca bulgular yeni medyanın birçok sorun hakkında farkındalık oluşturmasını, buna rağmen kamuoyunda tartışmalı olabilecek problemlerde pek faydalı görülmediğini göstermektedir. Yeni medyanın bireylerin içlerini dökme eylemi niteliği taşıdığını, kimlik eksenindeki çatışma ve uyum sorunlarının yeni medya aracılığıyla daha rahat çözümlenebileceğine dair somut bir örneğinin ve de bunu doğrulayan bir araştırmanın mevcut olmadığı yönündedir. Ayrıca, yeni-sosyal medyanın tek başına sorun çözme/sorun dile getirme potansiyelinin, muhatapların onu dikkate almasına koşut olmasını söyleyebiliriz.

Buna ek olarak, sorunların her kesim için aynı önemde olmaması, etnik ve ideolojik sorunların tüm etnik ve ideolojik taraflarca kabul edilmesinin ve demokratik bir tavrın ortaya çıkmasının beklenmesinin çok da gerçekçi görülmemesi yönündedir.

Konuyu toparlamak gerekirse, bu tür sorunların her birinin yeni-sosyal medyada eşit ölçüde tartışıldığını, gündeme getirildiğini ve çözümlendiğini söylemenin mümkün olmayacağını, yeni medya kullanımını bağlamında demografik özelliklerden kültürel özelliklere kadar birçok eşitsizliğin varlığını ve sorunların bu alanda çözülemeyeceğini söyleyebiliriz. Yeni medyanın, etnik gruplar ve farklı ideolojik görüşler konusunda nefret söylemlerinin üretilmesine sebep olmasının yanı sıra, yaş ve cinsiyet, doğal ve biyolojik sorunlar bu amaca ulaşmayı engellemektedir.

YENİ-SOSYAL MEDYANIN SOSYO-SİYASİ BOYUTU

Bu konuda ister teorik ister görüşmelerden elde edilen bulgular, katılımın artması konusunda, yeni medya, siyasette hiyerarşik yapıyı kaldırma ve devre dışı bırakma potansiyelini göstermektedir. Ayrıca, elde edilen bulgular, bu alanlarda organik bir verinin sağlanmasına, azınlığın sesini duyurabilmesine, bu alanlarda yapılan kampanyaların kimi zaman icra makamındakileri harekete geçmeye zorlamasına, doğrudan temsile, reformları desteklediğine işaret etmektedir.

Yeni medya yoluyla siyasi gelişmenin artması, sokakların örgütlenmeye ve hak aramaya kapatıldığı zamanlarda hak arama merkez ve noktalarının sosyal medya ve yeni medya alanlarına evrilmesi başka önemli konulardır. Bununla birlikte, kamu hizmetlerinin önemli bir kısmının elektronik ortam üzerinden vatandaşın hizmetine sunulması devlet otoritesinin demokrasiye katkısı açısından önem arz etmektedir.

Kullanıcıların sosyal medya aracılığı ile siyasi bilgi öğrenme potansiyeline sahip olduklarını, sosyal medya platformlarının en güncel bilgileri sunabilmesi ile vatandaşların siyasi haberlere maruz kalma olasılıkları daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. İnternet imkânlarının artması ve toplumun her kesiminin fikrinin hızlı bir şekilde görülebilmesi karar verme süreçlerinde siyasetçilerin önlerini açmaktadır. Ayrıca, yeni-sosyal medya, halkın siyasi cehalet eğilimini azaltabilir ve yeni bir siyasi öğrenme fırsatı sunabilir, sosyal medya, politik olarak bağlantısız olan ancak sosyal medyayı baskın bir iletişim platformu olarak kullanan bazı genç vatandaşlar arasındaki politik ilgisizlik eğilimini yavaşlatabilir. Çevrim içi siyasi konuşma da dâhil olmak üzere siyasi konuşmanın, sosyal medya haber kullanıcılarının siyasi öğrenimini artırmada önemli bir rol oynadığına dair bulgular, demokrasi için iç açıcıdır.

Tüm bunlara rağmen, bulgular yeni medyada, gerek eksik ve yanlış bilgilendirme/paylaşım gerekse sahte hesaplar aracılığıyla doğrudan propagandaya zemin oluşturması ve siyasi davranışa olumlu katkı sağlamamasını, göstermektedir. Buna ek olarak, popülizmin de etkisiyle kutuplaşmanın derinleşmesi ve yeni medyanın, yaşanan siyasi gelişmelerde provokasyona açık olmasını söyleyebiliriz. Yeni-Sosyal medyaya yönelik düzenlemelerin, siyasal iktidarı hedef alan söylemleri kısıtlamak, iktidarın eylemlerine yönelik söylemlerin önüne geçmek amacıyla sıkı biçimde kullanılması, internet iletişiminin geniş kitleler üzerindeki gücünü göstermektedir.

Yeni-sosyal medyanın sokak protestolarına kolaylık sağladığı konusuna bakılırsa, yeni-sosyal medyaya giriş engellerinin düşük olması sebebi ile geleneksel medyanın sıkı siyasi kontrol altında olduğu otokratik rejimlerde hükümeti eleştiren bilgilerin yayılması kolaylaştırabilir. Ayrıca, kullanıcılar arasındaki yatay bilgi akışı, yaklaşan olaylar hakkında lojistik bilgi alışverişinde bulunmalarına ve taktiklerini yerinde koordine

etmelerine olanak tanımaktadır. Buna göre yeni-sosyal medya, toplu eylem sorunlarının çözülmesine yardımcı olmaktadır ve potansiyel olarak siyasi protestolara katılmaya hazır olan kişilerin fiilen katılma ve protesto olasılığını artırmaktadır. Etkileşime dayalı katılımcı bir medya ortamı sağlayan yeni medya sosyal hareketlere bir araç olarak yardım etmektedir. Yeni-sosyal medyaya dayalı toplumsal hareketlerle ilgili olarak, bir tür "klavye aktivizminin" (Masa başı aktivisti veya klavye şövalyesi) gerçek eylemlerin yerini alabileceğine dair endişeler mevcuttur. Diğer yandan, sosyal medya aracılığıyla insanların önemli bir taahhütte bulunmadan sosyal hareketlere katılabileceğini, dolayısıyla aktif üyeler yerine pasif kullanıcılar olarak kalabilecekleri endişe vericidir. Yeni-sosyal medyanın, sivil toplum örgütlerinin savunuculuk faaliyetlerini gerçekleştirmeleri ve hedef kitlelerine erişebilmeleri açısından da çok önemli olduğunu söyleyebiliriz. Ancak eylemlerin, somut ve fiziki olmak zorunluluğu ve bir eylemde sonuç alınabilmesi için salt dijital eylem yerine dijital platform destekli fiziki eylemlerin gerekliliğinden söz edebiliriz.

Siyasi kutuplaşma ve yankı odaları konusuna gelecek olursak, çevrim içi içerik ve siyasi kutuplaşma meselesinin incelenmesi sosyal medyadan ziyade partiler, gruplar, popülist liderler, duygusal durmluar, maruz kalma ve güncellik, canlılık ve görsel-işitsel içerik olarak ele alınması daha doğru bir yaklaşım olarak gözükmektedir. Ayrıca, ağır çeşitliliğini siyasi ılımlılıkla ilişkilendirmek olasıdır. Buna ek olarak, zayıf bağlara maruz kalmanın artması siyasi kutuplaşmayı azaltma gücüne sahiptir. Ayrıca, sosyal medyadaki iletişimlerin ayrılmasının, çevrim içi siyasi haberlerin tüketimindeki ayrımdan ziyade çevrim dışı etkileşimlerdeki ayrımlara daha yakın olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra, İnternet ve sosyal medya, çevrim dışı etkileşimlere kıyasla benzer düşüncelere sahip haberlere maruz kalmayı artırsa bile, bu maruz kalmanın gerçek hayatta siyasi kutuplaşma üzerinde herhangi bir etkisi olup olmadığı açık değildir. Ayrıca bulgular, sosyal

medyanın, yankı odaları yaratmak yerine, bireylerin “zayıf bağlarına” maruz kalmasını güçlendirdiğini göstermiştir. Bununla birlikte, mantıksız, bilgisiz ve radikal kamuoyunun ortaya çıkması ve bundan dolayı demokrasinin temelini sarsılması, yeni-sosyal medyadan ziyade siyasi ayırım, partizan kitle iletişim araçları ve muhtemelen sosyal adaletsizliğin sonucudur. Ayrıca, kutuplaşmanın toplumda ve geleneksel medyada daha önceden var olması, yeni medyanın kutuplaşmanın tek sebebi olmadığı belki mevcut kutuplaşmanın sonucu olabileceğini ve kutuplaşmayı beslediğini söyleyebiliriz. Yeni-sosyal medyanın yankı odalarını harlaması, yeni medya platformlarının algoritmalarının devreye girmesinin neticesinde kutuplaşmanın yukarıya doğru hareketlenmesi, toplumdaki bölünmüşlüğü yeni medya alanına yansımaları ve yeni medya şirketlerinin meseleye ticari açıdan baktığını ve bu konuda müşteri memnuniyetinin öne çıkması değinmemiz gereken başka önemli konulardır. Bunlara ek olarak, kutuplaşmanın siyasi iktidarlar tarafından beslenmediği sürece, yeni-sosyal medyanın buna etkisinin sınırlı olduğunu ve popülist liderlerin toplumun kutuplaşmasında çok büyük role sahip olduklarını söyleyebiliriz.

Bu araştırma, ülkede bu konuda eksik görülen ve gerek siyasiler gerekse akademisyenler tarafından derinlemesine araştırılmayan konuları dünya literatürünü inceleyerek ve ülkedeki kanat önderleriyle görüşerek ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırma demokrasi ve yeni medya konusunda kesin sonuçlar sunmasa da birçok konuda açıklık getirdiğini ve sorunun tanımını açısından başarılı şekilde yol kat ettiği söylenebilir. İktidar, TBMM üyeleri ve birçok parti tarafından görüşmenin kabulü araştırmanın daha kapsamlı olmasına yardımcı olabilir. Ne yazık ki çoğu parti ve iktidar bu konuya olumlu yaklaşmadılar.

KAYNAKÇA

Abdelghaffar, Hany, Lobna Hassan., (2016), “The Use of Social Networks in Achieving e-Democracy in the Arab Spring Countries”, **International Journal of E-Adoption** Volume 8 Issue 2.

Abdelghaffar, H. & Magdy, Y., (2012), “The Adoption Of Mobile Government Services In Developing Countries: The case of Egypt”. **International Journal of Information**, 2(4), 333–341.

Adamic, L. Glance, N., (2005), **The Political Blogosphere And The 2004 U.S. Election**: divided they blog. Proceedings of the 3rd International Workshop on Link Discovery. ACM, New York, NY.

Aichholzer, G., & Rose, G., (2020), Experience with digital tools in different types of e-participation. **In European E-Democracy in practice**, 93-140. https://doi.org/10.1007/978-3-030-27184-8_4

Akter, S., Molla, M., Islam, S.R., Kabir, R., and Alam, F., (2019), “Unequivocal ICT In Enhancing The Essence Of Democracy And Good Governance”, **Journal of Modern Accounting and Auditing**, Vol. 15 No. 1, pp. 34-39.

Alamssry, Hazem., (2021), “Digital Democracy as a Mechanism for Achieving Participatory Democracy -The Case of the Palestinian Territories” -, **Democracy and Security**, DOI: 10.1080/17419166.2021.2010552.

Alfano, Vincenzo.,(2015), “Which E-Democracy Is Desirable? A Viable Proposal, IJASOS”- **International E-Journal of Advances in Social Sciences**, Vol. I, Issue 3, December 2015.

Algan, Y., Sergei Guriev, Eilas Papaioannou And Evgenia P.,(2017), The European Trust Crisis and the Rise of Populism, Source: Brookings Papers on Economic Activity , (Fall 2017), pp. 309-382

Alikhah, F.,(1378), “Koneshe ertebari bonyade shokufaeye hozeye umumi habermas”, **mahnameye ettelaate siyasi ve eghtesadi shomare 139-140 sale 13.**

Almond, G.A., Verba, S., (1963), **The Civic Culture.** Princeton University Press, Princeton.

Arceneaux, K., & Johnson, M., (2015), “**More a Symptom than a Cause.**” In **American Gridlock: The Sources, Character, and Impact of Political Polarization**, edited by J. Thurber and A. Yoshinaka. Cambridge University Press, 309-36.

Arendt, H., (1998) **The Human Condition**, Chicago: The University of Chicago Press.

Aristotle (1994) Politics. Available at: <http://classics.mit.edu/Aristotle/politics.html>.

Aristotle., (1998), **The Politics.** Translated by C.D.C. Reeve. Indianapolis: Hackett Publishing.

Asher H., (2001), **Polling and the Public: What Every Citizen Should Know.** Washington, DC: CQ Press. 5th ed.

Aziz, Muhammad Saiful, Sofia Hasna., (2020) , “The Problem of E-Democracy and its Impact on Political Participation in Indonesia”, **Advances in Social Science, Education and Humanities Research**, volume 510 6th International Conference on Social and Political Sciences.

Bächtiger A, Dryzek JS, Mansbridge J, et al.,(2018), **The Oxford Handbook of Deliberative Democracy.** New York: Oxford University Press.

Bail, C. A., (2016), “Emotional Feedback and the Viral Spread of Social Media Messages about Autism Spectrum Disorders.” **American journal of public health**, 106(7), 1173- 1180.

Bailon,G, S., Borge-Holthoefer., J., Rivero, A., & Moreno, Y., (2011), “The dynamics of protest recruitment through an online network”, **SCIENTIFIC REPORTS** | 1 : 197 | DOI: 10.1038/srep00197.<https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1111/1111.5595.pdf>

Bakshy, E., S. Messing, and L. Adamic., (2015), “Political science. Exposure to ideologically diverse news and opinion on Facebook”. **Science** (New York, N.Y.) 348 (6239):1130–2. doi:10.1126/science.aaa160.

Barabasi, A., (2011), ‘**Introduction and Keynote to a Networked Self**’, in A Networked Self: Identity, Community, and Culture on Social Network Sites, ed Z. Papacharissi, Routledge, London, pp. 1–14.

Barber, B. R., (1984), **Strong Democracy**: Participatory politics for a new age. Los Angeles: University of California Press.

Barbera, P., (2014), “How Social Media Reduces Mass Political Polarization”:Evidence from Germany, Spain, and the United States.

Barberá, Pablo., John, T. Jost, Jonathan Nagler, et al., (2015). “Tweeting From Left to Right: Is Online Political Communication More Than an Echo Chamber?” **Psychological Science**. 26(10): 1531-1542.

Barlow, J. P., (1996), “Declaration of the independence of cyberspace”, **Available at: <http://projects.eff.org/~barlow/Declaration-Final.html> .**

Barnidge, M.,(2015), “The Role of News In Promoting Political Disagreement On Social Media”. **Computers in Human Behavior** 52:211–8. doi:10.1016/j.chb.2015.06.011.

Barnidge, Rojas, H., M., and E, P, Abril., (2016), “Egocentric publics and corrective action”. **Communication and the Public** 1 (1):27–38. doi:10.1177/2057047315619421.

Bastick, Zach.,(2017), “Digital Limits of Government: The Failure of E-Democracy.” *Beyond Bureaucracy: Towards Sustainable Governance Informatisation*. **Springer International Publishing**,3-14) .

Bateson, G., (1972, 1987), **Steps to an ecology of mind**. Jason Aronson Inc.

Bellamy, C., Raab, C.D., (1999), “Wiring-up the deck-chairs?” **Parliamentary Affairs** 52, 518–534.

Benhabib, S., (1996), **Toward a deliberative model of democratic legitimacy**. In S. Benhabib (Ed.), *Democracy and difference: Contesting the boundaries of the political*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 67–94.

Benkler Y. (2006), **The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom**, New Haven: Yale University Press.

Berg, S. & Hofmann, J., (2021), “Digital democracy”. **Internet Policy Review**, 10(4).

Berg, S. & Hofmann, J., (2021), “Digital democracy”. **Internet Policy Review**, 10(4). <https://doi.org/10.14763/2021.4.1612> <https://doi.org/10.14763/2021.4.1612>

Berinsky, Adam J., (2017), “Rumors and Health Care Reform: Experiments in Political Misinformation.” **British Journal of Political Science**. 47(2): 241-262.

Beshiriyye, H.,(1368), “Mektebe Frankfort, Negereshe Enteghadi,Naghde Ayyine Esbati Dar Jameye No”, **siyaste khareji sale 3 shomare 4**.

Beshiriyye, H.,(1396), **Amouzeshe Daneshe Siyasi: mebaniye elme siyasete nazari ve tasissi**, negahe moaaser, tehran.

Besley T, Prat A., (2006), “Handcuffs for the grabbing hand? Media capture and government accountability”. *Am. Econ. Rev.* See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/4901755>

Bimber, B., (1998), *The Internet and Political Transformation: Populism, Community, and Accelerated Pluralism*. Polity.

Bimber, B., (2001), “Information and Political Engagement in America: The Search for Effects of Information Technology at the Individual Level”. **Political Research Quarterly** 54, 53–67.

Bimber, B., Davis, R., (2003), **Campaigning Online: The Internet in U.S. Elections**. Oxford University Press, Oxford.

Blumler, J. & Gurevitch, M., (2001), “The new media and our political communication discontents”: de Loader, B. D. (ed.) (1997) *The Governance of Cyberspace: Politics, Technology and Global Restructuring*, Routledge, London. democratizing cyberspace’, **Information, Communication & Society**, vol. 4, no. 1, pp. 1–13.

Bode, L., (2016), “Political news in the news feed: Learning politics from social media”. **Mass Communication & Society**, 19(1), 24–48. doi:10.1080/15205436.2015.1045149.

Bode, L., E. K. Vraga, P. Borah, and D. V. Shah.,(2014), “A new space for political behavior: Political social networking and its democratic consequences”. **Journal of Computer-Mediated Communication** 19 (3):414–429. doi:10.1111/jcc4.12048.

Bode, L., Edgerly, S., Sayre, B., Vraga, E. K., & Shah, D. V., (2013), Digital democracy: How the Internet has changed politics. In A. N. Valdivia & E. Scharrer (Eds.), **The international encyclopedia of media studies** (pp. 505–524). New York, NY: Wiley-Blackwell.

Bode, L., Vraga, E. K., Borah, P., & Shah, D. V., (2014), “A new space for political behavior: Political social networking and its democratic consequences”. **Journal of Computer-Mediated Communication**, 19, 414–429.

Bohman, J and Rehg, W., (1997), **Deliberative Democracy Essays on Reason and Politics**. The MIT Press Cambridge, Massachusetts London, England.

Bohman, J., (2004), “Expanding dialogue: The Internet, the public sphere and prospects for transnational democracy”. **The Sociological Review** 52, 131–155.

Bohman, James and William Rehg.,(1997), **Deliberative Democracy Essays on Reason and Politics**, The MIT Press Cambridge, Massachusetts London, England.

Bolaño, César., Herscovici, Alain., Castañeda, Marcos., and Vasconcelos, Daniel.,(2011), “Economia Política da Internet” [Political Economy of the Internet]. **Aracaju, Brazil: UFS**.

Bolaño, César.,(2000), “Cultural Industry, Information and Capitalism”, Translated by John Penney, edition first published 2015 by **PALGRAVE MACMILLAN** file:///C:/Users/%C4%B0MKB%2018/Downloads/ibook.pub-the-culture-industry-information-and-capitalism.pdf.

Bolaño, R. S. C and Eloy S. Vieira .,(2015), “The Political Economy of the Internet: Social Networking Sites and a Reply to Fuchs” . **Television & New Media** 2015, Vol. 16(1) 52–61 sagepub.com/journalsPermissions.nav DOI: 10.1177/1527476414527137 .

Bond, R. M., C. J. Faris, J. J. Jones, A. D. Kramer, C. Marlow, J. E. Settle, and J. H. Fowler., (2012), “A 61-million-person experiment in social influence and political mobilization”. **Macmillan Publishers Limited**. Nature 489 (7415):295–298. doi:10.1038/nature11421.

Bowyer, B. T., Kahne, J. E., & Middaugh, E., (2017), “Youth comprehension of political messages in YouTube videos”. **New Media & Society**, 19(4), 522–541. doi:10.1177/1461444815611593.

Brady, William, Julian Willis, John T. Jost, Joshua A. Tucker, and Jay Van Bavel., (2017), “Emotion Shapes Diffusion of Moral Content in Social Networks.” **Proceedings of the National Academy of Sciences**. 114(28): 7313-7318. doi: 10.1073/pnas.1618923114.

Braz, Rodrigo., (2011), “O Lugar do Simbólico no Capitalismo: Uma Análise das Mudanças que Estão acontecendo na Passagem do Modelo Fordista-keynesiano Para o Toyotistaneoliberal.” Paper presented at I Congresso **Mundial de Comunicação Ibero-Americana**, São Paulo, Brazil.

Bremmer, I., (2010), “Democracy in Cyberspace: What Information Technology Can and Cannot Do”, **Foreign Affairs**, no.86, pp.86-97,

Bright J., (2018),” Explaining the Emergence of Political Fragmentation on Social Media: The Role of Ideology and Extremism”. **Journal of Computer-Mediated Communication**, vol. 23, no 1, pp. 17–33.

Bright, J., (2016), “The social news gap: How news reading and news sharing diverge”. **Journal of Communication**, 66(3), 343–365. doi:10.1111/jcom.12232

Brundidge, J., (2010), “Encountering “difference” in the contemporary public sphere: the contribution of the internet to the heterogeneity of political discussion

networks”. **Journal of Communication**, 60 (4):680–700. doi:10.1111/ j.1460-2466.2010.01509.x

Brunkhorst H., (2000), “**Equality and Elitism in Arendt**”. The Cambridge Companion to Arendt (ed. D. Villa), Cambridge: Cambridge University Press, pp. 178–198.

Bruns, A., (2008), **Blogs, Wikipedia, Second Life, and Beyond: From Production to Prodisage**. New York: Peter Lang.

Buchstein, H., (1997), “Bytes that bite: The Internet and deliberative democracy”. *Constellations* Volume 4, No 2, 1997. **Blackwell Publishers**.

Bursztyn L, Egorov G, Enikolopov R, Petrova M., (2019). “Social media and xenophobia”: evidence from Russia. **NBER Working Paper** No. 26567

Burt, R., (1992), **Structural holes**. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Bücher, C., (1926), **Gesammelte Aufsätze zur Zeitungskunde**. Laupp’sche Buchhandlung, Tübingen

Capella JN, Jamieson KH. (1997). **Spiral of Cynicism: the Press and the Public Good**. New York: Oxford Univ. Press.

Carrington, P., Scott, J., & Wasserman, S., (Eds.), (2005), **Models and methods in social network analysis**. New York: Cambridge University Press.

Castells, Manuel., (1997), **The Power of Identity**. Oxford: Basil Blackwell.

Chambers S, Gastil J., (2021), “Deliberation, Democracy, and the Digital Landscape” **Political Studies** 2021, Vol. 69(1) 3–6 .

Chambers, S., (2003), "Deliberative democratic theory". **Annual Review of Political Science**, 6(1), 307– 326.

Charles, A., (2012), **Interactivity: new media, politics and society**, Oxford: Peter Lang.

Chiu, C.-M., Hsu, M.-H., & Wang, E., (2006), "Understanding knowledge sharing in virtual communities: An integration of social capital and social cognitive theories". **Decision Support Systems**, 42, 1872–1888.

Cho, J., Shah, D. V. D. V. McLeod, J. M. McLeod, D. M. Scholl, R. M., and M. R. Gotlieb., (2009), "Campaigns, reflection, and deliberation: Advancing an O-S-R-O-R model of communication effects". **Communication Theory** 19 (1):66–88. doi:10.1111/j.1468- 2885.2008.01333.x.

Clift, S., (2002), "E-Governance to E-Democracy: Progress in Australia and New Zealand toward Information-Age Democracy"
<http://www.publicus.net/articles/aunzedem.html>.

Cohen, J., (1997), "Deliberation and Democratic Legitimacy". In J. Bohman, & W. Rehg (Eds.), **Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics** (pp. 67–92). **The MIT Press** Cambridge, Massachusetts London, England.

Cohen, C., (1973), "Democracy". **Philosophical Review**, 82(2), 249–252.

Coleman, S. & Blumler, J., (2009), **The Internet and Democratic Citizenship: Theory, Practice and Policy**, Cambridge University Press, Cambridge.

Coleman, Stephen., Donald, F, Norris., (2005), "A New Agenda for e-Democracy?" **OII Forum Discussion Paper** No. 4, (2005): at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1325255> or [http:// dx.doi.org/10.2139/ssrn.1325255](http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1325255)

Council of Europe (CoE)., (2009), **Electronic democracy**. Strasbourg Cedex: Council of Europe Publishing.

Craib, Jan., (1998) . **Modern Social Theory**, university of essex.

Crossley, N. (2015), “Relational sociology and culture”: **A preliminary framework. International Review of Sociology**, 25(1), 65–85.

Curran, J., Iyengar, S., Brink Lund, A., & Salovaara-Moring, I., (2009), “Media system, public knowledge and democracy: A comparative study”. *European Journal of Communication*, 24 (1), 5–26. doi:10.1177/0267323108098943.

Curran, James., (2002), **media and power**, This edition published in the Taylor & Francis e-Library.

Curran, James., (2011), **Media and Democracy**, published by Routledge .

Dahlberg L., (2007), “Rethinking the Fragmentation of the Cyberpublic: From Consensus to Contestation”. **New Media & Society**, vol. 9, no 5, pp. 827–847.

Dahlberg, L., (2011), “Re-constructing digital democracy: An outline of four positions” **new media & society** 13(6) 855–872 The Author(s) 2011 Reprints and permission: sagepub.co.uk/journalsPermissions.nav

Dahlberg, Lincoln. 2001. The Habermasian public sphere encounters cyber-reality. *Javnost (The Public)* 8 (3): 83–96.

Dahlberg, Lincoln. 2004. Net-public sphere research: Beyond the “first phase”. *Javnost* 11 (1): 27–44.

Dahlgren, P., (2005), “The Internet, Public Spheres, and Political Communication dispersion and deliberation”, **Political Communication** 22(2): 147–162.

Dahlgren, P.,(1380), **Telvizyon ve gosterye umumi**, terjomeye mehdi shafaqati, entesharat sorosh .

Dahlgren, Peter. 2009. *Media and political engagement*. Cambridge: Cambridge University Press.

Dal Bó. E., Finan. F, Folke, O., Persson T, Rickne J., (2018), “Economic losers and political winners: Sweden’s radical right”. **Work. Pap., Univ. Calif., Berkeley.**

DALTON, R. J.,(2007), ‘Partisan mobilization, cognitive mobilization and the changing American electorate’ (2007) 26 **Electoral Studies** 274–86

Deane, J., (2010), **Blog theory – feedback and capture in the circuits of drive**, Cambridge/Malden: Polity Press.

Deane, J.,(2005), “Media, democracy and the public sphere”, **Media and Glocal Change: Rethinking Communication for Development** Chapter 10.

DellaVigna S, La Ferrara E, (2015), Economic and social impacts of the media. **In Handbook of Media Economics**, Vol. 1, ed. S Anderson, J Waldfogel, D Stromberg, pp. 723–68. Amsterdam: Elsevier

Delli, C, M. X., Cook, F. L., & Jacobs, L. R., (2004), “Public deliberation, discursive participation, and citizen engagement”: A review of the empirical literature. **Annual Review of Political Science**, 7 (1), 315–344.

Deuze, M. (2008) ‘**Corporate appropriation of participatory culture**’, in Carpentier, N. and de Cleen, B. (eds) *Participation and Media Production*. Newcastle: Cambridge Scholars.

Deuze, M., (2007), **Media Work**. Cambridge, UK: Polity.

Dewey J. (1927). ***The public and its problems***. Holt.

Dewey, J., (1988), **The public and its problems, in: Later Works**, Vol. 2
Carbondale, University of Southern Illinois Press.

Dewey, J., (1997), **Experience and education**. New York, NY: Simon &
Schuster. (Original work published 1938)

Diamond, L. & Plattner, M. F. (2010). Liberation technology. *Journal of
Democracy*, 21(3), 69-83.

Diani, M., (1992), “The concept of social movement”. **Sociological Review**, 40,
1–25.

Diehl, T., B. E. Weeks, and H. Gil de Zuniga., (2016), “Political ~ persuasion on
social media: Tracing direct and indirect effects of news use and social interaction”. **New
Media and Society** 18 (9):1875–1895. doi:10.1177/ 1461444815616224.

Diermeier, D., (2011), **Reputation Rules: Strategies for Building Your
Company’s Most Valuable Asset**. New York: McGraw-Hill.

Doctor, S. & Dutton, W. H., (1998), “**The First Amendment online: Santa
Monica’s Public Electronic Network?**”, in *Cyberdemocracy: Technology, Cities and
Civic Networks*”, eds R. Tsagarousianou, D. Tambini & C. Bryon, Routledge, London,
pp. 125–151.

DOI:10.1177/1461444810389569 nms.sagepub.com

doi:10.2307/2183775

Domínguez, S., & Hollstein B. (Eds.), (2014), **Mixed methods social network
research**. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Dossa, S., (1989), **The Public Realm and the Public Self: The Political Theory
of Hannah Arendt**, Waterloo, Ontario: Wilfred Laurier University.

Dryzek, J. S., (2000), **Deliberative democracy and beyond: Liberals, critics, contestations**. New York: Oxford University Press.

Dryzek, J., & C. List., (2003), “Social choice theory and deliberative democracy: A reconciliation”. **British Journal of Political Science**, 33, 1–28.

Dustmann, C., Eichengreen, B., Otten, S., Sapir, A., Tabellini, G., Zoega, G., (2017), “**Europe’s Trust Deficit: Causes and Remedies**”. CEPR Press London.

Dyer-Witheford, Nick., (2015), **Cyber-Proletariat: Global Labour in the Digital Vortex**. London: Pluto Press.

Earl, J. & Schussman, A., (2003), “The new site of activism: on-line organizations, movement entrepreneurs, and the changing location of social movement decision-making”. **Research in Social Movements, Conflicts and Change**, 24, 155–187.

Eckstein, H., (1969), “Authority relations and governmental performance”. **Comparative Political Studies** 2, 269–326.

Edmond, C., (2013), “Information manipulation, coordination, and regime change”. **Review of Economic Studies** (2013) 80, 1422–1458.

Elmer, G., Langlois, G., McKelvey, F., (2012), **The Permanent Campaign: New Media, New Politics**, New York: Peter Lang.

Elster, J., (1998), “The market and the forum: Three varieties of political theory”. In J. Elster & A. Hylland (Eds.), **Foundations of social choice theory** (pp. 103–132). Cambridge, England: Cambridge University Press.

Enikolopov R., Petrova, M, (2015), Media capture. **In Handbook of Media Economics**, Vol. 1, ed. S Anderson, J Waldfogel, D Stromberg, pp. 687–700. Amsterdam: Elsevier

Enikolopov, R., Makarin, A., Petrova M., (2020), “Social media and protest participation: evidence from Russia”. **Econometrica**.

Enslin, P., Pendlebury, S., & Tjiattas, M., (2001), “Deliberative democracy, diversity and the challenges of citizenship education”. **Journal of Philosophy of Education**, 35, 115–130.

Epstein, E. (1973) *News from Nowhere*, New York: Random House.

Estlund. D., (2008), **Democratic Authority: A Philosophical Framework**. Princeton, NJ: Princeton University Press

Eveland, W. P., Jr., Shah, D. V., & Kwak, N., (2003), “Assessing causality in the cognitive mediation model: A panel study of motivations, information processing and learning during campaign 2000”. **Communication Research**, 30, 359–386.

Eveland, W. P., Jr., & Schmitt, J. B., (2015), “Communication content and knowledge content matters: Integrating manipulation and observation in studying news and discussion learning effects”. **Journal of Communication**, 65(1), 170–191. doi:10.1111/jcom.12138

Eveland, W. P., M. J. Hutchens, and A. C. Morey., (2013), “Political network size and its antecedents and consequences”. **Political Communication** 30 (3):371–394.

Falck, O., Gold. R., Heblich. S., (2014), “E-lections: voting behavior and the Internet”. **Am. Econ. Rev.** 104:2238–65.

Farina, C. R., Newhart, M. J., & Heidt, J., (2013), “Rulemaking vs. democracy: Judging and nudging public participation that counts”. **Michigan Journal of Environmental & Administrative Law**, 2(1), 124.

Feldman, L., (2011), “The opinion factor: the effects of opinionated news on information processing and attitude change”. **Political Communication** 28 (2):163–81. doi:10.1080/10584609.2011.565014.

Feldman, L., E. W. Maibach, C. Roser-Renouf, and A. Leiserowitz., (2012), “Climate on cable. The nature and impact of global warming coverage on Fox News, CNN, and MSNBC”. **The International Journal of Press/Politics** 17 (1):3–31. doi:10.1177/1940161211425410.

Festinger, L.,(1957), **A Theory of Cognitive Dissonance**. Stanford University Press

Fine, G. A., & Kleinman, S., (1979), “Rethinking subculture: An interactionist analysis”. **American Journal of Sociology**, 85(1), 1–20.

Fishkin, J. S., (1991), **Democracy and deliberation: New directions for democratic reform**. New Haven, CT: Yale University Press.

Fishkin, J. S., Luskin, R. C., & Jowell, R., (2000), “Deliberative polling and public consultation”. **Parliamentary Affairs**, 53, 657–666.

Fishkin, J. S.,(2011), **When the People Speak: Deliberative Democracy and Public Consultation** Oxford University Press.

Fishkin, J., & Luskin, R., (2005), “Experimenting with a Democratic Ideal: Deliberative Polling and Public Opinion”. **Acta Politica**, 40, 284–298.

Fishkin, J., (1997), **The voice of the people. Public opinion and democracy**. New Haven, Yale University Press.

Florida, A., (2018), ‘**The Origins of the Deliberative Turn**’ in A. Bächtiger, J. S. Dryzek, J. Mansbridge, M. Warren (eds.), *The Oxford Handbook of Deliberative Democracy*, (Oxford University Press,)

Fornäs, J., (1995), **Cultural Theory & Modernity**, London: Sage Publication.

Frankfurt School in the 21st century. Palgrave Macmillan, NY, pp. 19–45.

Fraser, N., (1990), “Rethinking the public sphere: a contribution to the critique of actually existing democracy”. **Soc. Text** 25 (26), 56–80.

Fuchs, C., (2010b), “Labor in Informational Capitalism and on the Internet”, **The Information Society** 26(3):179-196.

Fuchs, C., (2011), “**Foundations of Critical Media and Information Studies**”. New York: Routledge.

Fuchs, C., (2014), “Social media and the public sphere”. **tripleC: Communication, Capitalism & Critique**, 12(1), 57–101. DOI: <https://doi.org/10.31269/triplec.v12i1.552>.

Fuchs, C., (2021), “The Digital Commons and the Digital Public Sphere: How to Advance Digital Democracy Today”. **Westminster Papers in Communication and Culture**, 16(1), 9–26. DOI: <https://doi.org/10.16997/wpcc.917>

Fuchs, C., (2021), **Social Media: A Critical Introduction**, 3rd edition. London: Sage.

Fuchs, Christian b., (2013), “Social media and capitalism”. **In Producing the Internet. Critical perspectives of social media**, ed. Tobias Olsson, 25-44. Göteborg: Nordicom.

Fuchs, Christian., (2012a), “Dallas Smythe Today -- The Audience Commodity, the Digital Labour Debate, Marxist Political Economy and Critical Theory.” **Triple C:**

Communication, Capitalism & Critique 10(2): 692-740. <http://www.triple-c.at/index.php/tripleC/article/view/443>

Fuchs, Christian., (2012b), “Google Capitalism.” **Triple C: Communication, Capitalism & Critique** 10 (1): 42–48. <http://www.triple-c.at/index.php/tripleC/article/view/304/330> .

Fuchs, Christian., (2011), “Social Medium or New Space of Accumulation?” **In The Political Economies of Media: The Transformation of the Global Media Industries**, edited by Dwayne Winseck and Dal Yong Jin. <http://fuchs.uti.at/wp-content/uploads/PEI.pdf>.

Fuhse, J., & Mützel S., (2011), “Tackling connections, structure, and meaning in networks: Quantitative and qualitative methods in sociological network research”. **Quality & Quantity**, 45, 1067–1089.

Fuhse, J., (2009), “The meaning structure of social networks”. **Sociological Theory**, 27(1), 51–73.

Fuhse, J., (2015a), “Theorizing social networks: Relational sociology of and around Harrison White”. **International Review of Sociology**, 25(1), 15–44.

Fuhse, J., (2015b),”Networks from Communication”. **European Journal of Social Theory**, 18(1), 39–59

Fuhse, J.,(2018), “New Media and Socio-Cultural Formations”. **Cybernetics and Human Knowing**. Vol. 25 (2018), no. 4, pp. 73–96.

Fukuyama, F., (1995), **Trust: The Social Virtues and Creation of Prosperity**. Free Press, New York.

Fung, A. (2003), 'Survey article: recipes for public spheres: eight institutional design choices and their consequences', **The Journal of Political Philosophy** 11(3): 338–367.

Funilkul, S., and Chutimasku, W., (2008), "The framework for sustainable eDemocracy development, Transforming Government": **People, Process and Policy** Vol.3(1).

Garnham, N., (1992), **The Media and the Public Sphere. In Habermas and the Public Sphere, ed. Craig Calhoun, 359-376.** Cambridge, MA: MIT Press.

Garrett, R. K., (2009), "Echo chambers online? Politically motivated selective exposure among Internet news users". **Journal of Computer-Mediated Communication**, 14(2), 265–285. doi:10.1111/j.1083-6101.2009.01440.x.

Garrett, R. K., Weeks, B. E., & Neo, R. L., (2016), "Driving a Wedge between Evidence and Beliefs: How Online Ideological News Exposure Promotes Political Misperceptions." **Journal of Computer-Mediated Communication** 21(5), 331-348.

Gastil, J., (2000), "Is face-to-face deliberation a luxury or a necessity?" **Political Communication**, 17, 357–361.

Gauja, A., (2021), "Digital Democracy: big technology and the regulation of politics", **UNSW Law Journal Volume** 44(3)

Gavazza, A, Nardotto, M, Valletti, T., (2019), "Internet and politics: evidence from U.K. local elections and local government policies". **Rev. Econ. Stud.** 86:2092–135

Gentzkow, Matthew and J, M, Shapiro., (2011), "Ideological Segregation Online and Offline." **Quarterly Journal of Economics** 126(4): 1799-1839.

Gerhards, Jürgen & Mike S, Schäfer., (2010), “Is the internet a better public sphere? Comparing old and new media in the USA and Germany” **new media & society** 12(1) 143–160 © The Author(s) 2010.

Ghoniim, W., (2012), **Revolution 2.0: The Power of the People Is Greater than the People in Power: A Memoir**. New York: Houghton Mifflin Harcourt.

Gil, de, Zuniga, Matthew, Barnidge ., & Trevor Diehl., (2018), “Political persuasion on social media: A moderated moderation model of political discussion disagreement and civil reasoning”. **The Information Society**, 34:5, 302-315, DOI: 10.1080/01972243.2018.1497743)

Gil, de, Zuniga., H., S. Valenzuela., and B. Weeks., (2016), “Motivations for political discussion: Antecedents and consequences on civic participation”. **Human Communication Research** 42 (4):533–52. doi:10.1111/ hcre.12086.

Gil, de, Zuniga, H., (2015), “Toward a European public sphere? ~ the promise and perils of modern democracy in the age of digital and social media”. **International Journal of Communication** 9:3152–3160.

Gil, de, Zúñiga., H., Molyneux, L., & Zheng, P., (2014), “Social media, political expression, and political participation: Panel analysis of lagged and concurrent relationships”. **Journal of Communication**, 64, 612–634.

Gil, de, Zuniga. H., (2012), **Modeling the process of political ~ participation in the EU. In European identity & culture: Narratives of transnational belonging**, eds. R. Friedman and M. Thiel, 75–95. New York: Ashgate.

Gimmler, A., (2001), “Deliberative democracy, the public sphere and the internet”, **Philosophy & Social Criticism**. vol 27 no 4 . pp. 21–39

Giyoriyan,H., M.R. Mundjin,(1381), **Tasmingiri Ve Taeyin Khatte Meshiye Doleti**, Yekan ,Tehran,İran.

Goel, S., Anderson, A., Hofman, J., & Watts, D. J., (2015), “The structural virality of online diffusion”. **Management Science**, 62(1), 180-196.

Goldzweig, R., M. Wachinger, D. Stockmann, and A. Römmele.,(2018)”Beyond Regulation: Approaching the challenges of the new media environment” **IV Dahrendorf Forum**

Gottfried, J. A., Hardy, B. W., Holbert, R. L., Winneg, K. M., & Jamieson, K. H., (2017), “The changing nature of political debate consumption: Social media, multitasking, and knowledge acquisition”. **Political Communication**, 34(2), 172–199. doi:10.1080/10584609.2016.1154120

Graber, D.,(2003), “The Media And Democracy: Beyond Myths and Stereotypes”. **Annu. Rev. Polit. Sci.** 2003. 6:139–60

Granovetter, M., (1973), “The strength of weak ties”. **American Journal of Sociology**, 78, 1360–1380.

Grönlund, K, Setälä, M., and Herne, K., (2010), “Deliberation and civic virtue lessons from a citizen deliberation experiment”. **European Political Science Review**, 2, 95–117

Guiso, L., Herrera, H., Morelli, M., Sonno, T.,(2018), “Populism: demand and supply”. **EIF Work. Pap.** 1703, Einaudi Inst. Econ. Finance, Rome

Guriev, S.,Melnikov. N., Zhuravskaya. E., (2020), “3G Internet and confidence in government”. **CEPR Work. Pap.** 14022, Cent. Econ. Policy Res., London

Gutmann, A., & Thompson, D., (1996), **Democracy and Disagreement**. Princeton: Princeton University Press.

Gutmann, A., Thompson, D., (2004), **Why Not Deliberative Democracy?**
Princeton: Princeton University Press.

Habermas, J., (1962/1989), **The Structural Transformation of the Public Sphere**, Polity Press, Cambridge.

Habermas, J., (1987), **The Theory of Communicative Action: Lifeworld and System: A Critique of Functionalist Reason**. Beacon, Boston, MA.

Habermas, J., (1989), **The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society**. MIT Press, Cambridge, MA.

Habermas, J., (1989), **The Structural Transformation of the Public Sphere**. Cambridge, MA: MIT Press.

Habermas, J., (1989), **The Structural Transformation of the Public Sphere. An Inquiry into a Category of Bourgeois Society**. Cambridge, MA: MIT Press.

Habermas, J., (1989), **The theory of communicative action** (Vol. 2). Boston, MA: Beacon Press.

Habermas, J., (1992), **Further reflections on the public sphere**. In: Calhoun, C. (Ed.), *Habermas and the Public Sphere*. MIT Press, Cambridge, MA, pp. 421–461.

Habermas, J., (1994), **“THREE NORMATIVE MODELS OF DEMOCRACY”**, *Constellations* Volume I, No I, Published by Blackwell Publishers, I&9 Cowley Road, Oxford OX4 IJF, UK and 238 Main Street, Cambridge, MA 02142, USA.

Habermas, J., (1998), ***Between Facts and Norms***. Cambridge, MA: MIT Press.

Habermas, J., (2006), “Political communication in media society: Does democracy still enjoy an epistemic dimension? The impact of normative theory on empirical research”. **Communication Theory**, 16, 411–426.

Habermas, J.,(1991), “The public sphere” In Mukerji, C.; Schudson, M.(Ed.): Rethinking popular culture. **Contemporary perspectives in cultural studies**. Berkeley/Los Angeles: University of California Press. pp.398-404

Habermas, J.,(1992), **Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy**, trans. by William Rehg, Cambridge: Polity Press, 1998a, [1992].

Habermas, J.,(1992A), “Autonomy & solidarity, interviews with Jürgen Habermas”,ed. By Peter Dews, **verso london & new York**

Habermas, J.,(1996), **The Inclusion of the Other: Studies in Political Theory**, ed. by Ciaran Cronin and Pablo De Greiff, Cambridge: The MIT Press, 1999, [1996].

Habermas, Jürgen., (1989c), **The structural transformation of the public sphere**. Cambridge, MA: MIT Press.

Hacker, Kenneth L., Jan, A,G, M., Van, Dijk., (2013), “What Is Digital Democracy? Digital Democracy: Vision and Reality”, To be Published in I. Snellen & W. van de Donk ‘**Public Administration in the Information Age: Revisited**’, IOS-Press, 2013,

Hacker, Kenneth,L., and Jan, van, Dijk.,(2000), “Digital Democracy”: **Issues of Theory and Practice**, 2000,sage publications ltd.

Hague, B., Loader, B. D., (1999), **Digital Democracy: Discourse and Decision-Making in the Information Age**, Routledge, London.

Halberstam, Y., Knight, B., (2016), “Homophily, group size, and the diffusion of political information in social networks: Evidence from Twitter” . **Journal of Public Economics** 143 (2016) 73–88

Hampton, K., & Wellman, B., (2003), “Neighboring in Netville: how the internet supports community and social capital in a wired suburb”. **City & Community**, 2, 277–311.

Hannerz, U., (1992), **Cultural complexity: Studies in the social organization of meaning**. New York: Columbia University Press.

Harrison, L. E., (1992), **Who Prospers? How Cultural Values Shape Economic and Political Success**. Basic Books, New York.

Heatherly, K. A., Y. Lu, and J. K. Lee., (2017), “Filtering out the other side? cross-cutting and like-minded discussions on social networking sites”. **New Media & Society** 19 (8):1271–89. doi:10.1177/1461444816634677.

Held, D., (2006), **Models of Democracy**. Third edition. Cambridge: Polity Press.

Held, D.,(1995), **Political Theory and the Modern State**. London: Polity Press.

Helena, Sousa., Manuel, Pinto., Elsa Costa., e, Silva.,(2013), “Digital public sphere: weaknesses and challenges”. **Comunicação e Sociedade**, vol. 23, 2013, pp. 9 – 12)

Hendel, I., Nyhan B., Reifler, J., (2017), “Consumers activism: the cottage cheese boycott”. **Rand J. Econ.** 48:972– 1003

Herscovici, Alain., (2009), “Contribuições e Limites das Análises da Escola Francesa, à Luz do Estudo da Economia Digital. Uma Releitura do Debate dos Anos 80 [Contributions and Limits of the French School’s Aalysis of Digital Economy Studies: A Reinterpretation of the 1980’s Debate].” **Revista Eletrônica Internacional de**

Economia Política da Informação, da Comunicação e da Cultura.

<http://www.seer.ufs.br/index.php/eptic/article/view/152/127> .

Hibbing, J. R., & Theiss-Morse, E., (2002), **Stealth democracy: Americans' beliefs about how government should work**. New York: Cambridge University Press.

Hidalgo, César A. and Calvo, Patrici., (2021), “The Dawn of Digital Democracy”. **Recerca. Revista de Pensament i Anàlisi**, 26(2), pp. 1-3. doi: <http://dx.doi.org/10.6035/recerca.6113>

Hill, K, A, & Hughes, J, E., (1998), “Cyberpolitics: Citizen Activism in the Age of the Internet”. **Rowman & Littlefield, Oxford**.

Hills,J.,(1993), “Telecommunications and democracy: the international experience”. **Telecommunications Journal** 60 (1), 21–29.

Holt, R., (2004), “Dialogue on the Internet”: **Language, Civic Identity, and Computer-Mediated Communication**. Praeger, Westport, CT.http://eprints.lse.ac.uk/87365/1/Gavazza_Nardotto_Valletti%20Internet%20Politics_Author_2018.<https://www.researchgate.net/publication/230557601>.

Holub,R.,(1393), **Jurgen Habermas: Naghd Dar Hozeye Umumi**, terjomeye hossein beshiriyye, ney, tehran, chappe 8.

Hong, S., Nayeong, K., (2018), “Will the internet promote democracy? search engines, concentration of online news readership, and e-democracy”. **Journal of Information Technology & Politics**, vol. 15, NO. 4, 388–399 <https://doi.org/10.1080/19331681.2018.1534703>

Huang, H., Keser, C., Leland, J., Shachat, J., (2003), “Trust, the Internet, and the digital divide”. **IBM Systems Journal** 42 (3), 507–518.

Hubspot. (t.y). Hubspot. Erişim adresi (1 Ekim 2022):
<https://blog.hubspot.com/marketing/visual-content-marketing-strategy>).

Huckfeldt, R., J. Mendez, and T. Osborn., (2004), “Disagreement, ambivalence, and engagement: the political consequences of heterogeneous networks”. **Political Psychology** 25 (1):65–95. doi:10.1111/j.1467- 9221.2004.00357.x.

Hujran, O., A ,A,, Ali, A., (2020), “Predictors for the adoption of e-democracy: an empirical evaluation based on a citizencentric approach, Transforming Government”: **People, Process and Policy** Vol. 14 No. 3, 2020 pp. 523-544 Emerald Publishing Limited 1750-6166 DOI 10.1108/TG-03-2019-0016

Hume, David., (1739), **A Treatise of Human Nature**. Oxford: Oxford University Press.

Hunter, Andrea., (2015), “The Digital Humanities and Democracy”, **Canadian Journal of Communication** Vol 40 (2015) 407–423

Huntington, S.P., (1996), **The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order**. Simon & Schuster, New York.

Hwang. H., and Kee,O, Kim.,(2015), “Social media as a tool for social movements: the effect of social media use and social capital on intention to participate in social movements”. **International Journal of Consumer Studies** 39 (2015) 478–488 VC 2015 John Wiley & Sons Ltd

Ibentham, J., (1791)1994. **Of publicity**. *Public Culture* 6 (3), 581–595.N.

Ikegami, E., (2011), “Visualizing the networked self: Agency, reflexivity, and the social life of avatars”. **Social Research**, 78, 1155–1184.

Inglehart, R., (2000), Culture and democracy. In: Harrison, L.E., Huntington, S.P. (Eds.), *Culture Matters: How Values Shape Human Progress*. Basic Books, New York, pp. 80–97.

Inglehart, R., Wayne E, B.,(2000), “Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values”, **American Sociological Review**.

Inglehart, R., Welzel, C., (2005), **Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence**. Cambridge University Press, New York. <http://piketty.pse.ens.fr/files/InglehartWelzel2006.pdf>

Inglis, F. (1990) *Media Theory*, Oxford: Blackwell.

Iyengar, S., (1991), **Is Anyone Responsible?**, Chicago: University of Chicago Press.

Iyengar, S., Ansolabehere, S., (2010), **Going Negative**. Simon and Schuster.

J, D, Slocum (ed.), **Hollywood and War**, New York: Routledge, 2006.

Jamieson KH, Waldman P., (2003), **The Press Effect: Politicians, Journalists, and the Stories that Shape the Political World**. New York: Oxford Univ. Press

Jenkins, H., (2008), **Convergence Culture: Where Old and New Media Collide**, New York University Press, New York.

Jhally, S., (1987), **The Codes of Advertising**. New York: Routledge.

Jurgen, habermas., (1384), **Degergoniye Sakhtare Hozeye Umumi**, tercumeye jamal mohammadi entesharate neshre afkar.

Kant, I., (1784)1983, **An answer to the question: what is enlightenment? In: Perpetual Peace, and Other Essays on Politics, History, and Morals** (T. Humphrey, Trans.). Hackett, Indianapolis.

Kant, I., (1785), **Groundworks of the Metaphysics of Morals**. A German-English Edition. Cambridge: Cambridge University Press.

Kassen, M., (2018), E-participation actors: understanding roles, connections, partnerships. **Knowledge Management Research & Practice**, 18(1), 16–37. <https://doi.org/10.1080/14778238.2018.1547252>

Katz, E., (2006), “Rediscovering Gabriel Tarde”. **Political Communication**, 23, 263–270.

Keane, J., (1995), “Structural Transformations of the Public Sphere”. **Communication Review**, vol. 1, no 1, pp. 1–22.

KEANE, J.,(2010), **The life and death of democracy** , Pocket Books.

Keith, N. H., Inyoung, S & Weixu, Lu., (2017), “Social media and political discussion: when online presence silences offline conversation”, **Information, Communication & Society**, 20:7, 1090-1107, DOI: 10.1080/1369118X.2016.1218526

Kellner, D., 2014. Habermas, the public sphere, and democracy: A critical intervention. In: Boros, D., Glass, J., Bronner, S. (Eds.), Re-imagining public sphere: The

Kellner, D.,(1992), **Habermas, the Public Sphere, and Democracy: A Critical Intervention** . In: Boros, D., Glass, J., Bronner, S. (Eds.), Re-imagining public sphere: The Frankfurt School in the 21st century. UCLA. The full text can be downloaded at www.gseis.ucla.edu/faculty/kellner).

Kent,M,.L., (2013), “Using social media dialogically: Public relations role in reviving democracy”. **Public Relations Review** 39 (2013) 337–345)

Keramidis, P., Yannis, C., (2021) “Decisive Factors for Success or Failure of e-Democracy Initiatives in the Information Era”, **ONGOING RESEARCH**

Khamis, S., Vaughn, K., (2011), “Cyberactivism in the Egyptian Revolution: how Civic Engagement and Citizen Journalism Tilted the Balance”, **Arab Media & Society**, issue 13, pp.1-37.

Khutkyy, Dmytro.,(2019), “ Pirate Parties: The Social Movements Of Electronic Democracy” July-December 2019 **Journal Of Comparative Politics**.

Kim, J., R. O. Wyatt, and E. Katz., (1999), “News, talk, opinion, participation: the part played by conversation in deliberative democracy”. **Political Communication** 16 (4):361–85.

Kim, Y., Hsu, S. H. Gil de Zuniga. H., and H., (2013). “Influence of social media use on discussion network heterogeneity and civic engagement: the moderating role of personality traits”. **Journal of Communication** 63 (3):498–516. doi:10.1111/jcom.12034.

Klandermans, B., (1997), **The Social Psychology of Protest**. Basil Blackwell, Oxford, England.

Kneuer, M., (2016), “E-Democracy: A New Challenge for Measuring Democracy”. **International Political Science Review**, 666-678.<https://doi.org/10.1177/0192512116657677>

Kollock, P., Smith, M., (2002), **Communities in Cyberspace**. Routledge.

Kosloff, S., Jeff G., Tom, S., Tom, D., and David, W., (2010) “Smearing the Opposition: Implicit and Explicit Stigmatization of the 2008 U.S. Presidential Candidates and the Current U.S. President.” **Journal of Experimental Psychology: General** 139(3): 383-398.

Kushin, M., Kitchener, K., (2009), “Getting political on social network sites: exploring online political discourse on Facebook”. **First Monday** 14 (11), 1–16.

Kwon, K, H., M, A, Stefanone., and G. A. Barnett., (2014), “Social network influence on online behavioral choices: Exploring group formation on social network sites”. **American Behavioral Scientist** 58 (10):1345–1360. doi:10.1177/0002764214527092.

La Porta, R., López-de-Silanes, F., Shleifer, A., Vishny, R., (1999) “The quality of government”. **Journal of Law, Economics and Organization** 15, 222–279.

Ladd, J. M. and G. S. Lenz., (2008), “Exploiting a rare shift in communication flows to document news media persuasion: The 1997 United Kingdom general election”. **American Journal of Political Science** , Apr., 2009, Vol. 53, No. 2 (Apr., 2009), pp. 394-410.

Laer,V, J., Van, Aelst, P., (2010), “Internet and social movement action repertoires: opportunities and limitations”. **Information, Communication & Society**, **13**, 1146–1171. doi: 10.1080/13691181003628307.

Landemore, H., (2012). **Democratic Reason**. Princeton: Princeton University Press.

Lang G, Lang K., (1983) **The Battle for Public Opinion: The President, the Press and the Polls During Watergate**. New York: Columbia Univ. Press

Laub Z., (2019), Hate speech on social media: global comparisons. **Backgr. Rep., Counc. Foreign Relat.**, New York. <https://www.cfr.org/background/hate-speech-social-media-global-comparisons>

Leadbeater, C., (2008), **We-Think**, Profile Books, London.

Lee, C., Shin, J., Hong, A.,(2018b), “Does social media use really make people politically polarized? Direct and indirect effects of social media use on political polarization in South Korea”. **Telematics Inform.** 35, 245–254.

Lee, J. K., J. Choi, C. Kim, and Y. Kim., (2014), “Social media, network heterogeneity, and opinion polarization”. **Journal of Communication** 64 (4):702–22. doi:10.11/jcom.12077.

Lee, N. J., Shah, D. V., & McLeod, J. M., (2013), “Processes of political socialization: A communication mediation approach to youth civic engagement”. **Communication Research**, 40, 669–697.

Lee, P,S,N., Clement, Y,K, Sob ., Francis, L ., Louis, L., Michael, C., (2018 A), “Social media and political partisanship – A subaltern public sphere’s role in democracy” .**Telematics and Informatics** 35 (2018) 1949–1957)

Lerner, D.,(1958), **The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East**. Free Press, Glencoe, IL.

Lerner, J. S., & Tetlock, P. E., (1999), “Accounting for the effects of accountability”. **Psychological Bulletin**, 125, 255–275.

Levendusky, M. S., (2013), “Why do Partisan Media Polarize Viewers?” **American Journal of Political Science** 57(3), 611-623.

Levitan, L. C., P. S. Visser., (2009), “Social network composition and attitude strength: Exploring the dynamics within newly formed social networks”. **Journal of Experimental Social Psychology** 45 (5):1057–1067.

Lindner,L., Aichholzer.G.,(2020), E-Democracy: Conceptual Foundations and Recent Trends, **European E-Democracy in Practice, Studies in Digital Politics and Governance**, https://doi.org/10.1007/978-3-030-27184-8_2

Lippmann, W., (1955), **Essays in the public philosophy**. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.

List, C., & Goodin, R., (2001), “Epistemic Democracy: Generalizing the Condorcet Jury Theorem”. **Journal of Political Philosophy**, 3, 277–306.

Lister, M., Jon, D., Seth, G., Iain, G., Kieran, K.,(2003), **New Media: a critical introduction** . published in the USA and Canada by Routledge 270 Madison Ave, New York, NY 10016.

Lo, V. H., & Chang, C., (2006), “Knowledge about the Gulf Wars: A theoretical model of learning from the news”. **Harvard International Journal of Press/Politics**, 11(3), 135–155. doi:10.1177/ 1081180X06289582

Loader, B., Mercea, D., (2011), “Networking Democracy?”, **Information, Communication & Society**, vol. 14, issue 6, (2011), pp.757-769, p.760;

Locke, John., (1690), **Two treatises of government**. Cambridge: Cambridge University Press.

Lubenow, J,A., (2012), “Public Sphere and Deliberative Democracy in Jürgen Habermas: Theoretical Model and Critical Discourses”. **American Journal of Sociological Research** 2012, 2(4): 58-71 DOI: 10.5923/j.sociology.20120204.02

Lugt, Hans J., (1983), **Vortex Flow in Nature and Technology**. New York: John Wiley

Lüders, M., (2008), “Conceptualizing personal media”. **New Media & Society**, 10, 683–702.

Macpherson, C,B, (1973), **Democratic Theory**. Oxford: Oxford University Press.

Mahrer, H., Krimmer, R., (2005), “Towards The Enhancement of E-Democracy: Identifying The Notion Of The Middleman Paradox”. **Information Systems Journal**, 15 (1), 27–42. doi:10.1111/j.1365-2575.2005.00184.x

Maia, R. C. M. (2007). “Deliberative Democracy and Public Sphere Typology”.
Studies in Communication 1, 69–102.

Maitland, C., (1999) , “Global diffusion of interactive networks: the impact of culture”. **AI & Society** 13, 268–286. :
<https://www.researchgate.net/publication/220414590>

Mansbridge, Jane., James, B ., Simone C. And Et Al., (2018) “A systemic approach to deliberative democracy terms of use”, **subject to the Cambridge Core**.
<https://doi.org/10.1017/CBO9781139178914.002> Published online by Cambridge University Press

Margolis, M., Moreno,Riaño, G., (2013), **The Prospect of Internet Democracy**.
Ashgate Publishing, Ltd.

Marti, J., (2006), “The Epistemic Conception of Deliberative Democracy Defended: Reasons, Rightness, and Equal Political Autonomy”. In S. Besson, & J. Marti (Eds.), **Deliberative Democracy and its Discontent (pp. 27–56)**. Burlington, VT: **Ashgate**.

Marx, K., (1867/1976), **Capital**. Volume 1. London: Penguin.

Marx, K.,(1835-1843), **Marx–Engels Collected works** , vol. 1. Dietz Verlag, Berlin.

Mason, Paul., (2015), **Post capitalism: A Guide to Our Future**. London: Penguin Books. <http://pinguet.free.fr/mason2015>.

McChesney, Robert W., Wood, Ellen Meiksins and Foster., (1998), **Capitalism and the Information Age**: John Bellamy eds the political economy of the global communication revolution, New York: Monthly Review Press,.

McCombs, M, E., and D. L. Shaw., ;(1972), “The agenda-setting function of mass media”. **Public Opinion Quarterly** 36 (2):176–87. doi:10.1086/267990.

McFarland, D., Jurafsky, D., Rawlings, C., (2013), “Making the connection: Social bonding in courtship situations”. **American Journal of Sociology**, 118, 1596–1649.

McLean, P., (2017), **Culture in networks**. New York: Wiley.

McLeod, J, M., Zubric, J., Keum, H., Deshpande, S., Cho, J., Stein, S., & Heather, M. (2001), “Reflecting and connecting: Testing a communication mediation model of civic participation”. **Communication Theory and methodology Division, AEJMC Annual Meeting**, August 2001, Washington D.C.

McQuail, D., (1997), **Audience analysis**. Thousand Oaks, CA: Sage.

Mcquail, D.,(1383), **Daramedi Bar Nazariyyehaye Ertebatate Jamey**, terjomeye Parviz Ejlali, entesharate markaze tahghighat motaleat ve sanjeshe barnamehaye seda ve sima.

Meek, D., (2011), “YouTube and social movements: a phenomenological analysis of participation, events and cyberplace”, **Antipode Vol. 00 No. 00 2011 ISSN 0066-4812**, pp 1–20 doi: 10.1111/j.1467-8330.2011.00942.x

Mejlías, U.,(2011),”The Twitter Revolution Must Die”, **International Journal of Learning and Media**, Vol. 2, No.4, pp.3-5.

Menchik, D., Tian, X., (2008), Putting social context into text: The semiotics of e-mail interaction. **American Journal of Sociology**, 114, 332–370.

Mike, Hynes., (2021) , **The Social, Cultural and Environmental Costs of Hyper-Connectivity: Sleeping Through the Revolution**, Emerald Publishing Limited.

Miller, Michael, L., Cristian, Vaccari.,(2020), “Digital Threats to Democracy: Comparative Lessons and Possible Remedies”, **The International Journal of Press/Politics** 2020, Vol. 25(3) 333–356 © The Author(s) 2020 Article reuse guidelines: sagepub.com/journals-permissions DOI: 10.1177/1940161220922323

Min, John, B., Wong, James, K., (2017), “Epistemic approaches to deliberative democracy”**Philosophy Compass**.2018;13:e12497<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/phc3.12497> <https://doi.org/10.1111/phc3.12497>

Mishra, S.S., (2019), “Testing the antecedents to e-democracy towards citizens’ happiness: a structural equation modelling approach to ‘MyGov’ initiative, India”, **International Journal of Public Administration**, pp. 1-11, available at: <https://doi.org/10.1080/01900692.2019.1669051>

Mitchell, A., Gottfried J., Fedeli. S., Stocking, G., Walker, M., (2019). “Many Americans say made-up news is a critical problem that needs to be fixed”. **Tech. Rep. Pew Res. Cent. Washington, DC.**

Mitchell, A., Gottfried, J., Kiley, J., and K,E, Matsu., (2014), “Political polarization and media habits”, (**Report for the Pew Research Internet Project**). Available at: <http://www.journalism.org/2014/10/21/political-polarization-mediahabits/>

Monteiro, Arakin, Q., (2008), “ Orkut, Collective Subjectivity and Value: Preliminary Considerations.” **Revista Eletrônica Internacional de Economia Política da Informação, da Comunicação e da Cultura.** <http://www.seer.ufs.br/index.php/eptic/article/view/181/160> (accessed February 20, 2012).

MORI., (2005), “What Works: Key Lessons from Recent e-Democracy Literature Local e-Democracy National Project” – available at www.e-Democracy.gov.uk

Morozov, E., (2011), **The Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom**. New York: Perseus.

Morrisett, L., (2003), **Technologies of Freedom**. In H. Jenkins, & D. Thorburn, **Democracy and New Media** (pp. 21-31). London: MIT Press.

Motamednejad,k.,(1386), **Hughuge Herfeeye Roznamenegaran**, jelde avval markaze motaleat ve barnameriziye resaneha.

Muhlberger, P., (2005), “Human agency and the revitalization of the public sphere”. **Political Communication**, 22, 163–178.

Munger, K., (2015), “Social media, #Immigration, and political knowledge in #Ukelection2015”. Retrieved from <https://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2015/05/06/social-media-immigration-and-political-knowledge-in-ukelection2015/>.

Mutz, D, C., P, M, Sniderman, and R, A, Brody., (1996), **Political persuasion: The birth of a field of study**. In Political persuasion and attitude change, eds. D.C. Mutz, P.M. Sniderman, and R.A. Brody, 1–14. Ann Arbor, MI: The University of Michigan Press.

Mutz, D, C., P. S. Martin., (2001), “Facilitating communication across lines of political difference: the role of mass media”. **American Political Science Review** 95 (1):97–114.

Mutz, D,C., (2006), **Hearing the other side: Deliberative versus participatory democracy**. New York, NY: Cambridge University Press.

Müller, K, Schwarz ,CR., (2019). “Fanning the flames of hate: social media and hate crime”. http://conference.nber.org/conf_papers/f128154.pdf

Naranjo-Zolotov, M., Oliveira, T., Casteleyn, S., and Irani, Z., (2019), “Continuous usage of eparticipation: the role of the sense of virtual community”, **Government Information Quarterly**, Vol. 36 No. 3, pp. 536-545.

Negroponete, N., (1995), **Being Digital**. New York: Vintage.

Nelson, T, E., Z, M, Oxley, and R, A, Clawson., (1997), Toward a psychology of framing effects. **Political Behavior** 19 (3):221–46. doi:10.1023/A:1024834831093.

Neuman, W,R., Park, Y,J., Panek, P., (2012), “Tracking the flow of information into the home: an empirical assessment of the digital revolution in the United States”, 1960–2005. **International Journal of Communication** 6 (2012), 1022–1041.

New Media and the Development of Democracy(2012), **DPI Working Paper Published by Democratic Progress Institute** 11 Guilford Street London WC1N 1DH United KingdomDPI.

Nir, Price, V., L., Cappella, J, N., (2006), “Normative and informational influences in online political discussions”. **Communication Theory**, 16, 47–74.

Nobre, Marcos & Vera Coelho,(2008), Participação e deliberação. “Introdução”.

Nooren, Pieter ,et al., (2018),”Should We Regulate Digital Platforms? A New Framework for Evaluating Policy Options” (2018) 10(3) **Policy and Internet** 264. Northvale, New Jersey London

Nozeri,H.,(1381), **Bazkahniye Habermas**, Entesharate Cheshme Tehran.

Nozeri,H.,(1397), “Vujuhe Demokratike Nezame Siyasiye Matlob Dar Nazeriyyeye Siyasiye Emauel Kant ve jurgen habermas”, **faslnameye takhassossiye ulume siyasi sale 4 shomare 44**.

O'Reilly, T., (2005), 'What is Web 2.0?,' www.oreillynet, November 2005, [Online] Available at: <http://www.oreillynet.com/pub/a/oreilly/tim/news/2005/09/30/what-is-web-20.html> (20 May 2011).

Oeldorf-Hirsch, A. (2018). The role of engagement in learning from active and incidental news exposure on social media. *Mass Communication and Society*, 21(2), 225–247. doi:10.1080/15205436.2017.1384022

Ott, Konrad., (2012) “Variants of de-growth and deliberative democracy: A Habermasian proposal”, *Futures* 44 (2012) 571–581, Pages 571-581.

Oudshoorn, N., Pinch, T., (2005), **How Users Matter: The Co-construction of Users and Technology**, MIT Press, Cambridge, MA.

Pachucki, M., Breiger, R., (2010), “Cultural holes: Beyond relationality in social networks and culture”. *Annual Review of Sociology*, 36, 205–224.

Papacharissi, Z., (2010), **A Private Sphere: Democracy in a Digital Age**, Polity, Cambridge.

Papacharissi, Zizi. 2002. The virtual sphere: The Internet as a public sphere. *New Media & Society* 4 (1): 9–27.

Papacharissi, Zizi. 2009. The virtual sphere 2.0: The Internet, the public sphere, and beyond. In *Routledge handbook of Internet politics*, ed. Andrew Chadwick and Philip N. Howard, 230–245. New York: Routledge.

Papachristou, I., Anna.,(2013), “THE SOCIAL MEDIA IN THE ECONOMY”, **publication at: <https://www.researchgate.net/publication/273990038>)**

Pariser, Eli., (2012), **The Filter Bubble**. Rio de Janeiro, Brazil: Zahar.

Park, C, S., Kaye, B, K., (2018), “News engagement on social media and democratic citizenship: Direct and moderating roles of curatorial news use in political involvement”. **Journalism & Mass Communication Quarterly**, 95(4), 1103–1127.

Park, C, Sup., (2019), “Learning Politics From Social Media: Interconnection of Social Media Use for Political News and Political Issue and Process Knowledge”, **Communication Studies**, 70:3, 253-276, DOI: 10.1080/10510974.2019.1581627

Parkinson, J .,(2007) “The House of Lords: A Deliberative Democratic Defence”, **The Political Quarterly**, Vol. 78, No. 3, July-September 2007

Parkinson, J., (2005), **Rickety Bridges: Using the Media in Deliberative Democracy** Cambridge University Press.

Pateman, C., (1970), **Participation and Democratic Theory**. Cambridge: Cambridge University Press.

Patterson, TE., (1993), **Out of Order**. New York: Knopf.

Paulin, A., (2015), Twenty Years after the Hype: Is e-Government doomed? Findings from Slovenia. **International Journal of Public Administration in the Digital Age (IJPADA)** 2, 1–21.

Pearson, R., (1989), **A theory of public relations ethics**. Ohio University (Unpublished doctoral dissertation.)

Pennycook, G., Cannon, T, D., Rand, D, G., (2017), “Prior exposure increases perceived accuracy of fake news”, **available at** https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2958246

Pennycook, Gordon, and David, Rand., (2017), “The Implied Truth Effect: Attaching Warnings to a Subset of Fake News Stories Increases Perceived Accuracy of

Stories Without Warnings.” **SSRN Scholarly Paper.**

<https://papers.ssrn.com/abstract=3035384> .

Perez, Oren., Judit Bar, Ilan., et al.(2018), “The prospects of E-democracy: an experimental study of collaborative E-rulemaking”, **Journal of Information Technology & Politics**, 15:3, 278-299, DOI:10.1080/19331681.2018.1485605 To link to this article: <https://doi.org/10.1080/19331681.2018.1485605>

Petty, R, E., J, T, Cacioppo., (1986), “The elaboration likelihood model of persuasion”, **Advances in Experimental Social Psychology** 19:123–205. doi:10.1016/S0065-2601 (08)60214-2.

Pingree, R, J., (2007), “How messages affect their senders: A more general model of message effects and implications for deliberation”. **Communication Theory**, 17, 439–461.

Pinho, Jose, A, G.,, Rafael C, S.,, Ingrid W,K.,, Morais k.,(2019), “Digital Democracy In the administration field: mapping the construction of the field in brazil”, **Cadernos Gestão Pública e Cidadania** | São Paulo | v. 24 | n. 78 | 1-30 | e-73630 | 2019 DOI: <http://dx.doi.org/10.12660/cgpc.v24n78.73630>

Pirro, Andrea L.P., Paul T., Kessel,S.V., (2018), “The populist politics of Euroscepticism in times of crisis: Comparative conclusions”, **Politics** 38(3).

Pittman, W., (2001), “Vertical restructuring of the infrastructure sectors of transition economies”, **In: US Dept. of Justice Discussion Paper No. EAG 01-7.**

Polanyi, Karl., (2001), **The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time.** Boston: Beacon Press.

Pomerantsev, P., (2019). **This Is Not Propaganda: Adventures in the War Against Reality.** New York: Faber & Faber

Pool, I,d,S., (1983), **Technologies of Freedom**. Belknap Press, Cambridge.

Postman, N., (1985), **Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business**. New York: Penguin

Pratchett, Lawrence., et al.,(2005), Barriers to e-Democracy Local government experiences and responses, **The Local e-Democracy National Project**, file:///C:/Users/IMKB%2012/Downloads/Barriers%20to%20e-Democracy.pdf

Pratt, Andy C.,(2000), New media, the new economy and new spaces, **Geoforum** 31 (2000) 425-436

Prior, M., (2007), **Post-broadcast democracy: How media choice increases inequality in political involvement and polarizes elections**. New York, NY: Cambridge University Press.

Putnam, R, D., (1995), “Bowling Alone: America’s declining social capital”, **Journal of Democracy** 6 (1): 65-78.

Pye, L,W., (1963), **Communication and Political Development**. Princeton University Press, Princeton.

Quattrociocchi, W., A, Scala., C, R, Sunstein., (2016), “Echo Chambers on Facebook”, **SSRN Electronic Journal**.

Rahn, WM., Rudolph, TJ., (2001), “National identities and the future of democracy”, **Bennett & Entman** 2001, pp. 453–67

Rainie, L., Wellman, B., (2012), **Networked: The new social operating system**. Cambridge, MA: The MIT Press.

Rasmussen, T., (2016), **The Internet Soapbox. Perspectives on a Changing Public Sphere**, Oslo: Universitetsforlaget.

Rawls, J., (1971), **A Theory of Justice**. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Rawls, J., (1993), **Political liberalism**. New York, NY: Columbia University Press

Rheingold, H., (1992), **The Virtual Community**. Reading, MA: Addison-Wesley.

Richardson, John and Jed ,Emerson., (2018), “eDemocracy: An Emerging Force for Change – Mapping the ecosystem for impact and investment” **Stanford Social Innovation Review** .

Rifkin, Jeremy., (2015), **The Zero Marginal Cost Society: The Internet of Things, the Collaborative Commons, and the Eclipse of Capitalism**. New York: Macmillan USA.

Ritzer, G., Jurgenson, N., (2010), “Production, Consumption, Prosumption”, **Journal of Consumer Culture** 10(1):13-36.

Rogers, E.M., (1995), **Diffusion of Innovations**. Free Press, New York.

Rojas, H., (2015), “Egocentric publics and perceptions of the worlds around us. In New technologies and civic engagement”: **New agendas in communication, ed. H. Gil de Zuniga, 93 –102. New York: Routledge.**

Rojas, H., Puig,I ,Abril, E., (2009), “Mobilizers mobilized: Information, expression, mobilization and participation in the digital age”. **Journal of ComputerMediated Communication**, 14, 902–927.

Rojecki, Andrew ., Sharon, Meraz., (2016), “Rumors and factitious informational blends: The role of the web in speculative politics”. **New Media & Society** 18(1): 25-43.

Rory, O'Brien.,(1999), "Civil Society, the Public Sphere and the Internet".

<https://homepages.web.net/~robrien/papers/civsoc.html>

Sabilan, A. H., (1391), "Negahe jamee shenakhti be gorohhaye ejtemaeye mejazi"
, motaleate resanei sale 7, shoomare 18.

Sacks, H., Schegloff, E., Jefferson, G., (1974), "A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation", **Linguistics**, 50, 696–735.

Salahi, M. Y.,(1390), **Endishehaye Siyasiye Gharb Dar Garne Bistom**. QOMES TEHRAN.

Salikov A.,(2018), "Hannah Arendt, Jürgen Habermas, and Rethinking the Public Sphere in the Age of Social Media". **RUSSIAN SOCIOLOGICAL REVIEW**. 2018. VOL. 17. PP. 88-102

Scheufele, D. A., (2002), "Examining differential gains from mass media and their implications for participatory behavior", **Communication Research**, 29(1), 46–65. doi:10.1177/ 009365020202900103

Schramm, W., (1964), **Mass Media and National Development**. Stanford University Press, Stanford, CA.

Schudson, M., (1997), "Why conversation is not the soul of democracy". **Critical Studies in Media Communication**, 14, 297–309

Sear, D., Freedman, J., (1967)," A critical review. Selective Exposure to Information: A Critical Review David O. Sears; Jonathan L. Freedman", **The Public Opinion Quarterly**, Vol. 31, No. 2, , pp. 194-213. Stable URL: <http://links.jstor.org/sici?sici=0033->

Sengupta, Somini., (2013)“What You Didn’t Post, Facebook May Still Know.”
The New York Times, Published 26 March 2013 Updated 27 March 2013.
<https://www.cnbc.com/id/100590334>

Settle, JE., (2018), **Frenemies: How Social Media Polarizes America.**
Cambridge, UK: Cambridge Univ. Press

Shah, D, V., (2016), “Conversation is the soul of democracy: Expression effects,
communication mediation, and digital media”. **Communication and the Public**, 1(1),
12–18. doi:10.1177/ 2057047316628310

Shah, D, V., Cho, J., Eveland, W. P., Kwak, N., (2005), “Information and
expression in a digital age modeling Internet effects on civic participation”.
Communication Research, 32, 531–565.

Shah, D. V., Cho, J., Nah, S., Gotlieb, M. R., Hwang, H., et al., (2007), “Campaign
ads, online messaging, and participation: Extending the communication mediation
model”,**Journal of Communication**, 57, 676–703.

Shapiro, A,L., (1999), **The control revolution: How the Internet is putting
individuals in charge and changing the world we know.** Public Affairs.

Shat, F., Pimenidis, E., (2017), “E-voting vs. e-trust: A test bed for e-democracy
in a world in crisis?”, **International Journal of Electronic Governance**, 9(3/4), 229–
245. doi:10.1504/ IJEG.2017.10006254

Shehata, A., Strömbäck, J., (2018), “Learning political news from social media:
Network media logic and current affairs news learning in a high-choice media
environment”, **Communication Research**, 0093650217749354.

Shibutani, T., (1955), “Reference groups as perspectives”. **American Journal of
Sociology**, 60, 562–569.

Shirky, C., (2011), “Political power of social media-technology, the public sphere, and political change”, **Foreign Affairs**, 90, 28–41.

Shirky, C.,(2008), **Here Comes Everybody**. London: Penguin.

Sifry ML. 2011. Wikileaks and the Age of Transparency. Berkeley, CA: Counterpoint

Sifry, M., (2011,) **WikiLeaks and the Age of Transparency**. Berkeley, CA: Counterpoint Press. Spiegel Online (2010) Greatest data leak in US military history. 22 October. Available at: <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,724845,00.html>.

Simon, B., Loewy, M., Strmer, S., Weber, U., et al.,(1998), “Collective identification and social movement participation”. **Journal of Personality and Social psychology**, 74, 646–658.

Skoric ,Marko M., Yong Jin Park (2014).Culture, technologies and democracy: A cross-national analysis of political development *Telematics and Informatics* 31 (2014) 364–375)

Smith, G., & Wales, C. (2000). Citizens’ juries and deliberative democracy. *Political Studies*, 48, 51–65.

Smythe, D,W., (1981/2006), **On the audience commodity and its work**. in Meenakshi G., Durham and Kellner, D. (eds) *Media and Cultural Studies*. Malden, MA: Blackwell.

Smythe, Dallas.,(1981), **Dependency Road, Communications, Capitalism Consciousness and Canada**, Norwood: Ablex Publishing, 1981.

Sousa, H., Manuel, P., Elsa, C, E, Silva.,(2013), “Digital public sphere: weaknesses and challenges”, **Comunicação e Sociedade**, vol. 23, 2013, pp. 9 – 12,

Splichal, Slavko., (2015),” Public Sphere and the Media”. **International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences**, 2nd edition, Volume 19
<http://dx.doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.95028-1>.

Staab, Philipp ., Oliver, Nachtwey., (2016), “Market and Labour Control in Digital Capitalism”. **tripleC 14(2): 457–474**

Stahl, B,C., (2005), “The paradigm of e-commerce in e-government and e-democracy”. **Electronic government strategies and implementation**, 9 (2) 1-19.

Stenberg, G., (2006), “Conceptual and perceptual factors in the picture superiority effect”. **European Journal of Cognitive Psychology**, 18(6), 813-847.

Strandberg, Kim., Kimmo, Grönlund., (2012) , “Online Deliberation and Its Outcome—Evidence from the Virtual Polity Experiment”. **Journal of Information Technology & Politics**.

Stroud, N, J.,(2011), **Niche news: The politics of news choice**. Oxford University Press on Demand.

Stroud, N,J., (2010A), “Polarization and partisan selective exposure”. **J. Commun.** 60, 556–576

Suhardi, Sofia, A., Andriyanto, A., (2015), “Evaluating e-Government and Good Governance Correlation”. **Journal of ICT Research and Applications**, 236-262.

Sundberg, Leif., (2019), “Electronic government: Towards e-democracy or democracy at risk?” **Safety Science Volume 118**, October 2019, Pages 22-32.

Sunstein, C, R., (2008), “Neither Hayek nor Habermas”. **Public Choice**, vol. 134, pp. 87–95.

Sunstein, C, R., (2009), **Going to extremes: How like minds unite and divide**. New York: Oxford University Press.

Sunstein, C,R., (2001), **Republic.com**. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press

Sunstein, C,R., (2009), **Republic. com 2.0**. Princeton University Press.

Sunstein, C,R., (2017), **#republic: Divided Democracy in the Age of Social Media**. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press.

Sunstein, Cass., Adrian, Vermeule., (2009), “Conspiracy Theories: Causes and Cures.” **Journal of Political Philosophy**. 17(2): 202–227.

Sweetser, K. D. and R. W. Lariscy,(2008), ‘Candidates Make Good Friends: An Analysis of Candidates’ Uses of Facebook’ (2008) 2 **International Journal of Strategic Communication** 175–98

Tajfel, H., (1981), **Human groups and social categories: Studies in social psychology**. Cambridge University Press, Cambridge, England.

Tapscott, D., Williams, A,D., (2006), **Wikinomics: How Mass Collabouration Changes Everything**. London: Penguin.

Tarde, G., (1969), “Gabriel Tarde on communication and social influence”: **Selected papers (Vol. 334)**. Chicago, IL: University of Chicago Press. (Original work published 1898)

Theunissen, P., Wan Noordn., W, N., (2013), “Revisiting the concept dialogue in public relations”. **Public Relations Review**, 38, 5–13.

Thies, J., Zollhofer., M., Stamminger, M., Theobalt, C., Nießner, M., (2016), “Face2face: Realtime face capture and reenactment of rgb videos”. **In Proceedings of the IEEE Conference on Computer Vision and Pattern Recognition** (pp. 2387-2395).

Tilly, C., (2005), **Identities, boundaries, and social ties**. Routledge.

Toffler, A., (1980), **The Third Wave**. New York: Bantam.

Toots, M., (2019), “Why E-participation systems fail: the case of Estonia’s Osale.ee”, **Government Information Quarterly**, Vol. 36 No. 3, pp. 546-559.

Tönnies, F., (1887)1957., **Community and Society** (C.P. Loomis, Trans.). Michigan State University Press, East Lansing.

Traugott, M,W., Lavrakas, PJ., (2000), **The Voter’s Guide to Election Polls**. New York: Chatham House. 2nd ed.

Trechsel, A, H., Kies, R., Mendez, F., Schmitter, P, C., (2002), “Evaluation of the Use of Technologies in Order to Facilitate Democracy in Europe: E-Democratising the Parliaments and Parties of Europe”, **report available at <http://www.cies.iscte.pt/destaques/pdf/1.pdf>**,

Tsagarousianou, R., Tambini, D., Bryon, C., (1998), **Cyberdemocracy: Technology, Cities and Civic Networks**, Routledge, London.

Tucker ,Joshua A., Vaccari, Cristian., Andrew, Guess.,et al.(2018), “Social Media, Political Polarization, and Political Disinformation: A Review of the Scientific Literature.**prepared for HEWLETT FOUNDATION.**

Tufekci, Z., (2018), “How social media took us from Tahrir Square to Donald Trump”. **MIT Technology Review, Aug. 14** technologyreview.com/s/611806/how-social-media-took-us-from-tahrir-square-to-donald-trump

Turcotte, J., C, York., J, Irving., R, M, Scholl., and R, J, Pingree., (2015), “News recommendations from social media opinion leaders: Effects on media trust and information seeking”. **Journal of Computer-Mediated Communication 20 (5):520–35. doi:10.1111/jcc4.12127.**

Türan, ömer., (2004), “THE Triangle of Publicness, Communication and Democracy in Habermas’s Thought”, **A thesis submitted to the graduate school of social sciences of middle east technical university.**

Uslaner, E\M., (2002), **The Moral Foundations of Trust.** Cambridge University Press, New York.

Uzzi, B., (2017), “Why echo chambers are becoming louder—and more polarizing”. **Kellogg School of Management. Retrieved from <https://journal.thriveglobal.com/whyecho-chambers-are-becoming-louder-and-more-polarizing-44aba2a231e7>.**

Valenzuela, S., (2013), “Unpacking the use of social media for protest behavior the roles of information, opinion expression, and activism”. **American Behavioral Scientist, 57, 920–942.**

Van Bouwel, J., & Van Oudheusden, M., (2017), Participation beyond consensus? Technology assessments, consensus conferences and democratic modulation. **Social Epistemology, 31(6), 497-513.** <https://doi.org/10.1080/02691728.2017.1352624>

Van, Couvering, E.,(2004), “New media? The political economy of Internet search engines”, **Annual Conference of the International Association of Media, 2004.** www.personal.lse.ac.uk

Van, den, Hoven, J., (2005), “E-democracy, E-Contestation and the Monitorial Citizen”. **Ethics and Information Technology 7, 51–59.**

Vishwanath, A., (2003), “Comparing online information effects: a cross-cultural comparison of online information and uncertainty avoidance”. **Communication Research 30 (6), 579–598.**

Vishwanath, A., (2004), “Manifestations of interpersonal trust in online interaction: a cross-cultural study comparing the differential utilization of seller ratings by eBay participants in Canada, France, and Germany”. **New Media & Society 6 (2), 85–101.**

Von, Hippel, E., (2005), **Democratizing Innovation**, MIT Press, Cambridge, MA.

Völker, Teresa.,(2019), “Deliberative Democracy in the Age of Social Media” , **Revista Publicum Rio de Janeiro**, v. 5, n. 2, p. 73-105, 2019 <http://www.e-publicacoes.uerj.br/index.php/publicum> DOI: 10.12957/publicum.2019.47202.

Wang, Y, Dai, Y, Li ,H., Song, L., (2021), “Social Media and Attitude Change: Information Booming Promote or Resist Persuasion?” **Front. Psychol. 12:596071. doi: 10.3389/fpsyg.2021.596071.**

Watat, Josue, Kuika., Gideon, Mekonnen, Jonathan.,(2020), “Breaking the Digital Divide in Rural Africa”, **Americas Conference on Information Systems**. <file:///C:/Users/%C4%B0MKB%2018/Downloads/BreakingtheDigitalDivideinRuralAfrica.pdf>

Watat, Josue, Kuika., Gideon, Mekonnen, Jonathan.,(2021), “Citizens' Acceptance of E-democracy: When the Theory of Reasoned Action Meets the Civic Voluntarism Model”, **Twenty-Seventh Americas Conference on Information Systems, Montreal, 2021**

Webster, Frank., (1995), **Theories of the Information Society**. First published by Routledge 11 New Fetter Lane, London EC4P 4EE

Webster, F., (1380), **Nezeriyyehaye Jameye Ettelaati**, terjiomeye esmail ghadimi, entesharate ghaside sara.

Weeks, Brian, E., (2015), “Emotions, partisanship, and misperceptions: How anger and anxiety moderate the effect of partisan bias on susceptibility to political misinformation.” **Journal of Communication 65 (4): 699-719.**

Wellman, B., Haythornthwaite, C., (eds) (2002), **The Internet in Everyday life**, Blackwell, Oxford.

Wellman, Barry., Anabel, Quan, Haase., Jeffrey, Boase., and Wenhong, Chen., (2002), “Examining the Internet in Everyday Life”, **Centre for Urban and Community Studies, University of Toronto.**

Welzel., Christian, Klingemann., Hans, Dieter., (2007), “Understanding Democratic Congruence: A Demand-Supply Perspective”, **CSD Working Papers** <https://escholarship.org/uc/item/3nb7x3qs>

Werle, Denilson., (2004), “Democracia deliberativa e os limites da razão pública”, **in Nobre & Coelho, Participação e deliberação.**

White, H., (2008), **Identity and control; How social formations emerge.** Princeton, NJ: Princeton University Press.

Wilhelm, A., (2002), **Democracy in the Digital Age: Challenges to Political Life in Cyberspace**, Routledge, London.

Williams, J. P., Copes, H., (2005), “How Edge Are You? Constructing authentic identities and subcultural boundaries in a straightedge Internet forum”. **Symbolic Interaction, 28(1), 67–89.**

Winner, L., (1985), “Do artifacts have politics?”, in **D. MacKenzie & J. Wajcman, The Social Shaping of Technology, Open University Press, Milton Keynes, pp. 26–38.**

Wirtz, B. W., Daiser, P., Binkowska, B., (2018), E-participation: A strategic framework. *International Journal of Public Administration*, 41(1), 1-12.
<https://doi.org/10.1080/01900692.2016.1242620>

Witschge, T., (2004), “Online deliberation: Possibilities of the Internet for deliberative democracy”. **Democracy online: The prospects for political renewal through the Internet 109–122.**

Wojcieszak, M. E., Mutz, D. C., (2009), “Online groups and political discourse: Do online discussion spaces facilitate exposure to political disagreement?” **Journal of Communication, 59, 40–56.**

Wood, W., (2000), “Attitude change: Persuasion and social influence”. **Annual Review of Psychology 51 (1):539–570. doi:10.1146/annurev.psych.51.1.539**

Wright, S., (2004), “Informing, communicating and ICTs in contemporary anti-capitalist movements”. In **Cyberprotest: New Media, Citizens and Social Movements** (ed. by W. Van De Donk, B.D. Loader, P.G. Nixon & D. Rucht). Routledge, London, UK.

Wright, S., Street, J., (2007), “Democracy, deliberation and design: the case of online discussion forums”. **New media & society 9, 849–869.**

Yeung, K.,T., (2005), “What does love mean? Exploring network culture in two network settings”. **Social Forces**, **84**, 391–420.

Yoo, W. S., Gil, de, Zúñiga., .(2014), “Connecting blog, Twitter and Facebook use with gaps in knowledge and participation”. **Communication & Society**, **27(4)**, 33–48. doi:10.15581/003.27.4.33-48

Young, I, M., (1996), **Communication and the other: Beyond deliberative democracy**. In S. Benhabib (Ed.), **Democracy and difference: Contesting the boundaries of the political**. Princeton, NJ: Princeton University Press, 120–136.

Young, I., (2000), **Inclusion and democracy**. New York: Oxford University Press.

Zaller, J., (1992), **The nature and origins of mass opinion**. New York: Cambridge.

Zaller, J., (2001), “Monica Lewinsky and the mainsprings of American politics.” **Bennett & Entman 2001**, pp. 252–78

Zheng, Y., (2016), “Explaining Citizens’ E-Participation Usage”. **Administration & Society**, **49(3)**, 423–442. <https://doi.org/10.1177/0095399715593313>

Zhuravskaya, Ekaterina., Maria, Petrova., Ruben, Enikolopov., (2020), “Political Effects of the Internet and Social Media”, **Annu. Rev. Econ.** **2020. 12:415–38.**

Özet

Günümüzde yeni- sosyal medyanın birçok ülke de ve toplum da yaygın bir şekilde kullanılması, bu araçların veya alanların giderek daha fazla önem kazandığını göstermektedir. Nitekim son dönemlerde birçok ülke de ister otokrat ister demokrat devletler ve rejimler tarafından bu araçlara yönelik yasal düzenlemeler getirme çabası bu araçların ve ortamların önem kazandığının göstergesidir. Söz konusu demokrasi olduğunda ilk iyimser ve hayalî görüşler yeni-sosyal medyayı bir kurtarıcı olarak göstermiş olsalar da, yaşam pratiği bu iyimserliğin yerini kötümser ve olumsuz görüşlere bırakmasına neden olmuştur. Bu gün geldiğimiz nokta itibari ile yeni-sosyal medyanın demokrasi üzerindeki farklı etkileri kesin sonuçlar olmamakla birlikte hararetle tartışılmaktadır. Bu tartışmalarda odak noktası yeni-sosyal medyanın demokrasi için sınırlayıcı veya ilerletici rolü üzerinedir.

Bu tez yeni-sosyal medyanın demokrasi üzerinde etkisini, yeni-sosyal medya üzerine kurulacak olan demokrasinin nasıl yapılacağını ve yeni-sosyal medya alanlarının potansiyelinden yararlanarak demokrasinin nasıl geliştirebileceğini araştırmaktadır. Habermasçı kamusal alan düşüncesinin yeni medya alanında tahakkuk bulması /gerçekleşmesi ve bu alanda müzakereci bir ortamın sağlanması son yıllarda tartışılan bir konudur. Bu tez de Habermasçı müzakereci demokrasi kuramından yararlanarak dünya çapında e-demokrasi üzerinde yapılan çalışmalardan yansıyan teorik okumalardan yola çıkılmıştır. Söz konusu okumalar araştırma sorularının hazırlanmasına da katkı vermiştir. Tez kapsamında yapılan araştırmada Türkiye’de kanaat önderi niteliği taşıyan kişilere bu sorular yöneltilmiş ve toplanan veriler analiz edilerek bulgulara

ulaşılmıştır. Tezde ayrıca, yeni-sosyal medyanın ana dinamikleri sosyo-siyasi, sosyo-ekonomi ve sosyo-kültürel boyutlar da ele alınmıştır.

Anahtar kelimler: müzakereci demokrasi, yeni kamusal alan, yeni-sosyal medya, dijital kapitalizm, e- demokrasi, sosyo-siyasi, sosyo-ekonomi, sosyo-kültürel.

Abstract

Nowadays, the widespread use of new-social media in many countries and societies shows that these tools or spheres are becoming increasingly important. As a matter of fact, the efforts of many countries, whether ruled by autocratic or democratic regimes, to introduce legal regulations for these tools, are an indication of the importance of these tools and environments. Although the first optimistic and fanciful views portrayed new-social media as a savior when it comes to democracy, life practice causes this optimism to be replaced with pessimistic and negative views. As of the point we have reached today, the different effects of new-social media on democracy are vehemently debated, although there are no definite results. The focus of these discussions is on the limiting or advancing role of new-social media for democracy.

This thesis investigates the effect of new-social media on democracy, how the democracy which is built on new-social media will be structured, and how democracy can be developed by benefiting from the potential of new-social media areas. The realization of the Habermasian idea of the public sphere in the field of new media and the provision of a deliberative environment in this field is a topic that has been discussed in recent years. In this thesis, benefiting from Habermasian deliberative democracy theory, theoretical readings were reflected from the studies on e-democracy around the world. These readings also contributed to the preparation of the research questions. In the research conducted within the scope of the thesis, these questions were asked to people who are opinion leaders in Turkey, the collected data were analyzed, and the findings

were reached. In the thesis, the main dynamics of new-social media, including the socio-political, socio-economic and socio-cultural dimensions are also discussed.

Keywords: deliberative democracy, new public sphere, new-social media, digital capitalism, e-democracy, socio-political, socio-economic, socio-cultural.

